

Людмила Кондратова

МИСТЕЦТВО

**Підручник інтегрованого курсу
для 9 класу
закладів загальної середньої освіти**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН
2025

УДК 7(075.3)
К 64

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 27.01.2026 № 110)

Підручник створено за модельною навчальною програмою
«Мистецтво. 7–9 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної
середньої освіти (авт. Кондратова Л. Г.)

Кондратова Л. Г.

К 64 Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 9 кл. закл.
загальн. серед. освіти / Л. Г. Кондратова. — Тернопіль : На-
вчальна книга — Богдан, 2025. — 288 с. : іл.

ISBN 978-966-10-9223-4

Зміст підручника відповідає Державному стандарту загаль-
ної середньої освіти та модельній навчальній програмі «Мисте-
цтво. 7-9 класи» (авт. Кондратова Л. Г.).

Для учнів та учениць 9 класу.

УДК 7(075.3)

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.*

Завантажуйте безкоштовний інтерактивний електронний
додаток, використовуючи детальну інструкцію, за посиланням:
<https://edodatok.com/9223-4/>

ISBN 978-966-10-9223-4

© Кондратова Л. Г., 2025
© Навчальна книга–Богдан, виключна
ліцензія на видання, оригінал-макет, 2025

ЛЮБИ ДРУЗІ!

Я запрошую в незвичайну подорож, яку допоможе здійснити цей підручник. Він поведе вас у чарівний світ мистецтва кінця ХІХ — початку ХХІ століть, у якому органічно співіснують образотворче, музичне, театральне, декоративне, а також екранні мистецтва. На вас чекають захопливі зустрічі зі світовими шедеврами, кожен із яких має свій неповторний художній образ.

На сторінках підручника ви знайдете відомості про такі художні стилі й напрями, як імпресіонізм, постімпресіонізм, модерн, модернізм, постмодернізм і цілу низку художніх течій, будете вивчати творчу спадщину видатних митців і мисткинь України та зарубіжжя. Новим у цьому навчальному році буде ознайомлення з видами й жанрами екранних мистецтв, що дасть змогу більше дізнатися про славетних вітчизняних і зарубіжних творців кіно, особливості мистецтва анімації, а також історію створення відомих кіностудій. Ви розширите й поглибите свої уявлення про мистецтво хореографії та фотомистецтво, а ще — побуваєте в найвідоміших музеях, галереях та заповідниках України і світу завдяки сучасним цифровим технологіям.

Цього навчального року ви й далі будете вчитися класифікувати, інтерпретувати та порівнювати твори мистецтва різних стилів і напрямів, власноруч створювати живописні, графічні й декоративні композиції, а також використовувати спеціальну термінологію в процесі колективних обговорень мистецьких явищ. Вас зацікавлять мистецькі проекти, творчі завдання, які ви зможете виконувати в команді або в парі, застосовуючи при цьому не лише традиційні, а й комп'ютерні технології.

Пізнання мистецтва в культурі сучасності — це нова спроба відчувати себе причетними до неймовірної краси, створеної руками талановитих майстрів і майстринь.

Бажаю вам приємних зустрічей із прекрасним!

Авторка

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

Поміркуйте

Творче
завдання

Запам'ятайте

Теорія
мистецтва

Сходишки
пізнання

Послухайте музику,
перегляньте відео

Заспівайте пісню

Підсумовуємо
вивчене

Доступ за QR-кодом
до матеріалів
у електронному додатку

МИСТЕЦТВО СУЧАСНОСТІ

Тема 1

ШЛЯХАМИ РОЗВИТКУ МИСТЕЦТВА СУЧАСНОСТІ

Тема 2

У СВІТІ ВИДІВ МИСТЕЦТВ СУЧАСНОСТІ

§ 1. СТИЛІ ТА НАПРЯМИ МИСТЕЦТВА КІНЦЯ ХІХ — ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Світ мистецтва в культурі сучасності надзвичайно багатограний і неоднозначний. Кінець ХІХ — початок ХХІ ст. ознаменувався важливими подіями в суспільно-політичному житті, стрімким розвитком науки і техніки й новітніми тенденціями в мистецтві.

Сьогодні ви відкриваєте нову сторінку в історії мистецтва. Своєрідною «дорожньою картою» для вас стане таблиця, яка ознайомить із мистецькими стилями, напрямками й течіями кінця ХІХ — початку ХХІ ст.

ХУДОЖНІ СТИЛІ, НАПРЯМИ Й ТЕЧІЇ МИСТЕЦТВА КІНЦЯ ХІХ — ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Часові межі		Назви стилів, напрямів, течій мистецтва
Мистецтво кінця ХІХ — початку ХХ ст.	остання третина ХІХ — початок ХХ ст.	імпресіонізм
	друга половина 1880-х рр. — початок ХХ ст.	постімпресіонізм
	кінець ХІХ — початок ХХ ст.	модерн
Мистецтво ХХ — початку ХХІ ст.	перша половина ХХ ст.	модернізм неоромантизм, неокласицизм, функціоналізм, ар-деко, конструктивізм, раціоналізм, бруталізм, фовізм, кубізм, футуризм, дадаїзм, супрематизм, експресіонізм, абстракціонізм, сюрреалізм
	кінець 50-х рр. ХХ ст. — початок ХХІ ст.	постмодернізм поп-арт, концептуалізм, деконструктивізм, хай-тек, оп-арт

Розгляньте репродукції картин, світлини архітектурних споруд і скульптур. У яких із них ви можете визначити мистецький стиль? Порівняйте шедеври кінця XIX–XX ст. із відомими вам витворами мистецтва минулих століть. Розкажіть про свої враження від цих творів.

*Східний фасад Лувру,
Париж, Франція.
Арх. К. Перро, 1667–1673 рр.*

*Мирон.
«Дискобол»,
V ст. до н. е.*

*Ф. Буше.
«Літня
пастораль», 1749 р.*

*Бібліотека Гейзела Каліфорнійського
університету, Сан-Дієго, США.
Арх. В. Л. Перейра, 1970 р.*

*Г. Мур.
«Фігура напівлежачи»,
1951 р.*

Перегляньте відеоролик «Стили та напрями мистецтва сучасності».

У художній культурі кінця XIX–XX ст. відбувався активний пошук шляхів оновлення мистецтва у засобах виразності, художніх формах та прийомах.

В останню третину XIX ст. група живописців Франції започаткувала новий художній напрям — **імпресіонізм**, що згодом поширився в літературі, театрі, музиці й певною мірою — у скульптурі. До початку XX ст. на зміну імпресіонізму прийшов **постімпресіонізм**, який проявився переважно в образотворчому мистецтві та приніс нові творчі методи й технічні засоби.

Наприкінці XIX ст. у літературному середовищі Франції зародилась нова художня течія — *символізм*, який проголошував основою мистецької творчості ідеї, втілені у формі символів. Символісти черпали натхнення у релігії та міфології, історії та фольклорі, і, звичайно, в природі.

На зламі XIX–XX ст. під впливом естетики символізму в архітектурі, образотворчому й декоративно-ужитковому мистецтві сформувався останній художній стиль — **модерн**. Він характеризувався прагненням до переосмислення старих та відкриття нових художніх форм і прийомів, зближення та злиття різних видів і жанрів мистецтва.

Водночас із кінця XIX — початку XX ст. і аж до другої половини XX ст. у мистецтві була популярна ціла низка течій **модернізму**: неоромантизм, неокласицизм, фовізм, кубізм, футуризм, експресіонізм, абстракціонізм, дадаїзм, сюрреалізм та багато інших, які захопили митців новими формами, образами та засобами їх утілення. Після Другої світової війни модернізм поступився місцем **постмодернізму**, який орієнтувався на смаки, погляди й настрої масової свідомості, практикував звернення до традиційних художніх форм з елементами іронії та гротеску.

П. Пікассо. «Жінка, яка плаче», 1937 р.

А. Муха. «Квітка», 1897 р.

Роздивіться репродукцію картини (с. 9) та дізнайтеся більше про неї, переглянувши відео. Дайте відповіді на запитання.

Е. Дега.
«Блакитні танцівниці», 1897 р.

1. Яку роль відіграє колір на картині? Який настрій створює?
2. За допомогою яких засобів виразності авторові вдалося досягти єдності кольору і настрою?
3. Які особливості застосування техніки пастелі використав Е. Дега у цій роботі?
4. Якою музикою — сучасною чи класичною — ви хотіли б озвучити картину? Поясніть, чому.

Розгляньте карту-схему. Що із зазначеного тут вам уже відоме? Які станції будуть новими? Опишіть свої очікування від мистецької подорожі, створивши хмаринку слів на сайті <https://wordart.com>

КАРТА МИСТЕЦЬКОЇ ПОДОРОЖІ

Цього навчального року ви продовжите ознайомлення з досягненнями світового мистецтва та культурною спадщиною нашого народу.

Відчуйте себе частинками великої мистецької української родини, розучивши пісню. Заспівайте її під фонограмний супровід.

КВІТУЧА УКРАЇНА

Слова і музика Н. Май

Співуче

Де ся - є сон - це зо - ло - те і жу - рав - лі кур - ли - чуть, в са -
ду че - ре - шень - ка цві - те, ве - че - рять ма - ма кли - че. Спі -
ва - є со - няч - ні піс - ні у - ся мо - я ро - ди - на, бо
ми вро - ди - лись на зем - лі, що зве - ться У - кра - ї - на!

Приспів:

За кві - ту - чі га - ї і ка - ли - ни цвіт у лу - зі стань - мо,
бра - ття мо - ї, по - мо - лі - мось ра - зом, дру - зі. Хай мо - лит - ви сло - ва в не - бо
пта - хо - ю по - ли - нуть, щоб зав - жди бе - рег - ла Ма - тір Бо - жа У - кра - ї - ну!

1. Де сяє сонце золоте
І журавлі курличуть,
В саду черешенька цвіте,
Вечерять мама кличе.

Спiває сонячнi пiснi
Уся моя родина,
Бо ми вродились на землi,
Що зветься Україна!

Приспiв:

За квітучi гаї
І калини цвіт у лузі
Станьмо, браття мої,
Помолiмось разом, друзі.
Хай молитви слова
В небо птахою полiнуть,
Щоб завжди берегла
Матiр Божа Україну!

2. Любовi сповнена земля
Одна така на свiтi,
Тут кожен день стрiчаєм ми
Серця, добром сповитi.
Ми покладемо за мету
Вiд малу й до загину
Любити землю цю свята,
Що зветься Україна!
Приспiв (тричi).

Спробуйте записати з пам'ятi ритмiчний рисунок приспiву, використовуючи четвертнi та восьмi ноти за тривалiстю.

- Які художнi стилi й напрями характернi для мистецтва сучасностi?
- До якого мистецького напрямку належить картина Едгара Дега «Блакитнi танцiвницi»? Чим особлива технiка виконання цiєї картини?
- Яка пiсня сучасної української композиторки розповiла вам про квітучу красу України? Подiліться враженнями вiд цiєї музичної композицiї.

Розкажiть друзям про вiдкриття Е. Дега у застосуванні технiки пастелi. За бажанням створiть у цiй технiцi малюнок до пiснi, яку ви вивчали на уроцi.

§ 2. ІМПРЕСІОНІЗМ У МИСТЕЦТВІ

Чи знаєте ви, що термін «імпресіонізм» походить від назви картини відомого французького художника?

Розгляньте репродукцію твору живопису. Які почуття він у вас викликає?

К. Моне. «Враження. Схід сонця», 1872 р.

Ознайомтеся з історією створення цієї картини і технікою її написання, переглянувши відео.

Імпресіонізм (від фр. *impression* — *враження*) — напрям у мистецтві ХІХ — поч. ХХ ст., зорієнтований на зображення швидкоплинних вражень від реального світу в його русі та мінливості.

ЖИВОПИС ІМПРЕСІОНІЗМУ

Живописці-імпресіоністи розробили самобутню художню систему, що полягала у розкладанні складних тонів на чисті кольори. Фарби

густо наносили на полотно окремими мазками, а потрібного тону досягали завдяки оптичному змішуванню барв під час споглядання картини. Для імпресіонізму характерна тенденція стирання чітких меж між жанрами (наприклад, злиття побутового жанру з портретом тощо). Це світлий, радісний живопис із відчуттям незавершеності, швидкоплинності зображеного моменту, що передає не стільки предметний світ, скільки особисті враження та переживання митця.

П.-О. Ренуар. «Гойдалка», 1876 р.

Характерні риси живопису імпресіонізму:

- **техніка виконання:** накладання окремих мазків, майстерне володіння кольором, світлотінню;
- **популярні жанри:** пейзаж, портрет, побутовий жанр, натюрморт;
- **малювання з натури:** на пленері;
- **палітра кольорів:** сонячний спектр;
- **художні особливості:** зображення не лише предметного світу, а передусім вражень від нього; фіксація швидкоплинних моментів та випадкових ситуацій; наповнення картин повітряним середовищем, природним натуральним освітленням; строкатість, багатобарвність; відсутність чітких ліній і контурів, майстерна передача гри світла й тіней; зображення лише позитивних сторін життя;
- **жанрові та композиційні особливості:** відхід від традиційного розуміння композиції, від канонів написання портретів, пейзажів або жанрових сцен; сміливість композиційних рішень, фрагментарність композицій, несподівані погляди й ракурси тощо.

Чудовими зразками імпресіоністичного живопису є пейзажні твори. Сільський пейзаж «Повінь у Пор-Марлі», попри зображення природної стихії, дарує відчуття гармонії та спокою. Натомість динамічний міський пейзаж «Бульвар Монмартр, полудень» ніби переносить нас на гамірну паризьку вулицю XIX ст.

А. Сіслей.
«Повінь у Пор-Марлі», 1876 р.

К. Піссарро.
«Бульвар Монмартр, полудень», 1897 р.

ПРЕДСТАВНИКИ ЖИВОПИСУ ІМПРЕСІОНІЗМУ

Імпресіонізм представляла група французьких художників-одномумців під керівництвом **К. Моне**. До складу цієї групи входили: **П.-О. Ренуар**, **Е. Дега**, **А. Сіслей**, **К. Піссарро** та ін. Із Франції імпресіонізм поширився в Англію (**Дж. Вістлер**), Німеччину (**М. Ліберман**), Бельгію (**Т. ван Риссельберг**).

Сутність імпресіонізму, на думку Е. Золя, полягала в тому, щоб точно передати враження від природи та намагатися відобразити на полотні своє ставлення до неї, показати її такою, якою її бачить художник.

Художнє відкриття пленеру належить пензлям Клода Моне, Каміля Піссарро, Альфреда Сіслея, які писали свої картини не в майстерні, а просто неба.

К. Моне зізнавався: «...У мене ніколи не було майстерні, і я не розумію, як можна замикатися в кімнаті. Це годиться для малювання, для живопису — ні».

Пленер (фр. en plein air — *відкрите повітря*) — у живописі термін, який позначає передачу на картині всього багатства змін кольору, зумовлених дією сонячного світла й атмосфери. Пленерний живопис виник у результаті роботи художників просто неба, а не в майстерні.

Завітаймо до галереї імпресіоністів, аби ознайомитися із шедеврами цього напрямку.

§ 2. Імпресіонізм у мистецтві

Клод Моне у своїх картинах відображав зміни реальності залежно від її освітленості, гри світла й тіні, прозорості або туманності повітря, показуючи, що один і той самий об'єкт зображення здатний викликати у глядача різні почуття, настрої та думки.

К. Моне. Автопортрет, 1886 р.

К. Моне. «Темза поблизу Вестмінстера», 1871 р.

К. Моне. «Темза поблизу Вестмінстера», 1871 р. Фрагмент

К. Моне. «Соняхи», 1881 р.

К. Моне. «Сутінки. Венеція», 1908 р.

Перегляньте фрагмент із цифрової інсталяції творів К. Моне.

Едгар Дега любив зображати людей, зокрема жінок. Темами багатьох його картин були театр, балет, спорт. Митець не допускав жодної приблизності у передачі ефектів кольору і світла; композиції всіх його робіт ретельно продумані.

У своїх творах художник утверджував естетичну значущість звичних, буденних рухів та станів персонажів. Лінії — чіткі й завершені; на полотні відтворені атмосфера світла, залаштунків репетиційних зал, сцени з життя іподрому.

Е. Дега. Автопортрет, 1855 р.

Е. Дега. «Фальстарт», 1869–1870 рр.

Е. Дега. «Зірка», 1879–1881 рр.

Е. Дега. «Танцівниця поправляє свою тифельку», 1880 р.

Е. Дега. «Танцювальний клас», 1874 р.

Перегляньте відео «Балерини Едгара Дега».

Розкажіть про свої враження від творів художника. Якою музикою можна озвучити картину, що найбільше припала вам до душі?

Картина «Оркестр Опери» Е. Дега вражає несподіваним композиційним рішенням: на першому плані — музиканти, а вглибині, на сцені — ноги і балетні пачки балерин у світлі рампи. Голів танцівниць не видно, але їх зображення створює надзвичайно контрастний фон для одягнених у чорне зосереджених оркестрантів.

Е. Дега. «Оркестр Опери», 1868–1870 рр.

Послухайте прелюдію для оркестру К. Дебюссі та розгляньте репродукцію картини Е. Дега «Оркестр Опери». Опишіть характер мелодії, особливості ритму і тембрального забарвлення музичного твору. Що спільного між музикою К. Дебюссі й картиною Е. Дега? Розкажіть про свої враження.

П.-О. Ренуар. Автопортрет, 1876 р.

Головний герой картин **П'єра-Огюста Ренуара** — особа, яка живе в світі велелюдних вулиць, безтурботних пікніків і вечірок у колі друзів.

Ренуар часто писав портрети дітей і жінок, відтворюючи психологічні відтінки настрою моделей завдяки застосуванню яскравих кольорів на мерехтливому тлі. Він створив багатогранний образ людини тогочасного суспільства.

Цікаво, що для написання портретів художник просив модель поводитися звично, сидіти у зручній позі, бути у своєму повсякденному одязі, щоб ніщо на картині не нагадувало про вимушеність і попередню підготовку.

Роздивіться репродукцію картини та дізнайтеся більше про творчість художника, переглянувши відео.

П.-О. Ренуар. «Бал у Мулен де ла Галетт», 1876 р.

Ренуар створив цілу галерею дивовижних жіночих образів. Портрет актриси театру «Комеді Франсез» Жанни Самарі став для художника своєрідним маніфестом імпресіоністичного портрета.

Розгляньте репродукцію картини та дайте відповіді на запитання.

1. Охарактеризуйте жіночий образ, утілений на картині. Спробуйте визначити настрій моделі.
2. Опишіть особливості колірної гами цього твору.
3. Які характерні риси живопису імпресіонізму помітні на картині?
4. Порівняйте портретний жанр у творчості імпресіоністів із представленими на с. 19 портретами інших мистецьких стилів. Поміркуйте і назвіть їхні спільні та відмінні риси.

П.-О. Ренуар.
«Портрет актриси
Жанни Самарі»,
1877 р.

Леонардо да Вінчі.
«Пані з горностаєм»,
1489–1490 рр.

Ф. Буше.
«Портрет мадам де Помпадур»,
1756 р.

Створіть композицію осіннього пейзажу в стилі імпресіонізм. Техніка виконання — гуаш або акрил. Накладайте фарби окремими мазками, використовуючи контрастні тони на одній ділянці картини для отримання ефекту живого мерехтіння барв. Для передачі змін кольору предмета застосовуйте кольори, що підсилюють один одного: червоний і зелений, жовтий і фіолетовий, помаранчевий і блакитний.

Для ознайомлення з етапами виконання творчої роботи перегляньте відео майстер-класу.

- Розкажіть про свої враження від уроку.
- Що означає поняття «імпресіонізм»?
- Наведіть приклади характерних ознак імпресіонізму в малярстві.
- Розкажіть про досягнення цього напрямку в різних жанрах живопису.
- Назвіть імена відомих живописців імпресіонізму.
- Які картини імпресіоністів вас найбільше вразили? Поясніть, чому.

Завершіть виконання власної творчої роботи в стилі імпресіонізм та озвучте її музикою композиторів цього художнього напрямку. Спробуйте створити подібний осінній пейзаж за допомогою нейромережі *Microsoft Designer*.

Розташуйте свої малюнки на спільній інтерактивній дошці та влаштуйте конкурс на кращий пейзаж.

§ 3. СКУЛЬПТУРА І ТЕАТР ІМПРЕСІОНІЗМУ

СКУЛЬПТУРА ІМПРЕСІОНІЗМУ

Деякі принципи імпресіонізму різною мірою позначилися й у скульптурі. Як і в живописі, скульптурні твори імпресіоністів передають миттєвий рух, плинність форм. Особливу увагу зосереджено на підвищеній мальовничості імпресіоністичної скульптури, яка в той час іноді вступала в суперечності з чуттєвістю й тілесністю, що безпосередньо властиві природі скульптурного образу.

Характерні риси скульптури імпресіонізму:

- **техніка:** традиційна та «м'яка» обробка глини, мармуру, бронзи; взаємодія цих матеріалів зі світлоповітряним середовищем;
- **тематика:** філософія буття, алегоричні, символічні образи, емоційна і психологічна сторони життя людини;
- **популярні жанри:** портретний, міфологічний, символічний, побутовий.

Одним із найвідоміших скульпторів-імпресіоністів був **Огюст Роден**. Для нього мистецтво — це насамперед почуття. Він стверджував: «Нехай усі ваші фарби, всі ваші форми слугують вираженню почуттів».

На думку О. Родена, у статуї основне — рух, контур, а зайва деталізація фігури (наприклад, передача складок одягу) відволікає глядача від сприймання цілісного образу. Застосовуючи «м'яку» обробку глини, мармуру та бронзи, скульптор опанував не лише світлотіні у скульптурі, а й колір. О. Роден втілював у життя важливу теоретичну ідею: скульптура має «рухатися». Рух у Родена — це перехід від однієї пози до іншої, наприклад, кругла скульптура може розкритися по-новому, коли глядач обходитиме її навколо.

Улюбленою темою творчості Огюста Родена було людське тіло. Він надавав натхненності й рухливості скульптурним образам, удаючись до драматичної світлотіні та пластичного моделювання. У своїх творах О. Роден зумів передати зв'язок між зовнішнім виглядом людини та її внутрішнім світом.

Перегляньте відеоролик про життя і творчість О. Родена.

Скульптура О. Родена *«Мислитель»* сповнена внутрішньої сили й духовної величі. Створений автором образ підкреслено алегоричний; він не має реальних прототипів. Оголений титан сидить, спершись підборіддям на руку. Його роздуми невеселі: вони зігнули могутню спину, тінню печалі лягли на обличчя. Різкі лінії чола і носа, нахил спини створюють враження надзвичайної напруги. Здається, що не лише голова, а все тіло титана ніби мислить, намагаючись осягнути закони людського буття й шукаючи вихід зі складного клубка протиріч. Оригінал скульптури зберігається в Музеї Родена у Парижі.

О. Роден. «Мислитель»,
1888 р.

Послухайте фрагмент *Adagio cantabile* із сонати № 8 Op. 13 Л. ван Бетховена та уважно розгляньте зображення скульптури О. Родена «Мислитель». Чим, на вашу думку, схожі обидва твори мистецтва? Поміркуйте, чи допомагає музика передати філософські роздуми про сенс життя, втілені у роботі скульптора.

За бажанням висловіть свої враження від створеного Роденом скульптурного образу в невеликому есе або віршованому творі.

«Рука Творця» — невелика за розмірами скульптура, створена Роденом у зв'язку із задумом композиції *«Ворота Пекла»*. Один із варіантів роботи — зображення руки Бога, що виліплює із землі та глини Адама і Єву. Над цим філософським твором майстер працював чотири роки. У Музеї Родена, де експонується скульптура, вона розташована поряд із дзеркалом, щоб відвідувачі могли роздивитися мить творення в усіх деталях.

О. Роден. «Рука Творця»,
1897–1898 рр.

Спробуйте перетворити фотозображення будь-якої відомої скульптури О. Родена на відео або 3D-модель за допомогою нейромережі.

Творчість італійського скульптора-імпресіоніста **Медардо Россо** вирізняється плинністю форм і неповторністю образів. У своїх скульптурах він прагнув передати мінливість природи; його роботам притаманні м'яка пластичність і рухливість.

М. Россо створював портрети-типи, сповнені емоцій та почуттів. Його роботи камерні; вони зображують людей у різних життєвих обставинах («Дитина на сонці», «Чоловік, який читає», «Бесіда в саду» тощо).

Особливості творчості М. Россо найповніше проявилися в його скульптурі «Дівчинка, яка сміється».

Розгляньте світліну, на якій зображено твір М. Россо. Розкажіть про свої враження від незвичайного скульптурного портрета. Охарактеризуйте художній образ, утілений митцем.

*М. Россо.
«Дівчинка, яка сміється», 1906 р.*

Розгляньте зображення скульптури Медардо Россо «Материнство». Проаналізуйте роботу майстра за питаннями.

1. Знайдіть у творі риси, притаманні скульптурі імпресіонізму.
2. Порівняйте цю скульптуру з подібними роботами, виконаними в інших стилях.
3. Розкажіть про свої враження від скульптури.
4. Складіть вірш або есе, що передає характер і настрої цього скульптурного образу.

*М. Россо. «Материнство»,
1889 р.*

Скульптурою захоплювався і художник-імпресіоніст **Е. Дера**. На одній із виставок він представив свою роботу «Маленька чотирнадцятирічна танцівниця», виконану в бронзі.

Дівчинка зображена у балетній позиції, її поза сповнена дивовижної грації. Щоб досягти ефекту максимального реалізму, майстер оздобив голову юної балерини перукою з кінського волосу. Одяг та стрічка у волоссі були виготовлені з тканини. Надзвичайна подібність скульптури до живої людини шокувала відвідувачів виставки. Обходячи бронзову фігуру зусібіч, глядачі звертали увагу на гру світла, яка спостерігалася і в живописних роботах Е. Дега.

*Е. Дега.
«Маленька чотирнадцятирічна танцівниця», 1878–1880 рр.*

Послухайте вальс із балету «Коппелія» Лео Деліба та уявіть, які рухи виконує під цю музику юна танцівниця. Спробуйте «оживити» скульптуру за допомогою штучного інтелекту. Доповніть своє відео музичним треком Л. Деліба.

ІМПРЕСІОНІЗМ У ТЕАТРАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ

Характерні риси театрального мистецтва імпресіонізму:

- **сценічні прийоми:** увага режисерів і виконавців до передачі атмосфери дії, настрою тієї або іншої сцени, розкриття її підтексту засобами, що виказують переживання героя, його думки, імпульсивність учинків; використання раптових змін ритмів, звуків, живописно-колірних плям для створення у спектаклі певної емоційної насиченості; застосування внутрішнього наростання драматизму, прихованого за ходом буденного життя;
- **гра акторів:** створення сцен-замальовок філософії життя, алегоричних, символічних образів; висвітлення емоційної та психологічної сторін життя людини; опора на підсвідомість, занурення у стихію власних переживань і вражень;
- **основні жанрові форми драми:** одноактні п'єси, драматичні поеми, цикли мініатюр, сцени з міського чи сільського життя.

У театрі кінця XIX — початку XX століття увага режисерів і виконавців зосередилася на втіленні ідей імпресіонізму на сцені. Виразальні засоби цього напрямку використовували у своїх постановках **А. Антуан** (Франція), **М. Рейнгардт** (Німеччина).

У комедіях відомого драматурга-імпресіоніста **О. Вайлда** простежувались традиції салонної англійської п'єси; його герої — титуловані аристократи, сюжети — уявні або справжні подружні зради тощо. Однак зображення цього світу Вайлд доповнив несподіваним елементом — авторською іронією, яка надала його творам художньої неповторності. Він створював парадоксальні ситуації, у яких його світські, елегантні і красномовні персонажі поставали аж ніяк не ідеальними («Віяло леді Віндермір», «Жінка, не варта уваги», «Ідеальний чоловік»). Вплив імпресіонізму помітний і в творчості **Г. де Мопассана**, **С. Цвейга**, **С. Моема**, **Г. Ібсена**.

Ознаки імпресіонізму сучасники відзначали у грі **Габріель Режан** (Франція), **Елеонори Дузе** (Італія) та інших актрис і акторів. На театральних підмостках імпресіоністи створювали сцени-замальовки, в яких домінували мотиви страждання, загибелі, смерті. Акторська техніка втілення образу передбачала опору на підсвідомість, занурення у стихію власних переживань і вражень. Головне у п'єсах імпресіонізму — не сюжет, а відтворення загальної атмосфери дії, відтінків душевного стану та настроїв героїв. Такий драматичний твір схожий на низку ліричних епізодів, пов'язаних не логікою, а підтекстом.

Г. Режан у ролі Нори в спектаклі за п'єсою Г. Ібсена «Ляльковий дім»

Риси імпресіонізму були помітні і в хореографії. Насамперед, це прагнення до безпосередньої передачі в танці відчуттів, вражень і настрою, нав'язаних саме музикою, а не сюжетом; використання фольклору та вільних елементів у класичному танці.

Перегляньте фрагмент із мультимедійної виставки арт-шоу «Імпресіонізм: усі грані» («*Impressionism: all the shades*»), де вперше у виставковому просторі було продемонстровано цифрові проєкції картин, створені за допомогою масштабних проєкторів і технології *A-Sense*, що викликає ефект присутності й допомагає відвідувачам поринути у фантастичний світ кольору і поетичних образів мистецтва імпресіоністів. Розкажіть про свої враження від перегляду, а також від поєднання образотворчого мистецтва і цифрових технологій.

Розучіть пісню та виконайте її під фонограму.

ДРУЗІ

Слова І. Зінковської

Музика й аранжування
В. Будейчука

Помірно

1. Су - ча-сний світ да - ру-є мрі-ї, про-грес, ди -
ва, час від - кри - ттів,

та го-лов-не, щоб ви зу-мі-ли най-кра-щих
дру-зів від-най-ти. Роз-мо-ви,
іг-ри вір-ту-аль-ні, е-мо-джі,
в не-ті сто-рін-ки - це не про
нас, бо в нас ре-аль-ність: най-кра-щі
дру-зі на ві-ки.
Приспів:
Дру-зі, кра-щі дру-зі на-зав-жди, дру-зі
на-зав-жди в ра-до-сті, бі-ді.
Дру-зі - ща-стя ро-ків зо-ло-тих: всі за
од-но-го, о-дин за всіх.

1. Сучасний світ дарує мрії,
Прогрес, дива, час відкриттів,
Та головне, щоб ви зуміли
Найкращих друзів віднайти.
Розмови, ігри віртуальні,
Емоджі, в негі сторінки —
Це не про нас, бо в нас реальність:
Найкращі друзі на віки.

Приспів:

Друзі, кращі друзі назавжди,
Друзі назавжди в радості, біді.
Друзі — щастя років золотих:
Всі за одного, один за всіх.
Гей-гей-гей, гей-гей-гей!
Друзі, друзі, друзі —
Один за всіх!

Двічі

2. Ми разом на позитиві —
Сьогодні наш зірковий час.
Розумні, щирі і красиві —
Не може довго я без вас.
В нас завжди є про що згадати:
Приколи, поки сльози, сміх, —
І дружбу нашу не зламати —
Одне в нас серце на всіх!
Розмови, ігри віртуальні,
Емоджі, в негі сторінки —
Це не про нас, бо в нас реальність:
Найкращі друзі на віки.

Приспів (4 рази).

Один за всіх!

- Розкажіть про свої враження від скульптури імпресіонізму.
- Назвіть прізвища митців-імпресіоністів та роботи, які вас найбільше вразили.
- Які характерні риси скульптури імпресіонізму ви знаєте?
- Які риси притаманні театральному мистецтву імпресіонізму?

Підготуйте з друзями презентацію на тему «Імпресіонізм у мистецтві», використовуючи сайт зі штучним інтелектом <https://gamma.app/>

§ 4. ІМПРЕСІОНІЗМ У МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ

Основу музичного імпресіонізму створила ціла плеяда знаменитих композиторів Франції: **Клод Дебюссі**, **Моріс Равель**, **Поль Дюка**, **Флоран Шмітт**. У композиторських школах Іспанії (**М. де Фалья**), Італії (**О. Респігі**), Великої Британії (**С. Скотт**), Польщі (**К. Шимановський**) імпресіоністичні мотиви органічно поєднувалися з національними особливостями. Імпресіонізм певною мірою проявився і в творчості славетного італійського композитора, автора відомих на весь світ опер **Джакомо Пуччіні**.

ДОСЯГНЕННЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ІМПРЕСІОНІЗМУ

Жанри: програмні мініатюри — фортепіанні п'єси, цикли; симфонічний триптих, симфонічна прелюдія, симфонічні цикли, сюїти, симфонічні ескізи

Ладова основа: натуральні лади, лади народної музики: міксолідійський, дорійський, фригійський

Інструментування: деталізація фактури, використання «чистих» тембрів, нові оркестрові прийоми

Характерні риси музичного мистецтва імпресіонізму:

- барвіста, колоритна музика із прагненням до швидкоплинних вражень, одухотвореної пейзажності;
- створення музичних жанрових замальовок, музичних портретів;
- переважання програмних творів: мініатюр, сюїтних циклів із мальовничим початком;
- зацікавленість митців національними культурами країн Сходу, Африки;
- вплив григоріанського хоралу, ренесансної поліфонії, негритянського менестрельного театру США тощо;
- використання в оркеструванні «чистих» тембрів, увага до дерев'яних духових і струнних інструментів (зокрема арфи).

Перегляньте відео «Імпресіонізм у музиці». Які особливості музичного мистецтва імпресіонізму вам запам'ятались?

ТВОРЧІСТЬ КОМПОЗИТОРІВ

Французькі композитори-імпресіоністи створювали музику спеціально для відкритого простору, природно влітаючи в мелодію шелест листя, шум моря тощо. Найяскравіше характерні риси імпресіонізму проявилися у творчості К. Дебюссі та М. Равеля.

К. Дебюссі

Клод Дебюссі — представник французького музичного імпресіонізму. У своїх творах він виявляв неабиякий інтерес до образів природи (фортепіанні п'єси — «Затонулий собор», «Тераса, освітлена місячним світлом», «Що чув західний вітер», «Кроки на снігу», «Звуки й аромати у вечірньому повітрі», «Дівчина з волоссям кольору льону»).

Фортепіанний цикл «Естампи» цього композитора викликає образотворчі алюзії.

Досягнення К. Дебюссі яскраво відобразилися у симфонічних творах: симфонічний триптих **«Ноктюрни»** (кожна частина має картинно-образотворчі підзаголовки — «Хмари», «Свята», «Сирени»), симфонічна прелюдія **«Пообідній відпочинок фавна»** з появою но-

вих музичних барв у гармонії та новаторства в мелодії.

У творчій спадщині композитора особливе місце посідає тричастинний цикл для оркестру **«Море»**, відомий як симфонічні ескізи. Кожен «ескіз» К. Дебюссі має власну назву («На морі від світанку до полудня», «Гра хвиль», «Діалог вітру з морем») і нагадує своєрідну музичну картину, змальовану з природи. Цей твір музиканти вважають справжнім «дивом мистецтва імпресіонізму».

Симфонічний ескіз — музичний твір для симфонічного оркестру, який немовби змальовує картини природи, побуту тощо.

Послухайте уривок із другої частини («Гра хвиль») симфонічних ескізів «Море» К. Дебюссі та дайте відповіді на запитання.

1. Якими засобами музика змальовує картину моря?
2. Охарактеризуйте мелодію та гармонію композиції.
3. Які цікаві знахідки композитора ви помітили в оркеструванні?

4. Розкажіть про свої враження від симфонічного новаторства композитора.
5. Розгляньте низку марин Клода Моне, який доволі часто звертався до цієї тематики у своїй творчості. Укажіть картину, яка, на вашу думку, найбільше відтворює характер другої частини твору К. Дебюссі.

«Ранок на морі», 1881 р.

«Тінь на морі в Пурвілі», 1882 р.

«Міст Чаринг-Кросс», 1899 р.

«Бурхливе море», 1881 р.

Ознайомтесь із піснею, у якій змальовано морський пейзаж за допомогою музичних звуків.

Спробуйте виконати її під фонограму, розподілившись на ролі співаків та музикантів. Завдання останніх — голосом імітувати звуки морського прибою, крики чайок та створювати ритмічний супровід до пісні з використанням шумових інструментів.

МОРЕ, МОРЕ

Слова і музика Ю. Воронюка

Ду-же мі-сячно на-дво - рі: ко-льо-ру на-ми -
- - ста зо - рі від-дзер-ка - лю-ють - ся в мо - рі,
та во - но не спить. Хви-лі, що не сплять
ро-ка - ми, ла-гід-ни-ми сто - рін - ка - ми
ше-лес-тять, та вже над на - ми му - зи-ка зву-чить.
Приспів:
Мо - ре - мо - ре - світ на-ді - ї, мо-ре-мо - ре - на - ші мрі - ї,
що збу - ва - ють - ся зав - жди.
Мо - ре - мо - ре лі - то-пис - не, не - на - ро - ком чи
на-вмис-но до сво-їх нас іс - тин при-ве-ди.

1. Дуже місячно надворі:
Кольору намиста зорі
Віддзеркалюються в морі,
Та воно не спить.

Хвилі, що не сплять роками,
Лагідними сторінками
Шелестять, та вже над нами
Музика звучить.

Приспів:

Море-море — світ надії,
Море-море — наші мрії,
Що збуваються завжди.
Море-море літописне,
Ненароком чи навмисно
До своїх нас істин приведи.

2. Море спати не бажає,
Струни хвиль перебирає,
Наче тихо підбирає
Невідомий нам мотив.
І коли воно проснеться
У світлицях твого серця,
Сум твій раптом розіб'ється
Об надії риф.

Приспів (двічі).

Іншим видатним представником французького музичного імпресіонізму є **Моріс Жозеф Равель** — автор балету «Дафніс і Хлоя», сюїти «Нічний Гаспар», двох фортепіанних концертів та інших творів.

М. Равель був не тільки віртуозним піаністом, а й майстром яскравих оркестрових ефектів, поєднаних з витонченою чуттєвістю. Найвідомішим його шедевром є блискуче оркестрований симфонічний твір «Болеро», написаний у 1928 р. на замовлення знаменитої балерини Іди Рубінштейн.

Досягненням М. Равеля є створення колористичної гармонії в оркеструванні та використання екзотичної ритміки. Композитора надихали танцювальні жанри різних епох: у його творчості представлено такі танці, як менует, вальс, ригодон, форлана, чардаш, болеро, хабанера. В окремих випадках ці жанри покладені в основу цілої композиції (приміром, «Болеро», «Вальс»).

М. Равель

Хореографічна поема «**Вальс**» (*La valse*) була задумана композитором «як своєрідний апофеоз віденського вальсу, враження від кружляння в якому фантастичні й фатальні». Характер твору динамічний, однак це не плавне, майже невагоме вальсування, а деформовані, усічені, драматичні вальсові звороти. На всій хореографічній поемі лежить зловісний відбиток часу: кружляння вальсу завершується крахом цілої епохи.

Послухайте уривок із хореографічної поеми «Вальс» М. Равеля. Порівняйте цей музичний твір з вальсами Й. Штрауса. У чому, на вашу думку, особливість музичного імпресіонізму твору М. Равеля?

Хореографічна поема — великий одночастинний оркестровий програмний твір, в основі якого — хореографічний жанр.

Твір для фортепіано «**Гра води**» М. Равель написав у 1901 році і присвятив його Габріелю Форе, у якого в той час навчався. Композитор писав про свій твір: «Ця п'єса нав'яна шумом води та іншими мелодійними звуками, які можемо почути у фонтанах, водоспадах і струмках...». На авторському рукописі міститься цитата з твору Анрі де Реньє: «Річковий бог сміється над водою, що лоскоче його». У п'єсі помітний вплив твору Ф. Ліста «Фонтани вілли д'Есте».

Послухайте музичний твір Моріса Равеля «Гра води» (*Jeux d'eau*) та створіть малюнок у техніці акварель «по-вологому».

Перед початком роботи аркуш паперу (можна разом із ескізом, виконаним олівцем заздалегідь) злегка зволожите водою — великим пензлем або тампоном із вати. Акварель для малювання «по-вологому» розводять трохи густіше, ніж для роботи «по-сухому», оскільки папір уже дещо зволожений. Краї кольорових плям виходять завжди м'які, розпливчасті; колір однієї плями плавно переходить в інший. Уся робота здається повітряно-легкою і прозорою, а окремі оригінальні поєднання кольорів притаманні лише цій техніці або манері художника.

Дж. Генрі. «Водоспад Єллоустоун», 1895 р.

Художній образ вашого малюнка допоможе створити мелодія М. Равеля. Під звуки музики пригадайте випадок із власного життя, коли ви дивилися на водоспад або струмочок. За допомогою акварелі передайте свої враження в кольорі, добираючи відповідні тони, які підказало вам звучання роля.

За бажанням можете створити композицію за допомогою штучного інтелекту. Перейдіть в україномовний чат *GPT* за QR-кодом і сформулюйте промпт: «Згенеруй зображення в техніці акварель «по-волоному» до твору Моріса Равеля „Гра води”». Оберіть найкращий, на вашу думку, малюнок та озвучте його музикою Равеля.

- Які характерні риси музичного імпресіонізму ви запам'ятали?
- Назвіть відомих композиторів, які представляють цей напрям.
- Які нові музичні жанри були започатковані композиторами-імпресіоністами?
- Охарактеризуйте особливості звучання оркестру в творах К. Дебюссі.
- Наведіть приклади творів, у яких, на вашу думку, найбільш яскраво проявилися риси імпресіонізму.
- Розкажіть про свої враження від уроку.

Розгляньте репродукції картин. Які риси імпресіонізму притаманні цим творам?

Об'єднайтесь у групи і розпізнайте імена авторів та назви картин за допомогою застосунку *Google Об'єктив*. Напишіть мінітвір про свої враження від роботи, яка більше припала до душі.

§ 5. ІМПРЕСІОНІЗМ В УКРАЇНСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ

В українському мистецтві кінця ХІХ — початку ХХ ст. імпресіонізм виявив себе доволі яскраво, оскільки був близький до своєрідного художнього мислення українців. Вплив імпресіонізму на вітчизняній культурі позначився не випадково, адже багато українських митців здобували освіту в Парижі, Відні, Мюнхені, Кракові, Празі, де ознайомилися із тогочасним західноєвропейським мистецтвом.

ЖИВОПИС

В Україні не було національної школи імпресіонізму, проте певні особливості цього художнього напрямку відобразилися в творчості багатьох майстрів на зламі ХІХ–ХХ ст. Українські митці сприймали імпресіонізм як простір для експериментів і писали полотна, в яких національна своєрідність поєднувалася із характерною живописною мовою. Індивідуальні стилі **О. Мурашка**, **І. Труша**, **О. Кульчицької**, **М. Бурачека** та інших талановитих художників і художниць склали вітчизняну модель імпресіонізму.

Перегляньте відео «Українські художники-імпресіоністи».

Олександр Мурашко — художник, у творчості якого поєдналися пленерність імпресіонізму, риси реалізму, монументальність із темпераментним, динамічним стилем письма та витонченим відчуттям краси світу. Він став першим українським митцем, який пішов шляхом пошуків та експериментів.

«Благовіщення» — єдиний твір Олександра Мурашка, присвячений біблійному сюжету. Ця робота суто імпресіоністична за технікою, безпосередністю почуттів і свіжістю сприймання. Для втілення художніх образів митець використав елементи філософського символізму й імпресіоністичний пленерний живопис, переконливу реальність зображення і віртуозну майстерність портретиста-реаліста.

О. Мурашко.
«Благовіщення», 1909 р.

Роздивіться репродукцію картини та дізнайтеся більше про неї, переглянувши відео. Дайте відповіді на запитання.

1. Які кольори переважають на картині? Які почуття вони пробуджують?
2. Опишіть образ молодої дівчини, втілений на полотні. Спробуйте визначити настрій і характер моделі.
3. Які ознаки імпресіоністичного живопису ви помітили в цьому творі?
4. Доберіть музику, яка, на вашу думку, найкраще виражає настрій створеного на картині образу.

О. Мурашко.
«Дівчина в червоному капелюсі», 1903 р.

Розгляньте репродукції творів О. Мурашка. Що об'єднує ці картини? Спробуйте охарактеризувати творчу манеру митця.

«Біла ставка. Портрет
Маргарити Мурашко», 1913 р.

«Жінка з квітами»,
1919 р.

«Продавчині квітів»,
1917 р.

Визначальним для вітчизняних митців було створення «пейзажу настрою». Він має ліричне, емоційне звучання, колористичне розмаїття з відтінком прояву індивідуального сприймання світу, авторської емоційності. Пейзажні картини українців — це засіб осмислення національного простору. Великого значення українські художники надавали етюдному жанру.

Іван Труш — один із найвизначніших українських митців-імпресіоністів, майстер пейзажу і портретист. Його називали поетом кольору та Сонця.

Серед новацій імпресіонізму І. Труш виокремлював зображення значного простору та великої кількості людей, відтворення особливостей короткочасного освітлення.

Микола Бурачек належить до найяскравіших представників українського імпресіонізму. Надзвичайно цікавий, витончений художник, майстер одухотвореного пейзажу, він усвідомлено обрав цей стильовий напрям. Роботам М. Бурачека притаманні піднесені настрої, гра світла, своєрідна прозорість кольорів і щира зачарованість красою світу.

Багатогранний талант **Олени Кульчицької** проявився в різних галузях мистецтва: графіці, малярстві, ужитковому мистецтві. Під час подорожей Європою на початку 1900-х років майстриня захопилася творчістю французьких імпресіоністів. Згодом вона створила сміливі за задумом пейзажі та жанрові картини, в яких особливо помітні елементи імпресіонізму.

Розгляньте репродукції пейзажних композицій. Які ознаки імпресіонізму ви помітили на цих картинах?

М. Бурачек.
«Березень», 1917 р.

О. Кульчицька. «Пейзаж
з Косова. Млинівка»,
1904–1908 рр.

І. Труш. «Сосна
на кримській скелі»,
1920-ті рр.

Скористайтесь допомогою україномовного чату *GPT* і створіть разом із друзями віртуальну виставку картин українських художників-імпресіоністів, твори яких можна побачити в Національному художньому музеї України (Київ), Музеї українського живопису (Дніпро), Львівській національній галереї мистецтв та художніх музеях Харкова, Одеси, Чернігова.

СКУЛЬПТУРА

Творчість українських скульпторів **Г. Кузневича, М. Паращука, А. Коверка, М. Гаврилка, П. Війтовича** вражає новизною та особливістю відтворення образів, а палітра пластики — розмаїттям ідей та підходів. Скульптори хоча умовно й поєднані назвами шкіл (Київської, Львівської, Харківської, Одеської), але кожен із них презентує власний колоритний світ.

*П. Війтович. Скульптура
«Слава» на фронтоні Львівського
оперного театру, 1899–1900 рр.*

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

В Україні музичний імпресіонізм яскраво виявився у творчості **В. Барвінського, Ф. Якименка, І. Рачинського**, у деяких творах **Б. Лятошинського, Л. Ревуцького, Н. Нижанківського** та ін.

Ф. Якименко

В. Барвінський

Н. Нижанківський

Характерною рисою вітчизняної музики кінця XIX — початку XX ст. стало використання композиторами нової стилістики й ладогармонійних засобів. Серед творів цього періоду — солоспіви «Айстри» М. Лисенка, «В квітках була душа моя» Я. Степового; симфонічна поема «Ангел», фортепіанні цикли «Зоряні мрії», «Сторінки фантастичної поезії» Ф. Якименка; симфонічна сюїта «Елевсинські містерії» І. Рачинського.

Солоспів «**Айстри**» — лірична мініатюра, що належить до камерної вокальної музики **М. Лисенка**. Твір, написаний на слова Олександра Олеся, емоційно насичений, сповнений ніжності, витонченого ліризму і глибокої метафорики.

Послухайте солоспів «Айстри» (слова Олександра Олеся, музика М. Лисенка; виконує Ж. Бичковська). Дайте відповіді на запитання.

1. Який настрій пробуджує музика цього твору?
2. Які зміни в динаміці композиції ви помітили?
3. Охарактеризуйте засоби музичної виразності, за допомогою яких композитор передав емоції ліричної героїні.

Співає Ж. Бичковська

Основні ознаки музики імпресіонізму — чуттєве сприймання світу, мінливі відтінки настрою — особливо виразно проступають у творах **В. Барвінського**: «Жаб'ячий вальс» для фортепіано, фортепіанні прелюдії, «Імпровізація» (частина фортепіанного циклу), солоспів «У лісі», романси «Ой люлі, люлі», «Ввечері в хаті» та ін. Музиці В. Барвінського притаманні мозаїчність, варіаційність та komponування цілого з кількох самостійних частин. Усі його твори вирізняються яскраво вираженими національними рисами та барвистістю гармоній, фонічними ефектами.

Послухайте прелюдію №1 В. Барвінського для фортепіано. Візьміть кольорові олівці та створіть малюнок, передаючи лініями й кольором особливості гармонії та настрою твору. Пригадайте характерні риси живопису імпресіонізму та використайте їх у своєму малюнку.

- Які ознаки імпресіонізму притаманні українському живопису?
- Які особливості вирізняють вітчизняну скульптуру імпресіонізму?
- Які твори українських авторів вам найбільше запам'ятались і чому саме?

Перейдіть в україномовний чат *GPT* і за допомогою штучного інтелекту створіть сповнений світла, руху та настрою малюнок у стилі імпресіонізму. Озвучте свою роботу прелюдією В. Барвінського.

§ 6. МИСТЕЦТВО ПОСТІМПРЕСІОНІЗМУ

На межі XIX–XX ст. на основі художніх досягнень імпресіонізму в мистецтві виникає новий напрям — **постімпресіонізм**.

Постімпресіонізм (буквально — *після імпресіонізму*) — умовна загальна назва одного з основних напрямів європейського живопису кінця XIX — початку XX ст., для якого характерний взаємовплив різних течій та індивідуальних творчих систем (неоімпресіонізм, символізм).

Художники цього напрямку немов передчували біди, які очікували людство в новому, «залізному», столітті. Образи безтурботних людей на полотнах імпресіоністів тепер уже ілюзії. Надії людства на сонячний світ, сповнений щастя та справедливості, поступово почали зникати. Нове покоління митців усе частіше прислухалося до відкриттів у науці й техніці.

Справжньою подією на останній виставці імпресіоністів у 1886 р. стала картина молодого художника **Ж.-П. Сера** «Недільна прогулянка на острові Гранд-Жатт».

Розгляньте репродукцію картини й охарактеризуйте творчу манеру митця. Що ви помітили незвичайного?

Ж.-П. Сера. «Недільна прогулянка на острові Гранд-Жатт», 1884–1886 рр.

Пейзаж, написаний олією, виконаний в особливій техніці: фарби нанесені невеликими акуратними мазками. Вся колірна гама гармонійна, лаконічна й витримана. Характерним є і те, що обличчя людей не промальовані, хоча силуети чіткі та яскраві. На думку художника, на полотні головним є підтекст.

Сюжет картини — відпочинок парижан на березі річки Сени на острові Гранд-Жатт літнього недільного дня. Поєднання фіолетових, бузкових, жовтих, червоних, білих та зелених відтінків створює атмосферу спокою, задоволення і насолоди.

Постімпресіоністи не зациклювались лише на зорових враженнях, а прагнули вільно й узагальнено передавати матеріальність світу та вдавалися до декоративної стилізації. Вони використовували відкриття імпресіоністів у кольорі, композиції, техніці живопису, однак головна відмінність полягала в тому, що вони відкидали метод фіксації поверхневих явищ життя, а намагалися відобразити глибинний зміст, роздуми, духовний стан митця.

Характерні риси мистецтва постімпресіонізму:

- розвиток ідей імпресіонізму;
- прагнення митців передавати у своїх творах не швидкоплинне, а характерне й суттєве;
- відкриття нової художньої техніки, що отримала назву пуантилізм;
- декоративізм колориту і композиції;
- втілення ідеї про емоційне наповнення кожного кольору;
- образи картин спрямовані на бачення різнобарвності світу, освітленого сонцем.

Пуантилізм (від фр. *pointillisme* — *писати крапками*) — одна з назв живописної манери, малювання дрібними мазками (крапками) правильної, іноді криволінійної форми.

Поява пуантилізму заснована на розкладанні складного кольору на спектрально чисті кольори, які художники наносять крапками на полотно. Коли глядач дивиться на картину, всі барви зливаються у потрібний митцеві колір на сітківці ока (ефект «оптичної суміші»).

Використовуючи україномовний чат *GPT*, дізнайся більше про особливості пуантилізму та видатних митців, які працювали в цій живописній манері.

ШЕДЕВРИ ЖИВОПISУ ПОСТІМПРЕСІОНІЗМУ

*Ж.-П. Сера. Автопортрет,
II пол. XIX ст.*

Жорж-П'єр Сера був засновником пуантилізму. В його ідеї локального кольору лежала відмова від змішування кольорів і створення живописних образів з окремих маленьких різноколірних мазків. Якщо картину розглядати зблизька, вона нагадує мозаїку, а якщо здалеку — набуває виразності й фігуративності.

Пензлеві художника належать такі пейзажі: «Маяк в Онфлері», «Порт-ан-Бессен, зовнішня гавань, приплив», «Недільна прогулянка на острові Гранд-Жатт» та інші. Втілюючи ідеї Сера, послідовники техніки пуантилізму почали створювати яскраво індивідуальні й емоційні роботи.

Ж.-П. Сера. «Маяк в Онфлері», 1886 р.

Перегляньте відеоролик «Живопис постімпресіонізму». Які характерні риси цього художнього напрямку вам запам'яталися?

Творчість **Вінсента ван Гога** є вершиною постімпресіонізму і має песимістичний, три-вожний та експресивний характер. На його картинах — захоплення життям, світом і водночас — відчуття самотності й щемливої туги.

В. ван Гог. Автопортрет, 1887 р.

В. ван Гог. «Зоряна ніч», 1889 р.

Відома картина «Зоряна ніч» демонструє неповторну індивідуальну манеру письма В. ван Гога, його особливе бачення навколишнього світу. Небо, зорі й місячний серпик рухаються в єдиному хвилеподібному ритмі.

Перегляньте відео та ознайомтеся з історією написання картини «Зоряна ніч».

Спробуйте подивитися на світ очима В. ван Гога завдяки створеній фахівцями китайської компанії «Motion Magic» віртуальній версії знаменитої «Зоряної ночі».

Створіть репліку картини «Зоряна ніч», розфарбувавши іншими кольорами розмальовку, згенеровану за допомогою неймережі.

Живописна техніка В. ван Гоґа абсолютно оригінальна, самостійна й химерна: він часто спотворював і перебільшував форму, роблячи колір на полотні винятково інтенсивним. У своїх картинах В. ван Гоґ посилював напруженість особливим прийомом накладення фарби — різкими, іноді зигзагоподібними чи паралельними мазками, звивистими лініями. Із загостреним сприйняттям він малював природу, архітектуру, образи людей. Життєствердні пейзажі художника вирізняються яскравими кольорами та сміливими композиційними рішеннями.

В. ван Гоґ. «Нічна тераса кафе», 1888 р.

П. Сезанн. Автопортрет, 1880 р.

Поль Сезанн — художник-реформатор, що здійснив вплив на мистецтво ХХ ст., зокрема на розвиток кубізму. В його пейзажах будівлі мають чіткі обриси, натюрморти (квіти, фрукти, посуд) вирізняються цілісною та усталеною композицією; кольори при загальній стриманості передають фактурність предметів; форми спрощені, реальні. П. Сезанн порушив закони лінійної перспективи і повернув принцип обмеження простору площиною зображення, створивши живопис, що йде вглиб полотна. Його картини схожі на панно, килими, гобелени, полотна середньовічних митців, які не знали перспективи. Живописні твори П. Сезанна, зберігаючи фігуративність і зображальність, набули декоративності.

У натюрмортах художника зберігається сутність його таланту: групи предметів відтворені кольором у такий спосіб, аби милуючись ними, глядач відчував ці предмети майже на дотик.

Поль Сезанн у своїх картинах також утілював людські образи, звільнені від усього зайвого (наприклад, від випадкової міміки й жестів). У його портретах відчувається глибоке проникнення у внутрішній світ моделей; вони сповнені життя, настрою, характеру.

П. Сезанн. «Кошик яблук», бл. 1893 р.

Поль Гоген — видатний представник живопису постімпресіонізму, який є близьким до символізму і стилю модерн.

У пошуках не зіпсованого цивілізацією життя художник залишив Париж спочатку заради патріархальної Бретані, а потім — заради екзотичних островів Океанії. Він малював пасторальні сільські пейзажі, побутові сценки із життя людей, їхні повсякденні турботи, радощі й труднощі із сентиментальним розчуленням та м'якою іронією.

П. Гоген. Автопортрет у капелюсі, 1893 р.

Основна тематика картин Гогена — побут і легенди народів Океанії, поетичний світ гармонії людини і природи. Його картини декоративні, сповнені символіки й характеризуються насиченим чистим кольором та примітивізацією форм. У творах Гогена гранично спрощений малюнок, фарби чисті та яскраві, а композиції мають орнаментальний характер.

Художник прагнув передати всю барвистість життя в тропічних широтах у портретах аборигенів і жанрових сценах на островах Мартиніка й Таїті.

П. Ґоґен. «Сіножать у Бретані»,
1888 р.

П. Ґоґен. «Таїтянський пейзаж»,
1891 р.

Намалюйте український краєвид у живописній манері пуантилізм. Поетапне виконання завдання перегляньте в майстер-класі на відео. Завершити роботу ви зможете в позаурочний час.

ГРАФІКА ПОСТІМПРЕСІОНІЗМУ

У графіці постімпресіонізму виразно простежується вплив мистецтва японської гравюри укійо-е. Відомі митці — зокрема **П. Боннар**, **В. ван Ґог**, **П. Ґоґен** та інші — прагнули передати свої відчуття через лінію, ритм, пляму, використовуючи пласкі форми й декоративність. Серед графічних шедеврів того часу є літографії, ксилографії, рисунки олівцем, пером і тушшю, крейдою, сепією тощо.

В. ван Ґог. «Пагорб Монмартра»,
1886 р.

П. Боннар. Літографія «Бульвар»,
1900 р.

Особливе місце в мистецтві постімпресіонізму займає творча спадщина французького живописця і графіка **Анрі де Тулуз-Лотрека**. Як і всі постімпресіоністи, він захоплювався японськими гравюрами, що вплинули на його творчість. Тулуз-Лотрек виконав серію афіш для паризьких кабаре. Висока майстерність і декоративність його робіт, поєднання виразних ліній та контрастних плям перетворювала зображення на живі композиції, що робили глядачів учасниками подій, про які повідомляли афіші. Заслуга митця в тому, що він увів рекламу в сферу художньої творчості, окресливши основні напрями її розвитку в ХХ ст.

Розгляньте репродукції графічних робіт А. де Тулуз-Лотрека. Які характерні риси постімпресіонізму ви помітили в цих творах?

*Афіша виступу ірландської співачки
Мей Белфорт,
1895 р.*

*Афіша виступу танцівниці
Джейн Авріль в кабаре
«Жарден де Пари», 1893 р.*

Дізнайтесь більше про шедеври постімпресіонізму, скориставшись застосунком *Google arts and culture*. Введіть у пошуку назву цього художнього напрямку та відвідайте музеї, в яких зберігаються відомі картини.

- Які картини, на вашу думку, є основою постімпресіоністичного живопису?
- Твори яких художників вразили вас найбільше?
- Розкажіть про характерні риси постімпресіонізму.
- Що вам відомо про ефект «оптичної суміші»?
- Охарактеризуйте особливості пуантилізму.

Створіть власну картину під назвою «Музика». Під час написання використайте техніку, що була притаманна художникам постімпресіонізму. Доберіть музичний твір, який допоможе урізномити вашу роботу під час її демонстрації.

§ 7. СТИЛЬ МОДЕРН

На зламі XIX–XX ст. в архітектурі, образотворчому й декоративно-ужитковому мистецтві сформувався стиль **модерн**, який протистояв еkleктиці (поєднанню елементів різних стилів) та включав різні художні течії і школи, що існували від кінця 1880-х рр. до 1914 р. У цей період відбувалося стрімке переосмислення старих і відкриття нових художніх форм та прийомів, зближення і злиття різних видів і жанрів мистецтва, коли «ламали» звичні норми й межі. У різних країнах модерн називали по-різному: в Бельгії та Франції — ар-нуво («нове мистецтво»), у Німеччині — югендштіль («молодий стиль»), в Італії — ліберті («квітковий стиль»), у Великій Британії — «сучасний стиль», у США — «стиль тіффані», в Австро-Угорщині — сецесіон.

Перші ознаки нового стилю з'явилися в мистецтві багатьох країн Західної Європи практично одночасно. На початку XX ст. модерн поширився у країнах Скандинавії, Східної Європи та Північної Америки. Він досягнув свого розквіту перед Першою світовою війною та згас із її початком, оскільки відірване від реальності мистецтво в суворі воєнні роки не мало перспектив.

Модерн — стиль у мистецтві (переважно в архітектурі, образотворчому й декоративно-ужитковому мистецтві) кінця XIX — початку XX ст., для якого характерні лаконічність форм, підкреслення структурних елементів, створення незвичайних декоративних ефектів.

Характерними рисами стилю модерн є:

- вільна композиція, стилізація і декоративність, захоплення асиметрією та гнучкими, плавними лініями;
- наявність орнаментів, що химерно переплітаються й утворюють своєрідне поєднання;
- довершеність, практичність, простота;
- досконала естетика, вишуканість зображальних засобів;
- опора на почуття, логічність, інтуїцію, творчу фантазію;
- урахування відкриттів у науці й техніці.

Перегляньте відеоролик «Мистецтво модерну». Які характерні риси цього стилю вам запам'яталися?

АРХІТЕКТУРА МОДЕРНУ

Архітектура кінця XIX — початку XX ст. стала особливим явищем в історії світового здочства, оскільки була принципово новою, не подібною на відомі стилі минулого. Своєрідність архітектури модерну полягає у цілковитій відмові від впливу античного ордеру, у майстерному використанні різноманітних засобів декоративного оформлення фасадів та інтер'єрів споруд.

Примхливі, мінливі форми, вигадливі лінії, принципи асиметрії та вільного планування вирізняють тогочасні незвичайні, підкреслено індивідуалізовані будівлі, в яких усі рішення підпорядковані єдиному образно-символічному задумові й орнаментальному ритмові. Найяскравіше модерн відобразився в архітектурі приватних особняків, ділових і торговельних споруд, вокзалів тощо.

Характерні риси модерну в архітектурі:

- відмова від історичних запозичень еkleктики;
- експресивний ритм, плавність, пластичність, декоративність;
- використання синусоїдальних ліній, стилізованих квітів, стовпів полум'я, хвилястих ліній, запозичених у природи;
- застосування нових технічних і конструктивних засобів;
- використання дерева, звичайної та глазурованої цегли, бетону, металевих конструкцій, скла та їх комбінацій.

Сутністю творчого методу архітекторів модерну став принцип імпровізації на обрану тему. Майстрів надихало практично все, створене природою: рослини, черепашки молюсків, риб'яча луска тощо. Майже у кожній країні були здочі, які працювали в різних варіантах стилю, і саме цим пояснюється надзвичайна різноманітність споруд кінця XIX — початку XX ст. Найбільш відомими архітекторами стилю модерн були **Антоні Гауді** (Іспанія), **Віктор Орта** (Бельгія), **Ектор Гімар** (Франція), **Отто Вагнер** (Австрія), **Август Ендель** (Німеччина) та багато інших.

Вершиною архітектурного модерну можна вважати творчість геніального іспанського майстра **Антоні Гауді**.

Перегляньте відеоролик про творчість А. Гауді.

*Фасад і фрагмент фасаду будинку Батло.
Барселона, Іспанія.
Арх. А. Гауді, 1904–1906 рр.*

Будинок Батло у Барселоні — це кардинальна перебудова старої споруди на замовлення багатого промисловця. Гауді повністю змінив планування будинку. На перших трьох поверхах розташовані дорогі апартаменти, оформлені зовні вигадливо вигнутими виступами ліхтарів та балконів, що нагадують венеційські карнавальні маски або застигли хвилі вулканічної лави. Стіни облицьовані битим склом різних відтінків блакитного. З вулиці головний фасад подібний на зміїну шкіру. Враження підсилює дах із рельєфної черепиці, що нагадує спину скам'янілої фантастичної істоти.

Зведення величного **храму Святого Сімейства** — справа всього життя Антоні Гауді, яку йому не вдалося завершити.

Залишені видатним зодчим креслення, макети й виконані елементи споруди дозволили сучасним архітекторам продовжити його справу. Закінчити будівництво храму планується до 2026 р.

*Храм Святого Сімейства,
не завершений. Барселона, Іспанія.
Арх. А. Гауді, 1884–1926 рр.*

Храм має три фасади, кожен з яких присвячений певному євангельському сюжету: Різду, Стражданню Христовим та Вознесінню. Шпиль висотою понад 100 метрів символізують апостолів, а три входи — Віру, Надію та Милосердя. За задумом архітектора, всі фасади мали бути покриті облицюванням із кольорової кераміки та скла. Храм має кілька рівнів; над прилеглими вулицями споруджені сходи, що ніби приєднують до його композиції ділянки міської забудови. Усе це багатоманіття форм Гауді втілює у камені завдяки складним конструктивним рішенням.

Уважно розгляньте зображення храму Святого Сімейства (с. 50). Які культові споруди він вам нагадує? Поясніть, чому.

Послухайте каталонську народну пісню «Спів птахів», перекладену для віолончелі та струнного оркестру талановитим музикантом і композитором Пабло Касальсом. Доберіть світлини споруд для презентації «Архітектура А. Гауді» й озвучте свою роботу прослуханою музикою.

СКУЛЬПТУРА МОДЕРНУ

Монументальна скульптура кінця XIX — початку XX ст. була тісно пов'язана з архітектурою. Приватні житлові будинки, культові споруди, будівлі державних та громадських установ вирізнялися багатим скульптурним оздобленням, переважно рельєфами. Характерними рисами скульптури модерну було звернення до природних ліній, плинність і динамізм форм, внутрішня енергія, декоративність.

Портал фасаду Різдва храму Святого Сімейства. Барселона, Іспанія. Арх. і скульп. А. Гауді, 1884–1926 рр.

Портал житлового будинку. Париж, Франція. Арх. Ж. Лавіротт, скульп. Ж.-Б. Ларрив, 1899–1901 рр.

Кругла скульптура цього періоду представлена здебільшого різноманітними статуетками.

Розгляньте фотозображення творів дрібної пластики. Проаналізуйте основні засоби виразності скульптури модерну.

*Л.-О. Моро. «Аврора»,
кабінетна бронза, кін. XIX ст.*

*Е. Віллані. «Метелик»,
кабінетна бронза, кін. XIX ст.*

ГРАФІКА ТА ЖИВОПИС МОДЕРНУ

На графіку та живопис модерну суттєво вплинув символізм. Декоративність стала однією з визначальних особливостей цих видів образотворчого мистецтва кінця XIX — початку XX ст. Картини і панно модерну митці широко використовували як елементи інтер'єру для надання йому певного емоційного забарвлення. Доволі яскраво стиль модерн проявився у графіці, оформленні друкованих видань, листівках, рекламі тощо.

Найвідомішими майстрами модерну був графік **Обрі Бердслі** (Велика Британія), художники **Оділон Редон** та **П'єр Боннар** (Франція), **Густав Клімт** і **Коломан Мозер** (Австрія), **Фердинанд Ходлер** (Швейцарія), **Альфонс Муха** (Чехія) та інші.

Характерні риси графіки й живопису модерну:

- поєднання декоративної умовності, орнаментального «килимового» тла і «виліплених» зі скульптурною чіткістю фігур;
- наявність великих колірних площин і тонко підкреслених нюансів;
- символіка лінії та кольору;
- звернення художників до світу таємниць, снів, легенд, казок.

Перегляньте відеоролик «Шедеври живопису і графіки модерну».

Яскравим зразком живопису стилю модерн є полотна австрійського художника **Густава Клімта**. Він був одним із тих неординарних майстрів, які прокладали нові шляхи в мистецтві й виявилися здатними повести за собою інших. У 1897 р. художник став лідером віденського Сецесіону і зажив слави сміливого експериментатора. За стилізацію живопису під техніку мозаїки Клімта прозвали «чужоземцем із Візантії».

Значне місце у творчості художника займав портрет. Найчастіше це були жіночі образи, наділені то романтичною замріяністю, то яскраво вираженою емоційністю.

Одним із найбільш оригінальних творів цього жанру став написаний у 1907 р. «**Портрет Аделі Блох-Бауер I**», відомий також як «Золота Адель». Жінка зображена в золотисто-оранжевому просторі, заповненому дивовижним орнаментом, що нагадує візантійську мозаїку. Сукня моделі ніби розчиняється в цьому просторі, натомість відкриті частини тіла мають децю неприродний вигляд. Над цим портретом художник працював 4 роки, створивши для нього близько 100 ескізів.

Г. Клімт. «Портрет Аделі Блох-Бауер I», 1907 р.

У роботах чеського графіка, декоратора, майстра театральної та рекламної афіші, живописця **Альфонса Мухи** часто зображені молоді елегантні жінки в оточенні квітів та з декоративними німбами. Образи, створені художником, неповторні, витончені. У них плавні лінії, близькі до природних форм, без загострених кутів.

Розгляньте фотозображення декоративних панно Альфонса Мухи (с. 54). Зверніть увагу на колірну гаму робіт і спільні деталі. Доберіть музику, що допоможе «озвучити» ці твори.

А. Муха. Декоративні панно із серії «Пори року», 1896–1897 рр.

Створіть авторський малюнок у стилі ар-нуво, орієнтуючись на роботи А. Мухи. Зобразіть граційну жіночу фігуру або алегоричний образ на декоративному тлі з рослинними орнаментами. Використовуйте плавні лінії, м'які пастельні кольори.

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО

Американський художник і дизайнер **Луїс Комфорт Тіффані** став яскравим виразником модерну в декоративно-ужитковому мистецтві. Його вироби з кольорового скла, кераміки, коштовних каменів, емалей, металів визнані в усьому світі. Власне кажучи, стиль модерн у США та деяких інших країнах називають тіффані саме на честь цього талановитого митця.

Л. Тіффані.
Ваза, скло фавріль,
1897 р.

Л. Тіффані. Настільна
лампа «Лілії в ставку»,
1900–1905 рр.

Л. Тіффані.
Настільна лампа
«Гліцинія», 1902 р.

Від початку 1880-х років майстер захопився дизайном скла. У результаті наполегливих експериментів йому вдалося розро-

бити новий вид художнього скла — *фавріль* (тобто рукотворне). Заснована Тіффані дизайнерська фірма виготовляла вітражі на релігійні сюжети для храмів. Зі шматочків скла, що залишилися після нарізки окремих елементів вітражів, компанія стала виробляти абажури. До кінця XIX ст. ці високохудожні роботи здобули значну популярність і досі високо цінуються в усьому світі.

Перегляньте відеоролик та дізнайтесь більше про творчість Л. Тіффані.

Помітним явищем стали вироби з художнього скла, виконані талановитим майстром **Емілем Ґалле**. Запропонований ним творчий метод рафінування багатошарового скла різьбленням у техніці камеї отримав розвиток у фабричному виробництві (власний завод Ґалле, заснований 1892 р.). У вазах Ґалле, прикрашених зображеннями квітів, метеликів, неповторна гра світла й тіні створює ефект живого зображення.

Е. Ґалле. Ваза із зображенням бабок та метеликів, 1889 р.

Е. Ґалле. Ваза «Троянда Франції», 1902 р.

ІНТЕР'ЄР

Основний принцип стилю модерн в інтер'єрі — динамічна рівновага, що проявляється у химерно вигнутих лініях орнаментів та формі декору. Оформлення внутрішнього простору не підкоряється жодним закономірностям: плоскі рельєфи на стелі, асиметричні форми на стінах, довільні контури вікон та дверей.

Меблі переважно без прямих кутів, з вишуканою фурнітурою, оздоблені матовим склом. Вигнуті ніжки, а іноді й каркаси м'яких меблів нагадують обриси тіл тварин або стебла рослин. Узагалі, в інтер'єрі модерну повсюди присутні рослиноморфні та зооморфні мотиви: листя, квіти, птахи й комахи часто зображені на текстилі, вітражах та різноманітних елементах декоративного наповнення.

Зразки м'яких меблів стилю модерн, поч. XX ст.

Розгляньте фотографію із зображенням сучасного інтер'єру, виконаного у стилі модерн. Зверніть увагу на колірну гаму приміщення. Визначте характерні риси стилю модерн в інтер'єрі.

МОДА

Перегляньте ролик «Мода стилю модерн».

Особливим є одяг стилю модерн. Костюм кінця XIX — початку XX ст. відповідно до нових умов життя став доцільнішим і реалістичнішим. Останньою даниною дворянській моді на криноліни з їхніми складними конструкціями і неприродними формами був **турнюр** — невелика подушечка, яку підкладали під сукню ззаду, нижче талії. Гусячоподібний силует такої сукні неодноразово висміювали карикатуристи.

Представники стилю намагалися остаточно відмовитися від будь-яких конструкцій у костюмі, що спотворювали природний силует тіла людини. Тому костюм початку XX ст. за своїми обрисами наближається до природних форм людського тіла, тяжіє до

фасонів, що прилягають. Потяг до простоти, зручності, зменшення розмірів і прикрас, гнучкість і довільність ліній поєднувалися з характерною для модерну рисою — захопленням красою силуету та красою лінії.

Сучасний костюм багато в чому наслідує тенденції, закладені у костюмі стилю модерн. Головні з них — краса і зручність.

Завдання на вибір

1. Розгляньте подані нижче зразки жіночого та чоловічого костюмів, що були модними на зламі XIX–XX ст. Створіть ескіз одного із костюмів (на вибір). Техніка виконання — олівець.
2. За допомогою нейромережі *Microsoft Copilot* створіть ескізи костюмів стилю модерн. Порівняйте їх із зображеннями сучасних моделей одягу.

Зразки жіночих та чоловічих костюмів, що були модними на зламі XIX–XX ст.

- Які особливості мистецтва стилю модерн ви запам'ятали?
- Розкажіть про характерні риси архітектури 1880–1914 рр. Наведіть приклади архітектурних шедеврів стилю.
- Назвіть прізвища відомих митців, які працювали в стилі модерн. У чому, на вашу думку, полягають їхні особисті досягнення?
- Які особливості розвитку декоративного мистецтва модерну вам відомі?
- Назвіть основні риси інтер'єру, виконаного в цьому стилі.
- Розкажіть про модні тенденції кінця XIX — початку XX ст.

За допомогою нейромережі *Microsoft Copilot* розробіть дизайн меблів у стилі модерн.

§ 8. СТИЛЬ МОДЕРН В УКРАЇНСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ

АРХІТЕКТУРА

Український архітектурний модерн виник на початку ХХ ст. і проіснував майже 40 років. Національний різновид цього стилю, що зародився у Полтаві, був поширений на території Центральної, Південної та Східної України. На західноукраїнських землях, які в той час перебували у складі Австро-Угорської імперії, під впливом віденського Сецесіону новий стиль отримав назву сецесія. В архітектурі Західної України поєдналися риси модерну та гуцульського і закопанського народного мистецтва.

Звернення до хвилястих, природних форм стало найприметнішою ознакою стилю модерн. Найбільша увага приділялася декоративному оздобленню будівель. Це були скульптурні рельєфи, ковані елементи, розписи, вітражі.

При зведенні споруд поєднували цеглу, бетон, металеві конструкції, скло, а також широко використовували дерево. Усі елементи декору утворювали своєрідні комбінації.

За роки розвитку українського модерну було збудовано понад 500 об'єктів, багато із яких збереглися й донині та стали характерною окрасою міст.

До видатних українських архітекторів стилю модерн належали **В. Городецький, Г. Артинов, Т. Обмінський, Е. Брадтман, В. Кричевський** та ін.

Уважно розгляньте фотозображення архітектурних споруд. Які характерні ознаки стилю модерн ви можете виділити? Розкажіть про них.

*Полтавський краєзнавчий музей
ім. В. Кричевського. Арх. В. Кричевський,
1903–1908 рр.*

*«Дім невіщої вдови». Київ.
Арх. Е. Брадтман,
1907–1908 рр.*

Проте найвідомішою пам'яткою архітектури модерну в Україні є Будинок з химерами. Архітектор **Владислав Городецький** спроектував його як прибутковий дім із помешканням для власної родини.

Будинок з химерами. Київ. Арх. В. Городецький, 1901–1903 рр.

Споруду у формі куба було зведено на ділянці, яку вважали непридатною для забудови через надто крутий схил. Для зміцнення стійкості схилу вбили майже 50 бетонних паль. До того ж, бетон обрали як основний будівельний матеріал, що в ті часи стало доволі сміливим рішенням. З боку вулиці Банкової будинок має три поверхи, а з боку площі Івана Франка — шість. Фасади оздоблені з характерним для модерну використанням різних стилів. Споруда отримала свою назву завдяки скульптурним прикрасам на міфологічну та мисливську тематику на фронтонах. Скульптури виконав міланський майстер Еліо Саля за власними ескізами В. Городецького.

СКУЛЬПТУРА

Визначальною рисою українського пластичного мистецтва кінця XIX — початку XX ст. був його тісний зв'язок з архітектурою.

Відомими скульпторами, твори яких належать до стилю модерн, були **Ю. Марковський**, **Г. Кузневич**, **С. Островський**,

З. Курчинський, М. Бринський, Л. Дрекслер, І. Кавалерідзе, К. Малачинська-Пайздерська, М. Парашук та ін.

Розгляньте світлини із зображенням творів скульптури. Визначте характерні риси стилю модерн.

*Будинок з химерами (фрагмент).
Київ. Арх. В. Городецький, скульп. Е. Саля,
1901–1903 рр.*

*Ю. Марковський.
«Фортуна», кін. XIX ст.*

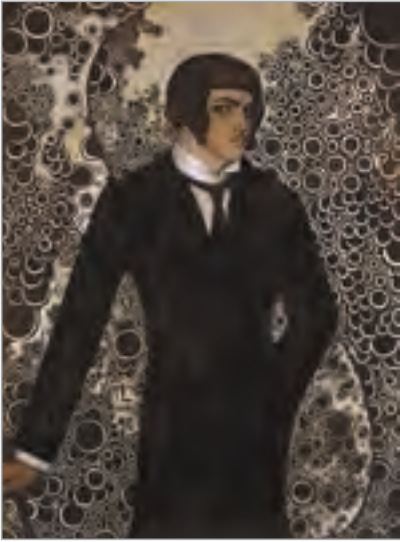
ЖИВОПИС

*О. Новаківський.
«Українська мадонна», 1920 р.*

Для живопису кінця XIX — початку XX ст. характерним був прийом поєднання фантастичних і натуралістичних елементів в одній композиції. Стиль модерн знайшов відображення у творчості **Є. Агафонова, С. Дембіцького, І. Їжакевича, В. Максимовича, А. Маневича, Г. Нарбута, О. Новаківського, К. Сіхульського** та ін.

Творчість **Олекси Новаківського** представляє цілу епоху в українському малярстві кінця XIX — початку XX ст. Як і більшість майстрів того часу, він був прихильником традицій народного мистецтва та народних образів, що склали в його уявленні основу самотутньої національної культури. Для

*В. Максимович.
Автопортрет, 1913 р.*

живописних творів Новаківського характерні динамічні форми, широкий, вільний, пластично-звивистий мазок, сила колірних співзвуч, що розкривають глибинні світи почуттів людини — її страждань та радощів.

Визначальні риси мистецтва модерну найбільш повно проявилися у творчості **Всеволода Максимовича**, який дуже рано пішов з життя.

У своїх роботах молодий художник втілював образи античності, зображував оголені тіла, міфічні сюжети. Флористичні обрамлення, візерунчасте тло з масою дрібних елементів певною мірою нагадують картини Г. Клімта. Твори Максимовича привертають увагу глядачів і зачаровують.

Одним із найяскравіших представників модерну був українсько-польський живописець і графік, львів'янин **Казимир Сіхульський**. У своїй творчості він поєднував європейську естетику з українським народним стилем. Чимало його робіт присвячені гуцульській тематиці. Спираючись на засади віденської сецесії, митець писав картини, що вражали стилізованою витонченою лінією, яскравим сонячним світлом та інтенсивністю колірної гами.

К. Сіхульський. Триптих «Гуцульська Мадонна», 1909 р.

К. Сіхульський. «Хлопець із конем», 1935 р.

Цю картину можна вважати символічним узагальненням образу Гуцульщини, що втілює силу, стриманість, гідність мешканців Карпат. Полотно має чіткі риси модерну: плавні лінії, декоративну площинність, орнаментальні деталі в убранні, точність у зображенні народного костюма та елементів побуту. Гуцульський хлопець і кінь зображені як єдине ціле, з гармонією у формі та кольорі.

Розгляньте портрети, створені К. Сіхульським. Чим вони подібні та чим відрізняються? Зверніть увагу на деталі, що доповнюють кожну картину. Яку роль вони відіграють в увиразненні образів?

«Гуцул», 1906 р.

«Гуцулка», 1906 р.

«Молодий гуцул», 1905 р.

ВІТРАЖНЕ МИСТЕЦТВО

У добу стилю модерн вітражне мистецтво розквітло з новою силою. Удосконалення технологій створення декоративних зображень із кольорового скла зумовило виникнення нових композиційних, колористичних та стильових тенденцій. В Україні кінця XIX — початку XX ст. вітраж був органічною частиною архітектури,

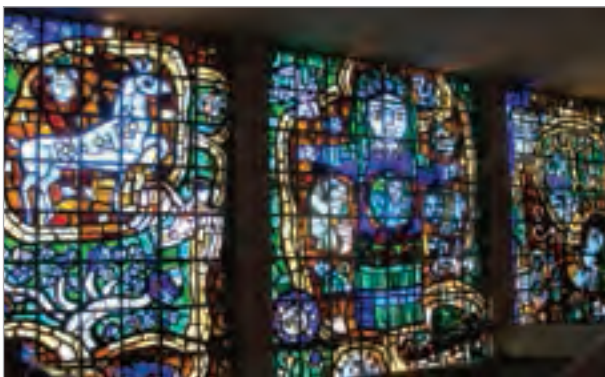
тож найчастіше його використовували в оформленні інтер'єрів та екстер'єрів громадських будівель, зокрема храмів Галичини.

Петро Холодний — яскравий і самобутній художник, один із найцікавіших вітчизняних митців. Усі проєктовані ним вітражі увійшли в історію українського монументального мистецтва як найкращі твори першої третини ХХ ст. у галузі церковного вітража. Експериментуючи протягом життя з різними матеріалами й технологіями, П. Холодний ввів у мистецтво вітража абсолютно нове образно-художнє розуміння, бачення і трактування цього жанру.

П. Холодний. Вітражі церкви Успіння Пресвятої Богородиці у Львові, 1926–1927 рр.

Серед тих, хто розвивав українське монументальне мистецтво, був також **Іван-Валентин Задорожний**. Він не лише малював ескізи до вітражів, а й створював їх власноруч. Розповідають, що митець їздив на склозавод, де спілкувався з технологіями, і сам варив товстелезне кольорове скло усіх відтінків. Роботи Задорожного виходять за межі простого художнього вираження — це глибокий діалог з історією, культурою та людським досвідом.

*І.-В. Задорожний.
Вітраж
«Люди, бережіть Землю».
Палац культури «Росава»
у Білій Церкві,
1976–1979 рр.*

ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО

Величезним досягненням українського модерну є новий, неупереджений погляд на національну культуру. Використання й творча інтерпретація невичерпного багатства народної орнаментики, захоплення давніми пластами історії проявилися в роботах багатьох українських митців і мисткинь. На початку 1900-х років у кустарних артілях сіл Вербівка (тепер Черкащина) та Скопці (Київська обл.) народні майстрині створювали килими та вишивки за ескізами **М. та О. Прахових, В. Болсунової, Н. Давидової, Є. Прибильської**. Пізніше авторами ескізів стали майстри декоративного розпису **В. Довгошия, П. Власенко, Г. Собачко-Шостак** та ін.

В. Довгошия. «Півень», поч. 1920-х рр.

П. Власенко. «Павич у вінку», 1936 р.

Створіть ескіз вітража з українськими мотивами в стилі модерн. Поетапне виконання роботи перегляньте в майстер-класі на відео.

Розучіть пісню та виконайте її під фонограму.

НЕХАЙ КВІТУЄ УКРАЇНА

Слова *І. Зінковської*

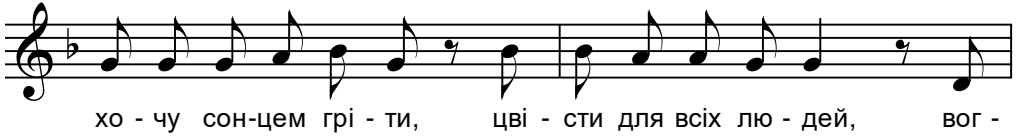
Музика *О. Кузьміча*

Наспівно

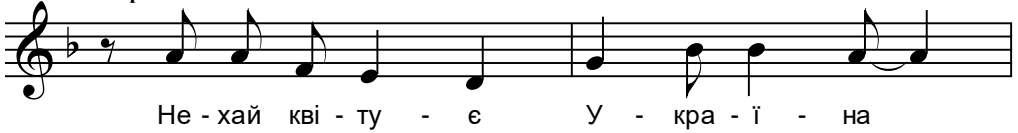

§ 8. Стил ь модерн в українському мистецтві

Приспів:

1. Закохана у волю,
Закохана в життя,
Зазнала і недолю,
Терпіла забуття.
Так хочу сонцем гріти,
Цвісти для всіх людей,
Вогнем завжди горіти
В серцях своїх дітей.

Приспів:

Нехай квітує Україна
В духмяних сонячних садах!
Нехай збирається родина —
Наш оберіг у всіх віках!
Привітною хай буде доля,
Не буде заздрості і зла!
Цінуймо, браття, нашу волю,
Нам треба жити для добра!

2. Я вірю, все минеться
І прийде новий час:
Світ щиро усміхнеться
Від радості за нас.
Я — Україна-мати
І Берегиня літ.
Я хочу об'єднати
Весь український рід!

Приспів.

- Розкажіть про українську архітектуру та скульптуру модерну.
- Які характерні риси модерну притаманні вітчизняному малярству? Твори якого художника вас найбільше вразили?
- Хто з українських митців створював шедеври у вітражному мистецтві?
- Охарактеризуйте особливості декоративного мистецтва модерну в Україні. Наведіть приклади творів.

§ 9. МОДЕРНІЗМ У МИСТЕЦТВІ ХХ СТ.

Початок ХХ ст. відзначився важливими досягненнями та відкриттями в усіх сферах: уперше людина піднялася в повітря (зародження ери авіації), винайшла засоби електрозв'язку та залізобетонні конструкції, дослідила явище радіоактивності, створила теорію відносності. Прагнення мистецтва до нових вершин через пошук різноманітних форм і творчих методів сприяло появі сукупності новітніх напрямів і течій, які отримали назву **модернізм**.

Модернізм (від фр. *moderne* — *новітній, сучасний*) — загальна назва течій у мистецтві кінця ХІХ — ХХ ст., для яких характерні розрив з усталеними художніми традиціями, експериментаторство й пошук нових естетичних принципів.

П. Пікассо. «Середземноморський пейзаж», 1952 р.

Перегляньте відео «Мистецтво модернізму». Що вам найбільше запам'яталося?

Рух новаторства охопив багато країн, тому мистецтво модернізму принесло не тільки плеяду нових імен, а й появу нових товариств, шкіл і цілу низку світових шедеврів. Значна кількість стильових напрямів, течій і майстрів, які працювали поза течіями, зробили цей період розвитку мистецтва доволі складним. При цьому кожен напрям і течія претендували на абсолютну новизну як образотворчих засобів, так і тематики.

Характерні риси мистецтва модернізму:

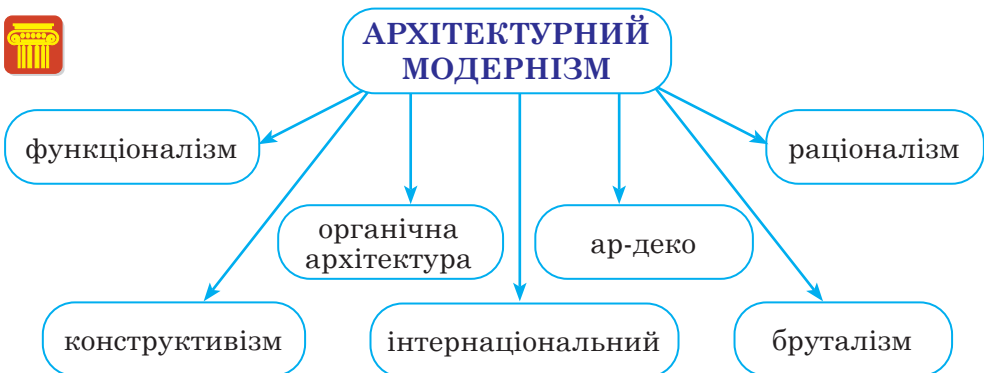
- заперечення художніх принципів реалізму й натуралізму;
- особлива увага до внутрішнього світу особистості, самоцінність людини та мистецтва;
- пошук нових засобів у мистецтві (метамова, символіка, міфотворчість), віддання переваги творчій інтуїції;
- переважання форми над змістом, умовних форм із життєподібними елементами;
- застосування художнього прийому монтажу, заснованого на поєднанні різнорідних тем, фрагментів, образів;
- ефект ірреального, неправдоподібного, фантастичного (що зображене природно) з реальністю;
- руйнування традиційних конструктивних елементів твору та відсутність сюжету й композиції, художнього часу і простору, персонажів і дії;
- випадки наявності «тотальної» іронії, пародії, алюзії, елементів гри та ілюзії творчості, створення міфів, «міфічного» методу.

АРХІТЕКТУРА МОДЕРНІЗМУ

Уже з кінця XIX ст. традиційні методи будівництва почали суттєво змінюватися. Камінь та дерево поступилися місцем сталі й залізобетону, алюмінію та склу, а згодом — пластмасам. Спочатку науково-технічні новації використовували під час зведення споруд відповідно до наявних архітектурних норм і традицій. Однак із плином часу погляди на архітектуру зазнали істотних трансформацій.

Розгляньте схему й ознайомтеся з основними напрямками розвитку архітектурного модернізму.

Характерні риси архітектурного модернізму:

- використання найсучасніших будівельних матеріалів і конструкцій;
- раціональний і функціональний підходи до вирішення внутрішніх просторів;
- відсутність тенденцій оздоблення, відмова від історичних запозичень у зовнішньому вигляді споруд;
- «інтернаціональний» характер споруд.

Основні представники архітектурного модернізму: Вальтер Гропіус, Ріхард Нойтра, Людвіг Міс ван дер Роє, Ле Корбюзьє, Алвар Аалто, Оскар Німеєр та інші.

Перегляньте відео «Архітектурні шедеври модернізму».

Конструктивізм і раціоналізм — ці напрями отримали розвиток у 1920-х — на початку 1930-х рр. у колишньому СРСР. Їхніми характерними рисами були суворість, геометризм, лаконічність форм, монолітність зовнішнього вигляду, використання новітніх досягнень будівельної техніки, орієнтація на фізичні властивості матеріалів та конструкцій.

Будівля Держпрому в Харкові.

Арх. С. Серафимов, С. Кравець, М. Фельгер, 1925–1928 рр.

Функціоналізм — архітектурний напрям, різновид раціоналізму, що існував з 1920-х р. у Європі та США. Архітектори-функціоналісти прагнули до типізації житлового будівництва, спорудження великих житлових комплексів на вільних територіях. Прості й правильні геометричні форми (куб, паралелепіпед;

рідше — сфера, циліндр), невеликі та панорамні вікна (розділені на дрібні фрагменти), монолітність і цілісність образу, чисті кольори екстер'єру будівель — характерні риси архітектурного функціоналізму.

Засновником функціоналізму був один із найяскравіших архітекторів ХХ ст. **Ле Корбюзьє**. Головною темою його творчості стала розробка принципів забудови сучасного міста і спорудження комфортного житла. У 1926 р. Ле Корбюзьє сформулював знамениті «п'ять пунктів» архітектури, які досі не втратили актуальності: спорудження будівель на опорах; вільне планування; оформлення фасадів згідно із плануванням; злиття віконних прорізів у суцільну стрічку вікон; плоскі дахи-тераси з озелененням. Сімнадцять споруд, зведених за проектами Ле Корбюзьє в різних куточках світу, внесені в список Світової спадщини ЮНЕСКО.

Вілла Савой в Пуассі-сюр-Сен, Франція. Арх. Ле Корбюзьє, 1928–1931 рр.

Будівля Баугаусу в Дессау, Німеччина. Арх. В. Гропіус, 1926 р.

Архітектурний напрям **ар-деко** виник у Франції в 1920-х роках, а потім став популярним у 1930–1940 рр. у міжнародному масштабі в архітектурі, моді, живописі. Цей напрям був еклектичним — він синтезував модернізм і неокласицизм. Характерні риси ар-деко — строгість ліній, сміливі геометричні форми, етнічні візерунки, багатство кольорів, розкішні орнаменти, дорогі матеріали (слонова кістка, крокодиляча шкіра, алюміній, рідкісні породи дерева, срібло, сталь).

Будинок мерії в Баффало (англ. Buffalo City Hall) є одним зі зразків напрямку ар-деко. Це найдорожча споруда міської адміністрації на території США (вартість — 7 млн доларів). Її висота — 115,2 м. Баффало Сіті Холл нагадує монумент, що налічує 32 поверхи. В середині і зовні будівля прикрашена численними фризами і скульптурами.

*Ратуша Баффало, США.
Арх. Дж. Вейд, Дж. Дітел,
1929–1931 рр.*

*Крайслер-білдинг у Нью-Йорку, США.
Арх. У. ван Алєн, 1928–1930 рр.*

Крайслер-білдинг (англ. *Chrysler Building*) — хмаросяг корпорації *Chrysler*, збудований у 1930 році, один із символів Нью-Йорка. Висота будівлі — 320 м. Розташована споруда у східній частині Мангеттена.

Проект замовив сенатор Вільям Х. Рейнольдс. Швидкість зведення споруди вражала сучасників — чотири поверхи щотижня. Хмаросяг увінчано шпилем заввишки 38 м, виготовленим із неіржавної сталі та зібраним з окремих елементів.

Інтернаціональний напрям відмовився від національних культурних особливостей, історичного декору. Його характерні риси: прямі лінії, чисті геометричні форми, легкі та гладкі поверхні зі скла й металу. Найпоширеніший матеріал — залізобетон.

Мегаполісам США і Канади притаманні чіткі геометричні форми хмаросягів, зведених за проектами архітекторів Л. Міс ван дер Рое, Ф. Джонсона і Б. Юйміна. Інтернаціональний напрям проник і в інші країни, зокрема в Італію (П. Луїджі), Бразилію (О. Німеер).

Бруталізм — напрям в архітектурі модернізму 1950–1970-х років; зародився у Великій Британії. Згодом став популярним практично в усіх країнах Європи і світу, зокрема в США, Канаді, Японії, Бразилії, Скандинавських країнах і СРСР. Характерними рисами бруталізму є локальний колір, пластичність форм, різність фактур, міцність конструкцій, масштабні композиційні рішення; будівлі часто мають вигляд ступінчастої піраміди, перевернутої підпорою вгору і піднятої над землею на пілонах. До архітекторів, які працювали в цьому напрямі, належать Б. Спенс, Г. Кальман, М. Мак-Кіннел, Е. Ноулс.

Плас Віль-Марі в Монреалі, Канада.
Арх. У. Зекеддорф, Б. Юймін, 1962 р.

Бібліотека Торонтського університету,
Канада. Колектив авторів, 1968–1973 рр.

§ 9. Модернізм у мистецтві XX ст.

Термін «**органічна архітектура**» ввів Л. Салліван на підставі положень еволюційної біології в 1890 рр. Споруди цього напрямку розкривають властивості природних матеріалів, органічно вписаних у навколишній ландшафт. Форма будівель має специфічне призначення.

*Резиденція Кауфмана (будинок над водоспадом), Пенсильванія, США.
Арх. Ф. Л. Райт, 1936–1939 рр.*

Розгляньте фотозображення споруд (с. 72–73). Проаналізуйте, чим архітектура модернізму відрізняється від шедеврів готики та бароко.

*Ратуша Баффало, США.
Арх. Дж. Вейд, Дж. Дітел,
1929–1931 рр.*

*Собор Паризької Богоматері, Франція.
Арх. М. де Сюллі та ін.
XII–XIV ст.*

*Валдштейнський палац у Празі, Чехія.
Арх. А. Спецца, Дж. Героні. 1624–1630 рр.*

Завдання на вибір

1. Дотримуючись принципів повітряної перспективи, створіть ескіз будь-якої споруди (заміський будинок, школа, бізнес-центр) в одному з напрямів архітектури модернізму. Для ознайомлення з етапами виконання творчої роботи перегляньте відео майстер-класу.
2. Перейдіть за кодом і за допомогою нейромережі створіть ескіз будинку в будь-якому напрямі архітектури модернізму. Влаштуйте разом із друзями віртуальну виставку своїх робіт на інтерактивній дошці та доберіть музику для їх озвучення. Проголосуйте за найкращу роботу. За бажанням створіть відеоподкаст.

- Назвіть характерні риси мистецтва модернізму.
- У чому, на вашу думку, полягає визначальна особливість архітектури модернізму?
- Назвіть напрями архітектури модернізму і коротко охарактеризуйте кожен із них.
- Шедеври якого напрямку модернізму вам сподобалися найбільше? Поясніть, чому.

§ 10. ЖИВОПИС МОДЕРНІЗМУ

Модернізм у живописі проявився в цілій низці напрямів, течій та шкіл як складне й суперечливе явище, що містить у собі пошуки нових художніх форм і естетичних принципів.

Розгляньмо особливості розвитку напрямів і течій модернізму, які отримали найбільше поширення. Тож вирушаймо у мистецьку подорож.

КУБІЗМ

Кубізм (фр. cubisme, від cube — куб) — течія у європейському образотворчому мистецтві початку ХХ ст., що виникла та сформувалась у Франції напередодні Першої світової війни.

Характерні риси кубізму:

- застосування комбінацій геометричних форм (куба, кулі, циліндра, конуса тощо) та деформованих фігур;
- прагнення «подрібнити» реальні об'єкти на стереометричні;
- наявність примітивних зображень.

Засновники течії: Пабло Пікассо, Жорж Брак, Фернан Леже.

Кубізм з'явився у 1908 р. Представники течії абсолютно відмовилися від наслідування класичного мистецтва і були певні того, що живописні твори мають передавати філософські ідеї, а не реалії життя.

Перегляньте відео «Шедеври кубізму». Які картини вас найбільше вразили? Хто їх створив?

Кубізм умовно можна вважати живописно-пластичним експериментом. У його розвитку виділяють три етапи: *аналітичний* (подрібнення великих мас та використання «віялоподібних» структур), *синтетичний* (чергування і нашарування об'єктів на площині, введення в живопис чужорідних матеріалів — кубістичний колаж), *декоративний* (довільна комбінація пластичних і барвистих елементів).

Х. Гріс. «Портрет Пабло Пікассо», 1912 р.

Розгляньте репродукції картин П. Пікассо різних етапів розвитку кубізму. Виділіть характерні риси цієї течії.

П. Пікассо.
«Скрипка та гітара», 1913 р.

П. Пікассо.
«Дівчина перед дзеркалом», 1932 р.

Виразність ліній і кольору по-новому розкрилася в графіці П. Пікассо. Він виконував книжкові ілюстрації, розтиражовані естампи, а також створив новий вид графіки — **колаж**, у якому поєднував малюнок з аплікаціями із різних матеріалів.

Колаж (від фр. collage — *наклеювання*) — технічний прийом в образотворчому мистецтві, що ґрунтується на введенні у твір різних за фактурою та кольором елементів: шматків газет, афіш, шпалер тощо.

Створіть на сервісі *Canva* цифровий колаж у стилі П. Пікассо. Поділіться з друзями враженнями щодо творчого процесу й обговоріть свої роботи.

ФОВІЗМ

Фовізм (від фр. *fauve* — *дикий*) — течія у французькому живописі кінця XIX — початку XX ст.

Характерні риси фовізму:

- кольорова експресія, поєднання яскравих насичених фарб;
- декоративність, життєрадісність, пластична деформація предметів; зіставлення контрастно забарвлених площин;
- спрощення форм предметів;
- відмова від світлотіньового моделювання та лінійної перспективи.

Засновники течії: Анрі Матісс (лідер і натхненник), Андре Дерен, Моріс де Вламінк. Течія, що кинула виклик традиційним уявленням про красу й виразність, виникла приблизно в 1900 році. Вагомий вплив на живопис фовізму мала творчість П. Сезанна та П. Ґогена. Основні мотиви й колірні поєднання художники-фовісти запозичували в природи, проте прагнули створювати несподівані контрасти і гармонії. Фарби наносили довільними мазками, часто — одразу з тюбика, не змішуючи їх на палітрі, аби передати на полотні текстуру й рух, створити відчуття спонтанності та енергії.

Розгляньте репродукції картин. Які художні образи втілили майстри? Що посилює виразність цих образів? Які характерні риси фовізму простежуються в кожній роботі?

А. Матісс.
«Жінка в капелюсі», 1905 р.

А. Дерен. «Естак»,
1905 р.

Анрі Матісс — знакова фігура постімпресіонізму; саме він очолив школу фовістів. Основою творчості митця стало вироблення яскравого художнього почерку, ідеал цілого та відсутність деталей, які завдають шкоди емоційній інтенсивності. Кольори картин яскраві, насичені; форми прості, проте повною мірою передають пластику рухів.

Розгляньте репродукцію картини «Червона кімната» і зверніть особливу увагу на колірну гаму й творчу манеру автора. За бажанням доберіть музику до картини та обґрунтуйте свій вибір.

ФУТУРИЗМ

Футуризм (від лат. *futurum* — *майбутнє*) — напрям мистецтва, що виник у 1909–1911 рр. в Італії; один із основних його принципів — поєднання в одній композиції різних моментів руху.

Характерні риси футуризму:

- передача швидкості, руху, енергії, динамізму життя і вражень людини простими прийомами;
- своєрідні композиції (подрібнені на фрагменти фігури, перетини з гострими кутами, де переважають зигзаги, спіралі);
- передача руху через накладання послідовних фаз на одне зображення;
- порушення колірної єдності, поєднання тьмяних або насичених тонів, запозичення колірних знахідок — від фовізму;
- часткове запозичення художніх форм — від кубізму;
- розкладання предметів на елементи та їх комбінування (кубофутуризм);
- заперечення класичної художньої спадщини, увага до винаходів техніки.

Засновники напрямку: Умберто Боччоні, Джакомо Балла, Карло Карра.

Появу футуризму відносять до 1909 року. На формування цього напрямку істотно вплинула основна ідея філософії Ф. Ніцше: цінність світу полягає в можливості його інтерпретації. Художники всіма засобами намагалися зобразити динамічність, прискорення темпу життя, дисгармонію світу, що виникла із вторгненням машин у життя людини. Футуризм виявився нежиттєздатним; він дуже швидко застарів і до 1920-х років став минулою класикою.

Художник створив веселий, майже кінематографічний образ: рух лап і хвоста такси, що біжить на повідці біля ніг господині. Швидкість руху в картині передано через «розкадрування» — як у мультиплікації через зображення серії повторюваних форм.

Дж. Балла. «Динамізм собаки на повідці», 1912 р.

Перегляньте відео «Шедеври футуризму».

АБСТРАКЦІОНІЗМ

Абстракціонізм (від лат. *abstractus* — *далекий від реальності*) — модерністський напрям в образотворчому мистецтві ХХ ст., особливість якого виявилась у відмові від зображення форм дійсності та створенні живописно-пластичної реальності за допомогою кольорових плям, ліній, фактури, об'єму.

Характерні риси живопису абстракціонізму:

- відмова від зображення реальних предметів і явищ;
- застосування кольорових плям, ліній, фактури, об'єму;
- імпульсивно-стихийні або раціонально-впорядковані композиції; опора на асоціації форм і кольорів.

Засновники напрямку: Піт Мондріан, Казимир Малевич.

Основа абстракціонізму — подвійна сутність людини: поряд із фізичним тілом і свідомістю існує підсвідомість. У такому мистецтві відображається підсвідоме — реакція душі художника, його внутрішній світ. Цікаво, що абстракціонізм набув розвитку в мистецтві з 1910-го року.

Перегляньте відео «Шедеври абстракціонізму».

ДАДАЇЗМ

Дадаїзм (фр. *dadaisme*, від *dada* — *дитяче лепетання*) — різновид модерністського напрямку в західноєвропейському (переважно французькому та німецькому) мистецтві, що існував у 1916–1924 рр.

Характерні риси дадаїзму:

- зумисний примітивізм, антиестетизм як реакція на жорстокість Першої світової війни; утвердження ідеї про безглуздість життя; невизнання авторитетів у мистецтві;
- застосування техніки колажу;

Засновники напрямку: Ганс Арп, Марсель Янко, Марсель Дюшан, Макс Ернст. Дадаїзм зародився 1916 року в Цюриху (Швейцарія) як своєрідна форма протесту митців проти Першої світової війни та знецінення мистецтва. Дадаїсти обожнювали провокації і парадокси, відмовлялися від умовностей у мистецтві та способи мислення, не прагнули створювати красу. Їхні твори втілювали скоріше абсурд та випадковість. Характерною рисою мистецтва дадаїзму є різні типи колажів.

Розгляньте колажі німецьких митців. Що об'єднує їхні твори? Назвіть ознаки, що свідчать про належність цих робіт до мистецтва дадаїзму.

*Р. Гаусманн. «ABCD»,
1920-ті рр.*

*Е. Блюменфельд.
«Дада», 1920 р.*

- Розкажіть про розвиток модернізму у живописі. Назвіть найбільш поширені художні напрями й течії.
- Які характерні риси живопису фовістів ви запам'ятали?
- Які геометричні фігури простежуються у творах кубістів?
- За якими ознаками можна розпізнати творчість дадаїстів та футуристів? Наведіть приклади.

Візьміть участь у мистецькому проекті «Як звучить кубізм?».

1. Напишіть невелике есе або вірш на тему «Як звучать картини П. Пікассо?», використовуючи уривки фраз, ритмічні повтори, звуконаслідувальні слова.
2. Доберіть музичний супровід до картини П. Пікассо «Скрипка та гітара».

§ 11. ЕКСПРЕСІОНІЗМ ТА СЮРРЕАЛІЗМ У ЖИВОПИСІ МОДЕРНІЗМУ

Мандруючи мистецькими шляхами модернізму, сьогодні зупинимось на творчості художників, що представляли живопис експресіонізму та сюрреалізму.

ЕКСПРЕСІОНІЗМ

Експресіонізм (від фр. *expression* — *вираження, виразність*) — течія в мистецтві початку ХХ ст., яка набула особливого розвитку після Першої світової війни. Відзначається підвищеною емоційністю, тривожністю, загостреністю світосприймання та відображенням стану самого митця у гротескних, деформованих художніх образах.

Характерні риси експресіонізму:

- надмірна експресивність, спотворення художнього образу, драматизація сюжетів, напруги переживань та емоцій, загострення трагічного світосприймання;
- колористичні дисонанси, застосування незграбних, спотворених ліній, швидких і грубих мазків, схильність до різких контрастів;
- відображення конфлікту людини з трагічною та антигуманною дійсністю, вираження внутрішнього світу, художні утопії.

Перегляньте відео «Шедеври експресіонізму».

Експресіонізм — це спроба показати внутрішній світ людини, її переживання, зокрема в момент найсильнішої духовної напруги. Чимало митців вважали своїми попередниками французьких постімпресіоністів.

В експресіонізмі було багато протиріч. Гучні заяви про зародження нової культури не зовсім відповідали культу індивідуалізму, що дивовижним чином поєднувався з постійним прагненням гуртуватися. Художники шукали нові, агресивні образи, намагаючись виразити засобами живопису тривогу, дискомфорт.

Художники-експресіоністи: О. Дікс, Г. Гросс, Е. Л. Кірхнер, О. Кокошка, Ф. Марк, Е. Мунк та інші.

Франц Марк — один із найяскравіших представників німецького експресіонізму. У його творах, написаних до 1910-х років, простежується академічний стиль і реалістичні образи. Пізніші роботи вирізняються яскравими, сміливими кольорами й абстрактним зображенням тварин, яких митець вважав вищими істотами, що уособлюють гармонію і чистоту. Створені Ф. Марком образи тварин позбавлені натуралізму; вони є символічними і передають складні емоційні, духовні та філософські ідеї.

Ф. Марк. «Мавпячий фриз», 1911 р.

Ф. Марк. «Чотири лисиці», 1913 р.

Художня техніка Ф. Марка передбачала використання плоских кольорових площин для створення простих форм. Цікаво, що художник мав власне бачення кольорів: жовтий колір — жіночий, тобто м'який і чуттєвий; синій — чоловічий, строгий і водночас духовний; червоний — це колір матерії; дуже жорсткий, але завжди приглушується синім і жовтим.

Ф. Марк. «Тигр», 1912 р.

Картина «Синій кінь» — одна з найвідоміших робіт Ф. Марка.

Твір сповнений особливої проникливості й чарівності. Центральна фігура композиції — кінь, який на тлі контрастних кольорів має досить незвичний вигляд. Грудину тварини пронизує білий колір, а грива і копита віддають синявою. Не лише колір, а й поза коня викликають різні емоції в душі кожної людини. На картині ми бачимо втілення теорії кольору художника. Він вважав, що фантазія, як і творчість, не має меж. Тому писати потрібно так, як бачиш, і не інакше.

Ф. Марк. «Синій кінь», 1911 р.

Робота норвезького художника **Едварда Мунка** теж належить до світових шедеврів експресіонізму.

Митець створив чотири основні версії картини «Крик»: дві з них написані олією, дві — пастеллю.

На тлі забарвленого в тривожні червоно-жовті тони неба зображено постать людини, рот якої спотворив крик жаху і відчаю. Робота сповнена настільки потужного трагізму та енергетики, що здається, ніби ми чуємо цей крик крізь століття.

Е. Мунк. «Крик», 1893 р.

Перегляньте відео та дізнайтеся більше про цю картину. Поміркуйте, що пов'язує її із сучасністю.

Едвард Мунк писав символічні фігуральні композиції, з особливою експресією виражаючи власну самотність, боязнь хвороб і смерті.

Е. Мунк. «Танець життя», 1899–1900 рр.

Картині «Танець життя» притаманні розпливчастість обрисів і ліній, особлива експресія та гра кольорів.

Ідея створення картини доволі проста. Життя — це танець. Зліва художник зобразив уособлення юності, справа — старості, а в центрі — зрілості. Задуму митця підпорядкована й колірна гама полотна: світлі фарби — юність, насичений червоний — зрілість, чорний — старість.

СЮРРЕАЛІЗМ

Сюрреалізм (від фр. *surrealisme* — *надреалізм*) — напрям у мистецтві ХХ ст., який проголосив джерелом художніх образів сферу підсвідомості (інстинкти, сновидіння, галюцинації).

Характерні риси сюрреалізму:

- ілюзії, зображення спотвореної реальності;
- парадоксальне поєднання форм, суміщення сну і реальності;
- духовне піднесення, відокремлення духовного від матеріального, цінність свободи;
- поєднання абсурдного, суперечливого, натуралістичних образів;
- використання колажу і техніки ready-made.

Перегляньте відео «Шедеври сюрреалізму». Поділіться своїми враженнями з однокласниками та однокласницями.

Засновником сюрреалізму був французький письменник Андре Бретон. Філософською основою на пряму стали ідеї інтуїтивізму, фрейдизму, східні містико-релігійні вчення, що закликали звільнити людей від матеріалізму, логіки і вели їх у надреальний, містичний, фантастичний світ. Сюрреалізм продовжив традиції дадаїзму.

Художник **Сальвадор Далі** — людина-легенда. Вся його творчість — ризикований експеримент зі змістом і цінностями європейської традиції. С. Далі писав: «Як ви хочете зрозуміти мої картини, коли я сам, їхній творець, не розумію їх? Їхній сенс настільки глибокий, що не піддається логічному аналізу».

Техніка ready-made — один із поширених у модерністському мистецтві художніх прийомів, який полягає в переміщенні предмета промислового виробництва з нехудожнього простору в художній. Завдяки цьому об'єкт зображення починають сприймати по-іншому й зауважують те, чого не помічали поза художнім контекстом.

С. Далі. «Сон», 1937 р.

На картині «Сон» С. Далі зобразив велику і м'яку голову, тіло — відсутнє. Голову підтримують підпори, що свідчить про крихкість, непевність реальності. Навіть собаці, намальованій у лівому нижньому кутку картини, необхідна підпора, щоб не впасти на землю. Блакитне тло підсилює відособленість від раціонального світу.

С. Далі. «Лебеді, що відображаються у слонах», 1937 р.

На картині «Лебеді, що відображаються у слонах» С. Далі використовує власні творчі методи. Лебеді й три засохлі дерева, віддзеркалюючись у воді, набувають вигляду слонів, а якщо перевернути картину догори дригом, то слони перетворюються на лебедів. Хмари здаються живими істотами й підсилюють незатишну атмосферу, що контрастує із прозаїчною фігурою людини, яка байдуже стоїть оддалік.

Розгляньте репродукцію картини С. Далі «Постійність пам'яті» та напишіть невелике есе про сюжет полотна.

С. Далі. «Постійність пам'яті», 1931 р.

Ця невелика за розмірами (24×33 см) картина є найвідомішою роботою С. Далі та знаковим твором сюрреалізму. Розм'якшені годинники висять і стікають як образ, що символізує плинність часу, розмитість реальності, непевність буття.

Послухайте композицію «Time» з альбому «The Dark Side of the Moon» відомого гурту «Pink Floyd». Чи можна, на вашу думку, озвучити цією музикою картину С. Далі «Постійність пам'яті»? Поміркуйте про те, які миттєвості зберігає пам'ять людини.

Гурт «Pink Floyd»

Чи знаєте ви, що С. Далі здобув славу винахідника? Деякі його винаходи були пізніше втілені: спектральні окуляри-калейдоскоп, що змінюють реальне зображення; туфлі на ресорах, щоб насолоджуватися ходінням; грим, що приховує тіні; фотомаски для репортерів тощо.

- Які особливості експресіонізму відрізняють його від інших напрямів і течій модернізму?
- Поміркуйте, чому експресіонізм найбільш яскраво проявився після Першої світової війни.
- Охарактеризуйте живопис сюрреалізму. Назвіть шедеври цього напрямку мистецтва.
- Творчість якого художника вас найбільше вразила? Поясніть, чому.

Спробуйте створити власну сюрреалістичну композицію «Сон». Це може бути малюнок або колаж, у якому втілено ваші сновидіння чи фантазії. Техніка виконання: олівці, акварель, аплікація, вирізки з журналів (за вибором). Озвучте свою роботу сучасною інструментальною музикою фантазмагоричного характеру.

§ 12. МОДЕРНІЗМ В ІНШИХ ВИДАХ МИСТЕЦТВА

Мистецька спадщина модернізму є невід'ємною частиною світової культури. Прагнучи творчо втілити риси матеріального або духовного світу, модернізм яскраво проявився також в інших видах мистецтва, зокрема у скульптурі, музиці, дизайні інтер'єрів та моді.

Перегляньте відео й ознайомтеся з особливостями скульптури модернізму.

СКУЛЬПТУРА

Скульптура ХХ ст. зіграла важливу роль у загальному художньому процесі, однак саме в цьому виді мистецтва новітні принципи найбільш органічно переплелися з культурними традиціями минулого. Чимало митців модернізму в яскравій, глибоко індивідуальній манері продовжували втілювати досвід славетних майстрів античності та Відродження.

Характерними рисами скульптури модернізму є:

- вільна композиція, стилізація та декоративність, захоплення асиметрією і гнучкими, плавними лініями;
- наявність орнаментів, які химерно переплітаються й утворюють своєрідний сплав;
- практичність, простота;
- витончена естетика, вишуканість зображальних засобів;
- опора на почуття, логічність, інтуїцію, творчу фантазію;
- урахування наукових відкриттів та новинок техніки.

Скульптура кубізму

Намагаючись пізнати й відобразити приховану, внутрішню структуру звичних предметів, художники-кубісти зверталися до скульптури. У творах **О. Архипенка**, **О. Цадкіна**, **Ж. Ліпшиця** форма живе власним своєрідним життям. Фігури складені з різноманітних поверхонь: то випуклих, то увігнутих; таким чином митці прагнули показати модель з різних поглядів.

Скульптурою захоплювався і знаменитий **П. Пікассо**, однак свої експерименти в цьому виді мистецтва до певного часу не афішував. Лише 1966 року він продемонстрував світові свої скульптурні роботи на виставках, які налічували понад 200

експонатів. Найвідоміші кубістичні твори Пікассо — «Голова жінки (Фернанда)», «Гітара» та «Келих абсенту».

Перегляньте відео та дізнайтесь більше про творчість П. Пікассо як скульптора.

Роздивіться світлину роботи П. Пікассо і дайте відповіді на запитання.

П. Пікассо. «Голова жінки (Фернанда)», 1909 р.

1. Визначте вид скульптури за формою та за призначенням.
2. Опишіть засоби виразності твору.
3. Охарактеризуйте скульптурний образ. Поміркуйте, про що хотів розповісти нам митець.
4. Які почуття викликає у вас цей твір мистецтва?

Скульптура дадаїзму

Скульптура дадаїзму — справжній виклик традиційному мистецтву, адже вона іронічна, абсурдна, антиакадемічна, провокативна, часто створена з випадкових предметів (Курт Швіттерс, Ман Рей, Ганс Арп).

Німецький і французький скульптор та художник **Ганс Арп** у своїх творах розробляв круглі форми, що нагадують роботів. Його скульптури ніби живуть власним життям: витягуються вгору, стискаються, набухають, наповнюються повітрям, падають

і зливаються одна з одною. Майстер вважав, що мистецтво — це форма проявів природи. У своїх роботах Г. Арп показував, як зароджуються нові організми, як вони ростуть, розвиваються, зникають і знову відроджуються.

*М. Рей. «Подарунок»,
1921 р.
(репліка 1972 р.)*

*Г. Арп. «Голова ельфа»,
відома як «Каспар»,
1959 р.*

*К. Швіттерс.
Скульптура
з червоного дроту, 1944 р.*

Скульптура експресіонізму

Найвідомішим скульптором мистецтва експресіонізму був німецький майстер **Ернст Барлах**. Його роботи — це грубо висічені фігури, окреслені різкими складками широкого одягу. На жаль, значну частину творчої спадщини митця знищили нацисти.

*Е. Барлах. «Шалений (Берсеркер)»,
1910 р.*

*Е. Барлах. «Сліпий жебрак»,
1906–1913 рр.*

Після Другої світової війни риси експресіонізму відчутно проявилися в творчості швейцарського скульптора **Альберто Джакометті**. Його непомірно витягнуті, тендітні й ніби виснажені фігури позбавлені сили та пристрасті. Вони залишають у глядача відчуття самотності, навіть коли утворюють скульптурну групу.

А. Джакометті. «Собака», 1951 р.

Скульптура сюрреалізму

У творчій спадщині **П. Пікассо** є також сюрреалістичні скульптурні твори. Наприкінці 1920-х років майстер створював конструкції з дроту, дерева, металу, гіпсу, використовуючи ці матеріали окремо чи в поєднанні. Скульптурний портрет **«Голова жінки»** — виразно сюрреалістичне зображення.

Під час Другої світової війни в творчості П. Пікассо досягла розквіту винайдена ним техніка **асамбляжу**.

Асамбляж (від фр. *assemblage* — *зміювання*) — техніка візуального мистецтва, споріднена з колажем, у якій використовують об'ємні деталі або цілі предмети, скомпоновані на площині як картина; допускаються також мальовничі доповнення фарбами, металом, деревом, тканиною та іншими матеріалами, іноді — навіть деталями інших творів.

У творчості **С. Далі** слон — це символ майбутнього. У скульптурі **«Тріумфальний слон»** масивне тіло тварини зображене на тонких видовжених ногах, що можна трактувати як контраст між непорушністю минулого й непевністю майбутнього. Коштовне сідло символізує багатство, а ангел, що грає на сурмі, провіщає настання ери успіху та процвітання.

У скульптурній композиції «Адам і Єва» присутній ще один персонаж — змій, що скрутився у формі серця. Фігури людей позбавлені індивідуальних рис і мають дещо узагальнений вигляд, натомість змій відтворений ретельно й достовірно. Центром композиції є яблуко, яке Єва пропонує Адаму, а він завмер, не наважуючись скуштувати заборонений плід.

С. Далі. «Тріумфальний слон»,
1975 р.

С. Далі. «Адам і Єва»,
1980 р.

Ще раз розгляньте фотографії скульптур С. Далі. Пригадайте характерні риси творчості майстра.

Спробуйте виліпити із пластиліну фігурку фантастичного слона, що допоможе втілювати в життя ваші мрії. Доберіть музику, якою ви хотіли б озвучити вашу роботу.

Розучіть пісню та виконайте її під фонограму.

МРІЇ ЗБУВАЮТЬСЯ

Слова Ю. Рибчинського

Музика В. Полянського

Наспівно

§ 12. Модернізм в інших видах мистецтва

там у - сі - ма - лень - кі прин - ци. Від зо -
рі во - ни і до зо - рі у - ві
сні лі - та - ють, на - че пти - ці. Є кра -
ї - на ди - во - виж - них мрій, там схід
сон - ця зав - жди пур - пу - ро - вий, там пли -
ве ко - раб - лик па - пе - ро - вий і у
не - бі - па - пе - ро - вий змії. Мрі - ї збу -
ва - ю - ться, мрі - ї збу - ва - ю - ться, і не - га -
раз - ди у - сі за - бу - ва - ю - ться. Мрі - ї збу -
ва - ю - ться, мрі - ї збу - ва - ю - ться! З си - ніх не -

Приспів:

бес нам зір-ки по-смі-ха-ю-ться. 2. Є кра-
ха-ю-ться. Мрі-ї збу-ва-ю-ться, мрі-ї збу-
ва-ю-ться! З си-ніх не-бес нам зір-ки по-смі-ха-ю-ться.

1. Є країна дивовижних мрій,
Діти там усі — маленькі принци.
Від зорі вони і до зорі
Уві сні літають, наче птиці.
Є країна дивовижних мрій,
Там схід сонця завжди пурпуровий,
Там пливе кораблик паперовий
І у небі — паперовий змій.

Приспів:

Мрії збуваються, мрії збуваються,
І негаразди усі забуваються.
Мрії збуваються, мрії збуваються!
З синіх небес нам зірки посміхаються.

2. Є країна дивовижних мрій,
Там ріка ніколи не міліє,
Там душа ніколи не старіє —
Там, в країні дивовижних мрій.

Приспів.

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

Характерними рисами музичного мистецтва модернізму є:

- ідея духовності мистецтва, вища чистота якого вимагає повного звільнення від світу чуттєво-конкретного;
- вияв конфлікту людини з реальністю;
- підвищена експресивність, деформованість образів;

- відмова від тональної системи (атональність), винайдення додекафонії та нових технік, гостра дисонантність, інструментальний тип тематизму, ритмічна вибагливість, лінійна поліфонія, камерний тип мислення;
- застосування мелодизованої декламації, використання звукових ефектів (напружене зітхання, істеричний свист, відчайдушний крик);
- гострі контрасти, часті зміни темпу і динаміки.

Атональна музика — музика, створена поза ладовими та гармонічними зв'язками, принцип якої полягає у рівноправності усіх тонів, відсутності тяжіння між ними до ладового центру, що їх об'єднує.

Додекафонія, або **дванадцятитоновна музика** — метод композиції на основі дванадцяти тонів, які співвіднесені лише між собою.

Головними героями у творах композиторів були прості люди, втомлені життям, скалічені духовно, безсилі перед жорстокістю світу. Найвідомішими представниками модернізму в музиці є **А. Шенберг**, **А. Берг**, **А. Веберн**.

Засновник Нововіденської школи композиторів, представник музичного експресіонізму А. Шенберг виявив себе як автор додекафонійної і серійної музики. У його творах є незвичайні для слуху речі: відмова від тональної системи, застосування говоріння у хоровому виконанні замість співу, використання пантоміми тощо. А. Шенберга іноді вважають передвісником комп'ютерної музики.

Послухайте уривок із мелодрами А. Шенберга «Місячний П'єро» і розгляньте репродукцію картини П. Пікассо. Порівняйте музичний та живописний твори. Чи збігаються образи П'єро в музиці та живописі? Обґрунтуйте свою думку.

П. Пікассо. «П'єро», 1918 р.

Візьміть акварель і папір. Під музику А. Шенберга створіть образ П'єро, застосовуючи виражальні засоби живопису експресіонізму.

МОДНІ ТЕНДЕНЦІЇ МОДЕРНІЗМУ

У ХХ ст. разом із розвитком промислового виробництва одягу виникло і розвинулося професійне художнє моделювання костюма. Так, Франція стала законодавицею модних тенденцій, заснувавши перші Будинки моди. Саме у Франції з'явилася професія **кутюр'є** — художника-модельєра одягу. Кутюр'є почали створювати раціональний стиль костюма, що вирізнявся стриманою простотою, відсутністю зайвих деталей і дорогої обробки. У 1900 р. на Паризькій виставці свою творчість демонстрували вже близько 20 великих Будинків моди. Масове виробництво одягу почало відігравати значну роль в економіці.

Модернізм у моді втілювався у дизайні одягу з елементами деконструкції: зовнішні шви, необроблений край полотна, асиметричний силует, поєднання сучасних технологій тощо.

У жіночому гардеробі популярності набули вузькі силуети із завищеною лінією талії, широкі пояси, рукави-кімоно, пальта-халати, прозорі тканини, вишивки у східному стилі, тюрбани з пір'ям, берети, своєрідні капелюшки, мода на високі черевики на шнурівках, прості сукні й костюми в клітинку, жіночий трикотаж ручного в'язання (жакети, кардигани, джемпери, шарфи, шапки).

Перегляньте відео «Модерністські тенденції в моді».

Моду модернізму надихали соковиті палітри картин кубістів, фовістів, футуристів, абстракціоністів. Теми мистецтва проникли в декоративну косметику: з'явилася водостійка туш для вій, виразний макіяж, що нагадував театральний грим (яскраво нафарбовані губи, темні тіні й підведені очі; навіть грим рук, які фарбували в бузковий, зелений та інші модні відтінки).

Живопис модернізму майстерно інтерпретували в своїх модних колекціях знамениті кутюр'є середини ХХ — початку ХХІ ст.

П. Мондріан. «Композиція № 4 з червоним, синім і жовтим», 1929 р.

І. Сен-Лоран.
Коктейльна сукня
з колекції осінь-зима 1965 р.

Ж. Брак. «Пташки», 1953 р.

І. Сен-Лоран.

Кейн із колекції весна-літо 1988 р.

ІНТЕР'ЄР МОДЕРНІЗМУ

Модернізм в інтер'єрному дизайні — це насамперед раціональність, новаторство і практичність, прагнення до функціональних форм із чистими лініями та простими геометричними конструкціями. Колірна гама — нейтральні кольори для стін та мінімум яскравих, контрастних тонів для колірних акцентів.

Розгляньте зразки модерністських інтер'єрів, розроблених сучасними дизайнерами. Проаналізуйте особливості організації внутрішнього простору цих приміщень.

Кубістичний інтер'єр

Сюрреалістичний інтер'єр

Експресіоністичний інтер'єр

- Які характерні риси скульптури модернізму ви запам'ятали?
- Чим особливі скульптурні роботи С. Далі?
- Назвіть досягнення експресіонізму в музичному мистецтві.
- Що вам відомо про модні тенденції модернізму?

Створіть ескіз інтер'єру власної кімнати в дусі модернізму. Художня техніка — олівець або акварель.

Для ознайомлення з етапами виконання творчої роботи перегляньте відео майстер-класу.

§ 13. МОДЕРНІЗМ В УКРАЇНСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ

Український модернізм, попри очевидний зв'язок із загальноєвропейськими тенденціями, характеризується виразною своєрідністю, зумовленою історичними та суспільно-культурними процесами в Україні. Вітчизняне мистецтво того періоду відобразило наполегливе прагнення до національного самовизначення й утверджувало самотність та цінність української культури.

АРХІТЕКТУРА

Основними напрямками архітектурного модернізму в Україні стали **конструктивізм** та **бруталізм**. Вони проявилися у складних композиціях з різноманітних за висотою і шириною прямокутників, що утворюють розчленовані фасади, засклені підвісні галереї, заплутану систему внутрішніх дворів, коридорів і терас.

Готель «Салют» у Києві — яскравий зразок бруталізму, адже основним елементом конструкції та декору цієї споруди є масивні бетонні форми. За задумом автора проекту А. Мілецького готель мав налічувати 18 поверхів, проте забудовники не отримали необхідних дозволів і кількість поверхів скоротили мало не вдвічі.

Завдяки незвичайному архітектурному рішення будівля готелю й досі залишається одним із кращих зразків архітектури минулої епохи.

*Готель «Салют», Київ.
Арх. А. Мілецький та ін., 1976–1984 рр.*

Розгляньте зображення архітектурних споруд модернізму (с. 105). Назвіть характерні особливості кожної будівлі та визначте напрям, до якого вона належить.

*Національний палац мистецтв «Україна»,
Київ. Арх. Є. Маринченко та ін.,
1965–1970 рр.*

*Національна бібліотека України
ім. В. І. Вернадського, Київ.
Арх. В. Гопкало та ін., 1989 р.*

*Будівля Дніпровського державного цирку.
Арх. П. Нірінберг, 1975–1980 рр.*

*Головний корпус Харківського
національного університету
ім. В. Н. Каразіна. Арх. С. Серафимов,
М. Зандберг-Серафимова, 1930–1932 рр.
(Відновлений 1953–1963 рр. за проектом
арх. О. Касьянова, В. Костенка, В. Липкіна.)*

СКУЛЬПТУРА

Під впливом західних мистецьких шкіл в Україні сформувалася ціла плеяда самобутніх скульпторів-модерністів: **О. Архипенко**, **В. Бородай**, **Г. Кальченко** та ін.

Майстер світового масштабу **Олександр Архипенко** зробив вагомий внесок у мистецтво ХХ ст. своїм відкриттям пластичних можливостей порожнього

Фотопортрет О. Архипенка, сер. ХХ ст.

простору, змусивши його стати органічним і дуже виразним елементом композиції. Митець постійно експериментував, поєднуючи тривимірність і площинність. Він створював фігури з наскрізними отворами, вперше у світі застосувавши простір «усередині» й «порожнечу», так звані контррельєфи. О. Архипенко повернув у пластику колір, використовував у своїх роботах дерево, скло, метал, фіксує їх у рамах на домальованому фарбами тлі (серія «Медрано»).

Свої роботи митець називав «скульптуро-малярством». Понад тисячу його творів увійшли до скарбниці світового мистецтва і зберігаються в багатьох музеях світу, зокрема в Національному художньому музеї України (м. Київ), Національному музеї (м. Львів).

Розгляньте зображення незвичайних скульптурних творів О. Архипенка. Визначте, до якого напрямку чи течії мистецтва вони належать. Розкажіть про свої враження від робіт скульптора.

«П'єро-карусель», 1913 р.

«Жіноча постать», 1914 р.

ЖИВОПИС

Український живопис ХХ ст. вирізняється динамічними контрастами, поєднаннями цілісних колірних площин, умовністю форм, яскравими барвами й певною декоративністю. Особливий внесок у вітчизняне мистецтво модернізму зробили **К. Малевич**, **О. Богомазов**, **М. Бойчук**, **А. Петрицький**, **В. Єрмилов** та ін. Творчі здобутки цих художників прославили Україну на весь світ.

Перегляньте відео «Українське мистецтво модернізму».

Супрематизм

Засновником супрематизму став **Казимир Малевич**. У його творах звичні просторові орієнтації людини зникають. Як пояснював сам художник, слово «супрематизм» означає верховенство проблеми кольору.

Супрематизм — течія в мистецтві модернізму, послідовники якої застосовували різноколірні й різновеликі геометричні фігури для організації своїх композицій.

Характерні риси супрематизму:

- безпредметність, абстрактний геометризм, що його застосовують у мистецтві плаката, графіці;
- зображення комбінацій різноколірних площин найпростіших геометричних обрисів;
- перевага прямих ліній, квадратів, кіл і прямокутників;
- створення врівноважених асиметричних композицій.

Чорний, білий та червоний квадрати, як і вся творчість Малевича, добре відомі у світі. Квадрат у супрематичному виконанні є найбільш чистим, незалежним від матерії духовним буттям, позбавленим асоціацій.

К. Малевич.
«Чорний квадрат
на білому тлі», 1915 р.

Знаменита картина К. Малевича «Чорний квадрат...» не має ні верху, ні низу, оскільки сторони квадрата від вертикальної та горизонтальної ліній рами відділяють приблизно однакові відстані. Незначні відхилення від чистої геометрії нагадують глядачам про те, що картина таки написана пензлем.

Чорне і біле — ніби два полюси: світло й темрява, життя і смерть. Чорного кольору на картині значно більше — отже, темрява поглинає світло. Багатьох глядачів, які бачили цю картину, переслідувало відчуття, що вони стоять перед безоднею.

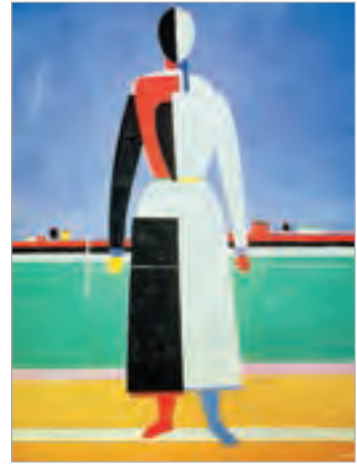
Скористайтесь допомогою україномовного чату GPT, аби дізнатися історію створення «Чорного квадрата...». Які ще картини, подібні за задумом, існують у світовій скарбниці мистецтва?

Створіть репліку цього твору, інтерпретуючи його на власний лад: можливо, це буде квадрат як вікно, емоція, символ; квадрат із візерунками або колаж у формі квадрата.

Розгляньте репродукцію картини К. Малевича, в якій представлено жіночий образ на засадах мистецтва супрематизму. Дайте відповіді на запитання.

1. Назвіть характерні риси супрематизму, втілені в цьому образі.
2. У чому, на вашу думку, полягають особливості композиції та колірної палітри твору?
3. Опишіть свої враження від картини.

К. Малевич.
«Жінка з граблями», 1930–1931 рр.

Кубофутуризм

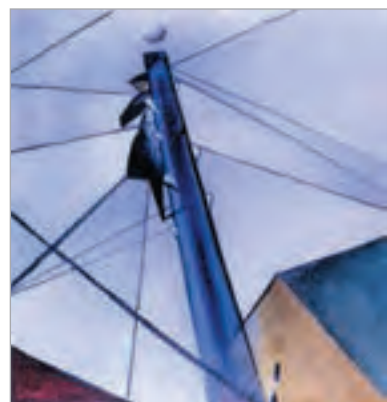
Олександра Богомазова називали «українським Пікассо». У його творчості чільне місце посідає кубофутуризм, яким художник захоплювався з 1913 по 1917 роки. Навіть більше — мистецтвознавці вважають О. Богомазова одним із засновників кубофутуризму в Україні. Його картини цього періоду вирізняються чіткою ритмікою кольорів з перевагою синьо-фіолетових відтінків. Живопис митець успішно поєднував із викладацькою діяльністю, а також розробляв теоретичні основи малярства. Найбільш відомою працею О. Богомазова став трактат «Живопис та елементи», у якому він виклав свої погляди на мистецтво модернізму.

Розгляньте репродукції картин О. Богомазова (с. 108–109). Яка з них вам найбільше сподобалась? Охарактеризуйте основні засоби виразності цього твору. Доберіть музику для його озвучення.

«Дівчинка з обручем», 1913 р.

«Монтер», 1915 р.

«Правка пил», 1927 р.

«Трамвай», 1914 р.

Послухайте уривок із симфонії № 3 Б. Лятошинсько-го. Який настрій створює ця музика? Передайте власні емоції у малюнку в дусі модернізму. Придумайте влучну назву своїй роботі.

Монументальне малярство

Художник і педагог **Михайло Бойчук** відомий насамперед як засновник самобутньої національної школи монументального живопису, що існувала в Україні у першій третині ХХ ст. Учнів та послідовників майстра називали «бойчукістами». До цієї школи належали видатні українські митці Т. Бойчук, М. Юнак, О. Павленко, І. Падалка, В. Седляр, М. Рокицький та ін.

Українське монументальне малярство поєднувало конструктивні особливості візантійського живопису та живопису епохи італійського Відродження. В його основі — схематизація, уникнення зайвих деталей, сила, простота, звернення до національних джерел.

М. Бойчук. «Дівчина», 1915 р.

М. Бойчук. «Молочниця», 1915 р.

Об'єднайтесь у дві групи. Знайдіть у додаткових джерелах та підготуйте інформацію про творчість талановитого живописця, театрального художника й ілюстратора А. Петрицького (1-ша група) та одного із засновників українського конструктивізму В. Єрмилова (2-га група).

Пісня «Моя земля» продовжить цю тему вже у музичному мистецтві.

Розучіть пісню та виконайте її під фонограмний супровід. Оберіть солістів для кожного куплету, а приспів заспівайте хором усім класом. Намагайтеся передати ліричний настрій і власні емоції.

МОЯ ЗЕМЛЯ

Слова і музика В. Костенка

Помірно

Є та-ка зем-ля, де ро-ди - лись ти і я,
де в га-ях зе-ле-них ли - не піс - ня со - ло - в'ї - на.
Зо - ло - ті сві - тан - ки, ве - чо - ри - спі - ван - ки,
цвіт ка - ли - ни, вер - би ко - си, чи - сті ро - си, цвіт ка - ли - ни,
вер - би ко - си, чи - сті ро - си. Мо - я зем-ля,
то - бі да - ру - ю ніж - ну піс - ню я,
то - бі я сер - це від - да - ю, те - бе, як ма - тін - ку сво - ю,

1. Є така земля,
Де родились ти і я,
Де в галях зелених
Лине пісня солов'їна.
Золоті світанки,
Вечори — співанки,
Цвіт калини, верби коси, | Двічі
Чисті роси.

Приспів (двічі):

Моя земля,
Тобі дарую ніжну пісню я,
Тобі я серце віддаю,
Тебе, як матінку свою, люблю!..

2. Маминих очей лагідне тепло,
Перший крок і перше слово,
Пісню колискову,
Мудрий світ казок
Та шкільний дзвінок,
Добрі, сильні руки тата | Двічі
Треба пам'ятати.
Приспів.

3. На покутті — лик,
Вишитий рушник,
В них є біль, є наша сутність,
Наша мудрість.
Голову схилю, Бога я молю:
Прихили Україні-неньці | Двічі
Благодать свою!
Приспів.

Люблю! Я люблю! Люблю! Я Люблю!

- Чим вирізняється українська архітектура модернізму?
- Кого з вітчизняних скульпторів називають митцем світового масштабу? Пояснить, чому.
- Які течії живопису отримали розвиток в Україні у ХХ ст.?
- Назвіть новаторські ідеї К. Малевича. У чому полягає особливість живопису супрематизму?
- Кого з художників називали «українським Пікассо»? Що характерне для його творів?
- Хто такі «бойчукісти»? Який внесок у вітчизняне мистецтво вони зробили?

За бажанням разом із друзями створіть карту-путівник українського мистецтва ХХ століття. Підготуйте колективний проект «Мистецтво модернізму» до презентації.

§ 14. ПОСТМОДЕРНІЗМ ЯК МИСТЕЦЬКИЙ НАПРЯМ. АРХІТЕКТУРА ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Мистецтво **постмодернізму**, що виникло наприкінці 1950-х — на початку 1960-х рр., протистоїть модернізму й орієнтується на поширені смаки, погляди і настрої пересічних людей. Постмодернізм звертається до незвичайних художніх форм, наголошує на максимальній свободі творчості митців, толерує неоднозначний, суперечливий зміст творів та вільні запозичення в мистецтві.

Постмодернізм — загальна назва напрямів у мистецтві другої половини ХХ ст., характерною особливістю яких є поєднання в одному творі стилів, образних мотивів та художніх прийомів, запозичених з арсеналу різних епох, регіонів та субкультур.

Характерними рисами мистецтва постмодернізму є:

- культ незалежної особистості;
- прагнення поєднати, взаємодоповнити погляди багатьох людей, націй, культур, релігій, філософій;
- тяжіння до архаїки, міфу, колективного позасвідомого;
- зумисне химерне переплетення різних стилів, змішування багатьох традиційних жанрових різновидів;
- бачення повсякденного реального життя як театру абсурду, апокаліптичного карнавалу;
- сюжети творів — алюзії (натяки) на відомі сюжети попередніх епох, запозичення, перегуки на сюжетно-композиційному й образному рівнях;
- використання підкреслено ігрового стилю, іронічність та пародійність.

У мистецтві цього періоду з'являється **бриколаж** — поняття, що називає як процес, так і результат створення чогось із уже наявних засобів: старих речей, фрагментів різних творів, стилів тощо. Поєднання елементів відповідно до художнього задуму митці іронічно називали **монтажем**, а накладення нового тексту чи зображення поверх первісного — **палімпсестом**.

Б. Крюгер. Плакат «Без назви (Твоє тіло — поле битви)», 1989 р.

Власну творчість постмодерністи часто сприймали як пародію, частину великої гри, зокрема гри з мистецтвом, майстерністю, зі смислами, істинами, цитатами; гри, яка впливає на глядача, а не декларує свої програми й концепти.

АРХІТЕКТУРА ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Характерними рисами архітектури постмодернізму є:

- взаємозв'язок архітектури й містобудування;
- поява збірних, пневматичних конструкцій, синтетичних матеріалів;
- поява візуального ускладнення, несподіваних зламаних форм;
- тяжіння до демонстрування високорозвинених галузей виробництва — від електроніки, атомної енергетики до театралізованого показу технологічних та конструктивних елементів.

Напрями архітектури постмодернізму: концептуалізм, деконструктивізм, хай-тек.

Постмодерністській архітектурі притаманні запозичення елементів і посилання на архітектуру минулого, використання орнаментики на фасадах будівель, неортогональні кути, незвичайні поверхні з кольором та символікою, повернення еkleктики тощо.

*Портленд-білдінг.
Портленд, США.
Арх. М. Грейвс, 1982 р.*

Музей Гуггенгайма в Більбао, Іспанія. Арх. Ф. Гері, 1997 р.

Перегляньте відео «Архітектура постмодернізму».

Концептуалізм як напрям у мистецтві постмодернізму виник на початку 1960-х рр. Концептуалісти вважали творчий задум важливішим, аніж форму його втілення, і розглядали мистецтво як інтелектуальну гру, що включає інтерпретацію об'єктів. Головне — залучити глядачів до роздумів.

Концептуалізм — це напрям, що поєднує процес творчості з процесом дослідження цієї творчості і є фундаментальною основою постмодернізму.

Розгляньте фотографії споруд, які представляють концептуалізм. Охарактеризуйте основні елементи архітектури будівель.

*Прибудова до Художнього музею Гай.
Атланта, США.
Арх. Р. Меер, Р. П'яно, 1980–1985 рр.*

*Штаб-квартира Секретної розвідувальної служби (SIS).
Лондон, Велика Британія.
Арх. Т. Фаррелл та ін., 1989–1994 рр.*

Іншим напрямом постмодернізму в архітектурі був **деконструктивізм**. Він сформувався у 1980-х рр. (в основі — філософія Ж. Дерріди) у роботах архітекторів **П. Айзенмана**, **Д. Лібескінда** та інших.

Деконструктивізм — напрям в архітектурі, що характеризується експресивністю образних рішень, візуальною ускладненістю, несподіваними і невиправданими зламаними формами.

Виразним зразком архітектури деконструктивізму є **Будинок, що танцює**, розташований поблизу столиці Чехії — Праги.

Адміністративно-офісна споруда біля Праги — популярне місце для туристів. **Будинок, що танцює**, має 7 наземних і два підземні поверхи.

У ньому розташовані представництва міжнародних компаній, а на даху будівлі — ресторан. Свою назву будинок отримав за подібність силуетів веж на знаменитих американських танцівників Ф. Астера та Д. Роджерс.

Будинок, що танцює. Прага, Чехія.
Арх. В. Милуніч, Ф. Гері, 1994–1996 рр.

До справжніх шедеврів постмодерністської архітектури належать **Сіднейський оперний театр** (Австралія) та лютеранська церква **Гатльгрімскірк'я** (Ісландія).

Сіднейський оперний театр, Австралія. Арх. Й. Утзон, 1959–1973 рр.

Сіднейський оперний театр із вітрилоподібним дахом — одна з найвідоміших будівель світу, символ Сіднея, архітектурна пам'ятка Австралії.

Будівля, розташована у Сіднейській гавані, займає площу 2,2 га і налічує 900 приміщень. Серед них — концертна зала, оперний, драматичний і камерний театри, ресторани та бенкетна зала для прийомів. Дах будівлі, зведеної у формі чотирьох мушель, покриває понад мільйон плиток, які при різному освітленні створюють барвисту гаму.

У 2007 р. споруду оголошено об'єктом Світової спадщини ЮНЕСКО.

Гатльгрімскірк'я — будівля лютеранської церкви в Рейк'явіку (Ісландія). Церква названа на честь середньовічного ісландського поета і священника Гатльгрімура П'етурссона. Свою форму споруда отримала завдяки базальтовим колонам від застиглої лави, що поширена в Ісландії.

Розташована у центрі Рейк'явіка будівля заввишки 73 метри є найвищим храмом та шостою за висотою спорудою Ісландії. Будівництво церкви тривало 41 рік.

*Гатльгрімскірк'я. Рейк'явік, Ісландія.
Арх. Г. Самуельссон, 1945–1986 рр.*

Серед новітніх явищ в архітектурі другої половини ХХ ст. стала поява **хай-теку**. Це напрям в архітектурі й дизайні, що виник у надрах пізнього модернізму в 1970-х роках і здобув популярність у наступному десятиріччі. Головні теоретики і практики хай-теку (здебільшого практики, на відміну від архітекторів деконструктивізму) — переважно британці **Н. Фостер**, **Р. Роджерс**, **Н. Гримшоу**, на певному етапі своєї творчості **Дж. Стірлінг** та італієць **Р. П'яно**.

Хай-тек — напрям в архітектурі та дизайні, особливістю якого є прагнення до естетичного освоєння різноманітних технологічних і конструктивних елементів.

Для хай-теку характерне використання різних засобів виразності й тяжіння до демонстрування високорозвинених галузей виробництва (електроніки, атомної енергетики), театралізованого показу його технологічних і конструктивних елементів.

Яскравим зразком цього напрямку є **Центр Жоржа Помпиду** в Парижі, де конструктивні елементи і комунікації винесені назовні будівлі, що створює сильний емоційний вплив завдяки незвичним формам, застосуванню скульптурних елементів, насиченому колориту та блиску шліфованої поверхні сталевого каркаса.

§ 14. Постмодернізм як мистецький напрям. Архітектура постмодернізму

Національний центр мистецтва й культури імені Жоржа Помпиду в Парижі, Франція. Арх. Р. П'яно, Р. Роджерс, 1977 р.

Розгляньте фотографії будівлі страхової компанії «Ллойдс» у різних ракурсах та дайте відповіді на запитання.

1. Які архітектурні особливості притаманні зображеній споруді?
2. Доведіть, що ця конструкція належить до напрямку хай-тек.
3. Спробуйте визначити, які матеріали були використані під час спорудження будівлі.

Будівля страхової компанії «Ллойдс» у Лондоні, Велика Британія. Арх. Р. Роджерс та ін., 1978–1986 рр.

Роздивіться світлини будівель, що представляють напрями архітектури постмодернізму, і виконайте одне із завдань (на вибір).

1. Створіть ескіз житлового будинку чи будівлі школи у тому напрямі постмодернізму, який зацікавив вас найбільше. Техніка виконання — олівці, маркери або кольорові ручки.

2. Використовуючи неймережу *Microsoft Designer* або *Bing Image Creator*, створіть зображення будівлі (або серію зображень у різних ракурсах) у напрямі хай-тек.

*Сент-Мері Екс 30. Лондон,
Велика Британія.
Арх. бюро «Foster and Partners», 2001–2003 рр.*

*Будинок-яйце. Мумбаї,
Індія. Арх. бюро «James Law
Cybertecture International»,
поч. XXI ст.*

*Дім-равлик у Софії, Болгарія.
Арх. С. Симеонов, поч. XXI ст.*

*Королівський музей Онтаріо. Торонто,
Канада. Арх. Д. Лібескінд, поч. XXI ст.*

- Які характерні риси архітектури постмодернізму ви запам'ятали?
- Назвіть ознаки концептуалізму в архітектурі.
- Що вирізняє архітектуру деконструктивізму?
- Які матеріали застосовували в напрямі хай-тек?
- Розкажіть про особливості споруди Сіднейського оперного театру. У чому полягає її зорова виразність і неповторність?

Сформулюйте для неймережі промпт на пошук зображень архітектурних об'єктів постмодернізму в різних країнах світу. Збережіть зображення, що сподобалися вам найбільше, і використайте їх для створення колективного бриколажу, обравши будь-який шаблон на сервісі *Canva*.

§ 15. ПОСТМОДЕРНІЗМ В ІНШИХ ВИДАХ МИСТЕЦТВА

Наша мандрівка шляхами постмодернізму триває. Сьогодні ми ознайомимось із шедеврами живопису, скульптури, музичного мистецтва, дизайну інтер'єру та модою цього напрямку.

ЖИВОПИС

Характерними рисами живопису постмодернізму є:

- прагнення до простоти та виразності, дослідження глибинних процесів і проблем буття;
- фрагментарність та принцип колажу, пародіювання як спосіб переосмислення елементів культури минулого;
- експериментування під час створення художніх образів та композицій;
- запозичення образів або цілих фрагментів з інших творів, іноді — відсутність сюжету.

Течії живопису постмодернізму: попарт, опарт.

Попарт виник у живописі як негативна реакція на абстрактний експресіонізм. Цей термін уперше ввів Л. Еллоуей.

Попарт — напрям в образотворчому мистецтві, відзначений тяжінням до показу буденного життя та зображення побуту прийомами реклами, преси, кіно, фотографії, коміксів.

Перегляньте відео «Мистецтво постмодернізму».

Попарт зародився у 1950–1960-х роках у Великій Британії та набув стрімкого розвитку в США. Його основною художньою мовою стали предмети й образи буденного життя, характерні для індустрії масового споживання. Попарт, на відміну від попередніх мистецьких течій, що орієнтувалися переважно на обраних поціновувачів, прагнув налагодити демократичний діалог із глядачами, яким імпонують герої коміксів і голлівудських фільмів, яскравість реклами та однозначність логотипів улюблених напоїв, цигарок, консервів тощо.

Дж. Розенквіст. «Куди зникає вода», 1989 р.

Класиком попарту вважають митця українського походження **Енді Воргола** — художника, скульптора, дизайнера, письменника, кінорежисера, який займався рекламою і модою. Предметом його натхнення стали звичні для кожної людини речі: пляшки кока-коли, доларові банкноти, фотографії культових особистостей, які він за допомогою технічних прийомів багато разів відтворював на полотні. Найдорожчою роботою Воргола стала картина «Вісім Елвісів», продана більш ніж за 100 мільйонів доларів на аукціоні восени 2008 року.

Міжнародну славу американському попарту здобули художники **Р. Раушенберг, Р. Ліхтенштейн, Дж. Джонс, Дж. Розенквіст, Т. Вессельман** та інші.

Р. Ліхтенштейн.
«Заплакана дівчина», 1964 р.

Е. Воргол.
«Бірюзова Мерилін», 1964 р.

Створіть автопортрет у стилі попарт на основі фотографії.

Подумайте, який настрій чи образ ви хочете втілити: веселий, епатажний, загадковий чи якийсь інший. Зробіть селфі, або використайте готове фото, а тоді передайте риси обличчя на папері, використовуючи чіткі графічні лінії. Розфарбуйте зображення яскравими, насиченими кольорами — суцільними плямами або крапковою технікою, як у коміксах (ефект *Ben-Day dots*). Додайте кольорове тло: поле, зірки, смуги чи колаж зі слів. За потреби наведіть основні лінії портрета чорним маркером або ручкою.

У своїх роботах художники попарту поступово відмовилися від живопису і малювання на площині.

Попарт сприяв виникненню інших напрямів у мистецтві: опарту, кінетичного мистецтва, ситуативного мистецтва.

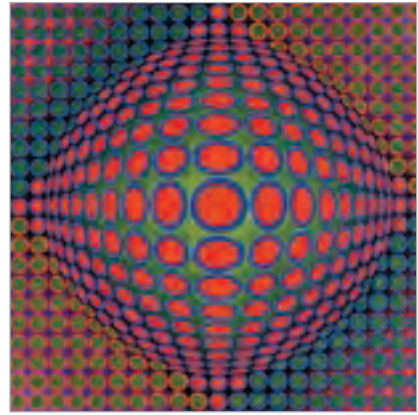

Опарт (оптичне мистецтво) — художня течія другої половини ХХ століття, що використовує різні оптичні ілюзії, засновані на особливостях сприймання плоских і просторових фігур.

Мистецтво опарту належить до «геометричного» абстракціонізму, представником якого був **В. Вазарелі**. Цей напрям виник у західноєвропейському мистецтві 1950–1960-х років. Його різновиди — геометричні абстракції. Найважливіший елемент опарту — ритмічне чергування фігур або ліній одного кольору, що створює ілюзію руху.

В. Вазарелі. «Зебри», 1937 р.

В. Вазарелі. «Beta 200», 1968 р.

У період розвитку мистецтва постмодернізму часто застосовували техніку асамбляж, винайдену П. Пікассо. Цікаво, що сам термін «асамбляж» ввів Ж. Дюбуффе у 1953 році для позначення творів мистецтва, виконаних з елементів природних матеріалів, предметів або їх фрагментів, сміття.

Справжній розквіт асамбляжу припадає на 1950–1960-ті рр. Цю техніку активно використовували у своїй творчості художники **Р. Раушенберг**, **Дж. Чемберлен**, **Е. Кінхольц**, **П. Арман**, **Ж. Тенглі**, а також скульптори **Т. Крег** і **Б. Вудроу**.

СКУЛЬПТУРА

Скульптурні роботи постмодернізму вирізняються цікавими знахідками та новизною. Американський скульптор шведського походження **Клас Ольденбург** винайшов характерний прийом — зміну масштабу банального і відомого предмета, пластичне

зображення якого набуває гігантських розмірів. Це були «анти-монументи» предметів масового споживання: «Прищіпка для білизни» (Філадельфія, 1976), «Гігантський тубик зубної пасти» у Ланцшерському парку (Дюссельдорф, 1985), «Ложка-міст і вишня» у Саду скульптур (Міннеаполіс, 1988), «Голка, нитка і вузлик» перед залізничною станцією «Кадорна» в Мілані (2000) та багато інших, які викликають у людей добродушну усмішку.

Розгляньте світлини скульптур попарту та опарту. Чим незвичайні ці твори? Порівняйте новітні скульптури із шедеврами інших стилів.

*Р. Ліхтенштейн.
«Мазок Кнаппа», 1994 р.*

*К. Ольденбург.
«Голка, нитка і вузлик», 2000 р.*

*К. Ольденбург.
«Ложка-міст і вишня», 1988 р.*

*В. Вазарелі. Скульптура в м. Печ,
Угорщина. 1977 р.*

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

Характерними рисами музичного мистецтва постмодернізму є:

- поєднання різних музичних стилів і жанрів, полістилістика;
- самоіронія, стирання меж між «високим мистецтвом» та кіт-чем;
- випадковість як основа музичної композиції;
- видовищність, орієнтування на широке коло слухачів, формування музичних уподобань шанувальників.

Різновиди музики постмодернізму

Популярна музика

електронна музика, аудіозаписи, твори із використанням штучних звуків, шумів, семплів

музичні напрями:
постмодерний джаз,
ритм-енд-блюз, ранній рок-н-рол,
рок, попмузика, диско тощо.

Академічна музика

мінімалізм, серіальна,
алеаторична музика, інтерес
до екзотичної музики

Семпл — відносно невеликий оцифрований звуковий фрагмент. Семпли використовують під час написання сучасної музики.

У створенні **академічної музики** постмодернізму роль композитора поступово відходить на задній план, оскільки набуває поширення практика використання запозиченого музичного матеріалу, впровадження випадковості як композиторської техніки, а згодом — і техніки серіалізму.

Мінімалізм — музичний напрям, що поєднує легку й академічну музику. Серед перших мінімалістів — **Ла Монте Янг**, **Террі Райлі**, **Філіп Гласс**.

Серіальний напрям полягає у створенні композицій на основі математичних алгоритмів. Наприклад, німецький композитор **К. Штокгаузен** використовував математичні формули, щоб

вирахувати, якої висоти, потужності й характеру має бути наступний звук. Музика його відомого твору «**Клавірштюк**» звучить не просто незвично — вона навіть неприємна, ніби не створена людиною. К. Штокгаузен багато експериментував, намагаючись звільнити музику від інерції та від асоціацій з іншими видами художньої творчості.

Характерна особливість **алеаторичного напрямку** — випадковість як основа музичної композиції. Зокрема, упродовж виконання відомої п'єси **Дж. Кейджа «4'33"»** («Чотири хвилини тридцять три секунди») музиканти просто перебувають на сцені, але не видобувають жодних звуків зі своїх інструментів. За задумом автора, змістом його твору стануть звуки довкілля, що лунатимуть протягом тих самих чотирьох хвилин тридцяти трьох секунд.

У популярній музиці, джазі, **ритм-енд-блюзі** та ранньому **рок-н-ролі** стрімкий розвиток забезпечили принципово нові технології запису, зокрема можливість створення тривимірного звуку. У результаті зникла необхідність імітувати акустичний простір концертного залу: голос вокаліста чи вокалістки тепер звучить на передньому плані, а решта голосів створюють «стіну» на задньому плані.

Із середини 1960-х років застосування електроніки, техніки студійного мікшування й накладання звукових доріжок стали невід'ємним атрибутом **рок-музики**. Натомість **попмузика** віддавала перевагу синтезаторам, акустичним інструментам, м'якому звучанню ритм-секції та уникала визначної ролі електрогітар.

У попмузиці 1970-х років з'явився і швидко здобув популярність стиль **диско**, який заповнив дискотеки. Диск-жокеї намагалися не просто відтворювати записи для танцмайданчиків, а й контролювати швидкість відтворення та застосовувати реверберацію і звукові ефекти за допомогою мікшерського пульта. Водночас на тлі музики вони промовляли речитативом короткі тексти, що підготувало появу **хіп-хопу**.

Еволюція хіп-хопу у 1990-х роках виокремилась у течію **тернтейблізму**, що зосереджується на аспектах диджеїнгу, а майже всю музику створюють завдяки мікшуванню вінілових записів.

Постмодерний джаз вплинув на сучасну поп- і рок-музику. Одним із найяскравіших його представників є саксофоніст **Джон Зорн**, музика якого відомою радикальними стилістичними стрибками.

Джон Зорн

Творчість Зорна настільки своєрідна, що музикознавці досі не дійшли згоди, до якого музичного напрямку вона належить.

Послухайте композицію джазового композитора *Batman* у виконанні саксофоніста Джона Зорна.

Візьміть акварель та папір і створіть етюд під назвою «Джазовий малюнок в дусі постмодернізму». Передайте кольорами настрої музики, а відтінками виразіть своє бачення особливостей мелодії джазу.

МОДА

У моді постмодернізму поєднані риси різних епох та стилів, а також елементи субкультур і народної творчості: класичні форми та яскраві кольори, міні й максі, шпилька і танкетка — тобто еkleктика із додаванням аксесуарів у стилі ретро. Важливим стає не дотримання певних правил, а створення власного стилю, що відображає внутрішній світ та індивідуальність.

Мода, як відомо, циклічна, і в 2025 році знову актуальні штани кльош від коліна й елегантні силуети 1970-х, адаптовані до сучасності. Також у тренді багаточаровість, екоматеріали та яскраві кольори.

Штани кльош. Мода 1970-х рр.

Штани кльош. Мода 2025 р.

ІНТЕР'ЄР

Постмодернізм в інтер'єрі — це гармонійне поєднання елементів різних стилів, хоча й усе побудовано на контрастах: прямі лінії присутні поряд із кривими та звивистими, насичені кольори змінюють ніжні відтінки, вражає розмаїття форм і фактур, а також оригінальність освітлення й декору.

Дизайнери, які оформлюють оселю в дусі постмодернізму, орієнтуються на особисті уподобання її власників. Такі інтер'єри завжди мають сучасний, динамічний і креативний вигляд.

Розгляньте світлини, на яких зображено інтер'єри в дусі поп-арту, опарту, ар-деко і хай-теку. Спробуйте визначити, до якого напрямку чи якої течії належить дизайн кожного приміщення.

- Розкажіть про свої враження від живопису постмодернізму. Які течії представляли цей напрям?
- У чому полягають особливості попарту? Наведіть приклади шедеврів цього напрямку.
- Які оптичні прийоми використано в мистецтві опарт? Назвіть відомих художників.
- Які з напрямів розвитку популярної музики постмодернізму вам були знайомі раніше? Назвіть ці напрями та визначте їхні особливості.

Підготуйте малюнок-проект вашого майбутнього заміського будинку, виконаного в дусі постмодернізму, взявши до уваги характерні особливості певної течії чи напрямку.

§ 16. ПОСТМОДЕРНІЗМ В УКРАЇНСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ

АРХІТЕКТУРА

Для української архітектури другої половини ХХ — початку ХХІ ст. характерне поєднання різних стилів, сміливі експерименти з формами, щедре використання історичних елементів і навіть створення будинків або цілих кварталів «під старовину». Оригінальні будівлі в дусі постмодернізму споруджені в різних містах України за проектами **В. Кудіна**, **Ю. Лосицького**, **Ю. Бородкіна** та ін.

Офісна будівля, Київ. Арх. Ю. Бородкін, 2005–2007 рр. Фото Є. Нікіфорова

Розгляньте зразки архітектурних споруд, збудованих у дусі постмодернізму. Які характерні риси цього мистецького напрямку ви помітили?

*Фізкультурно-спортивний комплекс «Олімп»
у м. Південне Одеської обл.
Арх. Ю. Серьогін, 2000–2004 рр.*

*Вокзал на станції
«Караваяєві дачі» у Києві.
Арх. В. Куц, 2005 р.*

ЖИВОПИС

В українському мистецтві другої половини ХХ ст. помітним явищем став **неофольклоризм**, основу якого склала національна й національно-історична тематика. Митці естетизували найдревніші пласти фольклору, утвердивши право на власне бачення народної звичаєвості. Авторський стиль народного художника України **Михайла Чорного** дав поштовх для творчості цілого покоління молодих художників Поділля, які успадковують та розвивають його колористику і тематику в живописі та графіці.

М. Чорний. «Польові русалки»,
1986 р.

М. Чорний. «Танець коровайниць»,
1999 р.

Розглядаючи роботи художників-абстракціоністів, часто зауважуємо спрощення зображальних засобів, яке називають **примітивізмом**.

Примітивізм (від лат. *primitivus* — *початковий, первісний*) — навмисне спрощення зображальних засобів, звернення художників до форм «примітивного» мистецтва, що зародилося із первісного, середньовічного, народного мистецтва давніх цивілізацій, народної та дитячої творчості.

Примітивізм використовували знамениті художники **П. Гоген, А. Матісс, П. Пікассо, А. Руссо**. За стилістикою до нього належать школи українського декоративно-розпису: писанкарство, петриківський розпис, народний іконопис, давній портрет. Сучасний примітивізм — це чистий погляд
М. Примаченко. «Звір гуляє», 1971 р.

щирої наївності та фольклорної барвистості, радості від пізнання навколишнього світу, природності й органічності.

Вітчизняне народне малярство неможливо уявити без творів славетної **Марії Примаченко**, які посідають чільне місце у скарбниці світового мистецтва. Її малюнки — це поетичний світ, у якому з надзвичайною силою поєдналися і народнопісенний лад, і ритм, і колір, і образ.

25 лютого 2022 року російські окупанти знищили Іванківський історико-краєзнавчий музей на Київщині, де зберігалися шедеври Марії Примаченко. На щастя, завдяки мужності працівників музею та місцевих мешканців усі 14 картин вдалося врятувати.

Розгляньте репродукцію роботи М. Примаченко, в якій художниця використала народні символи, орнаменти, національні костюми та яскраву колористику. Які асоціації викликає у вас цей твір?

М. Примаченко. «Весілля», 1971 р.

Перегляньте фрагменти зі створеного за мотивами художніх образів М. Примаченко мультсеріалу «Диво-світ» (реж. М. Медвідь, 2021).

Розкажіть про свої враження від перегляду. Чи вдалося творцям мультсеріалу зберегти візуальний стиль та емоційну атмосферу картин славетної майстрині? Яку роль відіграє музика в цьому фільмі?

Об'єднайтесь у групи та спробуйте відтворити живу магію українського наївного мистецтва, втіливши образи дивозвірів за мотивами картин М. Примаченко. Використовуйте яскраві, насичені кольори, контурне зображення, прості форми й декоративні елементи (крапочки, квіти, хвильки, листя, геометричні мотиви).

Організуйте виставку своїх робіт, створивши із зображених фантастичних істот «Дивозвіринець».

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО

У музичному мистецтві України постмодернізм проявився з кінця 1970-х років. Його характерними особливостями стало цитування музики класиків (зокрема Й. С. Баха, Ф. Шуберта, М. Лисенка), сміливе поєднання електроніки з хором або камерними інструментами, використання фольклору як символічної пам'яті народу в музиці.

Особливо яскраво це було помітно в академічній музиці, зокрема в творчості **Івана Карабиця**, що вирізнялася широтою й універсальністю мислення, новаторським підходом та прагненням до синтезу різних музичних джерел. Сам композитор одним із найважливіших своїх творів вважав концерт для хору та оркестру «Сад Божественних пісень» на вірші Г. С. Сковороди.

Надзвичайно різноманітна за жанрами, стилями й образами творча палітра **Євгена Станковича**. Його музика складна і водночас проста, фольклорно автентична і гостро сучасна, сповнена драматизму та філософських роздумів. У творчому доробку особливе місце посідає фольк-опера «Коли цвіте папороть».

Валентин Сильвестров — один із найвідоміших постмодерністів у музичному мистецтві України. Його ніжна й глибока «метамузика», органічною складовою якої є цитати із творів композиторів-класиків, торкається найтонших струн душі слухачів.

Послухайте музичний твір І. Карабиця «Диско-хоровод» (у виконанні А. Дьоміна (кларнет), А. Бондаренка (фортепіано)).

Чим особлива ця музика? Який настрій вона створює? Які характерні риси постмодернізму ви помітили? Поміркуйте, чому композитор дав своєму твору саме таку назву.

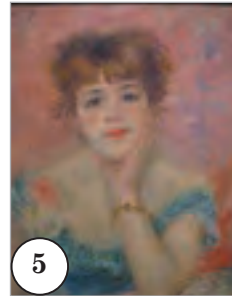
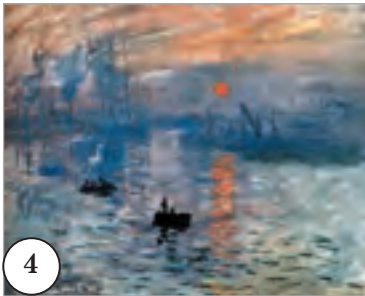
Вирушаймо в подорож у неповторний світ мистецтва кінця XIX — початку XXI ст., під час якої ви зможете не лише повторити й узагальнити вивчений матеріал, а й перевірити свої знання.

ПЕРША ЗУПИНКА — «ЖИВОПИС»

Розгляньте репродукції творів живопису. Пригадайте назви картин, прізвища авторів і стиль або напрям мистецтва, до якого кожна з них належить. Поділіться своїми думками із сусідом/сусідкою по парті.

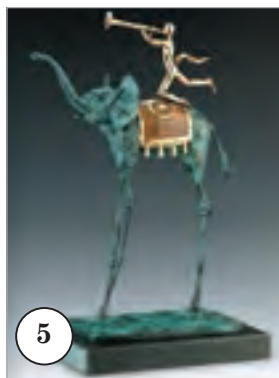
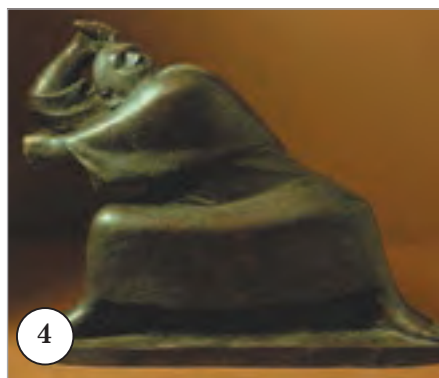

ДРУГА ЗУПИНКА — «СКУЛЬПТУРА»

Розгляньте фотозображення скульптурних творів. Пригадайте їхні назви та прізвища авторів. Порівняйте свої відповіді з відповідями сусіда/сусідки по парті.

ТРЕТЯ ЗУПИНКА — «АРХІТЕКТУРА»

Розгляньте світлини творів архітектури. Назвіть кожен споруду та стиль, до якого вона належить. Доведіть сусідові/сусідці по парті правильність свого вибору, перелічивши ознаки, за якими ви розпізнали ці будівлі.

ЧЕТВЕРТА ЗУПИНКА — «МУЗИЧНИЙ САЛОН»

Прослухайте фрагменти музичних творів, які звучали на уроках, та визначте автора і назву кожної композиції.

Розучіть пісню та заспівайте її під фонограмний супровід. Оберіть солістів для кожного заспіву, а приспів виконайте хором усім класом. Намагайтеся передати святковий настрій і власні емоції.

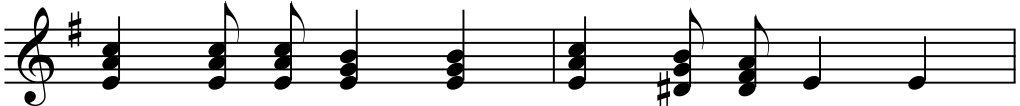

ЩЕДРІВКА

Слова О. Довгого

Музика І. Танчака

Розважливо

Приспів:

Щед - рий ве - чір, ні - чка, ра - нок -

зав - тра Йор - дан - ський свя - тий сві - та - нок. //

2. свя - тий сві - та - нок.

1. Зірочка ясна на небі сяє,
Хай рано пташка щиро співає.
Вода Йорданська, річка дзюркоче,
Пташка синичка їсточки хоче.

Приспів:

Щедрий вечір, нічка, ранок —
Завтра Йорданський святий світанок. | Двічі

2. І у цю пору десь на світанні
Христос хрестився в річці Йордані.
Христос хрестився, Святий Дух влився —
У Бога-Сина Бог оселився.

Приспів.

3. Зверху донизу тече водиця —
Хай нам намочить руки та лиця,
Тіла та душі хай добре вмие,
В щастя, здоров'я їх оповие.

Приспів.

4. Ой добрий пане, в цій холоднечі
Дуже Вас просим ще хоч в цей вечір
Дайте нам грошей, синичкам — сала,
Дітям це — радість, ну а Вам — слава.

Приспів.

5. А Вам дай Боже здоров'я, моці
Та ласки Божі у цілім році. | Двічі
Пташки співають, сніги глибокі,
Щоб Ви прожили аж до ста років! | Двічі

§ 17. МИСТЕЦЬКІ ЯВИЩА ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В МИСТЕЦТВІ. КІНОМИСТЕЦТВО

Наша мандрівка мистецькими шляхами триває. Ми ознайомимося з історією, видами й жанрами екранних мистецтв, розглянемо новітні тенденції сучасної кіноіндустрії, хореографії, музики, фотомистецтва, театру, образотворчого мистецтва і дизайну, а також дізнаємось, які форми збереження мистецької спадщини існують та в чому полягають їхні особливості.

Відеоролик «Новітні явища в мистецтві».

КІНОМИСТЕЦТВО

Мистецтво кіно, що зародилося наприкінці XIX століття, має досить коротку історію. Проте воно стрімко розвивалося і, подолавши значний шлях від чорно-білого німого кіно до сучасних 3D-фільмів, здобуло найбільшу кількість шанувальників у всьому світі.

Кіномистецтво — вид мистецтва, твори якого створюють шляхом кінознімання реальних, спеціально інсценованих або відтворених засобами анімації подій.

Характерні риси мистецтва кіно:

- **синтетичність:** поєднання художніх особливостей літератури й театрального, образотворчого та музичного мистецтв;
- **виражальні засоби:** фотографічна природа зображення та монтаж;
- **головний результат:** кінофільм.

Розгляньте схему. Простежте взаємозв'язок між поданими поняттями та напишіть свої роздуми про процес створення продукту кіномистецтва. Обґрунтуйте свою думку.

Екранні мистецтва

Кіномистецтво

Кінофільм

Кінофільм (фільм, кіно, кінострічка) — призначений для показу на екрані аудіовізуальний твір кінематографії, що складається з епізодів, поєднаних спільним творчим задумом і засобами зображення.

Фільм створює потужна команда фахівців: сценарист, режисер, кінооператор, художник-постановник, звукооператор, композитор, хореограф, дизайнери об'єктів і сцен, декоратори, гримери, костюмери та ін.

ЕТАПИ СТВОРЕННЯ ФІЛЬМУ

I етап — підготовчий: творчий задум, в основі якого — вигадані чи реальні події; складання робочого, або режисерського кіносценарію, що містить діалоги дійових осіб, короткі ремарки і вказівки технічного характеру щодо процесу знімання; пошук продюсера, який купив би сценарій, і джерел фінансування; підписання контрактів з режисером та акторами; розкадрування — процес підготовки ескізів для різних епізодів фільму; вибір місця зйомок, складання детального плану дій; підготовка костюмів, освітлення, спецефектів тощо.

II етап — кінозйомка: знімання кожної сцени (дублів), вибір найвдаліших дублів.

III етап — монтаж фільму: монтажування відзнятих кадрів, накладання звуку та оптичних ефектів (комп'ютерна графіка), запис музичного супроводу на звуковій доріжці.

IV етап — показ фільму: перший показ фільму для колег режисера з метою збору зауважень та усунення недоліків; вихід фільму у прокат або на стримінгові платформи.

Кінематограф — галузь культури й економіки, що об'єднує всі види професійної діяльності, пов'язаної з виробництвом, розповсюдженням, зберіганням та демонструванням фільмів, а також навчально-наукову роботу (кінознавство).

Кіноіндустрія — галузь промисловості, що виготовляє кінофільми, спецефекти до них та анімацію.

Кіностудія — організація, що надає технічні та інші засоби, необхідні для фільмовиробництва.

Відеоролик про історію розвитку кіномистецтва.

*Брати
О. і Л. Люм'єри.
Фотографія поч. ХХ ст.*

Цікаво, що історія екранних мистецтв починається з ХІХ століття, ще на початку якого винайшли спосіб фіксації нерухомих зображень — фотографію, а пізніше, наприкінці століття, з'явилися різноманітні типи фотоемульсій та було чимало спроб створити систему запису й відтворення рухомих зображень, у яких брав участь навіть знаменитий Едісон. У світ кіно нас привів винахід відомих французів — братів Луї та Огюста Люм'єрів, завдяки якому можна знімати і демонструвати фільми на великому екрані через пристрій Люм'єрів — «кінематограф» (або «сінематограф»).

Сінематограф — апарат для запису і відтворення рухомого зображення, створений братами Люм'єрами у 1895 році з отриманням патента.

Кінематограф братів Люм'єрів, 1898 р.

Перше демонстрування відбулося в Парижі у 1895 році в підвалі «Гран Кафе» — це був ролик «Прибуття потяга», що тривав усього 50 секунд.

Директор одного з паризьких театрів Жорж Мельєс, оцінивши винахід, почав знімати фільми за сценаріями із трюками та спецефектами («Подорож на Місяць», 1902 р.). З 1908 р. у Франції, а потім і в інших країнах з'явилися художні фільми, показ яких тривав приблизно годину, а інколи навіть три.

*Кадр із фільму
«Подорож на Місяць».
Реж. Ж. Мельєс, 1902 р.*

РІЗНОВИДИ КІНО НА ЗОРІ КІНЕМАТОГРАФА

Німе кіно — це загальноприйнята назва кінематографа в перші десятиліття його існування, коли фільми виходили на екран без звукового супроводу. Завдяки цьому обмеженню склалася особлива, «німа» школа викладу сюжету, з'явилися титри, основою акторської гри став специфічний вид пантоміми. Так розпочалася ера «німого кіно». На екранах усіх країн демонстрували комедії за участю Чарлі Чапліна.

Перегляньте фрагмент із німого кіно «Малюк», режисер і головний актор якого — Чарлі Чаплін, що продемонстрував у фільмі власний авторський стиль. Фільм розповідає про волоцюгу, який випадково знайшов дитину, покинуту матір'ю незабаром після народження. Вони разом борються за виживання у світі жебраків робітничих околиць.

Розкажіть про свої враження від акторської гри «зірки» кінематографа та засобів передачі сюжету фільму.

Звукове кіно — фільм, який, на відміну від «німого кіно», супроводжується звуком (промовою, музикою, звуковими ефектами тощо).

Цей різновид кіно з'явився у 1927 році завдяки американській фірмі «Ворнер Бразерс», яка представила свій перший звуковий фільм «Співак джазу». Поширеним художнім прийомом і засобом вираження в кіно став діалог, що розкривав зміст фільмів без авторського втручання та ремарок.

Ера однотипних фільмів з обмеженням режисерських задумів, без права експериментування тривала аж до 40–50-х років ХХ століття. Нові віяння у розвиток світового кіно внесли італійський та японський кінематограф.

Кольорове кіно. Ера кольорового кіно розпочалася у 30-х роках ХХ століття. Перший кольоровий фільм «Звіяні вітром» режисера Віктора Флемінга і продюсера Девіда Селзніка за романом Маргарет Мітчелл було знято 1939 року.

Перегляньте фрагмент із фільму «Звіяні вітром», в якому звучить увертюра — саундтрек до кінокартини композитора М. Штайнера. Розкажіть про свої загальні враження від режисерської та акторської роботи, ролі музики. Обґрунтуйте свою думку.

Афіша фільму «Малюк». Реж. Ч. Чаплін, 1921 р.

Фільм «Звіяні вітром» знято в жанрі мелодрами. Головні ролі виконували Вів'єн Лі (Скарлетт О'Хара), Кларк Гейбл (Ретт Батлер).

*Кадр із фільму «Звіяні вітром».
Реж. В. Флемінг, 1939 р.*

Послухайте уривки з музичних треків та виберіть композиції, які, на вашу думку, можна використати в німому кіно.

Спробуйте розіграти сценку-пантоміму зі шкільного життя в жанрі німого кіно, використавши для музичного супроводу композицію, обрану вами раніше з колекції музичних треків. Розподіліть ролі: режисер/режисерка пояснює акторам і актрисам їхні завдання; актори й актриси рухаються в прискореному темпі; тапер імітує гру на фортепіано; кіномеханік «демонструє» фільм через кінопроектор — компактний дерев'яний ящик із ручкою, за допомогою якої прокручували плівку перших фільмів.

- Що таке кіномистецтво? Назвіть його характерні риси.
- Назвіть етапи створення кінофільму й розкажіть про особливості кожного з них.
- Розкажіть, як зароджувалося кіномистецтво.
- Що ви знаєте про різновиди кіно на зорі кінематографа?
- Назвіть найвідомішого режисера й актора німого кіно.
- Коли з'явився перший звуковий фільм?
- Розкажіть про першу кольорову кінострічку.

Створіть афішу до фільму про школу в жанрі німого кіно. Техніка виконання — за вибором.

§ 18. ВИДИ КІНОМИСТЕЦТВА

Сьогодні ви розглянете особливості видів кіномистецтва, створених упродовж ХХ століття.

Види кіномистецтва:

- **художнє, або ігрове кіно** втілює твори кінодраматургії засобами виконавської майстерності;
- **документальне кіно** демонструє реальні події життя;
- **анімаційне (мультиплікаційне) кіно** відображає дійсність за допомогою знятих на плівку малюнків, фотографій або об'ємних предметів;
- **наукове кіно** демонструє наукові досягнення та відкриття через науково-популярне та науково-дослідне кіно;
- **відеокліп** — різновид відеофільму, який характеризують швидкий монтаж, насиченість електронними спецефектами і лаконічність.

ХУДОЖНЄ, АБО ІГРОВЕ КІНО

Цей вид кіномистецтва побудований на грі акторів та реалізує задум кінодраматичного твору засобами виконавської майстерності. Твори цього виду називаються художніми фільмами.

Характерні риси художнього кіно: в основі твору сюжет, втілений у сценарії, інтерпретується режисером, створюється за допомогою акторської гри, режисерського, операторського й інших мистецтв.

Творцем ігрових фільмів вважається Жорж Мельєс, який першим почав режисерувати сцени та знімати їх на основі художніх літературних творів.

Ігрове кіно — вид кіномистецтва, створений засобами кінодраматургії на основі гри акторів.

Художній фільм — вид кіномистецтва, побудований на грі акторів.

Перегляньте відеоролик «Різновиди художнього (ігрового) кіно» та роздивіться таблицю класифікації художніх фільмів за певними ознаками.

Ознаки	Різновиди кіно
За тривалістю екранного часу	Короткометражний та повнометражний фільм.
За кількістю серій	Односерійний фільм, малосерійний фільм (2-3 серії), багатосерійний фільм: мінікіносериал — 4-9 серій, кіносериал — 10-15 серій, телесериал — понад 15 серій, кіножурнал — більше 15 випусків.
За належністю до першоджерела (джерела сценарію або ідеї фільму)	Екранізація художніх творів (літератури, комп'ютерних ігор, коміксів). Ремейк — повторна екранізація фільму. Сиквел — продовження екранізації фільму.
За аудіовізуальним рядом, художньою формою	«Німе кіно» (в тому числі стилізоване) та звукове кіно. Чорно-біле та кольорове кіно. Мультиплікація: анімаційні, мультиплікаційні, кіно-анімаційні фільми. Музичні фільми, фільми з елементами хореографії, фільми у віршах.
За новаторським підходом	Традиційне кіно, експериментальне кіно (авангард у кіно).
За віком аудиторії глядача фільму	З обмеженнями за віком глядача, сімейне кіно.
За виробником	Професійне кіно, аматорське кіно.
За масовістю аудиторії	Масове кіно (наприклад, блокбастери), артхаус — «елітарні фільми».

Об'єднайтесь у пари. Обговоріть, які види кіно вам подобаються. Проаналізуйте свої вподобання і визначте, чим вони подібні та чим відрізняються.

Попрацюйте в групах. Придумайте сюжет ігрового кіно про шкільних друзів і поділіться своїм задумом з однокласниками та однокласницями. У якої групи вийде найцікавіший сюжет?

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ КІНО

Документальні фільми поділяють на:

- фільми про певні дослідження (з географії, біології, історії, етнографії тощо) — кінофіксація;
- фільми про досягнення у сфері науки, технологій, релігії;
- фільми-хроніки (про важливі події, спостереження за подією, репортажі);
- кінолітопис; портрет; публіцистичні фільми.

Документальний фільм — це фільм, в основу якого покладені зйомки справжніх подій, фактів із життя реальних осіб.

Цікаво, що перші документальні кадри зняли ще на зорі кінематографа. Тематика таких стрічок — цікаві події, культурні явища, наукові факти, події з життя знаменитостей.

Створення документальних фільмів про визначні події має певні секрети. На думку багатьох режисерів, будь-яка людина, побачивши камери, починає поводитися неприродно, ніби грати якусь роль, тому документальне кіно переважно знімають прихованою камерою.

Деякі фільми розкривають історичні факти й події через демонстрування історичних документів та архівних фото, що супроводжується закадровою розповіддю чи поясненням коментатора. Такі документальні стрічки здебільшого короткометражні й тривають приблизно 15–20 хвилин.

Цикл документальних фільмів **«Невідома Україна. Золоте стремено»**, які було знято впродовж 1993–1996 рр., присвячено історії України. Стрічка **«Запорозька Січ. Витоки»** розповідає про історію Запорозької Січі на Хортиці, битву за звільнення України та про перших гетьманів: Д. Вишневецького, П. Сагайдачного, С. Наливайка, Т. Федорівича та інших. Автор сценарію — В. Капустян, режисер — Є. Гончаров, оператор — В. Ткаченко.

Афіша фільму «Запорозька Січ. Витоки». Реж. Є. Гончаров, 1993 р.

Перегляньте фрагмент із документального фільму «Запорозька Січ. Витоки» й назвіть ознаки цього виду кіномистецтва, які ви помітили.

Розучіть пісню про козаків і виконайте її з друзями під фонограму. Спробуйте створити ритмічний супровід, що імітує ходу коней, за допомогою ударних інструментів або олівців.

ГЕЙ ВИ, КОЗАЧЕНЬКИ

Слова В. Крищенка

Музика Г. Татарченка

В темпі маршу

1. Є і нам про що зга-да-ти... Піс-не, ду-шу воз - ве - лич!
Кру-то-чо - ла на - ша до-ля, не во-дав ній - кров те - че.

Ой, бу-лав нас нень - ка - ма - ти - За-по-розь-ка слав - на Січ.
Ко-за-ку най-пер - ше - во - ля, ко-за - ку най-пер - ше - //

2. Приспів:
честь. Гей ви, ко - за-чень-ки, - ві - тер в чис - тім
по - лі, на - у - чить на-щад-ків так лю - би - ти во - лю.
Гей ви, ко - за - чень - ки, - спо - мин з м'я - ти - ру-ти,
на - у - чить ми - ну - лу сла - ву по-вер-ну - ти. // - ти.

Військова рада на Січі.
Діорама в Музеї історії
запорозького козацтва,
о. Хортиця

1. Є і нам про що згадати...
Пісне, душу возвелич!
Ой, була в нас ненька-мати —
Запорозька славна Січ.

Приспів:

Гей ви, козаченьки, — вітер в чистім полі,
Научіть нащадків так любити волю.
Гей ви, козаченьки, — спомин з м'яти-рути,
Научіть минулу славу повернути. (2)

2. Круточола наша доля,
Не вода в ній — кров тече.
Козаку найперше — воля,
Козаку найперше — честь.

Приспів.

3. А прийшла лиха година —
Впав козак наш у траві,
Щоб іскрилась Україна
На гетьманській булаві.

Приспів.

4. Обмочила землю рана
Із козацького чола,
Щоб неправда помирала,
Щоби правдонька жила. (2)

Приспів.

Об'єднайтесь у пари. Дізнайтесь за допомогою ШІ, які документальні стрічки розповідають про віроломну війну, розв'язану росією проти України. Які фільми вас найбільше вразили? Знайдіть у них характерні риси документального кіно.

АНІМАЦІЙНЕ (МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНЕ) КІНО

Анімація — мистецтво, цікаве й зрозуміле людям усіх вікових груп. Це унікальна країна живої фантазії, яка має особливу мову. Якщо про ігрові та документальні фільми можна сказати «фотографії, які ожили», то про анімацію — «малюнки або ляльки, що ожили».

Мультиплікація (анімація) — вид кіномистецтва, твори якого складаються з низки зображень (фотографічних або створених на комп'ютері), що фіксують послідовні фази руху персонажів.

Вам уже відомо, що над створенням мультфільмів працює багато фахівців, які не втратили здатності сприймати світ, наче

добру чарівну казку. Серед них особливо виділяються художники-мультиплікатори, адже саме вони малюють, ліплять, конструюють образи героїв анімаційних історій, вдихають у них життя.

За способом створення та виконання анімацію поділяють на кілька видів.

У **графічній (мальованій) анімації** зображення створюють вручну або поєднують оригінальну графіку з комп'ютерною обробкою.

Для створення **об'ємної (матеріальної) анімації** використовують не малюнки, а об'єкти, що є окремими елементами матеріального світу: ляльки, пластилін, сіль, пісок, деталі леґо тощо.

Комп'ютерна анімація — мистецтво створення зображень за допомогою комп'ютерних технологій.

Перегляньте фрагменти з українських анімаційних стрічок. Визначте, до якого виду анімації належить кожен фільм.

Кадр із мультфільму «Мавка. Лісова пісня», 2023 р. Реж. О. Рубан, О. Маламуж

Кадр із мультфільму «Віктор Робот», 2020 р. Реж. А. Лавренішин

Кадр із мультфільму «23 образи Петрика П'яточкина», 2022 р. Реж. Р. Гарбар

Кадр із мультфільму «Щедрик», 2011 р. Реж. С. Коваль

Технологічні етапи створення анімаційного фільму

Анімаційний фільм створюють шляхом покадрової зйомки (коли покроково вручну пересувають нерухомі об'єкти), або промальовують на целулоїді, папері чи комп'ютері. Усі фази руху об'єктів об'єднують в єдиний відеоряд.

Приклад розкадрування анімаційного фільму

Аніме — японська мультиплікація, яка вирізняється характерною манерою зображення персонажів і тла та виходить у формі телевізійних фільмів чи серіалів. Більшість аніме-серіалів — це екранізація японських коміксів — манґи, проте є й екранізації художніх творів, а також повністю самостійні роботи.

*Кадр із аніме
«Принцеса Мононоке». Реж. М. Хаяо, 1997 р.*

Створіть власний анімаційний всесвіт: збережіть фотообрази улюблених персонажів на інтерактивній дошці. Підпишіть їх, зазначивши ім'я героя/героїні, назву фільму, вид анімації, прізвище режисера/режисерки, країну-виробника та рік створення. Обміняйтесь із друзями результатами своєї творчої діяльності та поділіться враженнями від роботи.

НАУКОВЕ КІНО

Наукове кіно — вид кіномистецтва, який у доступній, популярній формі розповідає про досягнення наукового прогресу та відкриття.

Різновиди наукового кіно

Наукове кіно займається зйомкою і демонструванням наукових досягнень і відкриттів.

Науково-популярний фільм — це жанр кінодокументалістики, що оприлюднює наукові відомості, факти і результати досліджень та застосовує наукові гіпотези, ідеї, відкриття, погляди; пропагує глядачам науковий метод для сприймання наукової дійсності.

Науково-популярні фільми поділяються на *навчальні* та *пізнавальні*.

Науково-дослідне кіно — вид наукового кіно, що включає різні методи застосування кінотехніки в науці, промисловості та сільському господарстві для здобуття кінодокументації і проведення кінодосліджень. Такі фільми розповідають про географічні та етнографічні експедиції, поведінку тварин, хірургічні операції тощо.

Техніко-пропагандистське кіно — вид наукового кіно, що пропагує досягнення науки і техніки, прогресивні методи праці; створюється на документальному матеріалі.

Перегляньте фрагмент фільму Дж. Кубо «Найдивовижніші у світі динозаври» (2009) та визначте його вид. Розкажіть про засоби, за допомогою яких створено цей фільм.

- Про які види кіномистецтва ви дізналися?
- За якими ознаками класифікують художні фільми?
- Що ви знаєте про історію анімації та її різновиди?
- Назвіть види наукового кіно.
- Розкажіть про документальні фільми, які вас найбільше вразили.
- Охарактеризуйте найбільш розвинений, на вашу думку, вид кіномистецтва. Обґрунтуйте свою думку.

У вільний час перегляньте уривок з анімаційного серіалу режисерки А. Фалілеевої та сценаристки О. Рубан «Пес Патрон» (2023–2024), що вийшов на YouTube-каналі «Patron the Dog». Розкажіть про свої враження.

Створіть власний образ песика Патрона — головного героя вебсеріалу. Техніка виконання — за вибором.

19. ЖАНРИ КІНОМИСТЕЦТВА

Пригадайте, які жанри виділяють у музичному й образотворчому мистецтвах, а також у літературі.

У кіномистецтві немає чітких жанрових меж: жанри можуть поєднуватись між собою або розгалужуватися на піджанри. Тому в кіно виділяють кілька жанрових груп, що значною мірою пов'язані з жанрами літератури.

Жанрові групи кіно: драматичні, комедійні, епічні, ліричні, пригодницькі, історичні, музичні, фантастичні, бойовики, фільми на основі фольклору тощо.

Новими кінематографічними досягненнями стали такі жанри: вестерн, фільм жахів, трилер, фільм-катастрофа, постапокаліптичний фільм, фентезі, космічний, містичний та інші.

Кіножанр — групи творів ігрового кіно, які виокремлюють на основі схожих рис їхньої будови та змісту.

Перегляньте відеоролик «Жанри кіно» і складіть відповідну схему. За бажанням створіть скарбничку улюблених жанрів кіномистецтва та порівняйте її зі скарбничками друзів. Чия скарбничка виявиться подібною за наповненням?

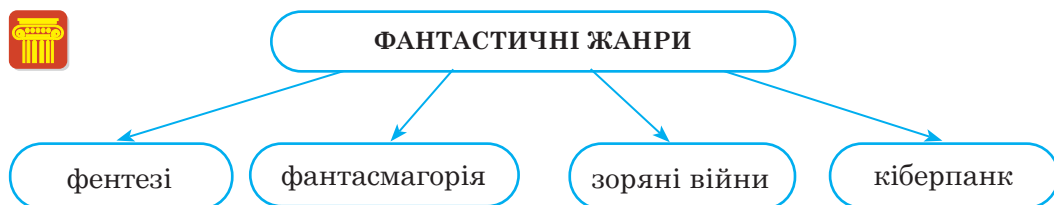

Вирушаймо у світ зарубіжного ігрового кіно, аби більше дізнатися про фантастичні й епічні фільми.

ФАНТАСТИЧНІ ЖАНРИ

У **фантастичних фільмах** дія відбувається в майбутньому, минулому або в «паралельному світі», а образи й події найчастіше навмисно відсторонені від реальності.

Фентезі — піджанр фантастичного кіно, заснований на міфологічних або фольклорних мотивах. Фільми-фентезі розповідають про вигадані світи, населені міфічними істотами, сповнені магії та та надприродними явищами.

Стрічка «Гаррі Поттер і філософський камінь» має ознаки детективу та фентезі. Фільм розповідає про сироту Гаррі Поттера, який потрапив у сім'ю своєї тітки та її чоловіка. Хлопець усвідомлює, що може розуміти мову тварин і змушувати зникати різні предмети просто силою своєї уяви. Хлопчика запрошують вчитися в Гогвартс — школу для юних чарівників.

Афіша фільму «Гаррі Поттер і філософський камінь». Реж. К. Коламбус, 2001 р.

Фантасмагорія — піджанр фільмів, у яких ідеться про щось абсолютно нереальне, вигадане, маревні фантазії; перегукується з абстракціонізмом у живописі.

Кіберпанк — піджанр кінофантастики, що фокусується на комп'ютерних технологіях і проблемах, які виникають в суспільстві через неправильне застосування надбань прогресу. Основою сюжету часто є боротьба хакерів з могутніми транснаціональними корпораціями.

Зоряні війни — ще один піджанр фантастики. Свою назву він отримав від відомої серії фільмів, сюжети яких розгортаються в далекому майбутньому на віддалених планетах, у космосі або на космічних станціях.

«**Зоряні війни**» — культова епічно-фантастична сага, що містить оповіді про протистояння планет, цивілізацій та фракцій Далекої галактики; складається із семи основних кінофільмів. Режисер і продюсер — Джордж Лукас.

Афіша фільму «Зоряні війни. Епізод IV: Нова надія». Реж. Дж. Лукас, 1977 р.

За змістом «Зоряних воєн» створено анімаційні серіали, мультфільми, телефільми, книги, комікси, відеоігри й навіть засновано однойменну торговельну мережу.

Перегляньте уривок із фантастичного фільму «Пітер Пен і Венді» (Peter Pan & Wendy). Які характерні ознаки фентезі простежуються у цій стрічці?

Дівчинка Венді Дарлінг зустрічає Пітера Пена, хлопчика. Разом зі своїми братами Джоном, Майклом і феєю вони летять у чарівну країну Неверленд. Там на них чекає безліч пригод: індійці, битви з піратами, а також гострий гак капітана. «Пітер Пен і Венді» — американський фентезійний фільм режисера Девіда Лоурі. Фільм є кіноадаптацією до мультфільму «Пітер Пен» до повісті Дж.Метью Баррі. Прем'єра відбулася в 2023 році на сервісі Disney+.

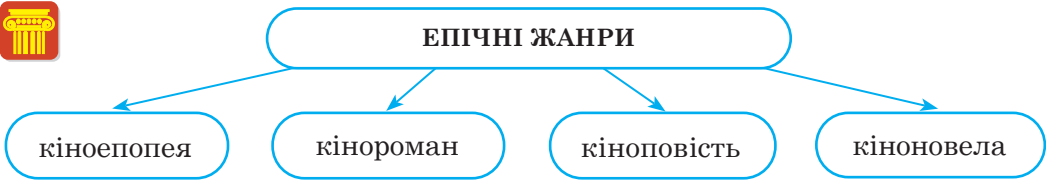

Кадр із фільму «Пітер Пен і Венді», 2023 р. Реж. Д. Лоурі

ЕПІЧНІ ЖАНРИ

Епічні жанри кінематографа — сукупність жанрів, що виникли на основі літературного епосу.

Кіноепопея — жанр, що поєднує прийоми ігрового й документального кіно та має широкі художні узагальнення. Для фільмів характерні романтична піднесеність, пафос, виняткова достовірність у реконструкції історичних фактів, обставин і місця дії.

Чудовим зразком фентезійної кіноепопеї вважають трилогію «**Володар перснів**» (реж. П. Джексон), що складається з трьох фільмів: «Хранителі персня» (2001 р.), «Дві вежі» (2002 р.) та «Повернення короля» (2003 р.). Три фільми разом здобули 17 премій «Оскар» з-поміж 30 номінацій, що є своєрідним рекордом для будь-якої кінотрилогії.

Узагалі, основою для дитячого епічного кіно часто стають літературні твори, зокрема романи й повісті: фільм-фентезі «Татів дракон» (реж. Н. Тумі, 2022 р.), анімаційний фільм «Оріон і Темряк» (реж. Ш. Чармац, 2024 р.) та інші.

Афіша фільму «Володар перснів: Хранителі персня», 2001 р. Реж. П. Джексон

Кінороман та кіноповість — твори кіномистецтва зі складними сюжетними лініями, побудовані на цілій низці подій, у яких простежується епічна широта змальованої дійсності.

Фільм **«Лоуренс Аравійський»** (1962 р.) режисера Девіда Ліна належить до епічних шедеврів. Ця стрічка отримала 7 премій «Оскар».

Кадр із фільму «Лоуренс Аравійський», 1962 р. Реж. Д. Лін

Кіноновела — фільм, у якому сюжетна лінія розвивається навколо одного з персонажів або локальної події з життя героїв.

Кіноновелою можна вважати фільм **«CODA: Дитина глухих батьків»** (2021 р.) режисерки Шан Гейдер. Вона майже рік вивчала жестову мову, аби події на екрані здавалися максимально реалістичними, й сама написала сценарій. Цікаво, що батьків і брата головної героїні зіграли глухі актори. У 2022 р. стрічка отримала нагороду «Оскар» як найкращий фільм 2021 року.

Об'єднайтесь у пари. Дізнайтесь більше про найпрестижнішу в світі премію «Оскар», яку щорічно вручає Американська академія кіномистецтва за високі досягнення в галузі кіно. Також з'ясуйте, які ліричні фільми отримали цю нагороду на початку XXI століття.

- Які особливості має поняття «жанр» у кіномистецтві?
- Про які жанри кіно ви дізналися на уроці?
- Назвіть різновиди фантастичних жанрів. Які фільми належать до цієї жанрової групи?
- Розкажіть про фільми епічних жанрів. Які з них отримали нагороду «Оскар»?
- Обговоріть з однокласниками та однокласницями, чи є серед фільмів, про які йшлося на уроці, ваші улюблені стрічки. Якщо так, то чим вони вас привабили?

Пригадайте вимоги до створення афіш і намалюйте у вільний час афішу до фільму «Гаррі Поттер і філософський камінь». Художня техніка — на власний розсуд.

§ 20. СТОРІНКАМИ ЗАРУБІЖНОГО КІНО

У різні періоди часу в різних частинах світу й окремих країнах сформувались кінематографічні школи, для кожної з яких характерні певні стилі, напрями, техніки, жанри й тематика фільмів.

ПРИГОДНИЦЬКІ ФІЛЬМИ

Батьківщиною пригодницького кіно вважають США, адже саме в Голлівуді склалася типова модель для сюжетів таких фільмів: герой/героїня, подорож, перешкоди, перемога.

Пригодницькі фільми — це група жанрів кіно, яким притаманна гостра, напружена фабула, що стрімко розгортається. Сюжет заснований на події, яка порушує звичний хід життя, містить потенційну загрозу і спонукає героя/героїню до дії.

Головні персонажі пригодницьких фільмів потрапляють у незнайоме або відверто вороже середовище (війна, злочинний світ, природні катаклізми тощо), але виплутуються з небезпечних ситуацій завдяки розуму.

Зазвичай таким фільмам притаманна відсутність насильства і мінімальна кількість кривавих сцен.

Чимало із цих жанрів мають спільні риси з бойовиками й детективами, а також містять сукупність ознак багатьох інших кіножанрів.

Справжні шедеври пригодницького кіно створили знамениті американські режисери **Стівен Спілберг**, **Кріс Коламбус**, **Пітер Джексон**, **Джеймс Кемерон** та інші. Фільми С. Спілберга «Індіана Джонс: У пошуках втраченого ков-

Кадр із фільму «Парк Юрського періоду», 1993 р. Реж. С. Спілберг

чега» (1981 р.) і знятий за мотивами однойменного роману М. Крайтона «Парк Юрського періоду» (1993 р.), а також стрічка Дж. Терелтауба «Скарб нації» (2004 р.) давно увійшли в скарбницю світового кіно як кращі зразки жанру.

Перегляньте уривок з фільму «Парк Юрського періоду». Які ознаки пригодницького кіно ви в ньому помітили?

Вестерн — жанр пригодницького кіно, тематику якого становлять події, пов'язані з освоєнням американського Заходу в другій половині XIX ст.

Спагеті-вестерн — піджанр вестерну; до нього належать фільми, дія яких відбувається на Дикому Заході («Терор в Оклахомі», 1959 р., реж. М. Амендола).

Перегляньте уривок з анімаційного вестерна «Rango». Розкажіть про свої враження від перегляду. Дізнайтесь більше про цей анімаційний фільм за допомогою штучного інтелекту.

Для кінокартин у жанрах **нуар** та **неонуар** характерні заплутаний кримінальний сюжет, у центрі якого перебуває герой (здебільшого приватний детектив); похмура атмосфера цинізму і песимізму; стирання меж між героєм та антигероєм, злочинним світом і «доброським» суспільством. Зразками таких стрічок є фільми «Китайський квартал» (1974 р., реж. Р. Поланскі) та «Подвійна страховка» (1944 р., реж. Б. Вайлдер).

Гангстерський фільм — піджанр пригодницького кіно з елементами бойовика, що розповідає про організовану злочинність, виникнення різних мафіозних структур і кланів та боротьбу всередині них за владу і сфери впливу. Найвідомішими стрічками жанру вважають трилогію «Хрещений батько» (1972 р., реж. Ф. Коппола), кримінальну драму «Одного разу в Америці» (1984 р., реж. С. Леоне) та фільм «Мисливці на гангстерів» (2013 р., реж. Р. Флейшер).

Специфічним різновидом пригодницького кіно є **фільм-катастрофа**, герої якого потрапляють у халепу і намагаються врятуватися. Небезпека може підстерігати як через природні катаклізми (смерч, землетрус, цунамі, виверження вулкана), так і через техногенні катастрофи (падіння літака, троща корабля, аварія на електростанції, заводі тощо).

Шедеврами цього жанру є кінокартини «Титанік» (1997 р., реж. Дж. Кемерон), «Ідеальний шторм» (2000 р., реж. В. Петерсен), «Глибоководний горизонт» (2016 р., реж. П. Берг) та інші.

Перегляньте уривок із фільму «Титанік». Дізнайтесь за допомогою ШІ про зіркових акторів та режисера цієї стрічки.

Афіша і кадр із фільму «Титанік». Реж. Дж. Кемерон, 1997 р.

Фільм-катастрофа Дж. Кемерона розповідає про загибель легендарного лайнера «Титанік», що здійснював свій перший і останній рейс через Атлантичний океан у 1912 році. Особливістю кінострічки стало поєднання романтичної любовної історії з драматичним сюжетом катастрофи: головні герої Роуз (Кейт Вінслет) і Джек (Леонардо ді Капріо), які належали до різних соціальних верств, закохалися одне в одного на борту горезвісного корабля.

Фільм став рекордсменом за кількістю отриманих нагород «Оскар», а 2012 року відбулася прем'єра стрічки у форматі 3D.

Як саундтрек до кінокартини використали пісню «MY HEART WILL GO ON» у виконанні Селін Діон. У всьому світі було продано 15 мільйонів копій цього синглу, що свідчить про його нечувану популярність.

Виконайте перший куплет та приспів пісні українською або англійською мовою. За бажанням проспівайте мелодію вокалізом на звук «а-а-а» або промуґикайте, стуливши рот.

MY HEART WILL GO ON

Words by W. Jennings

Music by J. Horner

Український текст М. Мигаль

Помірно

Eve - ry night in my dreams I see you, I feel you.
Far a-cross the dis - tance and spa - ces be - tween us

That is how I know you go on.
you have come to show you go on.

Near, far, where - ev - er you are I be -
Once more you o - pened the door and you're

lieve that the heart does go on.
here in my heart will go on and on.

Every night in my dreams
I see you, I feel you.
That is how I know you go on.
Far across the distance
And spaces between us
You have come to show you go on.

Near, far, wherever you are
I believe that the heart does go on
Once more you opened the door
And you're here in my heart
And my heart will go on and on.

1. В снах лише щочочі тебе я уздрію —
Знаю я: ще любиш мене...
Відстань хай між нами,
Я вірю, зумієш
Знов прийти: кохання живе!

Приспів:
Ти тут чи у далині,
Та кохання у тобі живе!
Двері мої відчини — і відчуй,
Що кохання навіки між нами є...

Цікавим є жанр **екшн**, що поєднує драматичний сюжет із видовищними сценами бійок, переслідувань, вибухів, стрілянини тощо. Здебільшого головний герой екшену, зіткнувшись зі злом (злочинністю, корупцією, тероризмом), намагається самостійно відновити справедливість і теж вдається до насильства. Фінал фільму обов'язково щасливий як доказ того, що зло має бути покаране.

Характерні риси екшену: приголомшливі спецефекти, яскраві кольори, динамічні сцени, використання комп'ютерної графіки й сучасних технологій.

Різновиди екшену: драматичний, комедійний, науково-фантастичний, екшн-трилер, екшн-жахи тощо.

До найвідоміших фільмів цього жанру належать «Форсаж» (2001 р., реж. Р. Коен), «Перевізник» (2002 р., реж. Л. Летер'є, К. Юень) та ін.

Перегляньте фрагмент із фільму «Пірати Карибського моря: Прокляття Чорної перлини». Які характерні елементи екшену ви помітили?

«Пірати Карибського моря» — серія із п'яти фільмів (шостий перебуває в розробці) у жанрі екшн (режисери: Г. Вербінські, Р. Маршалл, Х. Роннінг, Е. Сандберг). Головні герої всіх частин — капітан Джек Горобець (Джонні Депп), капітан Гектор Барбосса (Джеффри Раш), Джош Гіббс (Кевін МакНеллі) та інші. Перша частина — «Пірати Карибського моря: Прокляття Чорної перлини» (2003 р.), друга частина — «Пірати Карибського моря: Скриня мерця» (2006 р.), третя частина — «Пірати Карибського моря: На краю світу» (2007 р.), четверта частина — «Пірати Карибського моря: На дивних берегах» (2011 р.) — у форматах 2D та 3D, п'ята частина — «Пірати Карибського моря: Помста Салазара» (2017 р.).

Афіша фільму
«Пірати Карибського моря:
Прокляття Чорної перлини»

Послухайте саундтреки до фільмів «Пірати Карибського моря». Поміркуйте, яку роль відіграє в них музика. Дізнайтесь більше про зіркових акторів та режисерів цих кінострічок.

БОЙОВІ ФІЛЬМИ

Сюжети бойових фільмів нагадують кіно жанру екшн або гангстерські стрічки із численними епізодами погоні, стрілянини, поєдинків тощо.

Бойовики бувають **комедійними** («Джентльмени», 2019 р., реж. Г. Річі), **фантастичними** («Термінатор», 1984 р., реж. Дж. Кемерон), **кримінальними** («Вендета», 2022 р., реж. Дж. Кон).

Досить часто персонажі володіють прийомами східних бойових мистецтв і застосовують їх у динамічних рукопашних сутичках.

Світовим центром фільмів, головними героями яких були майстри кунґ-фу, ушу, карате, вважають особливий адміністративний район Китаю Гонконґ. Саме тут знаменитий актор і режисер **Брюс Лі** зняв свій перший фільм «Шлях дракона» (1972 р.), що став класикою світового кінематографа. Головні ролі виконали Брюс Лі та чемпіон США з карате Чак Норріс.

Не менш відомим актором і режисером є **Джеккі Чан**, який здобув славу в жанрі комедійного бойовика. Фільми за його участю вражають неймовірними трюками та якісним гумором.

Рекламний постер фільму
«Шлях дракона», 1972 р. Реж. Б. Лі

Рекламний постер фільму
«Година пік», 1998 р. Реж. Б. Ретнер

Пригадайте, які фільми з використанням східних бойових мистецтв ви бачили. Поміркуйте про особливості знімання таких кінострічок.

Багатьох шанувальників гостросюжетних картин приваблює жанр трилера.

Трилер — жанр кіно, що завдяки спеціальним прийомам викликає у глядачів стан тривожного очікування, напруги, хвилювання та страху через несподівані повороти сюжету.

Персонажі трилера опиняються у складних ситуаціях, в яких розкриваються їхні вольові, інтелектуальні та фізичні якості. Сюжетні лінії часто містять події та сцени, що приголомшують і тримають в емоційній напрузі як героїв фільму, так і глядачів.

Різновиди жанру: **психологічний** трилер, **детективний** трилер, **шпигунський**, **пригодницький**, **науково-фантастичний**, **містичний**, **історичний** та ін.

Сер Джеймс Бонд, командир Військово-морського флоту Великої Британії, відомий усьому світові як «агент 007» — головний персонаж романів британського письменника Я. Флемінга.

Офіційна серія кінострічок про Джеймса Бонда налічує 25 фільмів, які знімали з 1962 по 2021 рік. Характерними рисами головного героя є авантюризм, рішучість, спрямованість на силове вирішення конфліктів тощо. Роль Бонда в офіційній серії зіграли шість акторів: Ш. Коннері, Дж. Лезенбі, Р. Мур, Т. Далтон, П. Броснан, Д. Крейг.

Перегляньте фрагменти фільмів про Джеймса Бонда. Охарактеризуйте узагальнений образ агента 007.

Фільм «007: Координати “Скайфолл”» режисера Сема Мендеса було знято в 2012 році. Сміливий і відважний агент секретної служби знову в строю. Бонд несподівано дізнається про страшну таємницю своєї керівниці, яку вона старанно приховувала. Коли відбувається зухвалий напад на одну з найпотужніших шпигунських організацій світу — британську МІ6, — Джеймс Бонд допомагає ліквідувати навислу загрозу. У головній ролі — Д. Крейг.

Д. Крейг у ролі Дж. Бонда

ДЕТЕКТИВНІ ФІЛЬМИ

Детективні фільми розповідають про розслідування кримінальних злочинів або розгадку якихось таємниць. Глядачі спостерігають, як головний герой — детектив, поліцейський, журналіст — збирає докази, розшукує свідків і врешті викриває злочинця.

Кінострічки цього жанру теж поділяють на кілька категорій. **Психологічний** детектив акцентує увагу на внутрішньому стані персонажів, їхніх мотивах та психологічних аспектах розслідування. **Фантастичний** детектив містить елементи фантастики, а **історичний** розповідає про події минулого. **Іронічному** детективу властиві іронія, гумор або сатиричний підтекст. **Політичний** детектив

пов'язаний з політичними інтригами та змовами. У **шпигунському** детективі йдеться про розслідування шпигунської діяльності.

Детективні фільми часто знімають за мотивами відомих літературних творів. Саме тому на екранах оживають герої А. Крісті, А. Конан Дойла та інших славетних письменників.

Афіша фільму «Шерлок Холмс».

Реж. Г. Річі, 2009 р.

«Шерлок Холмс» — гостросюжетний фільм Гая Річі про детектива Шерлока Голмса та його вірного друга й соратника доктора Ватсона — літературних персонажів А. Конан Дойла. Детективи вступають у сутичку, що вимагає неабиякої фізичної та розумової підготовки, адже їхній ворог сильний, хитрий та підступний. У головних ролях — Роберт Дауні-молодший і Джуд Лоу. Прем'єра стрічки відбулася 2009 року. У 2011 р. вийшло продовження фільму — «Шерлок Голмс: Гра тіней».

- З якими жанрами кіномистецтва ви ознайомилися на уроці?
- Розкажіть про особливості пригодницьких фільмів.
- До якого жанру належить фільм «Титанік»? Що вам відомо про цю кінострічку?
- Які кінокартини жанру екшн ви знаєте? Розкажіть про особливості застосування спецефектів та графіки у цих фільмах.
- Що нового ви дізналися про детективні та бойові фільми?
- Розкажіть про свої улюблені жанри кіно.
- Творчість яких акторів вас зацікавила? Що саме вас привабило?

Складіть перелік ваших улюблених детективних фільмів виробництва різних країн. Проведіть конкурс на кращого знавця кінокартин цього жанру.

§ 21. КІНОМИСТЕЦТВО ХХ СТОЛІТТЯ У РОЗМАЇТТІ ЖАНРІВ

В Україні кіномистецтво почало розвиватися з 1919 р. Вже у 1922 р. було засновано Всеукраїнське фотокіноуправління з реконструйованими одеськими та ялтинськими підприємствами, а з 1928 р. почала свою роботу Київська кінофабрика, яка й переросла в майбутню Київську кіностудію художніх фільмів ім. О. Довженка — одну з найбільших та найсучасніших на той час у світі.

*Національна кіностудія художніх фільмів
ім. О. Довженка, 1928 р.*

Перегляньте відео про зародження й розвиток українського кіномистецтва.

У 1929 році на Київській кінофабриці випустили десять стрічок, зокрема й новаторський документальний фільм Дзиги Вертова «**Людина з кіноапаратом**». Наступного, 1930 року, Олександр Довженко створив свою знамениту кінокартину «**Земля**». Обидва фільми увійшли до переліку шедеврів світового кінематографа.

Того ж 1930 р. в Україні вийшов перший звуковий фільм — документальна стрічка Дзиги Вертова «**Симфонія Донбасу**», а потім — художній фільм О. Соловйова «**Фронт**».

Першою кольоровою стрічкою кіностудії став фільм Миколи Екка «**Сорочинський ярмарок**» (1939 р.).

Українські фільми 1945–1953 рр. були обмежені жорсткими канонами соціалістичного реалізму, проте навіть за таких умов О. Довженко продовжував знімати свої шедеври. У 1957 р. столичній кіностудії присвоєно його ім'я.

У 1960–1970-х роках український кінематограф представляли режисери С. Параджанов, Ю. Ілленко, Л. Осика, М. Мащенко, І. Кавалерідзе; актори І. Миколайчук, Ю. Шумський, Г. Юра, К. Степанков, М. Гринько, Б. Ступка й багато інших. У цей час з'явилися стрічки, які започаткували **українське поетичне кіно** — унікальний культурний феномен, що синтезує на екрані національні традиції, давні вірування, сюрреалізм, експресіонізм і символізм та

вирізняється метафоричністю кіномови: «Тіні забутих предків» С. Параджанова (1964 р.), «Камінний хрест» Л. Осика (1968 р.), «Білий птах з чорною ознакою» Ю. Ілленка (1971 р.). Кіномитці зверталися до вічних питань життя і смерті, кохання й ненависті, вірності та зради.

*Кадр із фільму
«Білий птах, з чорною ознакою».
Реж. Ю. Ілленко, 1971 р.*

*Кадр із фільму
«Камінний хрест».
Реж. Л. Осика, 1968 р.*

На початку 1970-х років політика «застою» знищила українське поетичне кіно. Режисер С. Параджанов був під забороною, шедевр Кіри Муратової «Довгі проводи» (1971 р.) — під забороною. Вітчизняні установи кіномистецтва в період росіянізації знищували. Україну охопили хвилі арештів та серії політичних процесів, а поетичне кіно влада визнала як архаїчне та відірване від життя.

У 1970–1980 рр. з'явилася низка картин, які зробили українське кіно популярним, зокрема фільми Л. Бикова, Р. Балаяна, О. Павловського, В. Криштофовича. У цей період розквіт переживало й українське неігрове кіно. Київська кіностудія науково-популярних фільмів зняла чимало стрічок, серед яких були справжні шедеври.

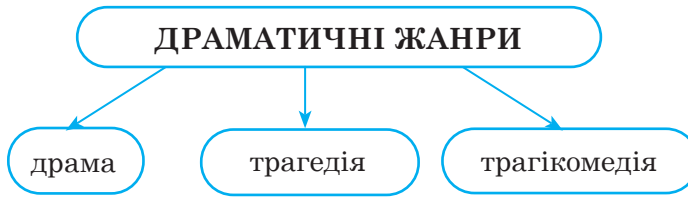
Об'єднайтеся у дві групи й дослідіть, які популярні фільми створили українські кінорежисери в останній третині ХХ ст.: 1-ша група — художні кінокартини, 2-га група — неігрові стрічки.

Сьогодні ми продовжимо ознайомлення з жанровими групами ігрового кіно на зразках фільмів, створених в Україні.

ДРАМАТИЧНІ ЖАНРИ

Драматичні жанри кінофільмів базуються на художньо-му осмисленні гострих проблем людського буття, в яких відбувається непримиренне зіткнення героя разом з обставинами та супроводжується стражданнями і крахом важливих для життя цінностей.

Жанр **драма** у кіномистецтві має своєрідну специфіку. Основу фільму становлять сюжетність, конфліктність дії, наявність діалогів і монологів. Драми переважно зображують приватне життя людей, зосереджуючись на загальнолюдських суперечностях, втілених у поведінці та вчинках героїв фільму, а також на гострому конфлікті із суспільством.

Фільм С. Параджанова «**Тіні забутих предків**» за жанром визначено як драму та романтичне кіно. Це екранізація однойменної повісті М. Коцюбинського, в якій ідеться про чисте, світле кохання між нащадками двох гуцульських родів, що здавна ворогували між собою.

Зйомки відбувалися на околицях села Криворівня на Івано-Франківщині. Головні ролі виконали Іван Миколайчук та Лариса Кадочникова. У фільмі звучить автентична музика Гуцульщини й авторська музика Мирослава Скорика.

Стрічку вважають маніфестом українського поетичного кіно. Вона отримала 39 міжнародних нагород, 24 Гран-прі на кінофестивалях у 21-й країні світу.

*Кадр із фільму
«Тіні забутих предків».
Реж. С. Параджанов, 1964 р.*

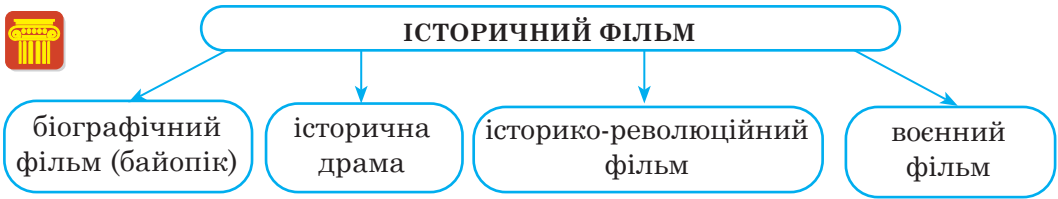
Перегляньте фрагмент із кінострічки. Які характерні риси драми ви помітили? З'ясуйте, яку роль відіграє у цьому фільмі музика.

ІСТОРИЧНІ ФІЛЬМИ

Історичні фільми — твори кіномистецтва, сюжет яких заснований на зображенні реальних подій та реальних персонажів, історичного минулого.

Історична драма — фільм, у якому специфічно змальовано приватне життя історичних осіб, міжособистісні й соціальні конфлікти в історичному ракурсі.

«**Поводир**» — українська історична драма (режисер і сценарист Олесь Санін). В основу сюжету покладено мандри Україною американського хлопчика та українського сліпого музиканта напередодні та під час Голодомору. У фільмі знімалися С. Боклан, І. Саніна, О. Кобзар, Ф. Стригун, О. Примогенов, С. Жадан, співачка Джамала та ін.

Кадри із фільму «Поводир». Реж. О. Санін, 2014 р.

Послухайте саундтрек «Чому квіти мають очі?» із фільму «Поводир». Який настрій пробуджує ця музика?

Створіть ескіз-імпровізацію на тему «Очі квітів». Техніка виконання — олівці.

Біографічний фільм (байопік) — твір кіномистецтва, присвячений життю і діяльності відомої постаті — політичного або громадського діяча, полководця, науковця, митця та ін.

Історико-революційний фільм розповідає про знакові історичні події, боротьбу народів за свободу і незалежність.

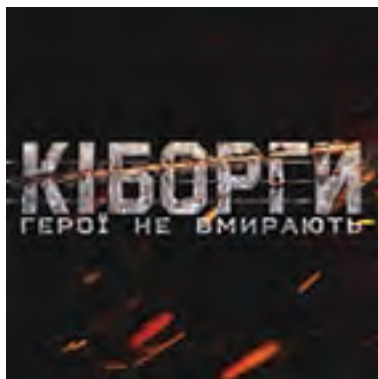
Воєнні фільми — картини, сюжет яких заснований на зображенні подій реальної війни.

Воєнні фільми є найбільш затратними, оскільки за сценарієм часто доводиться використовувати справжню військову техніку й амуніцію або виготовляти достовірні макети, знімати руйнування внаслідок вибухів чи панорамні плани битви із залученням значної кількості людей, застосовувати видовищні спецефекти тощо.

Серед сучасних українських стрічок воєнної тематики — фільми А. Сейтаблаєва «**Кіборги. Герої не вмирають**» (2017 р.) та «**Мирний-21**» (2022 р.), З. Буадзе «**Позивний «Бандерас»**» (2018 р.) і «**Мати Апостолів**» (2020 р.), М. Бушана «**Снайпер. Білий ворон**» (2022 р.) та інші.

«Кіборги. Герої не вмирають» (2017 р.) — український повнометражний художній фільм режисера Ахтема Сеїтаблаєва за сценарієм Наталії Ворожбит про героїчну оборону Донецького аеропорту в 2014 році. Фільм розповідає про групу молодих добровольців, професійних військових та мобілізованих, що чотири місяці тримали стратегічно важливий об'єкт, незважаючи на чисельну перевагу ворога, показуючи їхні особисті історії, філософські роздуми та героїзм. Фільм ґрунтується на реальних подіях.

Перегляньте офіційний тизер фільму та послухайте пісню С. Вакрчука «Мить», яка звучить у фільмі. Зробіть малюнок в стилі графіті з надписом назви фільму або фразою «Герої не вмирають».

Розучіть і заспівайте під фонограму пісню І. Танчака «Молюсь за Україну».

МОЛЮСЬ ЗА УКРАЇНУ

Слова і музика І. Танчака

Велично

1. Під Бах-му-том го-рять си-ра зем-ля. Че-
ка - є вдо - ма си - на рід - на ма - ти: В мо-
лит - ві щи - рій го - ло-ву схи - ля до

Ма - тін-ки, до Бо - жо-го ди - тя - ти. Бла -

га - ю сліз - но Бо - жі не - бе - са, ви

за - хистіть страж-даль - ну У - кра - ї - ну. Не

дай - те світ - лу зги - нуть у вог - ні, ви

Приспів:

по - вер - нить, мо - лю, із пек - ла си - на. Мо -

лю - ся за те - бе мо - я У - кра - ї - но. мо -

лю - ся за доч - ку, мо - лю - ся за си - на, за

кож - ну о - се - лю, за кож - ну ро - ди - ну, мо -

лю - ся за те - бе мо - я У - кра - ї - но!

Під Бахмутом горить сира земля.
Чекає вдома сина рідна мати:
В молитві ширій голову схиля
До Матінки, до Божого Дитяти.
Благаю слізною: Божі небеса.
Ви захистіть страждальну Україну.
Не дайте світлу гинуть у вогні.
Ви поверніть, молю із пекла сина.

Приспів:

Молюсь за тебе, моя Україно.
Молюсь за дочку, молюсь за сина.
За кожен оселю, за кожен родину.
Молюсь за тебе, моя Україно!

Стиснулось серце, душу біль пече.
Гармат ворожих постріли вже чути.
Стоять на смерть за кожний шмат землі.
Щоб мирні сні Вкраїні повернути.
Ще зовсім юні, зовсім молоді
Сини твої, незламна Україно...
Благає мати сліпо небеса
Молитвою за долю свого сина.

Нам ворог клятий знову смерть несе.
Земля в димах і навкруги руїна.
На смерть стоїть згуртований народ
Твої сини і дочки, Україно.
Хай щезне тьма. хай світло засія.
Зламай же. Боже, смерті чорні крила.
Хай перестане плакати свіча.
Хай на землі не множаться могили.

Створіть портрет героя/героїні історико-драматичного або воєнного фільму. Техніка виконання — олівець. Послідовність роботи можна переглянути в майстер-класі.

УКРАЇНСЬКІ ТЕЛЕСЕРІАЛИ

Із 1990-х років українське телебачення починає освоєння поширеного в усьому світі жанру телесеріалу. Телесеріал «**Роксолана**» був створений у 1996–2003 рр. на кіностудії «Укртелефільм» за мотивами однойменної повісті Осипа Назарука. У головних ролях — Ольга Сумська (Роксолана) та Анатолій Хостікоєв (Сулейман). Режисер серіалу — Б. Небієрідзе.

На початку 2000-го року багато українських акторів знялися в зарубіжних кінокартинах. Величезний успіх мав фільм польського режисера Єжи Гофмана «Вогнем і мечем», у якому український актор **Богдан Ступка** зіграв роль гетьмана Богдана Хмельницького. Саме Б. Ступка став головним гетьманом українського екрана: йому належать ролі в історичному серіалі «Чорна рада» М. Засєєва-Руденка (2000 р.) та фільмі Ю. Ілленка «Молитва за гетьмана Мазепу» (2001 р.).

Кадр із серіалу «Роксолана»

Кадр із серіалу «Чорна рада»

Фільми на основі фольклору

Фільми на основі фольклору є екранізацією народних і авторських казок, притч та легенд. Піджанри таких фільмів мають досить широкий спектр.

До українських фільмів на основі фольклору належить сучасна фентезійна стрічка «Казка старого мельника» (2021 р., реж. О. Ітигілов), створена на народних казкових образах.

Афіша фільму
«Казка старого мельника»

Головний герой — парубок Микола — прямує до пана Адама, щоб навчати грамоти його доньку Христину. Проте він опиняється в безлюдному селі й зустрічає Лісову Князівну, якій мусить служити сім років. Тим часом Христина вирушає рятувати свого батька з полону нечистої сили. Шляхи обох героїв перетинаються. Христині й Миколі вдається звільнити людей і їхню землю від нечисті.

Розгляньте уважно портрети видатних акторів і актрис українського кіно та пригадайте їхні основні ролі (с.169). Що, на вашу думку, допомогло цим людям досягти успіху в творчості?

§ 21. Кіномистецтво ХХ століття у розмаїтті жанрів

Іван Миколайчук

Руслана Писанка

Богдан Ступка

Станіслав Боклан

Ада Роговцева

Ахтем Сейтаблаєв

Ірма Вітовська

Анатолій Хостікоєв

Наталія Сумська

Ольга Сумська

Валентин Томусяк

Олеся Жураківська

Дослідіть історію життя і творчості свого улюбленого українсько-го актора чи улюбленої української актриси. Підготуйте розповідь та проілюструйте її кадрами з фільмів, у яких знімалася ця людина.

- Що вам відомо про історію українського кіномистецтва?
- З якими жанрами кіно ви сьогодні ознайомились?
- Що таке українське поетичне кіно? Які фільми до нього належать?
- Розкажіть про українське історичне та воєнне кіно.
- Коли в Україні розпочали знімати телесеріали?
- Наведіть приклади українських фільмів, створених на основі фольклору.

§ 22. ЗІРКОВІ АКТОРИ СВІТОВОГО КІНО

Світ кіномистецтва творять люди: талановиті режисери, оператори, композитори, художники-постановники і, звичайно, актори й актриси. Усім відома Голлівудська алея слави, що містить понад 2600 вмонтованих у тротуар зірок на честь видатних діячів кіно, телебачення, музики, радіо й театру.

Перегляньте відеоролик про Голлівудський кінематограф.

ГОЛЛІВУДСЬКЕ КІНО

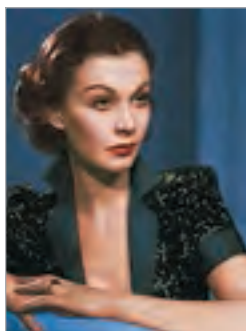
У США центром кіноіндустрії спочатку був Нью-Йорк. Пізніше ним став **Голлівуд** — передмістя Лос-Анджелеса, де були чудові кліматичні та географічні особливості: понад 300 сонячних днів у році, гори, Великий каньйон, простори Тихоокеанського узбережжя. Місто поступово стало центром виробництва кіноустаткування і кіноматеріалів. Із 1920-х років у Голлівуді розташовувалися вісім найбільших кіностудій: *20th Century Studios*, *MGM*, *Paramount*, *RCA*, *Warner Bros*, *Universal Pictures*, *Columbia Pictures* і *United Artists*, що випускали сотні кінострічок.

Об'єднайтеся у пари й розгляньте фото відомих голлівудських акторів та актрис (с. 165). Пригадайте, у яких фільмах вони знімалися. Назвіть жанри цих кінострічок, скориставшись за потреби ШІ.

Джонні Депп

Вів'єн Лі

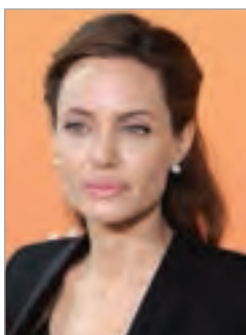
Вілл Сміт

Мерилін Монро

Бред Пітт

Анджеліна Джолі

Леонардо ді Капріо

Дженніфер Еністон

Том Круз

Джулія Робертс

Бредлі Купер

Елізабет Тейлор

Зірки зарубіжного кіномистецтва українського походження

А чи знаєте ви, що багато зірок Голлівуду мають українське коріння?

Джек Паланс — актор жанру вестернів; його батько родом із Тернопільщини, а мати — зі Львова.

Міла Йовович народилася в Києві й перші п'ять років провела в Україні.

Едвард Дмитрик — син бідних українських емігрантів з Тернопільщини. Кінорежисер, засновник жанру нуар.

Джек Паланс

Сильвестр Сталлоне

Едвард Дмитрик

Актриса **Міла Куніс** народилася в Чернівцях у родині інженера-механіка. У 1991 році її родина емігрувала з України й оселилася у Лос-Анджелесі.

Алла Корот — популярна актриса в США, народилася в Одесі. Прабабуся **Сильвестра Сталлоне** родом з Одеси.

Алла Корот

Міла Йовович

Міла Куніс

ФРАНЦУЗЬКЕ КІНО

Батьківщиною кінематографа, як ви вже знаєте, є Франція, тож не дивно, що ця країна досі залишається однією з найбільш відомих у галузі кіно. Різноманітні стилі й течії французького кіномистецтва, зберігаючи національну автентичність та ідентичність, здійснили значний вплив на світову кіноіндустрію.

Найвагомішим здобутком так званої французької нової хвилі в кінематографі, що зародилася в 1950–1960-х роках, стала поява незалежного авторського кіно, в якому режисер отримав цілковитий творчий контроль над усіма процесами кіновиробництва. Мистець-

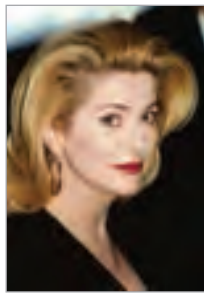
§ 22. Зіркові актори світового кіно

ка індивідуальність режисерів простежувалась у кожному фільмі, й це зумовило виникнення поняття «власний режисерський стиль». Однак свобода творчості означала відмову не лише від диктату великих студій, а й від великих кінобюджетів. Знімати доводилося швидко й дешево, тому з'явилося чимало новаторських творчих прийомів, зокрема використання природного освітлення та звуку.

Нова хвиля подарувала світові імена таких відомих режисерів, як **Жак-Люк Годар**, **Клод Лелуш**, **Франсуа Трюффо** та ін. Цей період також став зоряним часом для багатьох акторів і актрис.

Жан-Поль Бельмондо

Катрін Денёв

Бріжітт Бардо

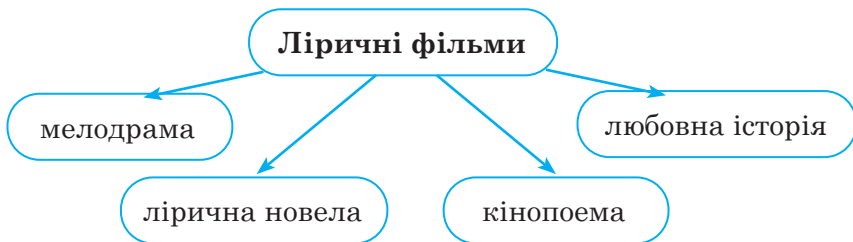

Ален Делон

Франція — батьківщина романтики, тож у французькому кіно панують глибокі емоції, задушевні розмови, внутрішні драми.

Ліричні фільми — мають ліричний сюжет та розкривають духовний і чуттєвий світ героїв в особливо яскравих емоційних обставинах на основі контрастів (добро і зло, любов і ненависть); завершуються щасливо.

Мелодрама — фільм, у якому трагічне поєднується із сентиментальним; герої часто зображені схематично без глибокої психологічної розробки; значну роль відіграють випадкові або фатальні обставини, що визначають розвиток сюжету.

Любовна історія — орієнтований здебільшого на жіночу аудиторію фільм, у якому йдеться про щире й глибоке кохання, що долає всі перешкоди.

Лірична новела розповідає про якусь одну подію у взаєминах головних героїв.

Кінопоема — фільм лірично-поетичного змісту; кінематографічний жанр, що об'єднує такі фільми.

Перегляньте відеоролик «Ліричні фільми», аби дізнатися більше про кінострічки цього жанру.

Кінофільм «Шербурзькі парасольки» (1964 р.) — музична мелодрама режисера Жака Демі з музикою Мішеля Леграна та Катрін Денюв у головній ролі.

*Кадр із фільму «Шербурзькі парасольки».
Реж. Ж. Демі, 1964 р.*

Послухайте мелодію з кінофільму «Шербурзькі парасольки». Об'єднайтесь у кілька вокальних ансамблів і влаштуйте конкурс на краще виконання цієї мелодії вокалізом. За бажанням проспівайте два куплети пісні.

ШЕРБУРЗЬКІ ПАРАСОЛЬКИ

English words by N. Gimbel

Music by M. Legrand

Український текст Ю. Качули

Moderato

If it takes for - ev - er I will wait for you, for a
 thou - sand sum - mers I will wait for you, till you're back be -
 side me, till I'm hold - ing you, till I hear you sigh here in my arms.
 The clock will tick a - way the hours one by one,
 then the time will come when all the wait - ing's done. The

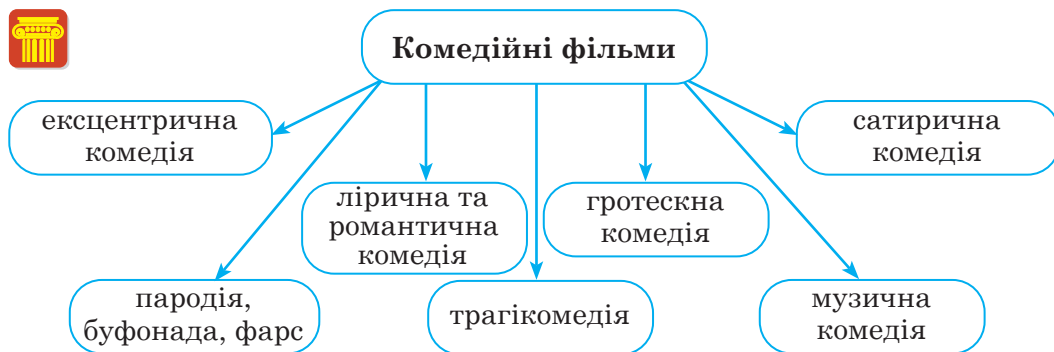

1. Знову ти не поруч в цей зимовий час,
І холодний вітер розділяє нас.
Тихо гаснуть зорі в небесах пустих,
Коли так далеко тепер ти.
2. Час минає швидко і розвіє сум...
Вір: настане день — і я тебе знайду.
Всі мої дороги лиш до тебе йдуть —
Тільки у душі завжди ти будь.

До популярних жанрів французького кіно належать комедії, що часто поєднують гумор із гострою соціальною сатирою. Такі фільми не лише розважають, а й змушують замислитись над важливими аспектами життя.

Комедійні жанри кіно — змальовують комічні явища життя і мають на меті розсмішити глядачів, поліпшити настрій за допомогою гумору, сатири та жартів.

У **ліричних** та **романтичних** комедіях інтрига фільму побудована на стосунках закоханих.

Гротескна комедія зображує комедійні ситуації гіперболізовано й іноді алогічно, химерно поєднуючи фантастичне і реальне, прекрасне і потворне, трагізм і комізм.

Луї де Фюнес — легенда французького комедійного кіно 1960–1970-х років. Неймовірна міміка, шалена енергія й гротескні персонажі стали своєрідною візитівкою цього актора. Надзвичайно виразні образи він створив у фільмах «Жандарм із Сен-Тропе» (1964 р., реж. Ж. Жиро), «Велика прогулянка» (1966 р., реж. Ж. Урі), «Скупий» (1980 р., реж. Л. де Фюнес, Ж. Жиро) тощо.

Сатирична комедія висміює суспільні вади та негативні явища за допомогою гумору, сарказму, іронії та гротеску.

Пародія — вид комедії, заснований на пародіюванні іншого фільму, стилю, жанру або манери виконання з метою гумору або критики.

Фарс — комедія легкого змісту з використанням зовнішніх комічних прийомів, зокрема перебільшення й абсурду.

Ексцентрична, або бурлескна комедія — піджанр кінокомедії, для якого характерне швидке розгортання дії в непередбачуваному і часто неправдоподібному напрямку, що супроводжується безліччю сюжетних перипетій.

Зразком такої комедії є фільм **«Високий блондин у чорному черевіку»** (1972 р., реж. І. Робер).

Скрипаль Франсуа Перрен несподівано потрапляє в епіцентр шпигунських інтриг через те, що його вважають секретним агентом. За ним стежать, його прослуховують, йому влаштовують засідки, а він не розуміє, що відбувається. Шпигуни переконані, що мають справу з геніальним агентом, та насправді Франсуа — веселий і трохи незграбний музикант, який плутає їм усі плани.

*Головну роль у фільмі виконав **П'єр Рішар**, для якого образ інтелігентного, милого, але децю наївного й незграбного чоловіка став акторським амплуа на роки.*

*Рекламний постер фільму
«Високий блондин у чорному черевіку»*

Перегляньте уривки з фільмів «Іграшка» та «Високий блондин у чорному черевіку». Чим особливий образ Франсуа Перрена, втілений П'єром Рішаром? Яка з цих комедій сподобалася вам більше? Чому?

Намалюйте портрет П'єра Рішара в жанрі шаржу. Спершу зобразіть усі елементи зовнішності актора. Зверніть увагу на деталі та спробуйте надати їм комічних відтінків. Техніка виконання — за вибором. Послідовність роботи можна переглянути в майстер-класі.

Кадр із фільму «Іграшка», 1976 р. Реж. Ф. Вебер

ІТАЛІЙСЬКЕ КІНО

Після Другої світової війни в Італії, як і в багатьох інших країнах Європи, розпочався період культурного й соціального оновлення, що, безумовно, позначилось і на мистецтві кіно. Поряд із французькою новою хвилею італійське кіновиробництво здійснило помітний вплив на розвиток світового кінематографа ХХ ст. Кіно стало більш ринковим, хоча знамениті режисери не втрачали власного почерку. Створені на документальній основі художні фільми **Р. Росселліні** «Рим, відкрите місто» (1945 р.), **Ф. Фелліні** «Дорога» (1954 р.) і «Ночі Кабірії» (1957 р.), **Л. Вісконті** «Рокко та його брати» (1960 р.) і «Леопард» (1963 р.) вважають зразками неореалізму, що є визначальною рисою італійського кінематографа. Окрім того, італійське кіно акцентує увагу на проблемах та буденному житті звичайних людей, часто поєднуючи легкість і гумор з філософськими роздумами. Чимало стрічок вирізняються особливим настроєм та інтонаціями, використовують абстракції і метафори, що стали джерелом натхнення для багатьох режисерів.

Розгляньте світлини. Об'єднайтеся у чотири групи й дослідіть, у яких фільмах знімалися зображені зірки італійського кіно.

Перегляньте уривок з італійського кінофільму «Хлопець-невидимець» (2014 р., реж. Г. Сальваторес). Дізнайтеся більше про історію 13-річного хлопця Мікеле, в якого після вечірки на Гелловін з'явилася здатність ставати невидимим.

СІМЕЙНІ ФІЛЬМИ

Серед творів кіномистецтва особливе місце посідають **сімейні фільми**, до яких належать стрічки різних жанрів. У таких фільмах часто знімаються діти.

Сімейний фільм — фільм, призначений для перегляду всією родиною. Кінострічки цього жанру найчастіше позбавлені насильства, мають безліч елементів мелодрами і комедії з легким гумором.

Відомий американський фільм **«Сам удома»** (1990 р., реж. К. Коламбус) — сімейна різдвяна комедія. Головну роль — 8-річного Кевіна — виконав **Маколей Калкін**.

Велика родина МакКаллістерів із передмістя Чикаго вирушає на різдвяні канікули в Париж. У літаку з'ясовується, що в метушні всі забули про Кевіна — наймолодшого члена сім'ї. Спершу хлопчик насолоджується самотністю, та згодом йому доводиться захищати свій дім від грабіжників. Кевін вигадує безліч способів, завдяки яким злодії-невдахи потрапляють в кумедні ситуації.

*Афіша фільму «Сам удома».
Реж. К. Коламбус, 1990 р.*

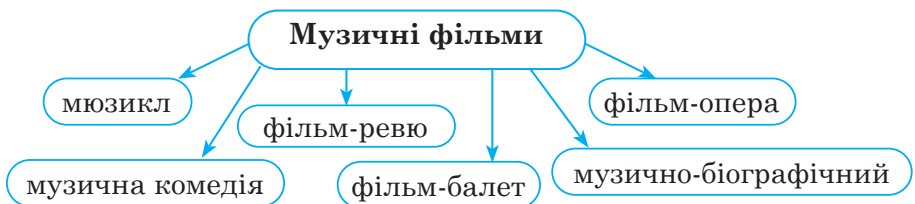
Перегляньте уривок із фільму «Сам удома». Дослідіть, скільки було знято фільмів з однойменною назвою як продовження першої стрічки. Дізнайтесь із додаткових джерел, як склалася доля актора М. Калкіна.

МУЗИЧНІ ФІЛЬМИ

Музичні фільми — фільми, в яких музика виконує найважливіші смислові та композиційні функції, визначає жанрову і стилістичну характеристику картини.

Мюзикл — жанр кіномистецтва, у якому драматичний сюжет, втілений у діалогах, музиці, співі й хореографії, виражений специфічними засобами кіномистецтва. Всі елементи твору нерозривно пов'язані між собою.

Чимало музичних фільмів відзначені найвищими нагородами в галузі кіно. Зокрема, мюзикл **«Вестсайдська історія»** (1961 р., реж. Дж. Роббінс, Р. Вайз) отримав 10 премій «Оскар», мюзикл **«Звуки музики»** (1965 р., реж. Р. Вайз) — п'ять премій «Оскар», а мюзикл **«Ла-Ла Ленд»** (2016 р., реж. Д. Шазель) здобув 6 премій «Оскар» та 7 премій «Золотий Глобус».

Фрагмент рекламного постера фільму «Ла-Ла Ленд»

Перегляньте офіційний трейлер стрічки «Ла-Ла Ленд». Які особливості жанру кіномюзиклу вам вдалося розпізнати?

Музична кіновікторина. Послухайте декілька саундтреків і спробуйте визначити, з яких вони фільмів.

- З якими жанрами кіномистецтва ви ознайомилися на уроці?
- Розкажіть про особливості французького кіно ХХ ст. Назвіть імена відомих режисерів, акторів і актрис.
- Перелічіть різновиди комедійних фільмів. Які кінокомедії вам запам'яталися?
- Які характерні ознаки ліричних фільмів ви знаєте?
- Розкажіть про музичні й сімейні фільми та їхні особливості. Наведіть приклади ваших улюблених фільмів у цих жанрах.

Дізнайтесь більше про свого улюбленого актора чи улюблену актрису за допомогою нейромережі. Підготуйте цікаву інформацію про найкращі ролі цієї людини та доберіть відповідні ілюстрації.

§ 23. У СВІТІ АНІМАЦІЙНОГО КІНО

Вирушаймо в захопливу мандрівку, під час якої ви відкриєте для себе цікаві факти з історії анімації, побуваєте на відомих анімаційних студіях й ознайомитесь із особливостями створення анімаційних фільмів.

З ІСТОРІЇ АНІМАЦІЇ

Сьогодні **анімація** — це високотехнологічна індустрія, пов'язана з кіно, телебаченням, комп'ютерними іграми та інтернетом, хоча перші анімовані зображення з'явилися дуже давно.

На думку багатьох дослідників, історія анімації розпочалася з **театру тіней** — розваги, що зародилася в Китаї 200 року, а в Європі здобула популярність аж у XVII ст.

Згодом стало можливим демонстрування малюнків за допомогою **«чарівного ліхтаря»** — оптичного пристрою, що став прототипом сучасних діапроектора, кінопроектора тощо. У цьому апараті для проектування зображень на екран або на стіну використовували дзеркало, розміщене позаду джерела світла: спершу — свічки або лампади, пізніше — електролампочки. Ідея створення «чарівного ліхтаря» належить, імовірно, голландському вченому XVII ст. **Християну Гюйгенсу**.

Власне, принцип анімації винайшли незалежно один від одного бельгійський фізик Жозеф Плато й австрійський професор-геометр **Симон фон Штампфер** у першій половині XIX ст. Для відтворення на екрані зображень, що рухались унаслідок обертання диска чи стрічки з малюнками, застосовували систему дзеркал і ліхтар як джерело світла. Свої прилади винахідники назвали по-різному, однак сьогодні частіше вживають термін австрійця — **стробоскоп**.

*Праксиноскоп
Еміля Рено*

*Проекційний апарат
«Чарівний ліхтар»*

В останній чверті XIX ст. французький винахідник **Еміль Рено** сконструював **праксиноскоп** — оптичний прилад, що дозволяв бачити послідовність із кількох малюнків як плавний рух. Свій винахід Рено запатентував 30 серпня 1877 року, тому цю дату вважають днем зародження мальованої мультиплікації.

Проте «батьком анімації» історики кіно називають іншого француза — **Еміля Коля**, оскільки саме він створив перший повністю анімаційний фільм **«Фантасмагорія»**. Прем'єра цього фільму відбулась у Парижі 17 серпня 1908 року.

Перегляньте відео про історію анімаційного кіно.

Найвизначнішою постаттю в історії анімації став американець **Волт Дісней**, який разом зі своїм братом Роем 16 жовтня 1923 року заснував невелику анімаційну студію **«Disney Brothers Studio»**, нині відому як **«The Walt Disney Company»**. «Компанія Волта Діснея» — одна з найбільших корпорацій індустрії розваг у світі, що володіє кількома кіностудіями, телемережами, тематичними парками тощо. Штаб-квартира компанії та основні виробничі потужності зосереджені в місті Бербанк, штат Каліфорнія, США.

Волт Дісней

Дізнайтесь більше про життєвий і творчий шлях Волта Діснея за допомогою ШІ.

Перегляньте уривок із сучасної анімаційної стрічки **«Рая і останній дракон»**, створеної на кіностудії **«Walt Disney Animation»**. У чому полягає особливість цього фільму? Яку роль у ньому відіграє музика?

Кадр із фільму **«Рая і останній дракон»**, 2021 р.

Реж. Д. Голл, К. Л. Естрада

Завітаймо до студії анімації, аби ознайомитися з техніками створення анімаційних фільмів.

ТЕХНІКИ СТВОРЕННЯ АНІМАЦІЙНОГО КІНО

Секрети анімації приховані у спеціальних техніках, використання яких залежить від творчого задуму й виду мультфільму.

Волт Дісней за роботою

Кадри **графічної анімації** створюють, по чергово фотографуючи ряд малюнків, що відрізняються один від одного незначними деталями, а тоді послідовність зображень проєктують на екран із високою швидкістю (здебільшого 16–24 кадри на секунду), що викликає ілюзію руху.

Ротоскопіювання — анімаційна техніка, яка полягає в тому, що художники ретельно промальовують кожен кадр ігрового фільму. Цей прийом допомагає досягти надзвичайної реалістичності руху персонажів, а також додавати елементи, яких не було у фільмі, наприклад, футуристичні

костюми чи спецефекти.

У **ляльковій анімації** використовують ляльок-акторів та об'ємні декорації. Сцени знімають покадрово з мінімальними змінами між кадрами, аби в результаті відтворення відзнятого матеріалу виникла ілюзія руху об'єктів.

Пластилінову анімацію створюють шляхом покадрової зйомки пластилінових об'єктів з їх модифікацією у проміжках між кадрами.

У **пісочній анімації** легкий порошок у вигляді очищеного та просіяного піску, солі, кави тонкими шарами наносять на скло і перемішують, створюючи рухому картину. Всі дії при цьому виконують руками та пензликом, а за допомогою діапроектора або світлової дошки зображення передають на екран.

У **комп'ютерній анімації** рухомі зображення або візуальні ефекти створюють за допомогою комп'ютерних технологій. Це галузь технічної та художньої творчості, що поєднує комп'ютерну графіку, відеографіку, 2D-моделювання і 3D-моделювання.

Створення лялькової анімації

Створення пісочної анімації

Створення 3D-анімації

Пластилінова анімація.

*Кадр із мультфільму «Втеча з курника».
Реж. П. Лорд, Н. Парк, 2000 р.*

Техніка ротоскопіювання.

Кадр із мультфільму «Білосніжка і семеро гномів». Реж. Д. Генд, 1937 р.

Напевно, вам відомо, що анімаційні кінострічки, як і художні фільми, теж розрізняють за жанрами: бойовик, детектив, драма, комедія, містика, казка, фентезі, мюзикл тощо.

Перегляньте уривок з мультфільму «Зоотрополіс». Яку анімаційну техніку використано для його створення? До якого жанру належить ця стрічка?

Повнометражний мультфільм «Зоотрополіс» вийшов на екрани у 2016 році.

Зоотрополіс — сучасне місто, населене найрізноманітнішими тваринами. Воно поділене на райони, що цілком повторюють природне середовище існування різних мешканців: тут є і елітний район Площа Сахари, і непривільний Тундратаун. Невдовзі у місті з'являються нова офіцерка поліції — життєрадісна зайчиха Джуді Хопс та балакучий хитрий лис Нік Вайлд. Удвох їм доведеться розкрити складну справу, від якої залежатиме доля всіх мешканців Зоотрополіса.

*Афіша мультфільму «Зоотрополіс».
Реж. Б. Говард, Р. Мур, Дж. Буш, 2016 р.*

ВИДИ АНІМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анімаційні технології поділяють на **технології анімування** та спеціальні **технології за типом змінюваних параметрів об'єктів**.

Технології анімування

Покадрова технологія вимагає високої майстерності, зате дозволяє реалізувати найсміливіші задуми завдяки цілковитому контролю над кожним окремим кадром. Комп'ютерний аналог цієї

технології полягає у відтворенні всіх фаз руху об'єктів та поєднанні їх у відеоряд.

Технологія «ключових кадрів» — метод створення анімації, коли головний аніматор визначає лише ключові точки (наприклад, положення, розмір, колір) об'єкта у певні моменти часу, а інші аніматори (або комп'ютер) генерують проміжні кадри для плавного переходу.

Технологія «захоплення руху» («Motion capture») — метод, що допомагає створювати надзвичайно реалістичну анімацію персонажів у фільмах, відеоіграх та інших комп'ютерних програмах. Актори надягають спеціальні костюми з датчиками, які фіксують їхні рухи. Дані з датчиків за допомогою камер передають на комп'ютер і застосовують для побудови тривимірних моделей, що надзвичайно точно повторюють рухи акторів. Цей метод дозволяє також відтворювати міміку людини завдяки спеціальним маркерам, які дають змогу фіксувати основні мімічні рухи.

*Маркерна технологія
«захоплення руху»*

Проте можна обійтися і без маркерів та датчиків. **Безмаркер-на технологія** заснована на алгоритмах комп'ютерного зору і розпізнавання образів, коли знімання складних рухів актора (боротьба, падіння, стрибки) виконують за допомогою звичайної веб-камери.

Зразок безмаркерної технології «захоплення руху»

Технології за типом змінюваних параметрів

Технологія руху допомагає передати рух об'єкта або його частин.

Анімація кольору — технологія трансформації забарвлення об'єкта.

Технологію форми «Морфінг» («Morphing») застосовують для перетворення одного об'єкта на інший (зазвичай завдяки технології «ключових кадрів»). Сутність технології форми «Морфінг» полягає у створенні ефекту повторення, в процесі якого використовують два зображення. Художник задає відповідність між елементами обох зображень та інші параметри, а тоді за допомогою комп'ютера виконує морфінг, тобто створює зображення проміжних станів на основі цих даних.

Зразок технології форми «Морфінг»

УКРАЇНСЬКЕ АНІМАЦІЙНЕ КІНО

Історія вітчизняного анімаційного кіно розпочалася 1927 року на Одеській фабриці Всеукраїнського фотокіноуправління (ВУФКУ), де режисер, сценарист і художник-постановник **В'ячеслав Левандовський** створив перший мультфільм **«Казка про солом'яного бичка»**. Стрічка була німа, зате із субтитрами українською мовою. На жаль, ця робота майже втрачена — залишились хіба окремі кадри.

До найдавніших вітчизняних мультиплікаційних стрічок належить збережений донині фільм **«Мурзілка в Африці»** (реж. Є. Горбач, С. Гуецький), створений 1934 року на Київській фабриці «Українфільм».

Наприкінці 1950 х років на базі студії «Київнаукфільм» було започатковано Об'єднання художньої анімації, де молоді художники-аніматори та режисери **Є. Пружанський, В. Дахно, Н. Василенко, В. Гончаров** стали засновниками української національної школи мультиплікації, що остаточно сформувалася до середини 1970 х років. Головною ознакою цієї школи став тісний зв'язок із рідною культурою, народними традиціями в мистецтві.

Українську мультиплікацію представляють **героїко-епічний жанр** у роботах Н. Василенко «Маруся Богуславка» (1966 р.), «Микита Кожум'яка» (1965 р.); жанр комедійної анімації у творах Є. Сивоконя «Як у нашого Омелечка невеличка сімечка...» (1999 р.),

«Секрет приворотного зілля» (1980 р.); жанр фільму-пісні у творах І. Гурвич «Як жінки чоловіків продавали» (1972 р.), «Як чоловіки жінок провчили» (1976 р.) та багато інших.

Основним джерелом мультфільмів став фольклор. На основі народних казок і легенд створено чимало анімаційних стрічок: «Чарівник Ох» (1971 р., реж. Д. Черкаський), «Івасик Телесик» (1968 р., реж. Л. Зарубін), «Колосок» (1982 р., реж. Л. Зарубін), «Кривенька качечка» (1992 р., реж. А. Грачова), «Котигорошко» (1970 р., реж. Б. Храневич).

*Кадр із мультфільму
«Колосок».
Реж. Л. Зарубін, 1982 р.*

*Кадр із мультфільму
«Кривенька качечка».
Реж. А. Грачова, 1992 р.*

Із 80-х років ХХ ст. українська мультиплікація розширює жанрову палітру. Так з'явилися популярний трисерійний мінісеріал «Аліса в країні чудес» (1981 р., реж. Є. Пружанський), казка «Як метелик вивчав життя» (1997 р., реж. Л. Ткачикова) та інші. Значною подією в житті вітчизняної анімації стали пригодницькі картини Д. Черкаського «Пригоди капітана Врунгеля» (1981 р.) й «Острів скарбів» (1988 р.).

Звісно, не можна обминути увагою насичений фольклором і гумором комедійний цикл мультфільмів В. Дахна про козаків (1967–1995 рр.), а також його повнометражну стрічку «Енеїда» (1991 р.) — екранізацію однойменного твору І. Котляревського.

Перегляньте відеоролик про історію української анімації. Які зі згаданих у ньому мультфільмів вам відомі? Що ви знаєте про вітчизняний комедійний мультсеріал «Козаки»?

На початку ХХІ століття в Україні почали з'являтися новітні анімаційні студії, зокрема «Новаторфільм» (2003 р.), «HanzhonkovFilm» (2009 р.), «Animagrad» (2012 р.) та інші.

Першим українським анімаційним фільмом, створеним у форматі 3D, стала стрічка «Микита Кожум'яка» (2016 р., реж. М. Депоян).

Широку популярність здобули й інші повнометражні 3D-мультфільми: **«Викрадена принцеса: Руслан і Людмила»** (2018 р., реж. О. Маламуж), **«Клара та чарівний дракон»** (2019 р., реж. О. Клименко), **«Мавка. Лісова пісня»** (2023 р., реж. О. Рубан, О. Маламуж).

Перегляньте музичне відео зі сценою з фільму «Мавка. Лісова пісня» та веснянкою у виконанні етногурту «Даха-Браха».

Кадр із мультфільму «Мавка. Лісова пісня».

Які українські традиції відображено в цій стрічці? Дізнайтесь за допомогою ШІ, хто озвучував її персонажів.

Перегляньте відеокліп на саундтрек до анімаційного фільму «Мавка. Лісова пісня»: «Мова вітру» (у виконанні Х. Соловій та А. Півоварова).

Створіть портрет Мавки або Лукаша — головних персонажів мультфільму. За потреби скористайтесь підказками, які знайдете у відео майстер-класу. Техніка виконання — за вибором.

- Що вам запам'яталося з історії розвитку анімаційного кіно?
- Про які анімаційні техніки ви дізналися?
- Що вам відомо про жанри анімаційного кіно?
- Розкажіть про становлення вітчизняної анімації.
- Назвіть свої улюблені анімаційні фільми. Хто й коли їх створив?

§ 24. ЕКРАННІ МИСТЕЦТВА

ТЕЛЕБАЧЕННЯ

XX століття подарувало людству не тільки мистецтво кіно, а й потужний засіб комунікації, який змінив світ, — телебачення. Цей винахід реалізував давню мрію людини про можливість передавання рухомих зображень на далекі відстані. Сьогодні телебачення — галузь техніки й відповідної технічної науки, а також виробництво аудіовізуальних програм та їх поширення за допомогою спеціальних технічних засобів.

До винайдення та вдосконалення телебачення причетна значна кількість людей, які жили й творили в різних країнах.

Поява телебачення нерозривно пов'язана з винаходом телеграфу, оскільки ентузіасти розпочали практичні дослідження для передавання й отримання зображень за допомогою телеграфних ліній ще в XIX ст.

У 1856–1861 рр. італієць **Джованні Казеллі** розробив та виготовив **пантелеграф** — пристрій, завдяки якому вдалося реалізувати цю ідею. Недоліком апарата було використання контактного сканування зображення.

Першу електромеханічну систему телебачення запатентував 1884 року німецький студент **Пауль Ніпков**. За непрозорим диском із отворами був розташований фотоелемент, за допомогою якого відбувалося сканування зображення та перетворення його на електричний відеосигнал. Для відтворення зображення теж використовували диск з аналогічною кількістю отворів, що обертався синхронно з передавальним диском, проте в результаті отримували неякісні картинки, що нагадували гру тіней.

Значний прорив у становленні телебачення відбувся вже у XX ст. Використовуючи диск Ніпкова, шотландський інженер **Джон Берд**

Передавач механічного телебачення

Приймач 1928 року фірми «Baird»

1925 р. зміг продемонструвати передачу зображення рухомого силуету на відстань. Берд залишився в історії як винахідник першої у світі практичної, засвідченої публічно телевізійної системи, а також першого повністю електронного телепередавача кольорового зображення.

Телебачення — потужний засіб масової інформації та комунікації, що охоплює всі аспекти технології та практичної діяльності, що пов'язані із передачею рухомих зображень зі звуковим супроводом на далекі відстані.

Телевізор — радіотехнічний пристрій для приймання та відтворення телевізійних передач.

Перегляньте відео про історію українського телебачення. Яка інформація найбільше привернула вашу увагу?

За способом трансляції розрізняють аналогове, кабельне, супутникове і цифрове телебачення.

Аналогове телебачення — телевізійна система, що використовує для отримання, виводу і передачі зображення та звуку аналоговий електричний (традиційний) сигнал у системах автоматичного керування.

У період розвитку аналогового телебачення в кожному місті будували телевежі.

Київська телевежа. Арх. В. Шимановський, 1968–1973 рр.

Телевежа — висока споруда, на яку встановлюють антени для трансляції теле- й радіосигналів.

Сьогодні в багатьох країнах уже припинили телемовлення в аналогових стандартах через їх нерентабельність. В Україні теж відбувається поступовий перехід на більш прогресивні моделі телекомунікації.

Кабельне телебачення — модель телевізійного мовлення, коли сигнал надходить до абонентів через спеціальний кабель, що забезпечує високу якість зображення та звуку.

Супутникове телебачення — система передачі телевізійного сигналу через штучний супутник Землі на геостаціонарній орбіті. Це забезпечує доступ до великої кількості каналів з якісним зображенням і звуком, особливо в місцях, де інші види телебачення недоступні.

Цифрове телебачення — вид телебачення, в якому передача, обробка та зберігання телевізійного сигналу відбуваються у цифровій формі.

Дізнайтесь, як знімають телепрограми, переглянувши відеоролик.

Телепрограма — цілісний інформаційний продукт, змістовно завершена частина програм телебачення, що має власну назву, визначений обсяг трансляції й авторський знак.

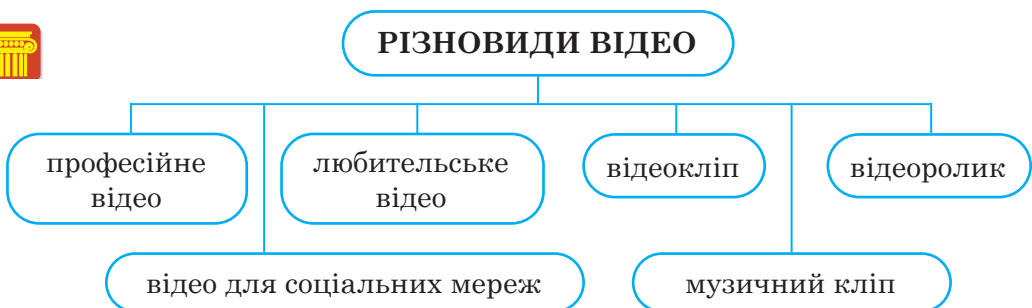
Об'єднайтесь у пари. Складіть перелік ваших улюблених телепрограм. З'ясуйте, чи є серед них музичні програми і телевізійні шоу.

МИСТЕЦТВО ВІДЕО

Відео — широкий спектр технологій запису, обробки, передачі, зберігання й відтворення візуального й аудіовізуального матеріалу на моніторах.

Відеографія — сучасний різновид кінематографа, що використовує для виробництва фільмів відеокамери і монтажні системи, а для їх відтворення — мультимедійні пристрої.

Професійне відео — відеоматеріал, відеозапис, створений на спеціальному обладнанні для подальшого використання на телебаченні, в рекламі, у фільмі тощо.

Любительське відео — відеоматеріал, відеозапис, створений у побутових умовах та записаний на електронному носії.

Розгляньте зображення сучасних відеокамер. Поміркуйте, для чого кожна з них призначена.

З розвитком відео з'явилися нові види творчих продуктів, які виготовляють за допомогою інноваційних технологій.

Відеоролик — коротка (тривалістю 4–5 хв) художньо складена послідовність кадрів із музичним або словесним супроводом (іноді — із субтитрами), що сприймається як окремий завершений твір. Залежно від призначення виділяють ролики рекламні, навчальні, пейзажні тощо.

Відеокліп — відеоролик, створений для популяризації музичної композиції. Як вид мистецтва зародився із повнометражного кіно у 1970 х роках, коли режисери застосовували прийоми компоновання відеоряду на основі пісні, використовуючи сцени й ефекти, безпосередньо не пов'язані із сюжетом.

Музичний кліп — відео до певної музичної композиції, створене для ілюстрації її змісту або відображення стилістики музики. Може бути постановочним, концертним, анімаційним чи документальним.

Знімають кліпи здебільшого професійні режисери — **кліпмейкери**.

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ

Із розвитком соціальних мереж, або медіаплатформ, мистецтво відео отримало потужний поштовх до розвитку.

Як називають відео для соціальних мереж? Чим вони відрізняються одне від одного?

Reels — короткі відео (для соціальної мережі Instagram) тривалістю до 90 секунд, вертикального формату, що зберігаються в профілі на окремій вкладці. Автор/авторка має можливість редагувати свій продукт просто в застосунку, додавати музику, спецефекти й текст.

Shorts — короткі відео (для соціальних мереж YouTube або TikTok) тривалістю до 3 хвилин, вертикального формату; призначені для створення та редагування контенту безпосередньо в застосунку й орієнтовані на перегляд на мобільному пристрої.

Stories (історії) — короткі вертикальні відео або фото, що публікуються в режимі реального часу в соціальних мережах і дозволяють взаємодіяти з аудиторією; мають ліміт на існування (зникають через 24 години після публікації).

Перегляньте відео й визначте його вид. Обґрунтуйте свою думку.

Зазирнімо в історію створення соціальних мереж.

Популярну відеоплатформу **YouTube** заснували 2005 року троє працівників компанії PayPal. Платформа досить швидко розвивалася, розширюючи можливості для контенту і реклами. Із 2015 року з'явився орієнтований на дитячу аудиторію YouTube Kids; із 2018 року — YouTube Premium, що надає можливість дивитися відео без реклами, а також доступ до нового оригінального контенту; із 2020 року — YouTube Shorts.

Дізнайтесь більше про історію створення платформи, використовуючи штучний інтелект.

Не менш популярною соціальною мережею є **Instagram**, що дозволяє користувачам знімати світлини, застосовувати до них фільтри, а також поширювати їх через власний сервіс і низку інших соціальних мереж. Застосунок розробили 2010 року програмісти зі США. У назві поєднано слова «Instant camera» та «Telegram».

Соціальну мережу **Facebook** заснував 2004 року Марк Цукерберг. Спершу застосунок був створений для спілкування студентів Гарварда, а вже з 2008 року він став доступним у багатьох країнах світу. Зараз Facebook —

одна з найпопулярніших мереж, аудиторія якої становить понад 2 мільярди осіб.

Зніміть коротке відео, де ви розповідаєте історію створення YouTube. Для підготовки використайте сервіс Canva (або інший). Озвучте свій ролик відповідною музикою та додайте ефекти.

Напевно, ви звернули увагу, що характерними особливостями функціонування всіх соцмереж є доступ до інформації, можливості для комунікації та поширення реклами.

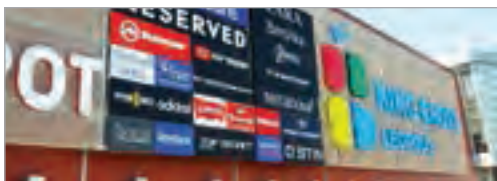
Реклама — спеціально створене повідомлення, що має на меті привернути увагу до товару, послуги, ідеї або бренду та спонукати до дії.

І справді: реклама мотивує, інформує, переконує, швидко поширюється та має замовника.

Існують декілька видів реклами: **телевізійна** реклама, **радіоре-клама**, **друкована** реклама (газети, журнали), **інтернет-реклама** (банери, відео, Google Ads), **реклама в соцмережі** (Instagram, TikTok, YouTube), **зовнішня** реклама (білборди, вітрини, транспорт).

Розгляньте світлини й визначте, який вид реклами зображено на кожній із них.

Попрацюйте в мінігрупах та знайдіть рекламу, яка стосується школи, навчання і дитячих розваг. Яка група впорається із завданням якісніше?

З розвитком телебачення розповсюдженим явищем стала теле-реклама.

Об'єднайтесь у мінігрупи. Знайдіть в інтернеті рекламу, яка стосується школи, навчання чи дитячих розваг. Яка група впорається із завданням якнайкраще?

Створіть малюнок для реклами вашої школи або класу на інтернет-ресурсах.

НАША РОДИНА

Слова і музика Н. Май

Помірно

Роз - ле - ті - лась на - ша піс - ня на пта - ши - но -
 му кри - лі. Ро - зій - шла - ся у - кра - їн - ська
 ви - ши - ван - ка по Зем - лі. Бо на - ша ро - ди - на
 там, де ка - ли - на, там, де спі - ван - ки со - ло - в'я. На - ша ро - ди - на - то
 є У - кра - ї - на, сла - в - на пра - от - ча - я зем - ля!

1. Розлетілась наша пісня
 На пташиному крилі.
 Розійшлася українська
 Вишиванка по Землі.

2. В нас і небо голубіше,
 Світять зіроньки ясні.
 В нас дівчата найгарніші,
 Наче квіти навесні.

Приспів:

Бо наша родина там, де калина,
 Там, де співанки солов'я.
 Наша родина — то є Україна,
 Славна праотчая земля!

Приспів.

3. Уклонися низько-низько,
 Привітай свій рідний край,
 І веселу гарну пісню
 Україні заспівай.

Приспів.

- Що ви запам'ятали з історії винайдення телебачення?
- Які існують види телебачення за способом трансляції?
- Що ще належить до екранних мистецтв?
- Із якими різновидами відео ви ознайомились?
- Що нового ви дізналися про соціальні мережі?
- Розкажіть про власний досвід створення відео.

§ 25. ФОРМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

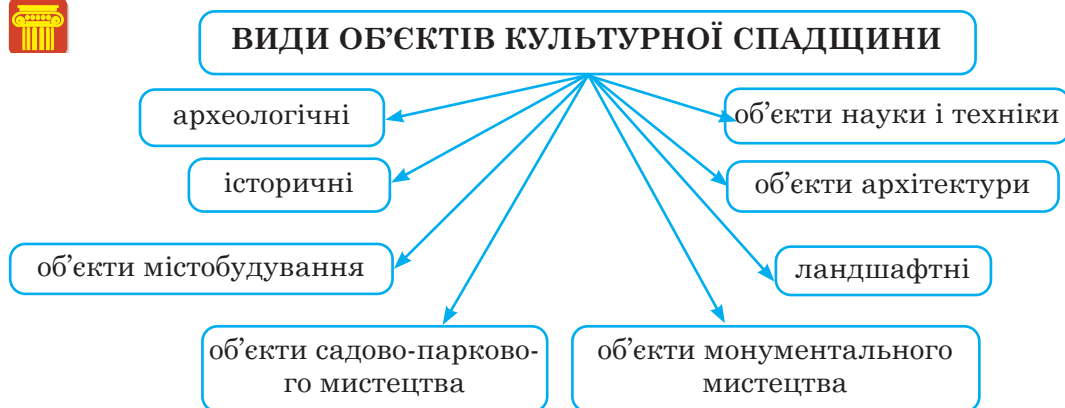
Пригадайте, що таке спадщина. Висловіть свої міркування щодо значення поняття «культурна спадщина».

Культурна спадщина — частина матеріальної та духовної культури, яка створена минулими поколіннями, витримала випробування часом і передається наступним поколінням як щось цінне та шановане.

За типами об'єкти культурної спадщини поділяють на:

- **споруди (витвори)** — твори архітектури та інженерного мистецтва, твори монументальної скульптури та монументального малярства, археологічні об'єкти, печери з наявними свідченнями життєдіяльності людини, будівлі або приміщення в них, що зберегли автентичні свідчення про визначні історичні події, життя та діяльність відомих осіб;
- **комплекси (ансамблі)** — топографічно визначені сукупності окремих або поєднаних між собою об'єктів культурної спадщини;
- **визначні місця** — зони або ландшафти, природно-антропогенні витвори, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду.

На міжнародному рівні про популяризацію мистецтва та збереження культурної спадщини дбає спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй — ЮНЕСКО (англ. United Nations Educational Scientific and Cultural Organization, UNESCO).

Перегляньте відео про об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні. Назви яких об'єктів ви запам'ятали? Які найбільше вас вразили?

Основними формами поширення мистецтва вважають музеї, галереї, театри, бібліотеки та засоби масової комунікації.

МУЗЕЇ

З чого ж розпочалася історія музейної справи? Як, де і коли виникли галереї? Де розташовані найвизначніші музеї України? Звернімося до сторінок історії.

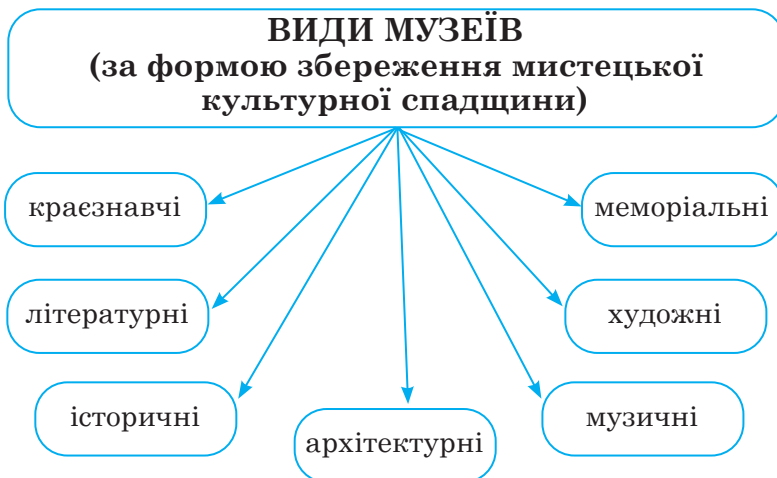
Перегляньте відео «Історія розвитку музеїв». Де виникли музеї? Скільки років тому?

Музеї (від дав.-гр. — *дім муз*) — культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, поширення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини.

Основні напрями музейної діяльності: культурно-освітня, науково-дослідна діяльність, комплектування музейних зібрань, експозиційна, фондова, видавнича, реставраційна, пам'яткоохоронна робота.

Чи замислювалися ви над тим, чому у світі існує так багато різновидів музеїв?

Перегляньте відео «Види музеїв». Які музеї вас найбільше зацікавили?

За архітектурно-функціональним ансамблем музеї поділяють на: замки-музеї, палаци-музеї, музеї-садиби, будинки-музеї, музеї-квартири, музеї-монастирі, музеї-храми, музеї-цвинтарі, музеї-підприємства (заводи, фабрики, вокзали, поштові станції), музеї-майстерні, музеї-кав'ярні, музеї-кораблі тощо.

ІСТОРИЧНІ МУЗЕЇ

Історичний музей — це музейний заклад, колекції якого розкривають історію розвитку певного явища, події, історичного періоду, географічної одиниці, установи чи видатної особистості.

Підвиди історичних музеїв: загальноісторичні, військово-історичні, історії релігії, історико-побутові, археологічні та етнографічні.

Загальноісторичні музеї створюють з метою висвітлення історії людства загалом і нашої країни зокрема. Для історичних музеїв характерні довготермінові експозиції, а також різні форми виставкової роботи.

Більшість історичних музеїв України розташовані в будинках. У фондах загальноісторичних і краєзнавчих музеїв зберігаються археологічні, етнографічні колекції, колекції рідкісних книг, предметів побуту, зброї, творів образотворчого мистецтва тощо.

Перегляньте відео «Історичні музеї України». У яких містах вони розташовані?

*Національний музей історії України,
засн. 1899 р.*

Національний музей історії України є провідним історичним музеєм нашої Батьківщини.

У ньому зберігаються етнографічні й археологічні колекції, стародруки, твори живопису і скульптури та інші історичні експонати. Музей має цінні археологічні колекції етнографії, виробів зі скла, фарфору, колекції холодної та вогнепальної зброї. Близько 10 тис. одиниць налічує колекція живопису, графіки та скульптури, а також колекція документів

XV–XXI століть, козацьких клейнодів, універсалів, грамот, листів гетьманів і козацької старшини.

*Музей «Пирогів»,
Київ, 1969 р.*

розташовано понад 300 експонатів, зібраних по всіх теренах України.

Археологічні музеї здійснюють збір, зберігання, вивчення і популяризацію давніх і середньовічних пам'яток матеріальної культури і мистецтва.

З археологією пов'язані наступні науки: епіграфіка — наука про написи, нумізмати́ка — наука про монети, сфрагістика — наука про печатки, геральдика — наука про герби.

*Одеський археологічний музей
НАН України,
1825 р.*

Історико-побутові музеї представляють соціально-психологічні особливості побуту. Відомим музеєм такого типу є **Національний музей народної архітектури та побуту України (Пирогів)**.

Пирогів належить до категорії «музей під відкритим небом», адже розташований на околиці Києва. Його цікава назва пов'язана із найменуванням села, яке існувало в цій місцевості з сімнадцятого століття.

Територія Пирогова являє собою горбисту місцевість площею 150 гектарів, на якій

Одеський археологічний музей НАН України, заснований у 1825 році, — найстаріший в Україні археологічний музей, науково-дослідний інститут Відділення історії філософії та права НАН України, входить до складу Південного наукового центру НАН України та МОН України. Україна була однією з перших країн у світі, в якій ще на початку XIX ст., з поширенням ідеї наукової археології, почали відкриватися колекційні археологічні музеї.

Етнографічні музеї комплектують, зберігають, вивчають, експонують і популяризують пам'ятки матеріальної та духовної спадщини народу.

«**Хутір Савки**» — етнографічний музей просто неба, що розташований у селі Нові Петрівці, поблизу урочища Межигір'я, неподалік Дзвінкової криниці за 6 кілометрів від Києва. Основна тема діяльності музею — сільське життя XVIII–XIX ст.

*Етнографічний музей «Хутір Савки»,
Київщина, заснов. 2004 р.*

За допомогою додатка Google maps відкрийте карту вашої області та простежте, які музеї розташовані на її території. Знайдіть відомості про історичні, археологічні або етнографічні музеї. Розкажіть про свої дослідження друзям.

КРАЄЗНАВЧІ МУЗЕЇ

Краєзнавчі музеї експонують матеріальні пам'ятки і свідоцтва, зібрані на порівняно невеликій території, і демонструють її культурну спадщину.

Краєзнавчий музей — один із типів народних музеїв, що збирають, зберігають, вивчають і експонують матеріали, які розповідають про природу, економіку, історію і культуру певного краю (області, району, міста, села).

В експозиціях і фондах краєзнавчих музеїв збирають геологічні, ботанічні, зоологічні, палеонтологічні, археологічні, етнографічні та інші колекції, знаряддя праці, вироби місцевих промислів різних історичних періодів, твори мистецтва, літератури, народної творчості тощо.

Полтавський краєзнавчий музей ім. В. Кричевського — один із найстаріших музейних закладів України. Його засновано з ініціативи видатного вченого-грунтознавця професора В. Докучаєва, який передав до музею 4000 зразків ґрунтів, 500 зразків гірських порід і 800 аркушів гербарію. Музей налічує понад 200 тис. одиниць зберігання — колекції народної вишивки, ткацтва, килимарства, церковної атрибутики, археологічні, нумізматичні, найунікальніші зібрання полтавської писанки XIX–XX ст. Серед раритетів музею — давньоєгипетська колекція, група пам'яток античного і східного мистецтва, предмети козацького побуту.

Полтавський краєзнавчий музей ім. В. Кричевського, заснов. 1891 р.

Канівський музей Т. Шевченка,
Черкащина, заснов. 1939 р.

Канівський музей Тараса Шевченка — музей на території Шевченківського національного заповідника; збудований 1939 року.

Територію, на якій розташована могила Т.Г. Шевченка, було оголошено Державним заповідником у серпні 1925 року.

Музейна колекція заповідника налічує понад 20 тисяч унікальних пам'яток: меморіальні речі та офорти Тараса Шевченка, рідкісні видання його творів, цінні архівні документи, фото- і кіноматеріали, аудіо- та відеозаписи відомих бандуристів і кобзарів. При заповіднику діє наукова бібліотека, фонди якої сформовані з тематичної книгозбірки (23 тис. примірників).

Послухайте пісню сучасного композитора А. Сердюка «Україна». Які почуття вона викликає?

Ознайомтесь із піснею про славетного Кобзаря та його знамениту книгу. Спробуйте виконати пісню під фонограмний супровід. Влаштуйте конкурс на краще сольне виконання цього пісенного твору. За бажанням доберіть до нього ілюстрації, скориставшись пошуковою системою Google.

ПІСНЯ ПРО КОБЗАРЯ

Слова і музика Н. Май

Наспівно

Від-кри - ва - ю «Коб-зар» і ду - ше - ю ра - ді - ю: кож-не
сло-во тво-є – о - бе - ріг зо-ло-тий. І у сер-ці мо-їм о - жи -
ва - є на - ді - я, у - кло - ня-юсь то - бі, мій Коб - за-рю свя-тий.

Приспів:

За лю - бов до рід - но - ї зем - лі, за піс -
ні тво - ї про - ро - чі, за ка - ли - ну бі - лу на - вес -
ні, чор - ні бро - ви, ка - рі о - чі.

1. Відкриваю «Кобзар» і душею радію:
Кожне слово твоє — оберіг золотий.
І у серці моїм оживає надія,
Уклоняюсь тобі, мій Кобзарю святий.

Приспів:

За любов до рідної землі,
За пісні твої пророчі,
За калину білу навесні,
Чорні брови, карі очі.

2. Відкриваю «Кобзар», цю священну книгу,
І молюся, і вірю у пророчі слова.
Відкриваю «Кобзар», і на серці утіха,
Доки мова живе — Україна жива!

Приспів:

І любов до рідної землі,
І пісні твої пророчі,
І калина біла навесні,
Чорні брови, карі очі.

МУЗЕЇ-ЗАПОВІДНИКИ

Кожна країна має мальовничі місця, які завжди охоче відвідують туристи та мандрівники. Завітаймо і ми до музеїв-заповідників.

Музеї-заповідники — група музеїв комплексного типу просто неба, що володіють особливою цінністю й отримали статус заповідників згідно з постановами урядових органів країни.

За профілями музеї-заповідники поділяють на: археологічні, історико-культурні, історико-архітектурні, історико-меморіальні. Вони створюються шляхом музеєфікації цінних територій, ансамблів, комплексів і окремих пам'яток історії, культури чи природи.

У музеях-заповідниках часто проводять музейні свята (фольклорні та музичні), майстер-класи народних промислів, екостежки, дитячі археологічні табори тощо.

Найбільшими музеями-заповідниками України є **«Софія Київська»**, національний історико-культурний заповідник на о. Хортиця, історико-етнографічний заповідник «Переяслав», Кам'янець-Подільський історичний музей-заповідник та Чернігівський архітектурно-історичний заповідник, музей-заповідник «Верхній Салтів», Києво-Печерський історико-культурний заповідник та інші.

Національний заповідник «Хортиця» створено на Запорозжжі. До його складу входить сам острів Хортиця і прилеглі острови та скелі: Байда, Дубовий, Ростьобин, Три Стоги, Середня, Близнюки, урочище Вирва на березі Дніпра, що мають загальнодержавне та історичне значення. Загальна площа заповідника — 2386,86 га.

*Національний заповідник «Хортиця»,
Запоріжжя, заснов. 1965 р.*

Козацький театр

Цікаво, що саме о. Хортиця пов'язаний з історією запорозького козацтва. Відкриттями острова стало скіфське городище у балці Совутиній, підводні археологічні пам'ятки, знайдені в руслі Старого Дніпра (запорозька чайка, бригантина).

Народна пам'ять про Хортицю нерозривно пов'язує минуле острова з героїчною епохою запорозького козацтва та сприймається в Україні як місце розташування козацьких «столиць» — Запорозьких Січей.

Перегляньте відео «Хортиця — символ української державності». Що найбільше запам'яталося?

Послухайте пісню запорізького композитора А. Сердюка, присвячену Хортиці. Чим ця пісня вражає?

Намалюйте портрет сучасного запорозького козака під «Запорозький марш» Є. Адамцевича, втілюючи у своїй роботі силу і мужність сучасних українських оборонців. Техніка виконання — кольорові олівці.

Розкажіть про заповідник о. Хортиця.

АРХІТЕКТУРНІ АНСАМБЛІ

Розглянемо групу музеїв за архітектурно-функціональним ансамблем, до яких відносять замки, палаці, садиби, монастирі, храми, цвинтарі, будинки-музеї та квартири-музеї, музеї-підприємства, музеї-майстерні тощо.

Замки-музеї та палаці-музеї — це поширені види ансамблевих музеїв, що створюються шляхом музеєфікації фортифікаційного, стильово-архітектурного, інтер'єрного, ландшафтного та археологічного комплексу замків чи палаців.

Найвеличніші замкові ансамблі нашої країни — це історико-художні музеї та комплексні музеї.

Як приклад — музей-заповідник «Олеський замок» на Львівщині, що функціонує як філіал Львівської галереї мистецтв.

*Музей-заповідник
«Олеський замок», Львівщина*

Палаці-музеї належать до історико-художніх музеїв. Вони експонують багаті колекції образотворчого і прикладного мистецтва та є синтезом палацової архітектури й садово-паркового мистецтва.

*Палац Шарлоттенбург,
Берлін, Німеччина, 1791 р.*

Палац Шарлоттенбург — найбільша збережена імператорська резиденція в Берліні. Цей палац-музей світового рівня — одне з найчастіше відвідуваних туристами місць, яке часто використовують і для різних культурних та громадських заходів.

Музеї-садиби — це найпоширеніший вид ансамблевих музеїв, що створюються шляхом музеєфікації архітектурного, інтер'єрного, ландшафтного і господарського комплексу садиб.

Будинки-музеї — поширений вид ансамблево-меморіальних музеїв, споріднених із музеями-садибами.

Музеї-квартири — вид меморіальних музеїв, що створюються шляхом музеєфікації окремих квартир, у яких жили видатні діячі культури, освіти, науки кінця XIX–XX ст.

Будинок-музей Вільяма Шекспіра розташований у місті Стратфорд-на-Ейвоні, де жив великий англійський драматург і поет. Побудований в XVI столітті, розташований у центрі міста.

Зальцбург — чудове австрійське місто, в якому народився і провів свої юні роки відомий композитор Вольфганг Моцарт. Особливий інтерес любителів класичної музики викликає **будинок Моцарта**. Сюди сім'я композитора переїхала в 1773 році, де прожила три роки. Саме тут він написав свої симфонії, меси, серенади, концерти для фортепіано та скрипки, твори церковної музики і концерт для фагота. Квартира була доволі просторою; дуже часто в ній збиралися друзі і колеги композитора.

*Будинок-музей В. Шекспіра,
Великобританія*

*Будинок-музей В. А. Моцарта,
Австрія*

Послухайте уривок із симфонії № 40 В. А. Моцарта та розкажіть, що ви хотіли б побачити у будинку-музеї його імені.

Пригадайте, яке місце посідає жанр симфонії у творчій спадщині композитора. Визначте характер головної партії I частини симфонії.

Інтер'єр будинку-музею В.А. Моцарта

- Що таке культурна спадщина? Назвіть типи її об'єктів.
- Назвіть основні форми збереження і поширення мистецтва.
- З якими видами музеїв ви ознайомилися на уроці?
- Які музеї-заповідники найвідоміші в Україні?
- З якими замками-музеями та палацами-музеями ви ознайомилися?
- Розкажіть про свої враження від музеїв-садиб, музеїв-будинків та музеїв-квартир.
- Знайдіть в інтернет-джерелах інформацію про об'єкти Світової спадщини — ЮНЕСКО в Україні.

Дослідіть, які форми збереження культурної спадщини є в місцевості, де ви проживаєте. Підготуйте цікаву презентацію про такий об'єкт та поділіться з однокласниками/однокласницями.

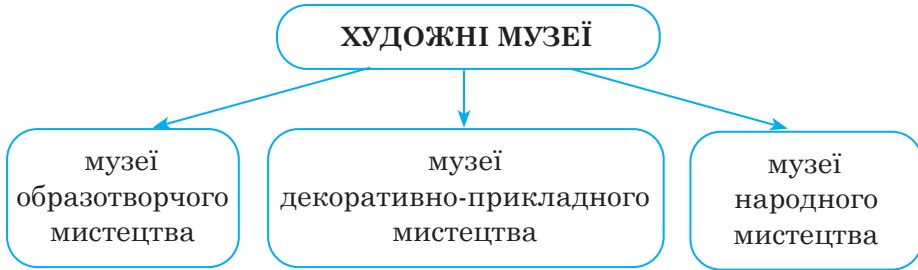

§ 26. ХУДОЖНІ МУЗЕЇ

Сьогодні на вас чекає захоплива подорож художніми музеями світу, в якій ви зможете насолодитися мистецькими шедеврами, пригадати імена відомих майстрів і стильові особливості мистецтва різних епох.

Розгляньте схему, запам'ятайте різновиди художніх музеїв.

Музей Лувр

Серед багатьох художніх музеїв світу особливо виділяється Лувр, що знаходиться у серці Парижа. Музей демонструє майже 35 тис. експонатів. Площа споруди, що була побудована як фортеця наприкінці XII ст. за правління Філіпа II, — понад 60 тисяч квадратних метрів.

Музей Лувр, Франція, відкритий 1793 р.

Експонати музею розділені на 8 секцій: Стародавній Схід; Стародавній Єгипет; Стародавня Греція; Етрурія та Рим; мистецтво ісламу; скульптури, предмети мистецтва; образотворче мистецтво; графічне мистецтво.

Розгляньте зображення скульптури та пригадайте, що ви знаєте про історію її створення.

*Венера Мілоська.
Бл. 150 р. до н. е.*

Перегляньте відео про художні музеї світу. Які назви музеїв ви запам'ятали?

Музей мистецтв Метрополітен

Музей мистецтв Метрополітен, Нью-Йорк, США, 1870 р.

Метрополітен — відомий художній музей у США, заснований у Нью-Йорку в 1870 році групою американських бізнесменів і шанувальників мистецтва. У музеї представлені пам'ятки образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва Стародавніх Єгипту, Греції та Риму, країн Західної Європи, Близького і Далекого Сходу. У 1924 р. відкрито відділ американського мистецтва. Особливо цікавою є зала з одягом, котрий носили мешканці всіх п'яти континентів упродовж семи століть.

Розгляньте ілюстрації — експонати музею Метрополітен. Визначте художні стилі, до яких належать ці твори.

*К. Моне. «Жабник (Купальня на річці)»,
1869 р.*

*Рембрандт. «Пані з віялом»,
1633 р.*

Д. Ператті.
«Іоанн Хреститель
юнаком», до 1630 р.

Дж. ді Паоло. «Євангеліст
Матвій і Св. Франциск
Ассізький», 1435 р.

Ель Греко. «Портрет
кардинала Ніньо
де Гевара», 1598 р.

Розгляньте зображення. Визначте стиль одягу, представлений на манекенах у художньому музеї Метрополітен.

Національний музей Прадо,
Мадрид, Іспанія, заснов. 1819 р.

Музей Прадо

Національний музей Прадо — один із найбільших музеїв європейського образотворчого мистецтва, розташований у Мадриді (Іспанія). Будівля музею — пам'ятка пізнього класицизму. Входить до першої двадцятки найбільш відвідуваних художніх музеїв світу.

У колекції музею зберігаються одні з найголовніших зібрань Босха, Веласкеса, Гойї, Мурільйо, Сурбарана і Ель Греко, а також картини Фра Анджеліко, Мантенья, Боттічеллі. Твори художників венеціанської школи — Тіціана, Тінторетто, Веронезе і Бассано — утворюють один із найбільш насичених і мальовничих ансамблів Прадо.

Дізнайтеся, твори яких художників експонуються в музеї. Пригадайте, у яких стилях працювали ці митці.

Британський музей

Британський музей, що знаходиться у Лондоні, був створений 1753 року. У ньому зберігаються твори Стародавньої Греції і Стародавнього Риму, Близького Сходу, Східної і Південної Азії, Африки, Месопотамії, Океанії, Великої Британії та Європи. Особливою є читальна зала музею.

*Британський музей, Лондон,
Великобританія, заснов. 1753 р.*

*Читальна зала
Британського музею*

*Брама Ватиканських
музеїв*

Музеї Ватикану

Музеї Ватикану — це комплекс музеїв, розташованих на території держави Ватикан. Їхні колекції створені римськими папами і містять художні роботи класичних майстрів, включаючи твори доби Відродження. Музеї Ватикану налічують 1400 зал і 50 тисяч об'єктів. До маршруту музеями Ватикану входять Сикстинська капела зі стельовими розписами Мікеланджело і станці (кімнати), оформлені Рафаелем. Музеї налічують 54 галереї. Експозицію щороку оглядають близько 4 млн відвідувачів.

Перегляньте відео «Музеї Ватикану». Що найбільше запам'яталося?

ВІРТУАЛЬНІ МУЗЕЇ

Віртуальний музей — це цифрова форма музею, яка існує в інтернет-просторі.

Такий музей зазвичай не має приміщення, і є доповненням до реального музею. Експонати подаються у вигляді зображень, 3D-моделей, відео, аудіо або інтерактивних елементів.

Організуйте з друзями віртуальний тур в будь-який музей за вибором (Лувр, Музей Ван Гога, Музей науки тощо). Для здійснення подорожі вам знадобиться Google Arts & Culture <https://artsandculture.google.com>

Чи знаєте ви, що найвідомішу музейну експозицію у світі — воскові фігури Мадам Тюссо — ви зможете побачити у віртуальному музеї? Після входу віртуальні відвідувачі відразу потрапляють у 3D-простір музею.

Розгляньте експонати музею Мадам Тюссо та спробуйте впізнати їх. Прослухайте пісні у виконанні М. Джексона («Bille Jean») та Вітні Г'юстон («I Will Always Love You» із фільму «Охоронець»). Розкажіть про свої враження.

Експонати музею мадам Тюссо

Влаштуйте з друзями цікаву мандрівку віртуальними музеями України онлайн.

Після подорожі напишіть статтю для блогу або шкільного сайту.

- З якими видами музеїв ви ознайомилися на уроці?
- Назвіть художні музеї, відомі в усьому світі.
- Які експонати представлено в музеї Мадам Тюссо?
- Розкажіть про цікаві віртуальні музеї.
- Опишіть свої враження від уроку.

§ 27 ІНШІ ВИДИ МУЗЕЇВ

Пропонуємо вам ознайомитися з цікавими музеями світу, які вразять вас незвичними експонатами.

МУЗЕЇ ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОФІЛЮ

Музеї літературного профілю об'єднують власне літературні, театральні, музичні та кіномuzeї. Прообразами таких музеїв є Вавилонська, Ніневійська й Александрійська бібліотеки Стародавнього світу, сховища прадавніх і церковних рукописів у середньовічних соборах і монастирях, а також збірки приватних, державних і церковних бібліотек XVI–XIX ст.

Різновиди музеїв літературного профілю:

- загальні музеї, експозиції яких документують історію і сучасні процеси в літературі, театральному, музичному й кіномистецтві;
- мономузеї, присвячені творчості окремо взятих письменників, композиторів, сценаристів, режисерів, акторів, співаків та музикантів;
- музеї популярних літературних героїв.

Розглянемо приклади музеїв, що представляють історію і сучасні процеси в літературі, театральному, музичному й кіномистецтві.

Музей театального, музичного та кіномистецтва України — єдине зібрання такої спеціалізації. Широко знаний своїми постійно діючими експозиціями та пересувними виставками, створеними на унікальних експонатах з історії театру, музики, кіно. Заснований 1923 р. та має велику і різновидову колекцію пам'яток з історії розвитку мистецтв.

*Музей театального,
музичного та кіномистецтва
України, Київ,
заснов. 1923 р.*

Музей книги та друкарства України

Музей розташований на території Національного Києво-Печерського заповідника в будинку монастирської друкарні, що діяла безперервно з початку XVII століття до початку XX століття. Тут зібрано унікальні скарби книжкової культури українського народу від часів Київської Русі і до наших днів. Музей має дві виставкові зали.

Експонати музею, заснов. 1972 р.

Музей сучасного образотворчого мистецтва України

Фонди музею налічують 5600 творів скульптури, живопису, графіки, декоративно-ужиткового мистецтва. Це перший приватний музей такого типу в Україні. У колекції зібрані твори майстрів зі світовими іменами: Миколи Глуценка, Тетяни й Олени Яблонських, Івана Кавалерідзе, Івана Труша, Романа Сельського, Абрама Маневича, Петра Столяренка, Віктора Рижиха та багатьох інших, всього — близько 750 авторів.

Музей сучасного образотворчого мистецтва України, Київ, заснов. 2005 р.

Мономузеї — це музеї, присвячені творчості видатних людей: письменників, композиторів, сценаристів, режисерів, акторів, співаків і музикантів.

Музей пам'яті Луї де Фюнеса

*Фасад та інтер'єр Музею пам'яті Л. де Фюнеса,
Франція, відкр. 2013 р.*

Музей пам'яті актора й одного з найвеличніших коміків Франції Луї де Фюнеса відкрили в комуні Ле Сельє (Франція) у 2013 році з ініціативи її мешканців. Кожна роль Луї завжди піднімала настрій і викликала усмішку в мільйонів глядачів усього світу. У невеликому приміщенні, наданому мерією, тепер зберігаються предмети і низка документів, демонструються кадри з інтерв'ю. Крім того, тут розроблений пішохідний маршрут «Слідами Луї», який займає півтори години.

Перегляньте фрагмент із документального фільму режисера Г. Монро «Луї де Фюнес назавжди» та пригадайте ролі видатного актора в жанрі комедія.

Музей «Історія Бітлз» у Ліверпулі присвячений життю і творчості легендарної групи «The Beatles». У музеї можна оглянути фотографії, відеозйомки гастролей та концертів і навіть почути крики фанаток із музейних колонок. Експозиція влаштована так, що відвідувач занурюється в атмосферу музики гурту відразу: в перших залах звучать ранні твори квартету, в останніх — більш пізні. А в залі Джона Леннона — білій кімнаті з білим роялем — нескінченно звучить композиція «Imagine».

Музей «Історія Бітлз», Ліверпуль, Великобританія, заснов. 1990 р.

Прослухайте фрагмент із пісні «Imagine» у виконанні Дж. Леннона та розкажіть про свої враження від ознайомлення з музеєм.

Музей Шерлока Холмса у Лондоні — це будинок-музей літературного персонажа, створеного сером Артуром Конан-Дойлем. Заснований 1990 року, розташований на Бейкер-стріт у чотириповерховому будинку в вікторіанському стилі. Інтер'єр будинку відповідає описам, зробленим письменником у своїх творах.

Музей-садибу О. Кобилянської відкрито 1973 року у селі Димці Чернівецької області, де письменниця три роки проживала у батьківському маєтку та пізніше часто його відвідувала. У трьох кімнатах музею розташована музейна експозиція, четверта кімната — меморіальна.

Музей-садиба О. Кобилянської, с. Димці, Чернівецька обл., 1973 р.

МУЗИЧНІ МУЗЕЇ

Музичний музей — це заклад, де збирають, зберігають, вивчають, експонують і пропагують пам'ятки музичної культури.

Музичні музеї почали виникати в Європі ще наприкінці XVI століття. Об'єктами колекціонування ставали рукописи музичних творів, тексти оперних партій та п'єс, а також рідкісні та раритетні музичні інструменти, роботи видатних європейських майстрів.

Цікавим є музей, присвячений колекції інструментів італійських майстрів XVI–XVIII ст.: Гаспаро да Сало, Амати, Гварнері, А. Страдіварі, Монтаньяно, К. Бергонці, Руджері.

Музей скрипки

Музей Скрипки розташований у Кремоні (Італія). Експозиції музею поділені на три секції: перша розповідає про виробництво скрипок і аль-

§ 27 Інші види музеїв

тів відповідно до традицій класичної кремонської школи, у другій представлені інструменти італійських скрипкових майстрів другої половини XIX – першої половини XX ст., а в третій виставлена та сама колекція Салабуе-Фіоріні з 710 артефактами з майстерні самого Страдіварі. Цей музей належить до **музично-колекційних**.

Експонати музею скрипки, Італія, заснов. 1893 р.

Будинок Баха, Німеччина, відкр. 1906 р.

Музей Й. С. Баха

Музично-меморіальні музеї експонують спадщину визначних музичних діячів світу. Прикладом може слугувати будинок Й. С. Баха в м. Айзенах (Німеччина).

Це — найпопулярніший для туристів музичний музей Німеччини: його щороку відвідують понад 60 тисяч осіб.

Послухайте фрагмент із концерту Й. С. Баха для флейти, скрипки та клавесина ля-мінор. Уявіть сюжет до музичного твору та намалуйте його у вигляді експромту-ескізу. Техніка виконання — олівець.

Музей музичних інструментів

Варто виокремити новітню тенденцію зародження у гірських районах Карпатського регіону України приватних сільських музеїв народних гуцульських інструментів.

Музей музичних інструментів у місті Верховина Івано-Франківської області у власному будинку відкрив місцевий музикант і колекціонер Роман Кумлик. За життя сам господар захопливо розповідав і демонстрував інструменти, співав народні пісні. В його колекції — трембіти, різноманітні скрипки (зокрема, скрипки-довбанки і прямокутна скрипка), цимбали, дримби, кобзи, роги.

АРХІТЕКТУРНІ МУЗЕЇ

Окрему групу становлять **архітектурні музеї**, що зберігають та популяризують витвори людських рук, пов'язані з історією та практикою архітектури. Історично склалися дві великі групи таких музеїв: **камеральні** та **меморіальні просто неба**.

Експонати Музею архітектури в Гельсінкі, Фінляндія, 1965 р.

Архітектурні камеральні музеї експонують у спеціальних музейних приміщеннях — це зразки архітектурного інженерно-проектного генію людської думки: ескізи, креслення, макети, рукописні й графічні роботи, обмірні креслення, фотографії. Прикладом є музей англійського архітектора Дж. Соуна, відкритий у 1833 р., музей Королівської британської архітектурної бібліотеки при Королівському інституті британських архітекторів, відкритий в 1834 р., та ін.

Меморіальні музеї просто неба — це музеї-заповідники, музеї-замки, музеї-палаці, музеї-садиби, що представляють спадщину визначних взірців світової архітектури та містобудування.

Міста-музеї — це міста, що зберегли історичну забудову та мають змогу репрезентувати світові унікальну культурно-історичну спадщину. До них належать Венеція, Рим, Мілан, Париж, Відень, Зальцбург, Прага, Краків та багато інших.

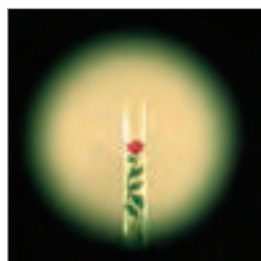

*Собор Св. Віта, Прага, Чехія,
будівництво 1844-1929 рр.*

*Сучасна архітектура,
Осло, Норвегія*

Унікальним музеєм України став **музей мікрмініатюр** Миколи Сядристого у Києві. Твори, які представлені в музеї, вражають надзвичайною точністю й технікою, серед яких портрет Шевченка на половинці макового зерна, шахова дошка на маковому зернятку, караван верблюдів у вушку голки, троянда всередині волосини та інші.

Експонати музею мікрмініатюр М. Сядристого, Київ, 2012 р.

Розучіть пісню І. Танчака «Над Україною сонце зійшло» та заспівайте її під фонограмний супровід.

НАД УКРАЇНОЮ СОНЦЕ ЗІЙШЛО

Слова і музика І. Танчака

Наспівно

1. Дзвє - нить з Чер-не - чо - ї го - ри ве -
лич - ний го - лос Коб - за-ря. Зо - ре мо-я,

до - ле мо - я, ра - дос-те мо - я.

Приспів:

Над У - кра - ї - но-ю, над со - ло -

в'ї - но-ю, над Бе-ре - ги - не-ю

сон - це зій - шло. // -шло.

Дзвенить з Чернечої гори
Величний голос Кобзаря...
Зоре моя. доле моя.
Радосте моя.
Ти піднімаєшся з колін.
Ти вибираєшся з руїн
Сестро моя. доню моя.
атінко моя.

Пшениці стиглої лани
І волошкові килими.
Хліб на столі, мир на землі,
В небі журавлі.

Ти в вишиванках і вінках.
Ти в оберегах рушниках.
Диво-коса, чиста роса.
Золота-краса.

Приспів
Над Україною,
Над солов'їною.
Над Березинією
Сонце зійшло.

Перегляньте відеоролики, присвячені різним видам музеїв та визначте свої вподобання.

- З якими видами музеїв ви ознайомилися на уроці?
- Які різновиди літературних музеїв ви знаєте? Розкажіть про них.
- Наведіть приклади музичних музеїв світу. Кому вони присвячені і що експонують?
- Які особливості музеїв-міст?
- Які особливості архітектурних музеїв ви знаєте?
- Розкажіть про свої враження від відомих музеїв світу.

§ 28 ГАЛЕРЕЇ СВІТУ. БІБЛІОТЕКИ

Пригадайте, що таке галерея; бібліотека.

Запрошуємо вас у цікаву подорож галереями та бібліотеками світу, під час якої ви розглянете їхні особливості та можливості як форми поширення мистецтва та збереження культурної спадщини.

ГАЛЕРЕЇ

Галерея становить комунікаційний простір у вигляді критого переходу (коридору), аркади, колонади, що з'єднає приміщення чи частини будинку.

Галереєю також може бути велика видовжена зала, освітлена з одного боку великими вікнами.

Виділяють кілька різновидів галерей. В архітектурі галереї бувають *надземними, довгими, критими і підземними*.

Художня галерея — споруда, де зберігають й експонують твори станкового й декоративно-ужиткового мистецтва, які оснащені ліхтарями та мають репрезентативний зовнішній вигляд.

Дрезденська картинна галерея, або Галерея старих майстрів — всесвітньовідоме зібрання картин від доби Відродження до бароко і класицизму.

Галерея стала відомою у Європі вже у 1747 році. Це виняткова колекція із 750 картин старих майстрів, придбаних у XVIII ст. саксонськими правителями з Альбертинської лінії Веттинів. Гордістю галереї є картина Рафаеля «Сикстинська Мадонна».

Розгляньте репродукцію картини Рафаеля «Сикстинська Мадонна». Пригадайте, в якому стилі діяв митець, та що ви пам'ятаєте про особливі риси шедевр. Назвіть характерні ознаки живопису Рафаеля.

*Дрезденська картинна галерея,
Німеччина, засн. 1747 р.*

*Рафаель. «Сикстинська Мадонна»,
1513-1514 рр.*

Лондонська національна галерея — музей у Лондоні, що містить понад 2300 полотен західноєвропейського живопису XIII — початку XX століття. Картини в галереї експонуються за хронологічним принципом. Серед багатьох експонатів галереї є шедеври Тіціана.

Розгляньте репродукцію картини Тіціана, що є експонатом галереї. Доберіть музичний твір, яким можна озвучити картину.

*Лондонська національна галерея,
Великобританія, засн. 1824 р.*

*Тіціан. «Вакх і Аріадна»,
1520–1523 рр.*

Художня галерея Онтаріо розташована у провінції Онтаріо, що в Канаді.

Експозиції галереї займають загальну площу 45 тис. м² та представляють найбільшу у світі колекцію витворів канадського мистецтва, робіт відомих європейських майстрів, а також найбільше у світі зібрання творів відомого британського скульптора Генрі Мура.

*Художня галерея Онтаріо, Канада,
заснов. 1900 р.*

*Скульптура Г. Мура при вході до галереї,
сер. XX ст.*

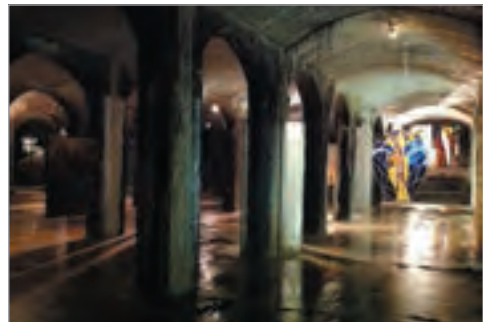
Скульптури Генрі Мура — таку назву має окреме крило приміщення галереї. Скульптор здійснював усі свої задуми у формі монументальної пластики на відкритому повітрі у природному або архітектурному просторі.

Галерея Уффіці («галерея канцелярії») розташована у Флоренції, побудована в 1560–1581 рр. Особливе місце в ній займають світові колекції творів європейського мистецтва XIII–XX ст. Крім картин, у галереї представлена значна колекція копій і оригіналів античних скульптур, предметів інтер'єру доби Відродження, графічних робіт. Усього тут 45 залів, деякі з них присвячені творчості окремих художників, зокрема доби Відродження: Джотто, Боттічеллі, Тіціана, Караваджо. У зібраннях галереї є роботи німецьких, французьких і фламандських художників, а також чимала колекція автопортретів.

Фасад та інтер'єр Галереї Уффіці, Італія, відкр. 1765 р.

Музей-галерея сучасного арт-скла Cisternerne (Данія) розташований під старим водосховищем Копенгагена. Стіни цієї похмурої печери мокнуть, а кам'яна підлога вкривається водою, через що виставлені скульптури чітко відбиваються у воді. Директор галереї вважає, що її особливістю є саме вода. Вологе повітря і невисока температура означають, що лише скляні, кам'яні чи металеві скульптури можуть бути експонатами галереї. Вікон у галереї нема, все освітлення штучне.

Інтер'єр музею-галереї сучасного арт-скла Cisternerne, Копенгаген, Данія

Музей *La piscine* («Басейн») у Франції побудований у справжньому басейні.

Интер'єр Музею La piscine, Франція

Интер'єр музею виконаний у стилі арт-деко, а мармурові скульптури (частина постійної експозиції) встановлені вздовж вузького і довгого басейну, що займає центральну частину приміщення. Світло проникає в галерею через оригінальні вітражні вікна.

Уявіть собі, що в Україні відкриють галерею, в якій експонуватимуть зроблені руками школярів твори мистецтва, присвячені героям війни. Дізнайтеся більше про героя/героїню війни свого краю. Намалюйте його/її портрет.

Попрацюйте в мінігрупах та створіть мінігалерею у вигляді презентації, інсталяції або розташуйте декілька зображень експонатів галереї на інтерактивній дошці. Тему для галереї визначте самостійно, не забудьте підписати кожен твір (автор, країна, стиль)

БІБЛІОТЕКИ

Наша мандрівка продовжується бібліотеками світу.

Перегляньте відео про історію бібліотек. Коли виникла перша бібліотека?

Бібліотека — культурно-освітній заклад, що здійснює збирання друкованих і рукописних матеріалів, проводить їх опрацювання і відображення у каталогах, організовує відповідне зберігання і обслуговування ними читачів.

Бібліотеки є формою збереження культурної спадщини всіх народів світу.

Різновиди бібліотек: національні бібліотеки, бібліотеки вищих навчальних закладів, універсальні загальнодоступні бібліотеки, шкільні бібліотеки, спеціальні бібліотеки — бібліотеки науково-дослідних інститутів, громадських організацій, відомчі, профспілок, музеїв, дитячі.

Британська бібліотека — національна бібліотека Великої Британії, створена в результаті об'єднання бібліотеки Британського музею і низки менш значущих книгозбірень у 1973 році. Вона є однією з найбільших бібліотек світу (кількість одиниць зберігання перевищує 150 млн).

Бібліотека Конгресу — Національна бібліотека Сполучених Штатів Америки та дослідницький підрозділ Конгресу США. Це книгосховище є найбільшим за площею та однією з найважливіших бібліотек світу. Заснована 1800 року.

*Бібліотека Конгресу,
Вашингтон, США, заснов. 1800 р.*

*Купольна зала Британської бібліотеки,
Велика Британія, заснов. 1753 р.,
у новому приміщенні з 1973 р.*

Національна парламентська бібліотека Японії є центральною державною бібліотекою країни. Розташована у кварталі Нагата району Тійода. Заснована 1948 року і призначена для використання депутатами Парламенту Японії, а також громадянами й мешканцями інших країн. Це єдина японська бібліотека, яка згідно із законом зберігає всі японські друковані видання, аудіо- та відеозаписи, опубліковані після Другої світової війни.

Бібліотека Оксфорда, названа на честь відомого збирача стародавніх манускриптів Томаса Бодлі, займає п'ять великих будівель. Окрім головного корпусу, бібліотека має багато книгосховищ та

9 філій в Оксфорді. Обсяг фондів — 11 млн книг. У її приміщеннях знімали сцени саги про Гаррі Поттера.

Центральний корпус Національної парламентської бібліотеки Японії, Токіо, засн. 1948 р.

Бодліанська бібліотека Оксфордського університету, заснов. 1602 р.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Київ, заснов. 1918 р.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського є найбільшою за обсягом фондів та площею приміщень бібліотекою країни. Заснована 1918 року як Національна бібліотека Української держави. У структурі бібліотеки діють п'ять інститутів (бібліотекознавства, рукопису, архівознавства, книгознавства, біографічних досліджень), шість центрів, дев'ять окремих відділів і допоміжні та технічні підрозділи.

Ватиканська бібліотека вважається однією із найстаріших та найбільших у світі книгозбірень. На початку XIV століття Ватиканську бібліотеку було частково знищено, але невдовзі її відновили і поповнили фонди. У 36 залах зберігається понад 80 тисяч унікальних рукописів, створених в античні і середньовічні часи, а загальний книжковий фонд налічує понад мільйон видань, 300 тисяч монет, медалей, 150 тисяч рукописів і стільки ж фотознімків.

Бібліотека монастиря Святого Галла у Швейцарії є однією з найгарніших і найдавніших чернечих бібліотек. Її фонди містять 2100 рукописів, що датуються VIII–XV ст., а також 1650 першодруків. Загалом тут зберігається близько 160 тисяч екземплярів книг.

*Сикстинська зала
Ватиканської бібліотеки, Італія*

*Інтер'єр бібліотеки
монастиря Святого Галла,
Швейцарія*

Перегляньте відеоролик «20 найгарніших бібліотек світу» та розкажіть про свої враження від перегляду.

Громадська бібліотека Стокгольма відкрита 1928 року в одній із найвідоміших будівель столиці Швеції. Це перша публічна бібліотека, в якій було застосовано принцип відкритих полиць.

Міська бібліотека Штутгарта є найсучаснішим медіацентром, що відкрився зовсім недавно. Завдяки незвичайному дизайну і вибору кольору вся увага відвідувача спрямована виключно на книжкові полиці. Безсумнівно, саме такими будуть бібліотеки майбутнього.

Із розвитком інтернет-технологій популярними нині є віртуальні бібліотеки.

*Інтер'єр міської бібліотеки
Штутгарта, Німеччина*

Віртуальна бібліотека — це бібліотека, створена на основі цифрових технологій, до яких звертається читач через пошукові системи глобальної мережі, не обов'язково будучи читачем бібліотеки.

Електронна бібліотека — розподілена інформаційна система, що дозволяє зберігати і використовувати різномірні колекції електронних документів (тексти, графіка, аудіо- та відеодокументи), завдяки глобальним мережам передачі даних у зручному для користувача вигляді.

Електронні бібліотеки являють собою цифрові сховища знань, у яких інформація зберігається в електронному вигляді. Серед відомих електронних бібліотек: **Europeana**, **Internet Archive**, **Project Gutenberg**, **Книги Google** та інші.

Чи знаєте ви, що найбільшою електронною бібліотекою у Україні є Національна електронна бібліотека України — цифрова платформа, яка надає вільний доступ до культурної та наукової спадщини України в електронному вигляді. В Україні існує багато безкоштовних електронних бібліотек, де можна знайти книги українською мовою. Деякі з них: «Чтиво», «Е-бібліотека», «УкрЛіб», «JavaLibre» та інші.

Дослідіть з друзями електронний фонд бібліотеки. Для цього зайдіть на сайт будь-якої відомої української бібліотеки та знайдіть книги, присвячені мистецтву, формам збереження культурної спадщини тощо. Створіть власну інструкцію для дітей щодо користування електронними бібліотеками.

- Що означає поняття «галерея»?
- Про які художні галереї ви дізналися?
- Що вас найбільше вразило після ознайомлення з незвичайними галереями?
- Назвіть видатні шедеври відомих вам галерей.
- Що таке бібліотека? Яке її призначення?
- Чому бібліотеки вважають формою поширення мистецтва та збереження культурної спадщини?
- Які найбільші бібліотеки світу вас зацікавили і чому?
- Які бібліотеки є у вашому місті (селі)? Розкажіть про їхні фонди та діяльність.

§ 29. ТЕАТРИ, ФІЛАРМОНІЇ

Які заклади культури ви знаєте?

Театр, філармонія, цирк та інші види мистецьких закладів є засобами й формами поширення мистецтва та збереження мистецької спадщини.

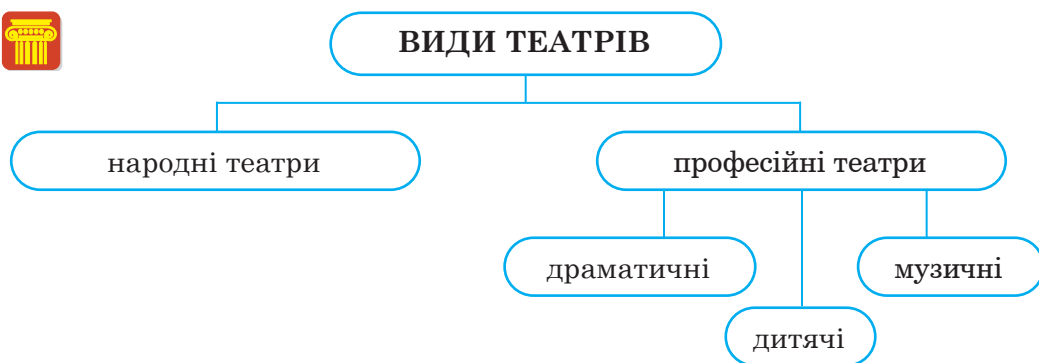
У кожній країні світу народні театри популяризують духовну спадщину нації. Багато спектаклів створені на фольклорній основі, із введенням сцен народних звичаїв та обрядів. Професійні театри водночас демонструють і акторську, й режисерську майстерність.

*Интер'єр театру «Орфей».
Нью-Бейфорд, США, заснов. 1926 р.*

Театр — це заклад культури або колектив, діяльність якого спрямована на створення, публічне виконання і публічний показ творів театрального мистецтва.

Театри за формами поширення мистецтва і збереження культурної спадщини поділяють на **народні** та **професійні**.

НАРОДНІ ТЕАТРИ

Народні театри — театри, діяльність яких ґрунтується на матеріалі усної народної творчості.

Перегляньте відео про історію театру скоморохів. У чому полягають особливості такого театру?

Вертеп — старовинний пересувний український ляльковий театр, де ставили релігійні та світські (переважно жартівливі й іронічні) п'єси.

Вертеп у сучасному вигляді

Український вертепний театр був самобутнім явищем. Він з'явився у XVII столітті, однак значного розвитку досяг в епоху бароко.

Вертепний ляльковий театр мав форму двоповерхового дерев'яного будиночка. На другому поверсі показували різдвяну драму; на першому — дотичну до неї сатирично-побутову інтермедію. Перша — різдвяна — частина вертепу, яку називали «свята», мала більш-менш стабільну композицію, а от друга змінювалася залежно від місцевих умов, здібностей і дотепності вертепника.

З часом вертеп із лялькового театру перетворився на справжній вуличний театр, де ролі виконували люди.

ПРОФЕСІЙНІ ТЕАТРИ

Із плином часу доволі поширеним явищем стали професійні театри. Їх поділяють на дві великі групи: **драматичні**, що популяризують літературну спадщину, та **музичні**.

Але насправді різновидів професійних театрів набагато більше: музично-драматичний театр, театр опери та балету, театр оперети, театр ляльок, театр маріонеток, театр тіней, театр пантоміми.

Театральне мистецтво є синтетичним за своєю природою. Його твори містять у собі практично всі види мистецтва, а також використовують різноманітні досягнення науки і техніки.

Перегляньте відео про відомі театри світу. Які з них найбільше вас вразили?

ДРАМАТИЧНІ ТЕАТРИ

Давньогрецький театр, розташований неподалік від містечка Епідавр, — один із найдавніших у світі. Він уміщував 15 тисяч осіб.

Театр побудовано за проектом архітектора Поліклета Молодшого у IV столітті до н. е. Споруда і досі вражає зовнішнім виглядом, акустикою і перспективою. Щороку наприкінці літа на сцені цього театру відбувається кілька драматичних постановок творів давньогрецьких авторів.

Театр в Епідаврі, Греція, IV ст. до н. е.

Бургтеатр заснований 1741 року у Відні за вказівкою імператриці Марії-Терези.

На сцені цього театру колись виступав талановитий Йоганн Брокман — перший німецькомовний Гамлет світу; працювали легендарний режисер Генріх Лаубе та актор Йозеф Кайнц. Сучасний театр пов'язаний з не менш відомими іменами: тепер тут працюють режисери Пітер Штайн, Люк Бонді та інші.

Театр Єлисейських Полів побудований 1913 р. Нині в цій будівлі розташовано три концертні зали: Велика, Оперна і Студія Єлисейських Полів; виставкова зала і кабаре. Театр став однією з перших споруд у Парижі, визнаних історичною пам'яткою.

Щорічно на сцену цього театру виходять знамениті виконавці з усього світу.

Театр «Глобус» — відомий театр Лондона, на сцені якого свої перші вистави ставив В. Шекспір. Споруду театру спіткала нелегка доля: 1613 р. вона була знищена пожежею, згодом відновлена та знесена 1644 р. пуританами. Театр відбудували на основі старих конструкцій у 1997 р.

*Бургтеатр, Відень,
заснов. 1741 р.*

*Театр Єлисейських Полів,
Париж, заснов. 1913 р.*

*Театр «Глобус», Лондон,
заснов. 1599 р.*

*Національний академічний
український драматичний
театр ім. М. Заньковецької, Львів,
заснов. 1842 р.*

Національний академічний український драматичний театр ім. М. Заньковецької заснований як «Театр Скарбека» у Львові 28 березня 1842 року. Його сцена бачила виступи Ніколо Пагагіні, Ференца Ліста, Сари Бернар. Від 1944 року й до нині тут працює трупа театру імені Марії Заньковецької.

Театр має доволі солідний репертуар, який постійно поповнюється новими виставами. Серед працівників театру є багато народних і заслужених артистів України.

Національний академічний драматичний театр ім. І. Франка заснований у Вінниці 1920 року спільно Гнатом Юрою, Амвросієм Бучмою та Семеном Семдором. Першим очільником театру став Гнат Юра. У 1926 р. театр за рішенням уряду перевели до Києва.

*Національний академічний драматичний
театр ім. І. Франка, Київ, заснов. 1926 р.*

МУЗИЧНІ ТЕАТРИ

Сіднейський оперний театр (Австралія) зведений 1973 р. за проектом архітектора Й. Утзона і відкритий того ж року британською королевою Єлизаветою. Будівля з усіх боків оточена водою, а її дах має вигляд вітрил. Сіднейський оперний театр є живим утіленням людського генія в архітектурі.

Метрополітен-опера — провідний театр США, заснований у Нью-Йорку 1883 року; лідер у використанні найсучасніших технологій.

З 1910 року опери тут виконують мовою оригіналу. З 1966 року театр працює в новому приміщенні у Лінкольн-центрі. У театрі виступали українські співаки й співачки Белла Руденко, Анатолій Солов'яненко, Інна Бурська, Андрій Добрянський, Іванна Мигаль та інші.

*Сіднейський оперний театр,
Австралія, відкр. 1973 р.*

*Метрополітен-опера, Нью-Йорк,
США, заснов. 1883 р.*

Ла Скала (Італія) — один із провідних театрів світу, розташований у Мілані. Його відкриття відбулося 1778 року оперою «Визнана Європа» (композитор Антоніо Сальєрі). Із XIX століття Ла Скала стає міжнародним центром оперного мистецтва. У цьому театрі співали й видатні українські виконавці та виконавиці — Соломія Крушельницька, Євгенія Зарицька, Марія Стеф'юк, Вікторія Лук'янець, Лев Сибіряков.

*Ла Скала, Мілан, Італія,
відкр. 1778 р.*

Історія славнозвісної **Гранд-Опера** (Париж) починається з 1669 року. Будівля розрахована на 2200 глядачів. За період існування театр неодноразово змінював свою назву, проте на його сцені завжди ставили опери відомих композиторів. Нині Гранд-опера відома як Опера Гарньє.

Національна опера України була заснована в Києві 1867 року. Завдяки самобутнім інтерпретаціям класичної музичної спадщини і сучасних творів театр здобув визнання як в Україні, так і за її межами. Він досяг мистецьких вершин і посів чільне місце у сучасній музичній культурі Європи.

*Опера Гарньє,
Париж, Франція,
заснов. 1669 р.*

*Національний академічний театр
опери і балету України ім. Т. Г. Шевченка,
Київ, заснов. 1867 р.*

Перегляньте уривок із опери «Наталка Полтавка» М. Лисенка у виконанні артистів Національної опери України. Хто виконує партії головних героїв? Що найбільше вас вразило?

Зайдіть на сайт будь-якого музичного театру України чи світу та дізнайтеся про найближчі прем'єри цього сезону. Зверніть увагу на афішу тієї вистави, на яку ви хотіли б потрапити. Удома спробуйте власноруч створити афішу до цього спектаклю.

Перегляньте відео «Відомі дитячі театри». Який дитячий театр вам найбільше запам'ятався?

ФІЛАРМОНІЇ

Філармонія — концертна організація, що пропагує музичні твори та виконавську майстерність.

Цікаво, що поняття «філармонія» з'явилося у XVII столітті як назва товариства любителів музики, а з XIX століття головною метою філармонійних товариств стало плекання симфонічної музики.

В Україні філармонії — це державні установи. Вони діють із 1926 року і є в усіх обласних центрах. Філармонії мають симфонічні оркестри, постійних виконавців-солістів та музичні колективи (симфонічні й камерні оркестри, хори, камерні ансамблі тощо).

Філармонії популяризують музичні твори різних жанрів і стилів.

Перегляньте відео «Відомі філармонії світу». Яка філармонія найбільше привернула вашу увагу?

Національна філармонія України розташована у Києві. Відлік концертних сезонів цей заклад веде з 1863 року. В 1996 році було створено симфонічний оркестр Національної філармонії України.

Берлінська філармонія — одна з найвідоміших концертних зал. Будівлю споруджено для Берлінського філармонійного оркестру в 1960–1963 роках. У 1984–1987 роках поруч була побудована Зала камерної музики, що з'єднується з будівлею філармонії.

*Національна філармонія
України, Київ, відкр. 1882 р.*

*Берлінська філармонія,
Німеччина, відкр. 1963 р.*

Віденська філармонія славиться відомим концертним залом з чудовою акустикою, що є одним із трьох найкращих залів у світі. Із 1959 року в Золотому залі філармонії щорічно відбуваються Новорічні концерти Віденського філармонійного оркестру, які транслюють на весь світ.

Будівля **Нью-Йоркської філармонії — Девід-Геффен-хол** — є частиною Центру виконавських мистецтв, названого на честь президента США Авраама Лінкольна. Так у 1962 р. власне приміщення отримав Нью-Йоркський філармонійний оркестр, заснований 1842 р.

*Девід-Геффен-хол —
будівля, де виступає
Нью-Йоркський філармонійний,
оркестр, США, заснов. 1842 р.*

*Віденська філармонія.
Австрія,
відкр. 1870 р.*

Перегляньте виступ Нью-Йоркського філармонічного оркестру. Опишіть свої враження.

- Назвіть різновиди театрів за формою поширення та збереження культурної спадщини.
- Які відомі драматичні та музичні театри світу вам хотілося б відвідати?
- Що ви знаєте про дитячі театри?
- Розкажіть про діяльність філармоній.

Зберіть інформацію про філармонію свого обласного центру. Які колективи в ній працюють? Який в ній репертуар? Оформіть презентацію та представте її в класі.

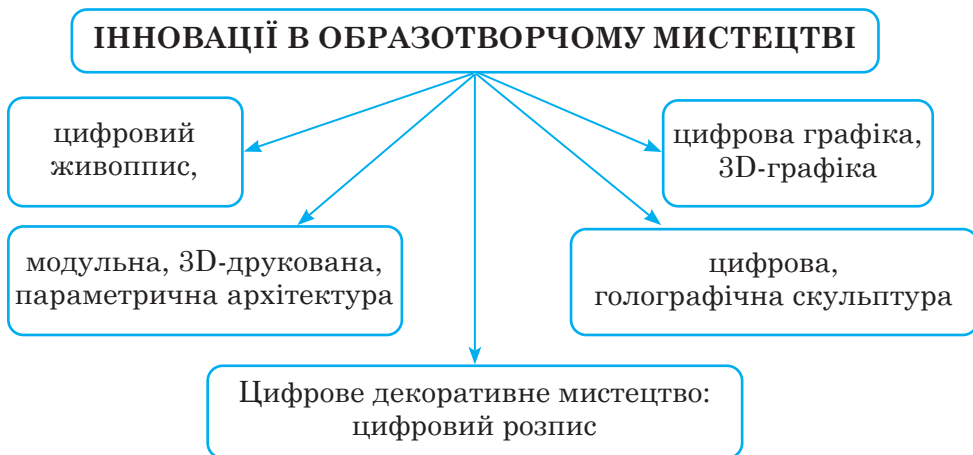
§ 30. НОВІТНІ МИСТЕЦЬКІ ЯВИЩА: ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

Поява нових технологій, нових досягнень у сфері науки та техніки на початку ХХІ століття змінює і мистецтво.

Розгляньте схему, яка ознайомить вас з головними інноваціями часу в образотворчому мистецтві.

СТАНЦІЯ «АРХІТЕКТУРА»

Озирнись навколо! Smart-архітектура, розумні будинки з штучним інтелектом, 3D-друк житла, нові парки, зони відпочинку – все це досягнення нової архітектури.

Перегляньте ролик «Новітня архітектура». Які види новітньої архітектури справили на вас найбільше враження?

Розумний будинок – це не мрія, це впровадження в життя нових архітектурних рішень і технологічних досягнень.

Що вміє розумний будинок?

Регулювати освітлення, вологість, температуру повітря, забезпечувати захист, безпеку, управляти шторами й жалюзіями, допомагає прибиранню тощо.

Поява **модульної та 3D-друкованої архітектури** — новітні досягнення архітекторів. 3D-друк з використанням 3D-принтера дозволяє архітекторам створювати унікальні споруди та їх компоненти.

3D-надруковані домівки з'являються в багатьох країнах в Мексиці, Нідерландах, США та інших країнах.

Будинки, побудовані за допомогою 3D принтера.

*Тобаско,
Мексика, 2019 р.*

*Milestone, Ейндговен
Нідерланди, 2019 р.*

*Вулф Ранч,
Техас, США, 2024 р.*

Перегляньте відео про відомий проект Wolf Ranch, який допоміг створити цілий 3D-район у Техасі. Що вам найбільше сподобалося?

Архітектори проектують нові плаваючі будинки на воді, утворюють **параметричну архітектуру** на основі комп'ютерних технологій, проектуючи форми, що нагадують природу (хвилі, мушлі, соти, стебла) з високою точністю.

*Музей майбутнього,
Дубай, 2022 р.*

*Центр Гейдара Алієва,
Баку, Азербайджан, 2012 р.*

СТАНЦІЯ «ЖИВОПИС»

Чи доводилося вам малювати не фарбами, а стилусом на планшеті чи телефоні? Це нове досягнення в живописі та графіці.

Комп'ютерне мистецтво або **цифрове мистецтво** (англ. Digital art) — напрямок медіа-мистецтва, заснований на використанні комп'ютера, цифрових технологій, як основи для художнього твору.

Цифровий живопис (digital art) створюється на основі спеціалізованого програмного і технічного забезпечення.

На зображенні показано, як людина використовує застосунок *Procreate* для цифрового малювання на планшеті за допомогою цифрового олівця.

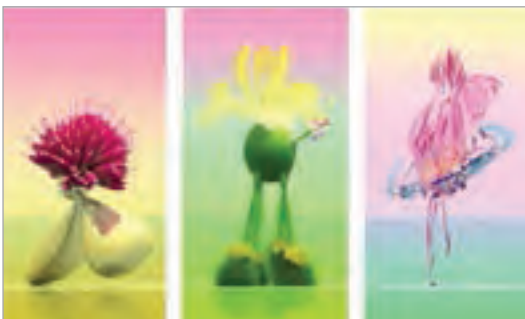
Етапи створення цифрової живописної композиції: спочатку художник створює чорновий начерк ескіз, промальовує контури, основні форми та силуети, використовує колірну заливку і задає базові кольори, додає об'єм через світлотінь, далі продумує текстуру та деталі, опрацьовує фон, одяг, волосся і на фінальному рендері додає ефекти, фільтри, глянець.

Прикладами цифрового живопису можуть стати роботи українських митців: майстра **new media art С. Рябченка**, який створює цифрові всесвіти з міфічними персонажами, віртуальними квітами, електронними вітрами; мисткині **О. Голуб**, яка поєднує живопис, фото й графіку та працює у жанрі **digital collage**; майстра **І. Лободи** — творця сюрреалістичних цифрових творів, в яких поєднується історія України й символізм, реальність і сон та інші.

Розгляньте цифрові картини С. Рябченка та О. Голуб і опишіть характерні особливості цих творів.

С. Рябченко

Серія «Віртуальний сад»

«Герой»

О.Голуб

З серії: Вітер -1.
2017 р.

З серії: Бронзовий вік,
асфальтовий період № 10, 2018 р.

З серії: Подарунки Груші
№2, 2019 р.

У сучасному мистецтві з'явилося багато **нових видів живопису**, що виникли на перетині традиційних технік, цифрових технологій і нових форм сприйняття. Наприклад, *VR-живопис* створюється художниками у віртуальному просторі, *генеративний живопис* народжується за допомогою штучного інтелекту, в *екоживописі* картини створюються з природних матеріалів (грунту, моху, бактерій), *світловий живопис* створює малюнки світлом у темряві з використанням довгої витримки фотокамери, *інтерактивний живопис* змінює вигляд картини через дотик, рух, звук.

Новітнім явищем у монументальному живописі стали мурали.

Мурал (від ісп. *muro* — стіна) — художній розпис зовнішніх стін будинків.

Перегляньте відеоролик із зображенням муралів, присвячених захисникам і захисницям України. Які мурали вас вразили найбільше?

Мурал на будинку Литовської військової академії.
Вільнюс, художник Лінас Кюленіс

СТАНЦІЯ «ЦИФРОВА ГРАФІКА»

Іншим способом цифрової творчості є **графічні композиції**, створені за допомогою комп'ютерної техніки. Чи знаєте ви, що малювати графічним планшетом дуже просто?

Алгоритм створення графічної композиції: спочатку художник визначає тему композиції, продумує основні елементи композиції, малює базовим пензлем початковий контур, додає на окремих шарах (layers) форми й кольори, світлотінь, градієнти, рефлекси,

промальовує деталі, проводить корекцію, ефекти та зберігає роботу в потрібних форматах.

Комп'ютерна графіка — вид сучасного цифрового мистецтва, в якому зображення створюються, перетворюються, оцифровуються, обробляються і виводяться засобами обчислювальної техніки, в тому числі апаратними апаратними й програмними засобами.

Досягненням графічного мистецтва стали дивовижні картини **3D-графіки**.

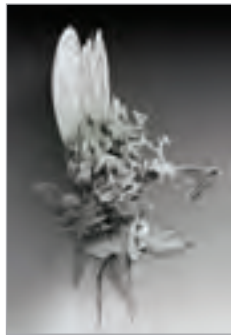
Серед відомих сучасних художників, що використовують комп'ютерну графіку, можна виділити українських митців **С. Рябченка, М. Недзельського, О. Голуб, С. Петлюка, О. Сая, В. Харченка, О. Чепелик** та інших.

Розгляньте цифрові картини та опишіть їх характерні особливості.

О. Федосов
«Skamaster»

С. Рябченко. «Chernobyl».
Із серії «
Комп'ютерні віруси», 2011

П. Маков
«Paradiso Perduto»
Із серії «Втрачений рай», 2012

О. Чепелик
Piece of Shit, 1998 р.
Інтерактивна інсталяція, перформанс

О. Чепелик
Квадрати.
Живописна серія. 1991–1994 рр.

Серед різновидів графіки особливим видом є **рухома комп'ютерна графіка**: комп'ютерне цифрове відео та комп'ютерна цифрова анімація.

Створіть власний цифровий продукт в програмі *Canva* на шкільну тематику для каналу YouTube та оберіть вид цифрової творчості: 1 — цифрова графічна анімована заставка (інтро); 2 — цифрове відео; 3 — цифрова графічна робота. Всі підказки ви знайдете в майстер-класі.

У сучасному образотворчому мистецтві застосовуються незвичайні види технік, наприклад: малювання на воді, малювання кавою, вогнем і кіптявою, рідким металом, малювання рослинами, ґрунтом, склом або штучними тканинами, смолами, навіть в традиційний акварельний живопис можна додавати сіль, воск або клей ПВА тощо.

Малювання
кіптявою від свічок

Малювання
рідким металом

Малювання
епоксидною смолою

Перегляньте відео та ознайомтеся із сучасними цікавими техніками створення малюнків. Опишіть їх.

СТАНЦІЯ «СКУЛЬПТУРА»

Технологія створення **цифрової скульптури** дуже близька до цифрової творчості. Сучасні скульптори створюють моделі в комп'ютерних програмах (наприклад в ZBrush, Blender) і друкують їх на 3D-принтерах. Почали з'являтися голографічні зображення, що імітують рельєф та круглу скульптуру.

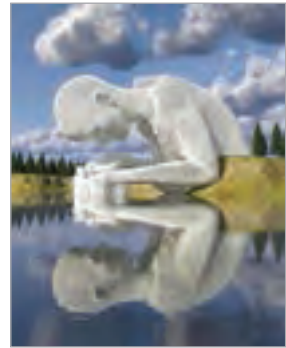
Цифрова скульптура — (скульптурне моделювання або 3D-скульптинг) — вид образотворчого мистецтва, твори якого мають об'ємну форму і створюються за допомогою спеціального комп'ютерного програмного забезпечення.

Перегляньте 3D-друковані скульптури американського митця **Дж. Харкея**. Які особливості цих робіт?

Американський дизайнер **Чед Найт** створює неймовірні цифрові скульптури. Вони гігантські і виглядають доволі реалістично.

Перегляньте відео «Створення 3D-моделі скульптури «Мадонна з немовлям». Чим вас вразила ця скульптура?

Голографічні об'ємні зображення утворюються на фотопластинці за допомогою когерентного випромінювання лазера. Використовується властивість світла для запису та відтворення об'ємної інформації про об'єкт.

На основі техніки голографічного зображення можна здійснити 3D-моделювання скульптури в цифровому середовищі за допомогою голографічних дисплеїв або проєкційних систем.

Голографічне скульптурне зображення — це об'ємне зображення, яке виглядає як справжня скульптура, створюється за допомогою лазерного світла та цифрового моделювання, може бути динамічною — рухатися або змінювати вигляд.

Перегляньте відео з прикладами цифрових скульптур та голографічних зображень і проаналізуйте подані твори.

Які новітні досягнення в образотворчому мистецтві вас вразили? Які досягнення в архітектурі вас зацікавили? Дослідіть інші архітектурні явища. Чим особливий живопис? Які різновиди цифрової творчості в живописі та графіці були для вас новими? Що вам відомо про цифрову скульптуру?

Пригадайте відоме вам явище саунд-арт як мистецтво створення поєднань шумових і музичних звуків та їхня візуалізація в звукові інсталяції. Такі інсталяції поєднують з явищем звукових скульптур.

Перегляньте зразки цифрових звукових скульптур в Україні (Одеса, Львів, Харків). Опишіть їх особливості.

Скульптура «Звуки міста»
Одеса, 2021 р.

Скульптура «Звуки міста»
Харків, 2021 р.

СТАНЦІЯ «ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО»

Перегляньте відео «Цифрове декоративне мистецтво». Які види робіт ви побачили?

Цифрове декоративне мистецтво – це сучасна форма декоративно-прикладного мистецтва, створена за допомогою цифрових технологій (комп'ютера, графічних планшетів, мобільних додатків, програм для дизайну, 3D-моделювання тощо).

Зразком використання цифрових технологій в декоративному мистецтві може стати створення у цифровому вигляді візерунків у стилі петриківського розпису, орнаменту для шпалер чи посуду, змодельований у векторній графіці або цифровий патерн для друку на одязі.

Цифровий український розпис – це сучасна форма візуального мистецтва, у якій традиційні техніки українського декоративного розпису (петриківський, яворівський, козацький тощо) переносять-ся в цифрове середовище за допомогою комп'ютерних програм.

Використовуючи цифровий пензель, імітуючи мазки, декоративні елементи, художники цифровим розписом відтворюють традиційні мотиви квітів, птахів, дерев, візерунків, національних орнаментів. Для створення такого виду розпису використовують не фарби, а векторну або растрову графіку, іноді утворюють навіть анімований розпис з 3D-ефектами.

Зразки петриківського розпису. Векторна графіка

Цифрова вишивка дозволяє використовувати традиційні мотиви української вишивки, створювати цифровий орнамент, відтворювати або моделювати в цифровому форматі для різних цілей дизайну, друку, текстилю, мультимедіа чи NFT, **цифрова кераміка** можлива з використанням 3D-моделювання в програмах, 3D-друк на 3D-принтер видавлює глину шар за шаром.

Розгляньте зразки орнаментів, створених у векторній графіці. Поміркуйте, чим вони відрізняються від розписів, зроблених вручну.

О. Чекаль, З. Ліхачова, Д. Глазатова — відомі українські митці, що створюють роботи з поєднанням цифрових технологій.

Створіть на вебсервісі *Canva* плакат про цифрове декоративне мистецтво з використанням елементів українських вишивок, орнаментів, розписів.

- Про які новітні явища ви дізнались на уроці?
- Які особливості цифрового живопису?
- Як відрізнити звичайну графічну роботу від цифрової графіки?
- Як створюють цифрові скульптури?

Створіть разом презентацію на основі штучного інтелекту, яка розповість вам про особливості використання цифрових технологій в декоративному мистецтві сучасності.

§ 31. НОВІТНІ МИСТЕЦЬКІ ЯВИЩА: В МУЗИЦІ, ТЕАТРИ, ХОРЕОГРАФІЇ

На початку XXI століття в хореографії, в музичному та театраль-
ному мистецтві відбулася цифрова революція.

Розгляньте схему та ознайомтесь з новітніми мистецькими яви-
щами в музиці, театрі та хореографії.

СТОРІНКА ІННОВАЦІЙ В МУЗИЦІ

Заирнемо в світ музичних мистецьких інновацій.

Сьогодні не можна уявити себе без звучання музики в стримін-
гах. Музику слухають онлайн, грають та імпровізують, створюють
музичні композиції на основі штучного інтелекту.

Чи доводилось вам слухати музику природи? Так, природа зв-
чить струмками, вітром, хвилями моря, співом птахів. Місто звучить
своєю шумовою симфонією, село наповнене звуками птахів та тва-
рин. Органічне поєднання звуків природи та інструментальної му-
зики, співу дозволило створити музику для релаксації — Ambient
music, фонову музику з природними звуками.

Послухайте уривки з композицій українських виконав-
ців в жанрі ембієнт «Музика природи». Опишіть свої вра-
ження від прослуханої музики.

Стало можливим використання музики для медитації, концен-
трації, сну. Музику застосовують з лікувальною метою як музико-
терапію.

Електронна музика створюється за допомогою комп'ютерів, програм, іноді вона буває синтетичною або поєднується з живими інструментами та електронікою. Зазвичай зберігається у цифровому форматі.

Електронна музика — широкий термін, що позначає музику, створену з використанням електронних інструментів та комп'ютерних музичних програм.

Електронну музику в цифровому форматі легко редагувати, міксувати, зводити та поширювати через мережу Інтернет в YouTube, Instagram, Spotify, Apple Music. Її використовують також в комп'ютерних іграх та віртуальних світах, за музичними мотивами можна розпізнати саундтреки до відеоігор, побувати на віртуальних концертах, слухати музику в VR/AR.

Пригадайте, що таке світлова музика. Які нові види світлового шоу вам доводилось бачити?

Справжнім досягненням часу стало відкриття можливостей штучного інтелекту у створенні пісень, інструментальних композицій, кавер-версій. Штучний інтелект здатен генерувати музику за певним жанром, темпом, на основі заданих шаблонів, він імітує голоси зірок або вигаданих персонажів.

Спробуйте створити пісню на сайті програми *Suno*.

Для того, щоб створити власноруч цифрову музику, необхідно вміти працювати з комп'ютерними програмами (*Digital Audio Workstation*) і знати технологію створення музичних треків.

Чи знаєте ви, що дуже легко на сайтах використовувати електронні інструменти: синтезатори, піаніно, скрипку, барабани?

Перейдіть на сайт: https://www.freeecardgreeting.net/home/all/virtual_music_uk.php

Оберіть музичний інструмент та увімкніть біт (код) — інструментальну основу треку, побудованому на ритмі. Слухайте ритм та грайте на віртуальних інструментах.

Чи любите ви слухати музику в режимі онлайн через YouTube, Instagram, Spotify, Apple Music? Назвіть ваших улюблених виконавців.

На популярних сайтах, в соціальних мережах завжди можна знайти музику, написану в різних сучасних стилях. Наприклад, українська молодь слухає композиції в стилі нео-фолк у виконанні гуртів DakhaBrakha, Go_A, Yuko або цікавиться музикою гуртів «Океан Ельзи», «Бумбокс», «KAZKA» та інших.

У сучасній музиці поєднуються класична музика з електронною музикою, роком, хіп-хопом, акустичні інструменти з електронними звуками, або коли в музиці з'являються звуки природи, яку називають **екологічною, саунд-арт музикою**. З розвитком штучного інтелекту з'явилася **алгоритмічна та генеративна музика**.

Новітніми музичними жанрами в популярній музиці стають **гіперпоп, вейпвейв, чілвейв, Trap, Phonk, Glitch-hop, Bedroom Pop, Afrobeats, Drill, TikTok-музика** з гібридами жанрів (*indie-trap, alt-pop, rage, slowed ma reverb, sped-up edits*) та інші.

Відеомузичний калейдоскоп «Новітні явища в музиці».

Музична вікторина. «Хіт-парад нашого класу».

Послухайте сучасну музику та розпізнайте назву гурту, виконавця. Створіть ваш власний хіт-парад — збірку популярних пісень, які любляють ваші друзі. Поміркуйте, яку музику буде слухати майбутнє покоління школярів.

СТОРІНКА ІННОВАЦІЙ В ТЕАТРІ

Зазирнемо в світ мистецьких інновацій в **театральному мистецтві**.

Театр сьогодні — це не тільки класичні вистави. Режисери використовують безліч інструментів для створення нових, незвичних видів спектаклів. Дійсно, сучасний театр вже давно вийшов за межі сцени — тепер він може бути в смартфоні, віртуальній реальності чи навіть у парку, в зоні відпочинку.

Пригадайте, що ви знаєте про інтерактивний та імерсивний театри.

В **інтерактивному театрі** глядач є учасником дії, який може впливати на хід подій, вибирати розвиток сюжету, вистави можуть змінюватись в реальному часі залежно від реакції публіки.

В **імерсивному театрі** глядачі повністю занурюються в театральний простір, іноді навіть не розуміють, де сцена, а де реальність. Такі вистави можуть відбуватись в нестандартних локаціях (будинках, парках, на вулиці).

В чому різниця між цими видами театрів? В інтерактивному театрі глядач грайливо втручається в події, а в імерсивному він відчуває себе всередині історії, але мовчки.

Перегляньте відеоролик «Інноваційні театри сучасності». Який вид театру вам сподобався найбільше?

Існує театр, в якому відсутні декорації, а замість них використовують проекції. У такому театрі є віртуальне небо, цифровий дощ, відеопроекції, 3D-анімації та навіть голограми.

Мультимедійний театр — форма театрального мистецтва, яка активно використовує сучасні технології, такі як відео, графіка, анімація, звук та світло для створення вистав, що поєднують у собі різні види мистецтва та емоційні враження.

Перегляньте уривки з спектаклів інтерактивного, імерсивного та мультимедійного театрів. Які відмінності та в чому вони схожі?

Театр-перформанс (з англ. *performance* — виконання, виступ) — форма сучасного мистецтва, жанр театально-художньої вистави, коли митець чи група митців створює художній продукт у певному місці в режимі реального часу. Його можна віднести до мистецтва живої дії, що зазвичай відбувається перед публікою, яка немає сценарію та використовує повтори. Перформанс органічно поєднує різні види мистецтва: театр, музику, живопис, танець, інсталяцію тощо.

Перегляньте уривок із балетно-симфонічного перформансу «DOMUM», вистава, яка поєднує сучасну хореографію, симфонічне звучання, вокальні номери та переосмислення української музичної традиції. Це історія про героїзм кожного українця під час війни, про кохання та ніжне дитинство, про сміливість та відданість.

Новітнім напрями в театрі стали **діджитал-театри**, що інтегрують цифрові технології, відео, VR, AR, проєкції, хмарні сервіси. З'явилися нові види театрів: **біоарт-театр**, **театр наук**, **аудіо-театр**, **театр свідчень**, **театр взаємодії**, **документальний театр**, чи **гібридний театр**, в якому поєднані реальний та онлайн-театр.

Новітнім явищем в театральному мистецтві України стала **Nova Opera**, що поєднала театр, електронну музику, спів, перформанс, вистави у Zoom, YouTube, Telegram, TikTok. Ми можемо зустріти в житті мобільні вистави — вистави в місті, в транспорті, на вокзалі, в парку, супермаркеті. У часи війни новий «театр виживання» представляє короткі виступи в бомбосховищах, на вулицях, у шпиталях, на фронті, у прифронтових містах тощо. Новітні оперні жанри: **опера-реквієм**, **опера-жах**, **соціальна опера** тощо.

Перегляньте уривки з імерсивних проєктів від «UZANVATI» (Київ). Постановки: «Будинок вітру», «Коли я знову стану маленьким». Висловіть свої враження.

Поміркуйте, які театральні жанри будуть популярними в майбутньому. Для експерименту створіть промпт та запитайте штучний інтелект про майбутнє театру.

СТОРІНКА ІННОВАЦІЙ В ХОРЕОГРАФІЇ

Попереду на нас чекає мандрівка у **світ інновацій хореографії**.

*Ізраїльська група «Бат-шева» під керівництвом Охада Нооріна.
Вистава «Last Work»*

Інновації в світі хореографії XXI століття пов'язані з цифровими технологіями, мультимедіа, що супроводжують танцювальні виступи. Танцівники можуть взаємодіяти із віртуальним середовищем, яке реагує на їхні рухи, або віртуальний танець в віртуальній чи доповненій реальності (VR/AR).

Перегляньте відеоклаж із танцювальних флешмобів «Ми — українці». Який флешмоб вам сподобався найбільше?

Можливості штучного інтелекту в хореографії є багатограними, що дозволяє генерувати рухи, «оживлювати в танці» героїв відомих картин, скульптурні шедеври, створюючи танцювальні композиції на основі сервісних шаблонів тощо.

Перегляньте відеоролик «Шедеври оживають». Дізнайтеся імена авторів та назви робіт.

Новітніми хореографічними явищами стають **діджитал-денс, цифрова хореографія**, танець створений для екрана комп'ютера, смартфона, VR, «танцювальні вірусні челенджі», танцювальні проекти в соцмережах, танцювальні відео в TikTok, Instagram, поява мемів і кліпової культури, сучасного танцю, пародії, театру тіла тощо.

Перегляньте відеоклаж виступів новітніх хореографічних явищ в мистецтві. Опишіть свої відчуття.

Чи може пісня створювати настрій та навіть мати сонячні крила? Розучіть пісню Н. Май та заспівайте її під фонограмний супровід.

СОНЯЧНІ КРИЛА

Слова і музика Н. Май

Наспівно

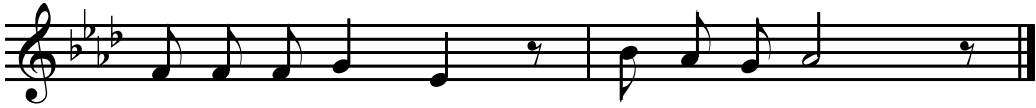
1. Ле - тить по сві - ту піс - ня ча - рів - на, да -
ру - є лю - дям ра - дість що хви - ли - ни. Що -
ми - ті нам на - га - ду - є во - на, що
ми у - сі од - на ро - ди - на. Що
сон - це сві - тить ра - діс - но для всіх і
у - смі - ха - єть - ся при - віт - но. Що
на зем - лі лу - на - є щи - рий сміх і
під вік - ном ка - ли - на квіт - не.

піс - ня злі - та - є в не - бо як птах.

Піс-ня як до - ля всіх нас здру-жи - ла,

сві-тить-ся щас - тям в на-ших ру - ках.

- 1 Летить по світу пісня чарівна, дарує людям радість щохвилини.
Щомиті нам нагадує вона, що ми усі – одна родина.
Що сонце світить лагідно для всіх, і усміхається привітно.
Що на землі лунає щирий сміх, і під вікном калина квітне.

Приспів 1

Тільки у пісні сонячні крила,
пісня злітає в небо, як птах.
Пісня, як доля всіх нас здружила,
світиться щастям в наших очах.

- 2 Летить по світу пісня чарівна, збирає вірних друзів в щире коло.
Усім нам стала рідною вона, її не зрадимо ніколи.
Бо тільки пісня нам дарує зліт на крилах щастя світанкових,
Від пісні стане ще добрішим світ, прекрасний світ добра й любові.

Приспів 2

Тільки у пісні сонячні крила,
кожному серцю - промінь тепла.
В кожному родину зичимо миру,
всім вам любові, щастя й добра.

Приспів 1

Приспів 2

- Які інновації в світі музики, театра та хореографії вас особливо вразили?
- Розкажіть про досягнення цифрової музики, відомі вам цифрові музичні інструменти.
- Чим відрізняється звичайний театральний спектакль від інтерактивного або імерсивного? Яка в ньому роль глядача?

Спробуйте дослідити інновації в сфері сучасної хореографії та визначте, які хореографічні жанри стали новими.

§ 32. НОВІТНІ МИСТЕЦЬКІ ЯВИЩА: ФОТОМИСТЕЦТВО, ДИЗАЙН

Пригадайте, що вам відомо про фотомистецтво.

Камера-обскура, 1820 р.

Ж.Н. Ньепсу, який винайшов свій спосіб отримання зображень — **геліографію** («сонячне письмо»). Зйомка за цим методом тривала 6–8 годин на яскравому сонці.

*Зразок дагеротипії:
портрет А. Лінкольна, 1864 р.*

Фотомистецтво є різновидом художньої творчості, в основі якого лежить використання виражальних можливостей фотографії.

Перші спроби застосування світла для отримання зображень зробив ще у X столітті арабський учений **Альгазен**. Дослідження у цій галузі проводили також середньовічні алхіміки, трохи пізніше — **Й. Шульц**, **Т. Веджвуд**, **Дж. Гершель**. Завдяки їхній роботі були сконструйовані портативні **камери-обскури** — невеликі дерев'яні ящики, оснащені дзеркалом, що дозволяло проектувати зображення на матову пластинку. Вагомий внесок у розвиток фотографії належить французу

Подальші пошуки можливості фіксації світлового малюнка Ньепс вів спільно з Л. Дагером, що призвело до розробки дагеротипії — способу безпосереднього отримання при фотографуванні позитивного зображення.

У 1840 році **В. Тальбот** розробив спосіб створення позитивної копії на сольовому папері з паперового негативу, що дало можливість створювати будь-яку кількість наступних копій.

Важливою віхою в історії виникнення фотографії стала поява фотоплівки, що, як і процес удосконалення фотокамер, пов'язано з діяльністю американського винахідника **Д. Істмена**.

З 50-х років XIX століття фотографія користується популярністю в роботі інженерів, науковців, етнографів, фізиків тощо. У 90-х роках XIX століття фотографи вже почали розділятися на документалістів і художників.

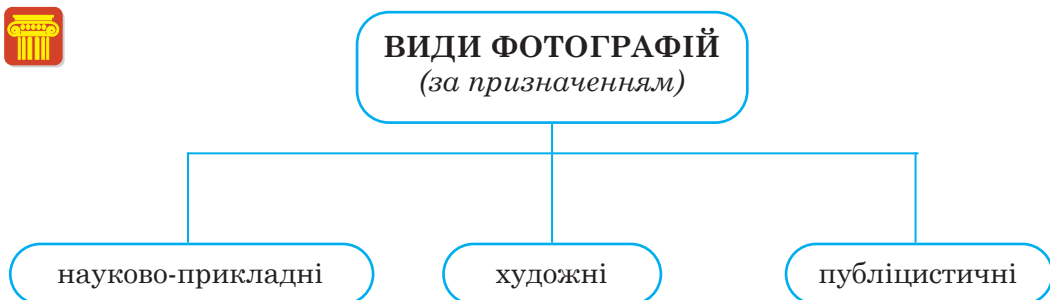

У 40-х роках ХХ століття широкого застосування набуває кольорова фотоплівка. Тоді ж стрімко розвивається фотодизайн.

Переворотом у світі фотографії стала поява **цифрової камери**. У такому пристрої світлочутливим елементом є матриця або кілька матриць, що складаються з окремих пікселів, сигнал з яких обробляється і зберігається в самому апараті у цифровому вигляді.

На початку ХХІ століття з'явилась **мобілографія** — різновид фотозйомки, при якому як інструмент використовуються електронні прилади із вбудованою цифровою фотокамерою, наприклад, мобільні телефони, кишенькові персональні комп'ютери, компаси, біноклі, запальнички і т.п.

Нині існує безліч поділів фотографії на види за різними ознаками. *За видом носія* фотографію можна поділити на **аналогову** (плівкову) й **цифрову**. І хоча для більшості людей плівка залишилася в минулому, професіонали й далі користуються нею через широкий динамічний діапазон та особливі кольори.

Художня фотографія — один із видів образотворчого мистецтва, створення технічними засобами зорового образу, який виразно і достовірно відбиває момент дійсності.

Слово «фотографія» у перекладі з грецької — «світлопис». І художні фотознімки дійсно ніби написані світлом, яке пробуджує цілу гаму тонів і напівтонів. У таких фотографіях проявляється емоційність, типові характери і картини людського життя чи особливі стани природи і настрої, викликані ними.

Поміркуйте, які фотографії відносять до публіцистичних, а які — до науково-прикладних. Обґрунтуйте свою думку.

За характером фотографії розрізняють постановочні світлини, де реальність конструюється, та репортажні, на яких фіксуються події, що відбуваються без втручання фотографа.

Розгляньте подані фотоілюстрації. Визначте, до якого виду за характером фотографії можна віднести кожну із них.

Фото Н. Лецишин, 2015 р.

Фото О. Максимлюк, 2011 р.

Фото М. Мигаль, 2017 р.

Фото О. Максимлюк, 2012 р.

Фото Р. Крамара, 2006 р.

Фото Н. Лецишин, 2017 р.

Документальна фотографія застосовується у професійній фотожурналістиці. Специфіка фоторепортажу полягає в тому, щоб вчасно відобразити цікаві моменти, а також в умінні вибрати найбільш вдалий ракурс для зйомки. Тут, як правило, виключається режисура кадру і втручання в природний хід подій. Особливістю таких світлин є також наявність коментарів під фото, що описують предмет зображення, місце та час події.

Існують два види таких фотографій: **подієва фотозйомка** (висвітлює значимі події, наприклад, міжнародні форуми, театральні прем'єри, спортивні змагання тощо) та **повсякденний фоторепортаж**, який відображає життя у його щоденних побутових проявах.

Фото Н. Лецишин, 2015 р.

Фото Н. Лецишин, 2016 р.

Попрацюйте в мінігрупах, створіть та презентуйте свій проект з документальних фото «Сучасні досягнення України в різних видах спорту».

Залежно від того, що зображено на знімку, всі фотороботи поділяються за жанрами.

Портрет завжди був найпопулярнішим жанром образотворчого мистецтва, не виняток і фотографія. Перші портрети створювались у фотомайстернях. Використовувались «канонізовані» пози, а композиційні можливості майстрів були дуже обмеженими. Сьогодні студійна фотозйомка не користується популярністю, частіше можна побачити репортажні, психологічні портрети. Вони можуть бути як кольоровими, так і чорно-білими. Особливими у цьому жанрі є дитячі фотографії.

Перегляньте відеоролик «Сучасні фотопортрети». Які знімки вам найбільше сподобались?

За допомогою мобільного телефону спробуйте сфотографувати вашого друга/подругу або використайте готове фото.

Створіть різні види портрета — в приміщенні та на вулиці. За бажанням влаштуйте на інтерактивній дошці виставку фотопортретів вашого класу.

Попрацюйте в парах та знайдіть найбільш досконалі, на вашу думку.

Перегляньте відео «Сучасні фотошедеври пейзажного жанру». Які роботи вас найбільше вразили?

Перегляньте відео «Історія української фотографії» та проаналізуйте його.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФОТОГРАФІЇ

В Україні фотографія з'явилася приблизно в 40-х роках XIX ст., коли почали приїжджати іноземні фотографи — учасники щорічного міжнародного Київського ярмарку «Контракти». Часто фотомайстри залишалися жити в Україні.

Першими фотографами-поселенцями були французи **Жак і Шарль-Поль Гербсти**. У 60–90-х роках XIX ст. відкрилися фото-студії в Одесі, Харкові, Полтаві й інших великих містах. Уже до 1914 року в Києві працювало близько 70 комерційних фотографів.

У той час одним із найвідоміших українських фотомитців був **Альфред Федецький** — випускник Фотографічного інституту Віденської Академії мистецтв. Він робив фотознімки видатних діячів мистецтва, коронованих осіб, чиновників, військових, шляхтичів, міщан. Федецького відносять до плеяди класиків художньої фотографії. Крім того, він удосконалив кінознімальний апарат, яким від 1896 року вперше в Україні почав знімати фільми-хроніки.

Велика колекція світлин харківської фотомайстерні А. Федецького зберігається у фондах історико-культурного комплексу «Замок Радомисль».

Мистецтву фотографії починають навчати на кінооператорському факультеті Київського театрального інституту ім. Карпенка-Карого, а у великих містах

*Портрет А. Горського,
фото А. Федецького,
1900 р.*

відкривають курси фотографії, які випускають фотографів-техніків. При Міністерстві культури в Києві починає діяти експериментальна фотостудія.

Наприкінці XIX століття завдяки розвитку фотомеханічних процесів друку (напівтонові процеси) з'явилися перші фотографії в газетах («Життя та мистецтво», 1894). У 1914-му в Західній Україні була заснована «Пресова квартира українських Січових Стрільців». У кожній сотні був фотограф. Усе це стало початком української фотожурналістики.

Українські фотомайстри не обмежувалися зйомкою портрета та пейзажу, їх цікавили й інші жанри. Зокрема, жанрова фотографія, натюрморт, фотомонтаж, фотоколаж тощо. Було зроблено певний внесок у теорію фотомистецтва: **М. Петровим** — у теорію портрета, **М. Бобирем** — пейзажу, **А. Горнштейном** — натюрморту, **О. Іваницьким** — фотомонтажу.

У кінці XIX ст. у м. Шостка Сумської області починається виробництво кіноплівки і великоформатної фотоплівки. А на фотофабриках у Києві та Переяславі-Хмельницькому виготовляють фотографічний папір. У Києві також виробляють фотоапарати (камера «Київ» для 35 мм плівки, а згодом — дзеркальні однооб'єктивні камери «Київ-88», «Київ-60» та ін.) та освітлювальну техніку.

Сьогодні в Україні діє «Національна спілка фотохудожників України», заснована 1989 року в Києві. Це велика й поважна організація фотомитців, що має свої творчі осередки в усіх обласних центрах України. У великих містах діють фотоклуби, основною метою яких є популяризація фотографії.

НОВІТНІ ДОСЯГНЕННЯ В СВІТІ ФОТОМИСТЕЦТВА

Досить розповсюдженим явищем стає мобільне фотомистецтво, яке швидко поширюється і є доступним для всіх. Воно поступово стає платформою обміну подіями, новинами, для миттєвого арт-висловлення. Любительські та професійні фото щоденно з'являються в соціальних мережах, постах, оголошеннях, рекламах.

Поміркуйте, які жанри існують в Instagram-фотографіях. Попрацюйте в парах і знайдіть фото різних жанрів (пейзажне, портретне, документальне, аніمالістичне тощо).

Фотогалерея з Instagram

Поступово в новітньому фотомистецтві формуються нові види фото: **анімована фотографія, інтерактивна фотографія, нейрофотографія, екофотографія, «сторітелінг-серії»** (історія в кількох кадрах) та інші.

Нейрофотографія та біометричні зображення створюються з використанням нейроімпульсів, температури тіла, частоти дихання, а фотоінсталяції можуть навіть реагувати на рух, звук, дотик.

Екофотографія підкреслює нашу любов до природи та екології, а біоарт-фотографія поєднує науку та творчість.

Справжнім досягненням стала **генеративна фотографія**, де штучний інтелект допомагає створити фотореалістичні зображення. Наприклад, нейромережі *Midjourney, DALL·E, Stable Diffusion* та інші.

Під час війни стала розвиватись **репортажна і мистецька фотографія з фронту**. Відомими фотохудожниками України стали **Юрій Величко, Сергій Лойко, Олександр Чекменьов**. Творчість воєнних фотохудожників **Ярослава Дебелого, Мстислава Чернова, Євгена Малолетки, Олесі Курпякової, Анастасії Тарнавської** відома поза межами країни.

Перегляньте фотогалерею «Війна». Підберіть музику до поданих світлин.

Створіть в групах фотовиставку (мінісерію) з декількох кадрів на тему «Герої війни».

НОВІТНІ ДОСЯГНЕННЯ В СВІТІ ДИЗАЙНУ

Заірнемо в сторінку новітніх явищ в сфері дизайну.

Новітніми досягненнями в дизайні стали: *параметричний дизайн*, який допомагає створювати органічні, нестандартні форми в меблях та інтер'єрі; *екодизайн*, який активно розвивається в пакувальному, інтер'єрному та продуктовому дизайні; *AR/VR-дизайн* допомагає створювати 3D-інтерфейси та об'єкти в іграх, музеях, онлайн-просторах; *генеративний дизайн* утворюється на основі штучного інтелекту, а *мультимедійний* і *інтерактивний сенсорний дизайн* поєднує відео, звук, світлі, сенсоры у дизайні вистав, інсталяцій, реклам для створення інсталяцій, медіафасадів, розумних інтерфейсів тощо.

Фотодизайн — це сучасна форма візуального мистецтва, яка поєднує фотографію з елементами дизайну (графічного, цифрового, предметного, модного, рекламного).

Фотодизайн використовується в рекламі у вигляді плакатів, в моді при створенні фешн-колажів, в стенографії при створенні фотколажів для декорацій, візуального тла для спектаклів, а в книговидаванні — для створення обкладинок книг, ілюстрованих фото з дизайнерськими елементами. **Модульний** та **трансформований** дизайн використовується для малих просторів і мобільного життя, наприклад, шафа-парта, стілець-стіна, динамічний інтер'єр, а **генеративний** фотодизайн може бути створений штучним інтелектом.

Меблі-трансформери в динамічному інтер'єрі

Пригадайте, що таке інсталяція як окремий вид дизайну.

Інсталяція — це художня техніка, в якій використовують тривимірні об'єкти, призначені для зміни сприйняття простору людиною.

«The Point of Unity» — світлова інсталяція, створена світловим дизайнером **Миколою Каблукою** для фестивалю Burning Man 2025 у США. Це дзеркальна скульптура висотою 16 м, яка створює оптичний ефект, ніби небо оточує людину згори та знизу, зливаючись із землею.

Перегляньте відео зі зразками українських інсталяцій 2020-х. Чиї інсталяції зображено? Що вони символізують?

- Які вам відомі різновиди фотографії за призначенням?
- Чому фотомайстри досі використовують плівкові фотоапарати?
- Що таке художня фотографія? Коротко охарактеризуйте її жанрову різноманітність. Чи доводилось вам бувати на фотовиставках? Розкажіть про свої враження.
- Що вам відомо про світ інновацій в дизайні?

Дослідіть в мінігрупах за допомогою штучного інтелекту новітні досягнення в сфері інноваційного дизайну сучасності.

§ 33. ПОДОРОЖ МИСТЕЦТВОМ СУЧАСНОСТІ

Сьогодні ми поринемо у світ новітніх досягнень у світі кіномистецтва та анімації та зазирнемо в світ блогерства як сучасного мистецького явища.

КІНОМИСТЕЦТВО

На початку XXI століття з'являється все більше новітніх явищ в кіномистецтві. В кіно відбувається поєднання жанрів анімації, документального кіно, художнього фільму, гри, наприклад, **імерсивне** кіно, коли глядач «заходить» всередину фільму в VR-шоломі або через AR-технології. У 2024 році з'явилися перші короткометражні фільми, які створив штучний інтелект від сценарію, спецефектів до генерації відео.

Справжній кінопрогрес відбувається на основі поєднання кіно та інтернет-платформ, які їх демонструють.

Новий вид **стрімінгове кіно** поширюється не через традиційний кінопрокат (кінотеатри), а доходить до глядача на основі мережі Інтернет. Такий вид кіно розвивається на багатьох платформах: Netflix, Disney+, Amazon Prime, Apple TV, Megogo та інших.

Молодь полюбляє дивитись нові формати фільмів: **мобільне вертикальне кіно**, яке представлено у вигляді короткометражних YouTube, TikTok-фільмів. Вони поширюються в жанрах кіноетюдів, кліп-сцен, TikTok-драм та інш.

Попрацюйте в парах та розкажіть про свої вподобання в нових видах кіно: стрімінговому та мобільному. Знайдіть стрічки, які вам найбільше сподобались за сюжетом.

Сьогоднішня українська кіно

В Україні активно розвивається воєнне кіно в міфоепічному жанрі, жанрах соціальної драми чи анімаційних документальних фільмів. Все частіше ми дивимось активістське кіно антивоєнне, екологічне, етнографічне тощо. З'являються документальні стрічки на воєнну тематику. Українські режисери знімають у стилях постдокументалізму, неореалізму та «м'якого сюрреалізму».

Перегляньте уривок із анімаційного фільму «Маріуполь. Сто ночей». Розкажіть про свої враження від побаченого.

Анімація

Пригадайте, що таке анімація та які її види існують. Назвіть ваші улюблені анімаційні фільми.

Професійна анімація

У професійній анімації проекти створюються за допомогою спеціалізованих технологій, програмного забезпечення та командної роботи фахівців. *Гібридна* анімація може поєднувати реальне відео та анімацію, *інтерактивна* та *імерсивна* анімація дозволяє глядачу впливати на сюжет, а *VR/AR анімація* допомагає створювати віртуальні мультфільми в 360°.

Найновітнішим видом стала *генеративна* анімація, яка дозволяє генерувати рух, перевести текст в анімацію.

Відомі анімаційні студії, такі як Pixar, Disney та DreamWorks, створюють шедеври для дітей і дорослих.

Перегляньте уривки з анімованого фільму «Як приборкати дракона». Анімаційний фільм виробництва США, знятий за мотивами однойменної серії книг британської дитячої письменниці Крессиди Ковелл у 2010 році.

Дізнайтесь більше про сюжет та авторів фільму, використайте нейромережу.

Японська анімація (аніме) стала глобальним трендом, яка має яскраві персонажі та часто глибокі сюжети, виразну музику.

Перегляньте уривок із аніме «Дитя погоди» (Makoto Shinkai). Проаналізуйте характерні риси аніме, які є у фільмі.

Придумайте власного героя для японського аніме та намалюйте його, використовуючи промпт в нейромережі.

Анімація у соціальних мережах

Анімаційні ролики в соціальних мережах — це короткі яскраві, динамічні відео з музикою, голосом за кадром, звуковими ефектами, тривалістю до 1 хвилини. Такі відео з елементами анімації, створені для швидкого сприйняття, емоційного впливу та легкого поширення в TikTok, Instagram, YouTube Shorts, Facebook тощо.

Створіть 15-секундний анімаційний ролик для Instagram за шкільною тематикою на платформі Canva. Сюжет придумайте самостійно, а героїв ролика допоможе вам створити нейромережа або штучний інтелект на платформі.

Ми всі про щось мріємо. І хочемо, щоб наші мрії здійснилися. Розучимо нову пісню Н. Май та заспіваємо всі разом.

ЛЕТИ, МОЯ МРІЄ

Слова і музика С. Май

Наспівно

1. Ко-жен ра-нок сві-тить з не - ба про-міль
ло-нях ко - ли - ха - є, пес-тить

сон - ця зо - ло-то - го, ус - мі - ха - єть - ся до те -
ніж - но, як ди-ти - ну, що-хви - ли - ни о - бій-ма -

1. - бе і ве - де сво - ю роз-мо - ву. На до- //
є, зі-грі

2. До са-мо-го сон - ця ле-
ва - є що-хви-ли - ни.

ти, мо-я мрі - є, до са-мо-го сон - ця, до синь - да-ли-ни! Хай

про-мінь в ві-кон - ці да-ру-є на-ді - ю, і нам роз-фар-бо - ву-є

1. Кожен ранок світить з неба промінь сонця золотого,
Усміхається до тебе і веде свою розмову,
На долонях колихає, пестить ніжно, як дитину,
Приспів:
До самого сонця лети, моя мріє,
До самого сонця, до синь-далини!
Хай промінь в віконці дарує надію,
І нам розфарбовує радістю сни!

2. Якщо путь здолати хочеш, маєш віру щохвилини
Не лякайся, друже, ночі — ранок прийде неомінно!
Щоби бути в житті щасливим й кожен ранок посміхатись,
Треба, друзі, вірить в диво і добром життя плекати!

- З якими інноваціями в сфері кіномистецтва та анімації вам вдалось познайомитись?
- Чи дивитись ви стрімінгове кіно?
- Які анімаційні студії вам відомі?
- В чому особливість аніме?

§ 34. МИСТЕЦЬКІ ПРОФЕСІЇ

Кінець ХХ — початок ХХІ ст. — час активного впровадження інновацій в усі сфери життєдіяльності людини. Не минула ця тенденція і мистецтво. Завдяки новітнім технологіям, сучасним пристроям і матеріалам з'являються незвичайні архітектурні споруди, скульптурні та живописні твори, формуються нові принципи й підходи в дизайні, хореографії, театральному мистецтві, виникають нові поняття і нові професії.

Розгляньте палітру мистецьких професій. Які професії вам уже відомі? Які зацікавили вас найбільше і чому?

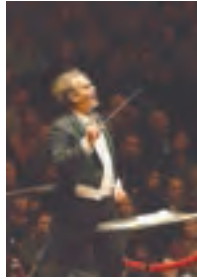

ПАЛІТРА МИСТЕЦЬКИХ ПРОФЕСІЙ

Образотворче мистецтво	Музичне мистецтво	Театральне мистецтво	Кіно-мистецтво
Живописець, графік, скульптор, мурал-арт митець, цифровий художник, художник коміксів	Співак, музикант, диригент, хормейстер, концертмейстер, композитор, аранжувальник	Актор, режисер, сценарист, драматург, хореограф, сценограф, художник костюмів, звукорежисер, декоратор	Режисер, актор, сценарист, оператор-постановник, художник постановник, художник костюмів, гример, мультиплікатор
Декоративне мистецтво	Дизайн	Хореографія	Творчі професії, освітні, звук
Кераміст, гончар, ткач, різьбяр, гравер, писанкар, складув, вишивальник, ювелір, лялькар	Дизайнер, 3D-модельєр, ілюстратор комп'ютерних ігор/анімацій, дизайнер шрифтів, логотипів, айдентики	Балерина, танцівник, хореограф, балетмейстер, постановник сценічного руху, артист сучасного танцю	Звукорежисер, студійний інженер, музичний продюсер, диджей, бітмейкер, музикотерапевт, викладач вокалу, або гри на інструменті

Розгляньте світлини та з'ясуйте, які творчі професії вони ілюструють.

Перегляньте відео й ознайомтесь із сучасними професіями, що пов'язані з мистецтвом.

Стрімкий розвиток технологій зумовив появу нових професій, зокрема, пов'язаних з образотворчим мистецтвом: **цифровий художник** (digital artist), **біоарт-художник**, **NFT-митець**; з аудіовізуальним мистецтвом: **відеограф**, **відеоартист**, **саунд-дизайнер**, **медіаартист** та інші. У музичному мистецтві з'явилися професії **саундтрек-композитора**, **DJ/електронного музиканта**, **музичного продюсера** та багато інших.

Цікавими професіями в інших видах мистецтва є **фешн-дизайнер**, **дизайнер аксесуарів**, **екодизайнер**, **креативний продюсер**, **менеджер культурних проєктів** тощо.

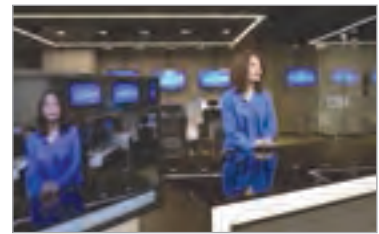
§ 34. Мистецькі професії

Сучасні митці дедалі частіше обирають для творчості цифрові інструменти: **цифровий художник** малює за допомогою комп'ютера, графічного планшета, 3D-програм; **медіаартист** працює з відео, аудіо, інсталяціями, інтерактивними технологіями; **геймдизайнер** розробляє оформлення комп'ютерних ігор; **урбаністичний дизайнер** оформлює публічні простори, мурали, екологічні інсталяції; **мистецтвознавець нових медіа** аналізує сучасні цифрові й віртуальні форми мистецтва; **контент-креатор культури** веде культурно-мистецькі блоги, канали, популяризує мистецтво; **дизайнер візуальних історій** поєднує ілюстрацію, графіку, текст і анімацію в єдину артформу за допомогою цифрових технологій тощо.

Візьміть участь у колективному проєкті «Професії в сфері мистецтва».

Складіть сценарій ток-шоу за вказаною темою. Оберіть ведучого/ведучу й «телеоператора», а серед інших однокласників та однокласниць розподіліть ролі глядачів та запрошених у «студію» гостей — представників новітніх мистецьких професій. «Гості» будуть розповідати про власну творчість та особливості обраної професії, «глядачі» — ставити їм запитання, ведучий/ведуча — спрямовувати дискусію в конструктивне русло, а «телеоператор» зніматиме ток-шоу на камеру смартфона чи планшета. Наприкінці перегляньте відео й обговоріть, кому з «гостей» вдалося найкраще представити «свою» мистецьку професію.

БЛОГЕРСТВО

Стрімкий розвиток інформаційних технологій зумовив виникнення й поширення блогерства — цікавого, проте неоднозначного явища в житті наших сучасників.

Хто ж такі блогери? Це люди, які створюють і публікують певний контент (відео, фото, тексти) у блогах, соцмережах чи на спеціалізованих платформах. Успіх залежить від тематики (мода, кулінарія,

спорт, кіно, наука тощо), власного стилю, регулярності публікацій та взаємодії з аудиторією. Чимало блогерів знімають відео про своє звичне життя (формат особистого щоденника), діляться думками з підписниками, розповідають про хобі, подорожі, ігри або новини, дають поради, розважають, навчають та багато іншого. Варто зазначити, що не всі блогери вважають свою діяльність професією: для багатьох із них блогерство стало ще одним видом дозвілля або способом заявити про себе.

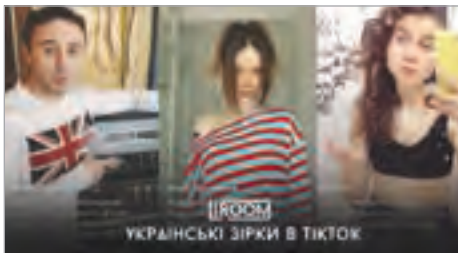
Різновиди блогерів

YouTube
(відеоблогери або влогери)

Instagram
(лайфстайл-блогери, тревел-блогери)

TikTok (розважальні блогери
або музичні блогери)

Telegram / Facebook
(освітні блогери).

До відомих українських блогерів, які створюють контент для молоді, належать: **Тарас Тополя** (лідер гурту «Антитіла») — розповідає про музику, волонтерство; **Антон Птушкін** — тревел-блогер, знімає відео з найвіддаленіших куточків світу; **ШоТам** — розповідає про сучасну Україну мовою відео; **Саша Чистова** — освітній блогер та багато інших.

Дізнайтесь про популярних блогерів у галузі мистецтва. Які з їхніх публікацій зацікавили вас найбільше?

- Про які новітні мистецькі професії ви дізнались? Які з них привернули вашу увагу?
- Розкажіть, чи цікавитеся ви творчістю сучасних блогерів. Кого з них ви вважаєте найбільш популярним?
- Які види блогерства вам подобаються? Чому?

§ 35. МИ І МАЙБУТНЄ МИСТЕЦТВО УКРАЇНИ

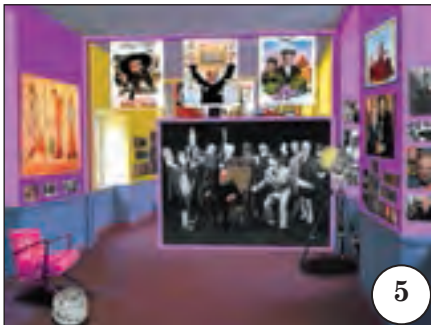

Завершуючи цікаву подорож з мистецтвом сучасності, ви зможете не лише повторити й узагальнити вивчений матеріал, а й перевірити свої знання.

ПЕРША ЗУПИНКА — «ХУДОЖНІ МУЗЕЇ»

Розгляньте запропоновані ілюстрації музеїв. Визначте їхній вид та назву.

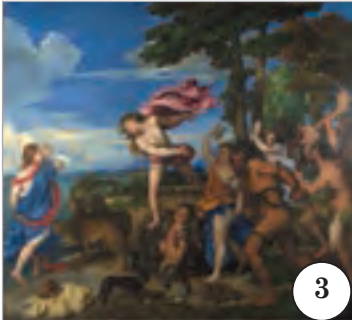

ДРУГА ЗУПИНКА — «ГАЛЕРЕЇ»

Розгляньте запропоновані ілюстрації. Назвіть відомі галереї, які експонують ці твори. Розкажіть про історію створення та особливі риси цих галерей.

ТРЕТЯ ЗУПИНКА — «БІБЛІОТЕКИ ТА ФІЛАРМОНІЇ»

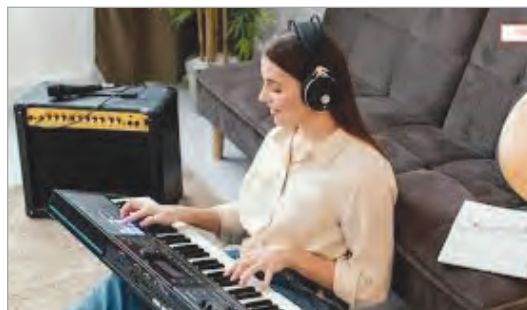
Проведіть невеличкий репортаж з сучасної мистецької виставки, на якій представлено найвидатніші бібліотеки та філармонії. Об'єднайтеся в пари і розкажіть один одному, що вам відомо про діяльність філармоній та бібліотек. Разом дізнайтеся про видатні місця вашого краю.

ЧЕТВЕРТА ЗУПИНКА — «НОВІТНІ МИСТЕЦЬКІ ЯВИЩА»

За кожною з ілюстрацій назвіть вид новітнього мистецького явища.

Виконайте пісню під фонограмний супровід усім класом.

ВСЕ БУДЕ ДОБРЕ

Музика і слова Св. Вакарчука

Стримано

Ми па - м'я - та - єм час, ко - ли лиш по - чи - нав - ся світ: хто

міг, той пі-дій-мав-ся та і-шов. І-шов со-бі ви-со-ков го-ри,
взяв-ши у по-хід сво-ю на-ді-ю-силь-ну, як лю-бов. Що все бу-де
доб-ре для кож-но-го з нас. Що все бу-де
доб-ре, на-ста-не наш час.

1. Ми пам'ятаєм час, коли лиш починався світ.
Хто міг, той підіймався та ішов.
Ішов собі високо в гори, взявши у похід
Свою надію — сильну, як любов.

Приспів:

Що все буде добре
Для кожного з нас.
Що все буде добре,
Настане наш час.

2. Ми бачили: навколо нас і долі, і вогні
Все далі й далі змінювали світ.
І ми все вище, бо в долині небо не таке
І далі щось веде нас у похід.

Приспів:

І все буде добре
Для кожного з нас.
І все буде добре,
Настане наш час.

3. І ось, коли ми майже там, де холодно і сніг,
І зовсім близько наша самота,
Бажання сильні, як любов, допоможуть нам дійти,
І буде взята наша висота.

Приспів. (2 рази)

§ 35. Ми і майбутнє мистецтво України

Сучасне українське мистецтво стало органічною частиною світової мистецької спадщини, а творчість видатних українських архітекторів, скульпторів, живописців, композиторів, майстрів декоративного мистецтва відома всім народам світу.

Щорічно українці представляють нові колекції на міжнародних показах мод, де демонструють стилізовані народні костюми. Елементи українського народного одягу представлено і в колекціях зарубіжних дизайнерів.

Україна представляє на Євробаченні кращі національні номери та пісні.

Послухайте відеовікторину Євробачення-Україна та розпізнайте голоси виконавців та назви пісень.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ МИСТЕЦЬКИХ ПРОЄКТІВ НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Які мистецькі проекти та творчі завдання вам запам'ятались найбільше? Влаштуйте віртуальну виставку найкращих робіт класу.

Пісенне коло класу. Заспівайте пісні, які ми вивчали на уроках протягом року і створіть разом велике музичне коло.

МУЗИЧНИЙ ДОДАТОК

СВЯТИЙ ВЕЧІР — ДОБРИЙ ВЕЧІР

Слова і музика Н. Май

Наспівно

1. Свя - тий ве - чір - доб - рий ве - чір, і на по - ку - ті ку - тя.

Пи - рі - жеч - ки пря - мо з пе - чі, у ко - ли - соч - ці ди - тя.

Приспів:

В не - бі зір - ка зо - ло - та - я лю - дям ра - дість при - нес - ла,

то Ма - рі - я Пре - свя - та - я Си - на в яс - лах спо - ви - ла. //

то Ма - рі - я си - на спо - ви - ла!

Святий вечір — добрий вечір,
І на покуті кутя.
Пиріжечки прямо з печі,
У колисочці дитя!

Приспів:
В небі зірка золота
Людям радість принесла,
То Марія Пресвята
Сина в яслах сповила.
В небі зірка золота
Людям радість принесла
То Марія сина сповила!

Святий вечір — добрий вечір
Свято лине по землі
Гарні хусточки на плечі
Всі дівчата зодягли!

Приспів.

Святий вечір — добрий вечір
В кожную хату в кожен дім!
І дорослим і малечі
Хай живеться добре в нім!

Приспів.

ПРОМІНЬ СОНЦЯ

Слова і музика Н. Май

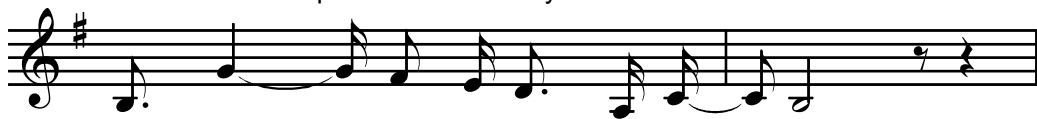
Розважливо

1. А для щас - тя тре - ба зов - сім тріш - ки -

со - няч - ний про - мін - чик у вік - ні. Бі - лим

сні - гом вси - па - ні до - ріж - ки,

і буз - ко - вий по - дих на - вес - ні. Я три -

ма - ю на до - лон - ці про - мін - ся, зна - ю -

щас - тя і на - ді - я вас зі - грі - є! Щоб лу -
на - ла сві-том піс - ня со - ло - в'ї - на, щоб цві -
ла не - на-че квіт - ка У - кра - ї - на!

А для щастя треба зовсім трішки —
Сонячний промінчик у вікні,
Білим снігом всипані доріжки,
І бузковий подих навесні.

Приспів:

Я тримаю на долонці промінь сонця,
Знаю — щастя і надія вас зігріє!
Щоб лунала світом пісня солов'їна,
Щоб цвіла неначе квітка Україна!

А для щастя треба зовсім мало —
Щоби хмарки бавились дощем
Зранку теплий поцілунок мами
І надійне татове плече.

Приспів.

Я ТРИМАЮ В ДОЛОНЯХ ЛЮБОВ

Слова І. Гончар

Музика І. Танчака

Велично

1. Я три - ма - ю в до - ло - нях лю - бов - по-да -
ру - ю ї - ї У - кра - ї - ні, при - гор -

нусь по - ди - тя - чо - му знов і за -
 пла - чу на кож - ній ру - ї - ні... Я зби -
 ра - ю в до - ло - ні всі сни, що від
 лю - то - го кра - я - ли сер - це, вже ме -
 ре - жу їх цві - том вес - ни і до -
 пи - су - ю ві - ро - ю скер - цо.

Я тримаю в долонях любов —
 Подарую її Україні,
 Пригорнусь по-дитячому знов.
 І заплачу на кожній руїні...

Я збираю в долоні всі сни,
 Що від лютого краяли серце,
 Вже мережу їх цвітом весни.
 І дописую вірою скерцо.

Я стираю пекучу сльозу,
 В кулаці усю волю стискаю.
 І, неначе тоненьку лозу,
 В темноті свою мрію сплітаю.

Я молюся за наших синів,
І за доньок моєї держави,
І за тих, хто в бою посивів,
І кому промовляємо: «Слава!».

Я гортаю в душі календар
Цього болю моєї родини.
І горджуся уже вище хмар
За такі Збройні Сили України.

ОЙ У ГАЮ ПРИ ДУНАЮ

Українська народна пісня

Не швидко

Ой у га - ю при Ду-на - ю со-ло-вей ще - бе - че,
він сво - ю всю пта - ши - ну до гніз-деч - ка кли - че.

Приспів:
Ой тьох-тьох, і тьох-тьох - тьох, со-ло-вей ще - бе - че,
він сво - ю всю пта - ши - ну до гніз-деч - ка кли - че.

Ой у гаю, при Дунаю
Соловей щечече.
Він свою всю пташину
До гніздечка кличе.

Приспів:
Ой тьох-тьох і тьох-тьох-тьох
Соловей щечече.
Він свою всю пташину
До гніздечка кличе.

Двічі

Ой у гаю, при Дунаю
Там музика грає.
Бас гуде, скрипка плаче,
Милий мій гуляє.

Приспів.

Ой тьох-тьох і тьох-тьох-тьох
Там музика грає.
Бас гуде, скрипка плаче,
Милий мий гуляє.

Двічі

Ой у гаю, при Дунаю
Стою самотою.
Плачу, тужу, ще й ридаю
Милий за тобою.

Приспів.

Ой тьох-тьох і тьох-тьох-тьох
Соловей щебече.
Він свою всю пташину
До гніздечка кличе.

Двічі

НЕСЕ ГАЛЯ ВОДУ

Українська народна пісня

Помірно

Не-се Га-ля во - ду, ко - ро-мис-ло гне - ться,
а за не - ю Йва - нко як бар-ві-нок в'є - ться.

Несе Галя воду,
Коромисло гнеться,
За нею Іванко,
Як барвінок, в'ється. *Двічі*

— Галю ж моя Галю,
Дай води напиться,
Ти така хороша,
Дай хоч подивиться! *Двічі*

— Вода у криниці,
Піди тай напийся,
Як буду в садочку,
Прийди подивися. *Двічі*

— Прийшов у садочок,
Зозуля кувала,
А ти ж мене, Галю,
Та й не шанувала. *Двічі*

— Стелися, барвінку,
Буду поливати,
Вернися, Іванку, —
Буду шанувати. *Двічі*

— Скільки не стелився,
Ти не поливала,
Скільки не вертався,
Ти не шанувала. *Двічі*

СЛОВНИК МИСТЕЦЬКИХ ТЕРМІНІВ

Абстракціонізм — модерністський напрям в образотворчому мистецтві ХХ ст., особливість якого виявилась у відмові від зображення форм дійсності та створенні живописно-пластичної реальності за допомогою кольорових плям, ліній, фактури, об'єму, своєрідних композицій.

Алеаторика — напрям у музичному мистецтві, який проголошує випадковість першоджерелом творчості та виконавства.

Аналогове телебачення — телевізійна система, що використовує для отримання, виводу і передачі зображення та звуку аналоговий електричний (традиційний) сигнал у системах автоматичного керування.

Анімація, анімаційне кіно (мультиплікація, мультиплікаційне кіно) — вид кіномистецтва, твори якого виконують методом покадрової зйомки послідовних фаз руху мальованих (графічна анімація) або об'ємних (лялькова, предметна анімація) картинок.

Аніме — японська мультиплікація, яка вирізняється характерною манерою зображення персонажів і тла та виходить у формі телевізійних фільмів і серіалів.

Археологія — наука, що висвітлює історію людського суспільства на основі вивчення пам'яток кам'яної, мідної (бронзової), залізної доби і пізніших часів: стоянки, поселення, поховання, різні типи знарядь праці, зброї, посуду, прикрас, предмети побуту, мистецтво.

Архітектурні камеральні музеї експонують у спеціальних музейних приміщеннях зразки інженерно-проектної думки: ескізи, креслення, макети, рукописні і графічні роботи, обмірні креслення, фотографії.

Асамбляж — техніка візуального мистецтва, споріднена з колажем, у якій використовують об'ємні деталі або цілі предмети, скомпоновані на площині як картина; допускаються також мальовничі доповнення фарбами, металом, деревом, тканиною та іншими матеріалами, іноді — навіть деталями інших творів.

Атональна музика — музика, створена позаладовими та гармонічними зв'язками, принцип якої полягає у рівноправності усіх тонів, відсутності тяжіння між ними до ладового центру, що їх об'єднує.

Батальний фільм — найзатратніший твір у кінематографі, оскільки вимагає залучення або виготовлення військової техніки, амуніції, руйнування декорацій, великих костюмованих масовок, складних комп'ютерних ефектів тощо.

Бібліотека — культурно-освітній заклад, що здійснює збирання друкованих і рукописних матеріалів, проводить їх опрацювання і відображення у каталогах, організовує відповідне зберігання і надає читачам у користування.

Біографічний фільм (байопік) — твір кіномистецтва, присвячений життю і діяльності відомої особистості — історичного або політичного діяча, полководця, представника науки і культури.

Бойовик — кінематографічний твір із численними епізодами погоні, стрільянини, поєдинків; близький до пригодницького фільму.

Бруталізм — напрям в архітектурі модернізму 1950–1970-х років; зародився у Великій Британії.

Будинок-музей — поширений вид ансамблево-меморіальних музеїв, споріднених із музеями-садибами.

Вертеп — старовинний пересувний український ляльковий театр, де ставили релігійні і світські (переважно жартівливі та іронічні) п'єси.

Вестерн — жанр пригодницького кіно, тематику якого становлять події, пов'язані з освоєнням американського Заходу в другій половині XIX ст.

Відео — широкий спектр технологій запису, обробки, передачі, зберігання й відтворення візуального й аудіовізуального матеріалу на моніторах.

Відеографія — сучасний різновид кінематографа, що використовує як техніку для виробництва фільмів відеокамери і монтажні системи, а для їх відтворення — мультимедійні пристрої.

Відеокліп — короткий за тривалістю (4–5 хв) художньо складений ряд послідовних кадрів.

Віртуальна бібліотека — бібліотека, створена на основі цифрових технологій; до її фондів через пошукові системи глобальної мережі може звернутися будь-хто, не обов'язково будучи читачем певної бібліотеки.

Воєнний фільм — картина, сюжет якої заснований на зображенні воєнних подій; належить до жанру історичного художнього кіно, що зображає події реальної війни або битви.

Гангстерський фільм — піджанр пригодницького фільму з елементами бойовика, що розповідає про організовану злочинність і бандитів.

Дадаїзм — різновид модерністського напрямку в західноєвропейському (переважно французькому та німецькому) мистецтві, що існував у 1916–1924 рр.

Деконструктивізм — напрям в архітектурі, що характеризується експресивністю образних рішень, візуальною ускладненістю, несподіваними і не виправданими зламаними формами.

Детектив — фільм, що розповідає про розслідування кримінальних злочинів, а також про роботу розвідників; у таких фільмах на перший план виходять вчинки персонажів, часто паралельно показують дії детектива і злочинця.

Додекафонія, або **дванадцятитоновна музика** — метод композиції на основі дванадцяти тонів, які співвіднесені лише між собою.

Документальний фільм — це фільм, в основу якого покладені зйомки реальних подій та осіб.

Драматичний фільм — твір кіномистецтва, який базується на художньому осмисленні гострих проблем людського буття і зображує зіткнення героя зі складними обставинами, що супроводжується його стражданнями і осмисленням важливих життєвих цінностей.

Експресіонізм — течія в мистецтві початку ХХ ст., яка набула особливого розвитку після Першої світової війни. Відзначається підвищеною емоційністю, тривожністю, загостреністю світосприймання та відображенням стану самого митця у гротескних, деформованих художніх образах.

Ексцентрична, або **бурлескна комедія** — піджанр кінокомедії, для якого характерне швидке розгортання дії в непередбачуваному і часто неправдоподібному напрямку, що супроводжується безліччю сюжетних перипетій.

Екшн — жанр кіно зі складним сюжетом, у центрі якого головний герой зіштовхується зі злом (злочинами, корупцією, тероризмом, убивством), але, не знаходячи іншого виходу, вирішує вдаватися до насильства та знищує десятки, а іноді й сотні лиходіїв; фінал фільму обов'язково щасливий як доказ того, що зло має бути покаране.

Електронна бібліотека — розподілена інформаційна система, що дозволяє зберігати і використовувати різноманітні колекції електронних документів (тексти, графіка, аудіо-відео документи), завдяки глобальним мережам передачі даних у зручному для кінцевого користувача вигляді.

Епічні жанри кінематографа — сукупність жанрів, які виникли на основі літературного епосу.

Етнографічні музеї комплектують, зберігають, вивчають, експонують і популяризують пам'ятки матеріальної та духовної спадщини народу.

Замки-музеї — це поширені види ансамблевих музеїв, що створюються шляхом музеєфікації фортифікаційного, архітектурного, інтер'єрного, ландшафтного та археологічного комплексу замків чи палаців.

Звукове кіно — фільм, який, на відміну від «німого кіно», супроводжується звуком (промовою, звуком, звуковими ефектами тощо).

Ігрове кіно — вид кіномистецтва, створений засобами кінодраматургії на основі гри акторів.

Імпресіонізм — напрям у мистецтві XIX – поч. XX ст., зорієнтований на зображення швидкоплинних вражень від реального світу в його русі та мінливості.

Історико-революційний фільм розповідає про історичні події, про боротьбу народів за свободу і незалежність.

Історична драма — фільм, у якому специфічно зображено приватне життя історичних осіб, їхні соціальні конфлікти в історичному ракурсі.

Історичний музей — це музейний заклад, колекції якого розкривають історію розвитку певного явища, події, історичного періоду, географічної одиниці, установи чи видатної особистості.

Історичні фільми — твори кіномистецтва, сюжет яких заснований на зображенні реальних подій та персонажів, історичного минулого.

Кабельне телебачення — модель телевізійного мовлення, в якій телесигнал розповсюджується за допомогою високочастотних сигналів, які передаються до споживача по кабелю.

Кіберпанк — піджанр кінофантастики, що представляє фільми, сюжет яких фокусується на комп'ютерах, високих технологіях і проблемах, що виникають в суспільстві у зв'язку з неправильним застосуванням надбань прогресу.

Кінематограф — галузь культури й економіки, що об'єднує всі види професійної діяльності, пов'язаної з виробництвом, розповсюдженням, зберіганням та демонструванням фільмів, а також навчально-наукову роботу (кінознавство).

Кіноепопея — жанр, що поєднує прийоми ігрового і документального кіно та має широкі художні узагальнення.

Кіножанр — групи творів ігрового кіно, що виокремлюються на основі схожих рис їхньої внутрішньої будови.

Кіноіндустрія — галузь промисловості, що виготовляє кінофільми, спецефекти до них та анімацію.

Кінокліпи — незалежні епізоди повнометражного кіно, які згодом почали використовувати як окремі завершені твори.

Кіномистецтво — вид мистецтва, твори якого створюються за допомогою зйомки реальних, спеціально інсценованих або відтворених засобами анімації подій.

Кіноновела — фільм, в якому дія розвивається навколо однієї локальної події або випадку з життя героїв.

Кінопоема — фільм ліричного, поетичного змісту; кінематографічний жанр, що об'єднує такі фільми.

Кінороман та **кіноповість** — твори кіномистецтва, складний сюжет яких побудований на цілій низці подій, у яких простежується епічна широта охоплення зображуваної дійсності.

Кіностудія — організація, що надає технічні та інші засоби, необхідні для фільмовиробництва.

Кінофільм (фільм, кіно, кінострічка) — аудіовізуальний твір кінематографії, що складається з епізодів, поєднаних між собою творчим задумом і зображувальними засобами, який є результатом спільної діяльності його авторів, виконавців і виробників.

Колаж — технічний прийом в образотворчому мистецтві, що ґрунтується на введенні у твір різних за фактурою та кольором елементів: шматків газет, афіш, шпалер тощо.

Комедійні фільми — фільми, основним предметом зображення у яких є комічні явища життя з метою розсмішити глядача, поліпшити настрій.

Комп'ютерна анімація — вид анімації, в якому об'єкти створюються за допомогою комп'ютерних засобів, до яких належать 3-D анімація та 2-D анімація (flash-анімація).

Комплексні музеї — це музеї, що поєднують ознаки двох і більше профілів (історико-літературні, археологічно-мистецькі), а іноді і профільних типів.

Концептуалізм — напрям, що об'єднує процес творчості з його дослідженням і є фундаментальною основою постмодернізму.

Краєзнавчий музей — один із типів народних музеїв, що збирають, зберігають, вивчають і експонують матеріали, які розповідають про природу, економіку, історію і культуру певного краю (області, району, міста, села).

Кубізм — течія у європейському образотворчому мистецтві початку ХХ ст., що виникла і сформувалась у Франції напередодні Першої світової війни.

Культурна спадщина — частина матеріальної та духовної культури, яка створена минулими поколіннями, витримала випробування часом і передається наступним поколінням як щось цінне та шановане.

Лірично-новела — жанр ігрового кіно, в якому дія розвивається навколо однієї події у взаєминах головних героїв. Кіноновели часто є складовими фільму-антології, пов'язаними композиційним обрамленням.

Ліричні фільми — фільми, що мають ліричний сюжет та розкривають духовний і чуттєвий світ героїв в особливо яскравих емоційних обставинах

на основі контрастів (добро і зло, любов і ненависть), а також супроводжуються трагічними сценами; здебільшого завершуються щасливим кінцем (хепі-ендом).

Любительське відео — відеоматеріал, відеозапис, створений у побутових умовах та записаний на електронному носії.

Любовні історії — фільми, орієнтовані здебільшого на жіночу аудиторію. У них часто описується красива і глибока любов, яку не розуміють доколишні і якій перешкоджають складні обставини.

Мелодрама — драма, в якій перебільшено трагічне поєднується із сентиментальним; у фільмі зображають ідеального героя, який страждає, протиставляє чесноти і злочинства, значну роль відводить випадковим або фатальним обставинам, що визначають розвиток сюжету.

Меморіальні музеї просто неба — це музеї-заповідники, музеї-замки, музеї-палаці, музеї-садиби, що представляють спадщину визначних візирів світової архітектури та містобудування.

Мінімалізм — новий напрям академічної музики, який об'єднує легку і академічну музику.

Міста-музеї — це міста, що зберегли історичну забудову та мають змогу репрезентувати світові унікальну культурно-історичну спадщину.

Модернізм — загальна назва течій у мистецтві кінця XIX–XX ст., для яких характерні розрив з усталеними художніми традиціями, експериментаторство й пошук нових естетичних принципів.

Музеї (від дав.-гр. — дім муз) — культурно-освітні та науково-дослідні заклади, що призначені для вивчення, поширення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини.

Музеї-заповідники — група музеїв комплексного типу просто неба, що володіють особливою цінністю й отримали статус заповідників згідно з постановами урядових органів країни.

Музеї-квартири — це вид меморіальних музеїв, що створюються шляхом музеєфікації окремих квартир, у яких жили видатні діячі культури, освіти, науки кінця XIX–XX ст.

Музеї-садиби — це найпоширеніший вид ансамблевих музеїв, що створюються шляхом музеєфікації архітектурного, інтер'єрного, ландшафтнього і господарського комплексу садиб.

Музичний кліп — відео до певної музичної композиції, призначене для ілюстрації пісні або музичної композиції.

Музичні музеї — вид музеїв, що займаються збиранням, зберіганням, вивченням, експонуванням і пропагуванням пам'яток музичної культури.

Музично-меморіальні музеї — експонують спадщину визначних музичних діячів світу.

Музичні фільми — фільми, в яких музика виконує найважливіші смислові і композиційні функції, визначає жанрову і стилістичну характеристику картини.

Мюзикл — жанр кіномистецтва, у якому драматичний сюжет, втілений у діалогах, музиці, співі й хореографії, виражений специфічними засобами кіномистецтва, всі елементи якого нерозривно пов'язані між собою, готуючи перехід однієї форми втілення в іншу.

Народні театри — театри, діяльність яких заснована на матеріалі усної народної творчості.

Наукове кіно — вид кіномистецтва, який у доступній, популярній формі розповідає про досягнення наукового прогресу та відкриття.

Науково-дослідне кіно — вид наукового кіно, що включає різні методи застосування кінотехніки в науці, промисловості та сільському господарстві для здобуття кінодокументації і проведення кінодосліджень.

Науково-популярний фільм — це жанр кінодокументалістики, що оприлюднює наукові відомості, факти і результати досліджень та застосовує наукові гіпотези, ідеї, відкриття, погляди; пропагує глядачам науковий метод для сприймання навколишньої дійсності.

Об'ємна (матеріальна) анімація — вид, де об'єкти є окремими елементами матеріального світу (ляльки, пластилін, витинанки, сіль, голки тощо).

Оп-арт (оптичне мистецтво) — художня течія другої половини ХХ століття, що використовує різні оптичні ілюзії, засновані на особливостях сприймання плоских і просторових фігур.

Органічна архітектура — напрям архітектури, споруди якого розкривають властивості природних матеріалів, органічно вписаних у навколишній ландшафт.

Пародія — вид комедії, заснований на пародіюванні чого-небудь, наприклад, інших фільмів.

Пленер — у живописі термін, який позначає передачу на картині всього багатства змін кольору, зумовлених дією сонячного світла й атмосфери. Пленерний живопис виник у результаті роботи художників на відкритому повітрі, а не в майстерні.

Пригодницькі фільми — це група жанрів кіно, яким притаманна гостра, напружена фабула, що швидко розгортається, заснована на події, яка порушує звичний хід життя, містить у собі потенційну небезпеку і спонукає героя до дії.

Професійне відео — відеоматеріал, відеозапис, створений на спеціальному обладнанні для подальшого використання на телебаченні, в рекламі, у фільмі тощо.

Професійний театр — установа, що здійснює сценічні вистави певним колективом артистів, і приміщення, будинок, у якому відбуваються вистави.

Покадрова технологія — це технологія створення мальованого кадру, яка дозволяє здійснити практично будь-які зміни об'єкта, реалізувати найвибагливіші задуми режисера.

Поп-арт — напрям в образотворчому мистецтві, відзначений тяжінням до показу повсякденного життя та зображення побуту прийомами реклами, преси, кіно, фотографії, коміксів.

Постімпресіонізм — умовна загальна назва одного з основних напрямів європейського живопису кінця XIX — початку XX століття, для якого характерний взаємовплив різних течій та індивідуальних творчих систем (неоімпресіонізм, символізм).

Постмодернізм — загальна назва напрямів у мистецтві другої половини XX ст., характерною особливістю яких є поєднання в одному творі стилів, образних мотивів та художніх прийомів, зазначених з арсеналу різних епох, регіонів та субкультур.

Примітивізм — навмисне спрощення зображальних засобів, звернення художників до форм «примітивного» мистецтва, яке прийшло із первісного, середньовічного, народного мистецтва давніх цивілізацій, народної та дитячої творчості.

Процес створення модерністичного твору — це перетворення у творі реальних явищ, подій, проблем на абстрактні форми (символи, знаки), що не відображають дійсності, а лише символічно моделюють загальний образ і характер твору.

Пуантилізм — одна з назв живописної манери, малювання дрібними мазками (крапками) правильної, іноді криволінійної форми.

«Ready-made» — це техніка в різних видах мистецтва, коли автор представляє як свій твір деякий об'єкт або текст, створений не ним і не з художніми цілями; полягає у переміщенні предмета з нехудожнього простору в художній, завдяки чому предмет зображення відкривається з несподіваного боку, в ньому простежуються якості, які не помічали поза художнім контекстом.

- Реклама** — форма комунікацій, що привертає увагу та подає інформацію споживачу про події, послуги, товари тощо.
- Ротоскопіювання** — анімаційна техніка, в якій мультфільм створюється шляхом окреслення кадр за кадром натурального фільму (з реальними акторами і декораціями).
- Сатирична комедія** використовує прийоми сатиричної гіперболи, різку зміну звичних життєвих зв'язків і пропорцій.
- Сімейний фільм** — фільм, призначений для перегляду всією родиною. Кінострічки цього жанру найчастіше позбавлені насильства, мають безліч елементів мелодрами і комедії з легким гумором.
- Сінематограф** — апарат для запису і відтворення рухомого зображення, створений і запатентований братами Люм'єр у 1895 році.
- Семпл** — відносно невеликий оцифрований звуковий фрагмент, що використовується під час написання сучасної музики.
- Серіальний напрямок** — напрям в музичному мистецтві, що використовує математичні алгоритми, на основі яких створюються серіалістичні композиції, які витісняють роль композитора.
- Сецесія** — стиль у мистецтві (переважно в архітектурі, образотворчому й декоративно-ужитковому мистецтві) кінця XIX – початку XX ст., для якого характерні лаконічність форм, підкреслення структурних елементів, створення незвичайних декоративних ефектів.
- Симфонічний ескіз** — музичний твір для симфонічного оркестру, який немовби змальовує картини природи, побуту тощо.
- Спагеті-вестерн** — піджанр вестерну, до якого відносять неамериканські фільми, дія яких відбувається на Дикому Заході.
- Супрематизм** — течія в мистецтві модернізму, послідовники якої застосовували різноколірні й різновеликі геометричні фігури для організації своїх композицій.
- Супутникове телебачення** — вид телебачення, що використовує високі технології передачі сигналу через супутник.
- Сюрреалізм** — напрям у мистецтві XX ст., який проголосив джерелом художніх образів сферу підсвідомості (інстинкти, сновидіння, галюцинації).
- Театр** — це заклад культури або колектив, діяльність якого спрямована на створення, публічне виконання і показ творів театрального мистецтва.
- Телебачення** (від грец. tele — далеко, від лат. visio — бачення) — потужний засіб масової інформації та комунікації, що охоплює всі аспекти технології та практичної діяльності, пов'язаний з передачею зображень зі звуковим супроводом на далекі відстані.

Телевежа — висока опора, на яку встановлюють антени телевізійних і радіомовних передавачів телевізійного центру.

Телепрограма — цілісний інформаційний продукт, змістовно завершена частина програм телебачення, що має власну назву, визначений обсяг трансляції й авторський знак.

Телереклама створена для показу на телебаченні, представлена у вигляді відеоролика, рухомого текстового рядка, оголошення тощо.

Техніко-пропагандистське кіно — вид наукового кіно, що пропагує досягнення науки і техніки, прогресивні методи праці; створюється на документальному матеріалі.

Технології руху — технології, що дозволяють передати рух об'єкта або його частин.

Технології форми «Морфінг» («Morphing») — технології зміни форми, що використовуються для перетворення одного об'єкта в інший.

Технологія анімації кольору — сукупність технологій, призначених для трансформації забарвлення об'єкта.

Технологія «захоплення руху» — це відносно молода технологія, де об'єкти рухаються або змінюють форму внаслідок аналогічних дій реальних істот або неживих об'єктів, до яких прикріплені датчики, що фіксують у просторі та передають дані до комп'ютера.

Технологія «ключових кадрів» — це технологія створення «ключових» кадрів, при цьому «проміжні кадри» малюються автоматично.

Трилер — особливий тип пригодницького фільму, що спеціальними прийомами викликає у глядачів активне співпереживання і сильні емоції, тривожне очікування, занепокоєння.

Фантаσμαгорія — піджанр фільмів, які розповідають про щось зовсім нереальне, вигадане, маревні фантазії; перегукується з абстракціонізмом у живописі.

Фантастичний фільм — жанр кінематографа, дія фільмів якого відбувається в майбутньому, минулому або в «паралельному світі», а образи й події найчастіше навмисно відсторонені від повсякденної дійсності.

Фарс — комедія легкого змісту із зовнішніми комічними прийомами.

Філармонія — концертна організація, що пропагує музичні твори та виконавську майстерність.

Фільм-біографія — фільм, заснований на біографії будь-якої відомої особистості.

Фільми на основі фольклору — екранізація народних і авторських казок, притч та легенд. Жанри таких фільмів мають широкий і різнобарвний спектр.

- Фентезі** — жанр фантастичного кіно, заснований на використанні міфологічних і казкових мотивів. Твори фентезі близькі до населених міфічними істотами світів, наповнені магією та іншими надприродними явищами.
- Фовізм** — течія у французькому живописі кінця XIX – початку XX ст.
- Форми поширення та збереження культурно-мистецької спадщини** — це об'єкти, заклади або установи, де зберігаються матеріально-культурні та духовно-культурні надбання попередніх поколінь.
- Фотомистецтво** — це мистецтво створення художньої фотографії, яка відображає творче бачення фотографа.
- Функціоналізм** — архітектурний напрям, різновид раціоналізму, що існував з 1920-х р. у Європі та США.
- Футуризм** — напрям мистецтва, що виник у 1909–1911 рр. в Італії; один із основних його принципів — поєднання в одній композиції різних моментів руху.
- Хай-тек** — напрям в архітектурі та дизайні, особливістю якого є прагнення до естетичного освоєння різноманітних технологічних та конструктивних елементів.
- Хореографічна поема** — великий одночастинний оркестровий програмний твір, в основі якого — хореографічний жанр.
- Художній фільм** — вид кіномистецтва, побудований на грі акторів.
- Художня галерея** — споруда, де зберігаються й експонуються твори станкового й декоративно-ужиткового мистецтва, які оснащені ліхтарями та мають репрезентативний зовнішній вигляд.
- Художня фотографія** — один із видів образотворчого мистецтва, створений технічними засобами, який виразно відображає момент дійсності так, як бачить його фотохудожник.
- Цифрове телебачення** — вид телебачення, в якому передача, обробка та зберігання телевізійного сигналу відбуваються у цифровій формі.

ЗМІСТ

МИСТЕЦТВО СУЧАСНОСТІ

Тема 1. Шляхами розвитку мистецтва сучасності

§ 1. Стилi та напрями мистецтва кiнця ХІХ — початку ХХІ ст.	6
§ 2. Імпресіонізм у мистецтві	12
§ 3. Скульптура і театр імпресіонізму	20
§ 4. Імпресіонізм у музичному мистецтві	28
§ 5. Імпресіонізм в українському мистецтві	35
§ 6. Мистецтво постімпресіонізму.....	40
§ 7. Стил ь модерн	48
§ 8. Стил ь модерн в українському мистецтві	58
§ 9. Модернізм у мистецтві ХХ ст.	67
§ 10. Живопис модернізму	75
§ 11. Експресіонізм та сюрреалізм у живописі модернізму.....	81
§ 12. Модернізм в інших видах мистецтва	88
§ 13. Модернізм в українському мистецтві	98
§ 14. Постмодернізм як мистецький напрям. Архітектура постмодернізму	106
§ 15. Постмодернізм в інших видах мистецтва.....	113
§ 16. Постмодернізм в українському мистецтві	121

Тема 2. У світі видів мистецтв сучасності

§ 17. Мистецькі явища та сучасні тенденції в мистецтві. Кіномистецтво	130
§ 18. Види кіномистецтва	135
§ 19. Жанри кіномистецтва	143
§ 20. Сторінками зарубіжного кіно.....	147
§ 21. Кіномистецтво ХХ століття у розмаїтті жанрів.....	155

§ 22. Зіркові актори світового кіно	164
§ 23. У світі анімаційного кіно	174
§ 24. Екранні мистецтва	182
§ 25. Форми збереження культурної спадщини	189
§ 26. Художні музеї	200
§ 27. Інші види музеїв	205
§ 28. Галереї світу. Бібліотеки	213
§ 29. Театри, філармонії	221
§ 30. Новітні мистецькі явища: образотворче мистецтво.....	229
§ 31. Новітні мистецькі явища: в музиці, театрі, хореографії	238
§ 32. Новітні мистецькі явища: фотомистецтво, дизайн	246
§ 33. Подорож мистецтвом сучасності	255
§ 34. Мистецькі професії.....	259
§ 35. Ми і майбутнє мистецтво України	263
Музичний додаток.....	268
Словник мистецьких термінів	275

Відомості про стан підручника

№	Прізвище та ім'я учня/учениці	Навчальний рік	Стан підручника	
			на початку року	в кінці року
1				
2				
3				
4				
5				

Навчальне видання

КОНДРАТОВА Людмила Григорівна

МИСТЕЦТВО

**Підручник інтегрованого курсу для 9 класу
закладів загальної середньої освіти**

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

У підручнику використано ілюстрації з www.wikipedia.org

Головний редактор *Богдан Будний*
Редакторка *Ірина Чорненька-Левицька*
Художниця *Олеся Томків*
Обкладинка *Ростислава Крамара*
Комп'ютерна верстка *Галини Кузів*
Художній редактор *Ростислав Крамар*
Технічна редакторка *Неля Домарецька*
Майстер-класи *Ганни Осадко*

Підписано до друку 00.00.00. Формат 70×100/16. Папір офсетний.
Гарнітура Pragmatica. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 23,4.
Умовн. фарбо-відб. 93,6. Обл.-вид. арк. 15.43.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002
Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352)52-06-07
office@bohdan-books.com   www.bohdan-books.com